TÜM BİLDİKLERİNİZ TARİH OLACAK SAYI 81 | ARALIK 2018 | FİYATI 17 TL | KKTC 19 TL

9 772147 055007 81

Derin Tarih

Tarihi Yeniden Yazan Maden "ALTIN"

SAMET TINAS

"Tek Andımız"ın Şairi: Mehmed Âkif

TORUNU SELMA ERSOY ARGON İLE SÖYLEŞİ
MUSTAFA ARMAĞAN, FATİH BAYHAN,
D. MEHMET DOĞAN, PROF. DR. AYKUT KAZANCIGİL

Vefatının 82. Doğumunun 145. Yıldönümünde

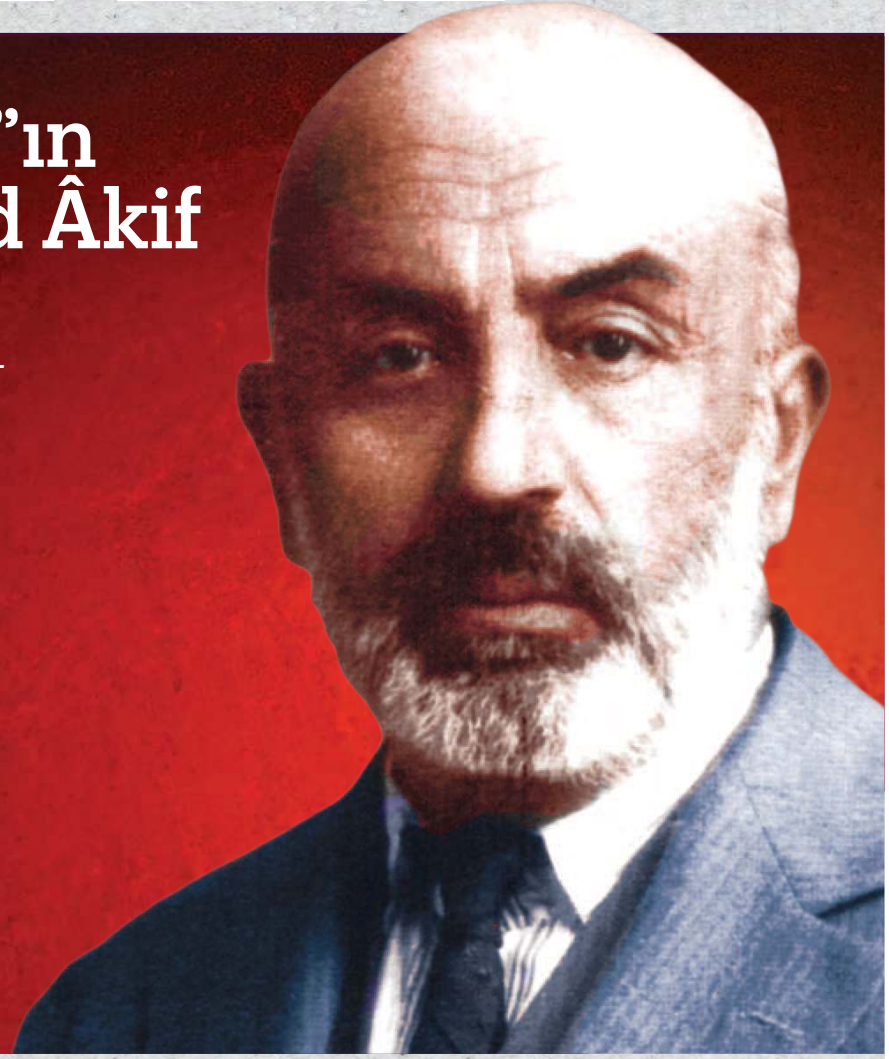

BÜTÜN OKURLARIMIZA HEDİYE

OSMANLICA İSTİKLAL MARŞI POSTERİ

Kâzım Karabekir Paşa Uyandırıyor

Mustafa Armağan

745. Yıldönümünde Şeb-i 'Arûs

Rûhî Ayangil

Ülkesini Kurtarıp Ruhunu Sömürgeleştirenler!

Mustafa Özel

Kalemi Unutunca Kitabı Ezberleyen Alim

Fahameddin Başar

YERYÜZÜNE BULUT OL

#SuyaKavuştur

Afrika ve Asya'da **kuyu, yağmur hasadı ve biosand filtre çözümleriyle** binlerce insanı temiz suya ulaştırabilirsiniz.

Şimdi Destek Ol

***** Dünya üzerinde her yıl kirli sulara bağlı hastalıklardan dolayı **2 milyondan fazla insan ölüyor.**

İDDEF
İNSANA DEĞER VEREN DERNEKLER FEDERASYONU

www.iddef.org

0212 621 0065

"TEK ANDIMIZ"IN ŞAİRİ

8 Ekim 2013 tarihinde okullarda andın okunmasına son verilmişti. Bundan tam 5 yıl 10 gün sonra yeni bir tartışmanın fitili ateşlendi ve Danıştay 8. Dairesi andın okunmasının kaldırılmasını iptal eden kararını açıkladı. "İddialar andın kaldırılmasını gerekli kılacak nitelikte görülmemiştir" diyerek noktayı koydu. Yani and yeniden okutulacaktı.

Karara en çarpıcı yorum ise her zamanki gibi Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan geldi: "Milletimizin en etkili andı İstiklâl Marşı'dır. Bunun dışına bir and tanımıyoruz, tanımayacağız." Andın ilk halini Türk Ocakları'nı kapatmasıyla, üniversiteleri perişan etmesiyle bilinen Tıp Doktoru Reşit Galip'in yazdığını vurgulayan Erdoğan, onun Türkçe Ezan zulmünün de mimarı olduğunu hatırlattı.

Hatırlayacaksınız, biz de geçtiğimiz ay okurlarımızı andın mucidi Reşit Galip'in günah galerisinde bir gezintiye çıkarmış; Kur'ân ve Tekbir'in Türkçeleştirilmesinde, İslamcı İskilipli Atıf'ın ve Liberal Maliyeci Cavid Bey'in idamında, sosyalist Nazım Hikmet'e 15 yıl hapis cezası verilmesinde, Türkçü Nihal Atsız'ın diyardan diyara sürülmesinde, kafatası ölçümlerinde vs. oynadığı rolü ve daha pek çok marifetini uzun uzun anlatmıştık.

Diğer taraftan Cumhurbaşkanı Erdoğan işin peşini bırakmadı, Kasım başında, Türkiye Gençlik Zirvesi'nin açılış töreninde "Andımızın İstiklâl Marşı olduğunun" bir defa daha altını çizdi: "Vesayet özlemiyle yanıp tutuşanların eskiden olduğu gibi belli kavramları, belli figürleri istismar etmesine müsaade etmeyeceğiz. (…) Bizim andımız, İstiklâl Marşımızdır ve İstiklâl Marşımızla beraber yolumuza devam ediyoruz. İstiklâl Marşımızdan daha güzel, daha güçlü bir ant olabilir mi?"

Aralık ayı, son aylarda gündemden düşmeyen tartışmaların sessiz kahramanı, "Tek Andımız İstiklâl Marşı'mızın" şairi Mehmet Âkif Ersoy'un doğumunun 145., vefatının da 82. yıldönümü. Bu mânidar tevafuku gözden kaçırmak tarihe ve hakikate vefasızlık etmek olurdu. Bu yüzden bu ay İstiklâl Şairimiz Mehmet Âkif Ersoy dosyasıyla çıktık karşınıza.

Birbirinden ilginç yazılar ve merhum Âkif Bey'in torunu Selma Argon Hanımefendi ile yaptığımız söyleşinin İstiklâl Marşı şairimizi daha yakından tanımaya ve anlamaya faydası olacağına inanıyoruz.

Yeni sayılarda buluşmak üzere
hayırla kalınız.

MUSTAFA ARMAĞAN
editor@derintarih.com

"تك آنديمز"ڭ شاعرى

٨ اكيم ٢٠١٣ تاريخنده اوقوللرده آندڭ اوقونمه‌سنه صوڭ ويريلمشدى. بوندن تام ٥ ييل ١٠ كون صوڭره يڭى بر طارتيشمه‌نڭ فتيلى آتشلندى و دانيشتاى ٨نجى دائره‌سى آندڭ اوقونمه‌سنڭ قالديريلمه‌سنى ابطال ايدن قرارينى آچيقلادى. "ادّعالر آندڭ قالديريلمه‌سنى كركلى قيلاجق نيته‌لكده كورولمشدر" دييه‌رك نقطه‌يى قويدى. يعنى آند يڭيدن اوقوتولاجقدى.

قراره اڭ چارپيجى يوروم ايسه هر زمانكى كبى جمهور باشقانى ارطوغاندن كلدى: "ملّتمزڭ اڭ اتكيلى آندى استقلال مارشيدر. بونڭ طيشنه بر آند طانيمايورز، طانيمياجغز." آندڭ ايلك حالنى ترك اوجاقلرينى قپاتمسيله، أونيورسيته‌لرى پريشان ايتمه‌سيله بيلينن طب دوقتورى رشيد غالبڭ يازديغى اورغولايان ارطوغان، اونڭ تركجه اذان ظلمنڭ ده معمارى اولديغنى خاطرلاتدى.

خاطرلاياجقسڭز، بز ده كچديگمز آى اوقورلرمزى آندڭ موجدى رشيد غالبڭ كناه غالريسنده بر كزينتيه چيقارمش؛ قرآن و تكبيرڭ تركجه‌لشديريلمه‌سنده، اسلامجى اسكليلى عاطفڭ و ليبرال ماليه‌جى جاود بگڭ اعدامنده، صوسياليست ناظم حكمته ١٥ ييل حبس جزاسى ويريلمه‌سنده، تركجى نهال آتسزڭ ديارىدن ديارە سورولمه‌سنده، قفا طاسى أولچوملرنده وس. اوينا‌ديغى رولى و داها پك چوق معرفتنى اوزون اوزون آڭلاتمشدق.

ديگر طرفدن جمهور باشقانى ارطوغان ايشڭ پشنى بيراقمدى، قاسم باشنده، تركيه كنجلك ذروه‌سنڭ آچيليش تورننده "آنديمزڭ استقلال مارشى اولديغنڭ" بر دفعه داها آلتنى چيزدى: "وصايت أوزليله يانوب طوتوشانلرڭ اسكيدن اولديغى كبى بللى قاوراملرى، بللى فيگورلرى استثمار ايتمه‌سنه مساعده ايتميه‌جگز. (...) بزم آنديمز، استقلال مارشيمزدر و استقلال مارشيمزله برابر يولمزله دوام ايدييورز. استقلال مارشمزدن داها كوزل، داها كوچلى بر آند اولابيليرمى؟"

آرالق آيى، صوڭ آيلرده كوندمدن دوشه‌ين طارتيشمه‌لرڭ سسسز قهرمانى، "تك آنديمز استقلال مارشيمزڭ" شاعرى محمد عاكف ارسويڭ طوغومنڭ ١٤٥نجى، وفاتنڭ ده ٨٢نجى ييل دونومى. بو معنيدار توافقى كوزدن قاچيرمق تاريخه و حقيقته وفاسزلق ايتمك اولوردى. بو يوزدن بو آى استقلال شاعريمز محمد عاكف ارسوى دوسيه‌سيله چيقدق قارشوڭزه.

بربرندن ايلگينچ يازيلر و مرحوم عاكفڭ طوروني سلما آرغون خانم افندى ايله ياپديغمز سويله‌شينڭ استقلال مارشى شاعريمزى داها ياقيندن طانيمه‌يه و آڭلامه‌يه فائده‌سى اولاجغنه اينانييورز.

يڭى صاييلرده بولوشمق أوزره خيرله قاليڭز.

مصطفى آرمغان

İçindekiler

1
Mustafa Armağan
BİZDEN SİZE

4
ARALIK'IN DÜNYASI

6
OKUR HATTI

8
BUNU GÖRDÜK

10
AKTÜEL

12
MİRAS METİNLER

14
İkbal Betül Gözlü
DİŞ FIRÇASININ SERÜVENİ

16
Samet Tınas
TARİHİ YENİDEN YAZAN MADEN ALTIN

20
Mustafa Armağan
KÂZIM KARABEKİR'İN MEKTUBU

26
İsmail Taşpınar
ORTAÇAĞ'DA "MUVAHHİD" BİR HIRİSTİYAN HAREKETİ KATHARLAR

30
M.Mahmut Bakır
ÖMER NASUHİ BİLMEN HOCA BÖYLE İHBAR EDİLMİŞ!

32
Ekrem Buğra Ekinci
OSMANLILAR İSLÂM HUKUKU'NA AYKIRI BİR HUKUK TATBİK ETTİLER Mİ?

Derin Tarih
Aralık, 2018
ISSN 2147-0553

İmtiyaz Sahibi
Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş. adına
Mustafa Albayrak

Genel Yayın Yönetmeni
Mustafa Armağan

Yayın Koordinatörü
Özlem Kocukeli Özbay

Yazı İşleri Şefi
Samet Tınas

Editör
Cafer Talha Şeker

Yardımcı Editör
Havva Akdağ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Burhan İstenci

Yayın Kurulu
Fahameddin Başar
Mehmet Fatih Can
Mehmet Çelik, Adnan Demircan, Mustafa Kaçar
Avni Özgürel, Mustafa Budak, Müfid Yüksel

Danışma Kurulu
Ahmet Ağırakça
Ali Birinci, Uğur Derman
D. Mehmet Doğan
Ekrem Buğra Ekinci
Mehmet Genç, Şinasi Gündüz, Hüsrev Hatemi, İsmail Kara, Kemal Karpat, Aykut Kazancıgil
Muharrem Kesik
Mahmud Erol Kılıç
Heath W. Lowry, Ümit Meriç, Ziyaüddin Serdar
Norman Stone, Ramazan Şeşen

Kreatif Direktör
Harun Tan

Grafik-Tasarım
Metin Taha Yılmaz

Asistan Grafiker
Canan Aytaş

Çeviri
Z-Alp Çeviri (İngilizce)
Osmanlıca Eğitim ve Kültür Dergisi
İbrahim Kapaklıkaya

36
Muhammed Harb
TÜRKİYE CUMHURİYETİ "YENİ OSMANLI" DEVLETİ İDİ DEVRİMLERLE LAİK-BATILI OLDU

40
Mustafa Özel
ÜLKESİNİ KURTARIP RUHUNU SÖMÜRGELEŞTİRENLER!

44 - DOSYA
Mustafa Armağan
HEPİMİZ ÂSIM'IZ

48
D. Mehmet Doğan
ÖTEKİ ÂKİF

56
Selma Ersoy Argon
"DEDEMİN BAŞI YALNIZCA SECDEDE EĞİLMİŞTİ"

62
Aykut Kazancıgil
MISIR'DA ÂŞİNÂ BİR ÇEHRE

64
Fatih Bayhan
***SAFAHAT*'IN 74 YILLIK YAYIM SÜRECİ**

70
Beyzanur Armağan
KUDÜS'ÜN KALBİNE YOLCULUK

74
Sadık Albayrak'a
SAYGI GECESİ

76
Fahameddin Başar
Mükrimin Halil Yinanç

82
Rûhî Ayangil
ŞEB-İ 'ARÛS

86
Taha Kılınç
1 KİTAP 1 YAZAR

88
Nermin Taylan
SİLAH YASAĞI

Sosyal Medya
Suat Özdemir

Fotoğraf
Mustafa Cambaz
Sedat Özkömeç

Reklam
Genel Müdür
Abdullah Hanönü

Genel Müdür Yardımcıları
Ziya Kadam

Reklam Grup Müdürü
Bihter Öğütçü

Reklam Müdürü
Ayşegül Dag

Rezervasyon Müdürü
Abdullah Bilgiç
0212 4676565 (1727)
abdullah.bilgic@reklampiri.com

Baskı
Özcan Ural (Satın Alma ve Baskı Müdürü)

Satış - Pazarlama - Abone ve Dağıtım
0212 467 17 17
Birlikte Dağıtım A.Ş.
www.birlikte.com.tr
abone@derintarih.com
okurhatti@derintarih.com

Basım
Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Sancaktepe, İstanbul 0216 585 90 00

Kurumsal Dağıtım
Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.
Samandıra, İstanbul
0216 585 90 00
www.turkuvazmatbaacilik.com

İletişim - Yönetim Yeri
Maltepe Mah. Fetih Cad. No: 6
34010 Zeytinburnu, İstanbul
0212 467 65 05
www.derintarih.com - iletisim@derintarih.com

Her Hakkı Mahfuzdur. Dergideki Yazı, Fotoğraf Ve Diğer Görsellerin İzin Alınmadan Veya Kaynak Gösterilmeden Her Türlü Ortamda Çoğaltılması Yasaktır.

albayrak Medya

DERGİMİZİ TEMİN EDEMEYEN OKURLARIMIZIN DİKKATİNE
2017 Mayıs ayında başlatılan linç kampanyasının etkisiyle bazı kitap mağazaları ve marketler *Derin Tarih*'i satmama kararı almıştır. Bayi ve kitabevi satışlarımız ise devam etmektedir. *Derin Tarih*'e bu kanallardan da ulaşamayan okurlarımız dergi temini, kapıda ödeme fırsatı ve abonelik için 0 212 467 52 52 numaralı telefonu arayabilir, ayrıntılı bilgiye www.birlikte.com.tr adresinden ulaşabilirler.

Aralık'ın Dünyası

1 Aralık 1928 Türkiye

İslam Harflerine Veda

1 Kasım 1928'de 1353 sayılı "Yeni Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkında Kanun"un kabulünden 1 ay sonra, yani 1 Aralık 1928'den başlayarak tabela, ilan, reklam ve süreli yayınlarda yeni harflerin kullanılması da yasalaştı. Gazeteler, mecmualar artık bin yıldır kullanılan İslam harflerine hasret kalacaktı. İnönü'nün dediği gibi "bu yazı kolaylığıyla açıklanabilir bir şey değildi." Hedef, bizi İslamiyet'ten koparmaktı.

7 Aralık 1972 ABD

Ay'da Dans Başkadır

Apollo 17 ismiyle Ay'a son insanlı uçuş gerçekleştirildi. Eugene Cernan, Ronald Evans ve Dr. Harrison Schmitt'ten oluşan ekip tam 22 saat boyunca ay yüzeyinde araştırma yaptı. Challenger adlı modülle hareket eden Dr. Schmitt'in, Ay yüzeyinde dans ederek söylediği "Bir gün Ay'da dolaşıyordum..." diye başlayan şarkının görüntülü kaydını internet üzerinden seyredebilirsiniz.

13 Aralık 1949 Filistin

Kudüs, Ey Kudüs!

14 Mayıs 1948'de resmî olarak kurulan İsrail devleti Kudüs'ü başkent ilân etti. 1948 Arap İsrail Savaşı'ndan sonra Eski Şehir ve Doğu Kudüs Ürdün'de, Batı Kudüs de İsrail'de kalacaktı. Kudüs, BM kararlarına göre uluslararası şehir ilân edilse de kavga bitmedi.

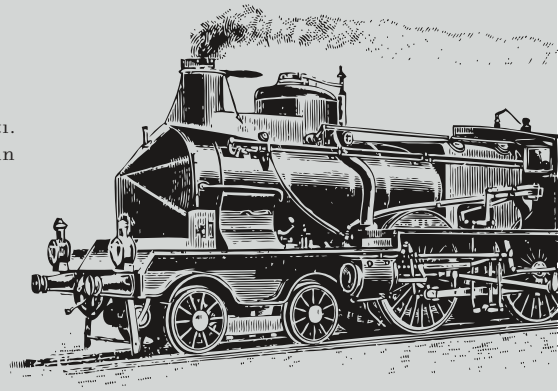

18 Aralık 1892 Rusya

Büyü-Masal Sahnede

Rus bestekâr Çaykovski'nin Fındıkkıran adlı balesi, ilk defa St.-Peterburg'da Mariinski Tiyatrosu'nda sahnelendi. E.T.A. Hoffmann'ın "Fındıkkıran ve Fareler Kralı" hikâyesinden uyarlanan eser minik Clara'nın, kendisine yılbaşında hediye edilen kurşun asker (Fındıkkıran) ile rüyalarını konu edinir. Eser sonraları yeni yıl kutlamaları ile özdeşleşecektir.

29 Aralık 1703 Türkiye

Sefere Çıkan Son Sultan!

22 Ağustos 1703'teki Edirne Vakası ile tahttan indirilen II. Mustafa Han fazla yaşamayıp vefat etti. Naaşı Turhan Sultan türbesinde yatan babası IV. Mehmed'in yanına defnedildi. II. Mustafa Avusturya üzerine üç büyük sefer tertip etmiş, ikisinde çok başarılı olurken son seferi Zenta'da mağlup olmuş ve 1699 Karlofça Antlaşması ile ağır toprak kayıpları yaşanmıştı.

İSTANBUL'UN KALBİNDE

İSTANBUL'U OKU!

Burası yalnızca bir kitabevi değil. Tarihten bir pencere, bir sanat sokağı, bir kıraathane, bir ağaç gölgesi... Burası Türkiye'nin en popüler camisinin yanı başı... Sizleri İstanbul'un kartpostalı olan Sultanahmet'e, İstanbul Kitapçısı'na bekliyoruz.

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

KÜLTÜR A.Ş.

İSTANBUL KİTAPÇISI

OKUR HATTI

okurhatti@derintarih.com
0212 467 52 52

TWITTER

@suha_tar / Süha Tarık

Nutuk en fazla basılan kitaplardan olup Kemalist zümreler tarafından hala birinci el kaynak olarak sorgulanmadan kullanılmaktadır. @derintarih den.

@AksuNevra / Hilal Aksu

Bin yıldır yurt edindiğimiz Anadolu'yu bize miras bırakan ecdadımıza yakışır başucu niteliğindeki bu muhteşem eser için emeklerinize sağlık hocam @mustafarmagan kuş cıvıltıları ve yeni biçilen çim kokusu eşliğinde okumaya doyamıyorum @derintarih

@AdanaliKaan / Kaan TR

Maalesef bazı kesimlere Osmanlı'nın inceliğini, hassasiyetini anlatamıyoruz. @derintarih dergisini okumalarını tavsiye ederim...

@fkryrdm07 / Fikruzaruret

Hayatımda muhteşşemm bir virgülsün @derintarih

@sinirlilazkizi / Laz Kızı

Derin Tarih dergisini inceliyorum. Gerçek belgelerle açıklıyorlar. Ben de tavsiye ediyorum.

E-MAIL

"Tüm bildikleriniz tarih olacak" dediniz ve hakikaten hem tüm bildiklerimiz tarih oldu, hem de tarihten başka bir şey bilmez olduk. Gerek kitap ve dergi ekleriniz, gerekse özel sayılarınız çok büyük bir kültür hizmeti. Var olun Derin Tarih editörleri...

Serap Girgin

DT: Dergi siparişlerinizi www.birlikte.com.tr adresinden ya da (0212) 467 67 17 numaralı telefondan verebilirsiniz.

Lise 2. Sınıf öğrencisiyim, 2017 Haziran ayından bu yana dergiyi düzenli olarak takip etmekteyim. Sayısalcı olmama rağmen tarihe fazlasıyla ilgi duyuyorum. Çünkü tarihini bilmeyen, eksiktir, yarımdır. Tarihin yanında tasavvufa da ilgi duymaktayım; sizden Tasavvuf Özel Sayısı da hakikaten çok doluydu. Çalışmalarınızda başarılar dilerim. Allah sizden razı olsun.
Engin Serter

Yalnızca isimle bile bir psikolojik harp yapabilen ecdadımızın lakaplarını incelediğiniz bir yazı görmek istiyoruz. Şeytan Melek İbrahim Paşa, Ateş Mehmed Paşa, Şeytan Döven Aydın Reis, Kulkıran Kara Öküz Mehmed Paşa; şüphesiz ki hepsinin apayrı bir hikâyesi vardır. Şimdiden teşekkürler.

Bülent Nişasta

İstediği kız verilmeyince Aparları yıkıp Göktürk Devleti'ni kuran Bumin Kağan'dan mülhem, Türk Devleti tarihinde kız isteme geleneğini anlatan bir yazı okumak isteriz. Sevgiler.

Ayşe Pusat

FACEBOOK

Bekir Aydın
Tanrıdağ gazetesinin tıpkı basımını vermeniz büyük cesaret ve takdire şayan bir durum. Dergi yine muhteşem. Emek veren herkese teşekkür ederim.
Yeni sayınızı merakla bekliyorum.

Kamil Altay
Bitsin artık bu ecdad düşmanlığı , atılan iftiralar ve yalan yazan resmi tarih kitaplarımız. Artık silkinip kendimize gelme zamanı geldi geçiyor bile.

Meral Dündar Cengiz
Mondros'un 100. yılına özel hazırladığınız sayıdaki Cengiz Yazoğlu röportajı çok ilgimi çekti. Osmanlı'nın tasfiyesinin Kudüs'ün kaybıyla başladığını bilmiyordum. Ezberbozan bu tür yazılara daha fazla yer vermelisiniz.

Hüseyin Özcan Özer
Verdiğiniz bilgiler ve cok değerli yazarlarla tarihin derin dehlizlerinde kaybolmuş bilgileri gün yüzüne çıkarıp bizleri aydınlattığınız için sizlere teşekkür ederim, iyi ki varsınız.

Münnevver Özgani
Allah razı olsun, emeği geçen herkese teşekkür ederim.

BİZİ INSTAGRAM'DAN TAKİP EDİN!

hayatifarket

iskenderguney
Gaziantep Province

habibumutlu

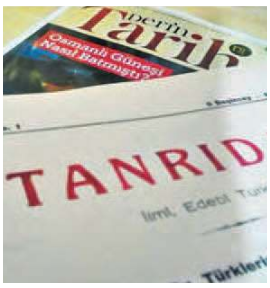

rabiiaa_34

Bizi Instagram üzerinden takip etmek için www.instagram.com/derintarih veya QR kodu kullanabilirsiniz.

TÜRK VIDEO
Gündem
Dünya
Ekonomi
Yaşam
Anasayfa
Trend
Favoriler
Bildirimler
TÜRK
Video uygulaması yayında
Radyo - Tv - Dijital Portal - Web Tv - Web Radyo - App.
www.criturk.com - www.criturk.fm
Google play
App Store

TITIAN TABLOSUNDAKİ KAVUKLU DA KİM?

Klasik resimdeki soldan sağa akan anlatı geleneğinin aksine sağdan sola akan kompozisyonu ile oldukça irkiltici, karmaşa ve gerilimi yüksek bir resimle karşı karşıyayız. İtalyan ressam Titian ya da tam adıyla Tiziano Vecellio'nun 1543 yılına tarihlenen Ecce Homo adlı tablosu...

"İşte o adam" anlamına gelen Ecce Homo, 15-17. yüzyılda Batı'da Hıristiyan sanatında yaygın biçimde kullanılan, Hz. İsa'nın yargılanma sahnesinin tasvir edildiği resimlerin genel ismi. Roma İmparatorluğu'nun Yahudiye eyale-tinin valisi, aynı zamanda Hz. İsa'yı yargılayan mahkemeye başkanlık eden Pontius Pilate'nin Hz. İsa'yı halka gösterirken söylediği "Ecce Homo - İşte o adam" sözüne dayandırılıyor.

Flaman tüccar Giovanni d'Anna için yapılan tabloda, başta belirttiğimiz sağdan sola akış gözü soldaki Mesih figürüne odaklar. Sol altta dehşet içindeki adam kompozisyonun genel ruhunu yansıtırken, yine solda sırtı bize dönük olan asker bakışımızı merdivenlere, oradan da Mesih'e kaydırır. Sağda gösterişli kırmızı kıyafetinin içindeki kişi, 1538-45 yılları arasında Venedik Doçu olan Pietro Lando'dur.

İyi güzel de muhteva açısından Batı resminde onlarca emsalini görebileceğimiz bu tabloyu neden seçtik? Ressam Titian optik tekniklerle gözü soldaki Mesih'e odaklamaya çalışsa da sizin gözleriniz de bizimkiler gibi sağda, atının üzerindeki kavuklu karaktere saplanıp kaldıysa cevabı buldunuz demektir. 1539 yılı civarında tablosunu yaptığı Kanuni Sultan Süleyman'ı birkaç yıl sonra bu resmine de yerleştirmek istemiş Titian. Tablonun yapıldığı 1543 yılı Kanuni'nin güney İtalya'ya seferler düzenlediği döneme tekabül ediyor. Yani oraların yabancısı değil. Hemen yanında zırhlı askerî kıyafeti içinde, Kanuni'nin o dönem İtalya topraklarındaki rakibi, Vasto Markizi Alfonso d'Avalos var. Vaktiyle onun da bir tablosunu yapmış Titian. Hıristiyanlık temalı bir Batı resmi içine hem onunla bütünleşen, hem de başka bir dünyanın insanı olarak bir Doğu güneşi gibi şavkıyan Kanuni'ye rastlamak ne güzel oldu! Gözümüz de, gönlümüz de aydınlandı doğrusu.

KURUCU ANLAŞMALAR DİJİTAL ARŞİVDE

Dışişleri Bakanlığı Arşiv Binası'nda asılları muhafaza edilen Lozan, Montrö, Gümrü, Kars, Ankara gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu anlaşma ve belgeleri bakanlığın internet sitesinde elektronik ortamda erişime sunuldu. Türk diplomatik arşivi, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesinin ardından 11 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi›yle "Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı" olan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü bünyesinde korunuyordu. Diplomatik arşivin tamamı, 2012'de Ankara'daki Dışişleri Bakanlığı Arşiv Binasına nakledilmişti. İlk kez 10. Büyükelçiler Konferansı vesilesiyle Türkiye'nin merkez teşkilatında ve dış temsilciliklerinde görevli büyükelçilere Dışişleri Bakanlığı Arşiv Binasında Ağustos ayında sergilenen kurucu belgelerin dijital kopyalarına, Dışişleri Bakanlığının internet sitesinde "Kütüphane" bölümündeki "Kurucu Anlaşmalar" başlığından ulaşabilirsiniz. Lozan Antlaşması'nın onaylı suretinin aslı da orada, muhakkak inceleyin deriz.

KAÇIRDIKLARI TARİHÎ ESERLERİMİZİ ŞİMDİ DE SATIYORLAR

Türkiye'den yurt dışına kaçırılan Osmanlı mirası, İngiltere'de faaliyet gösteren www.roseberys.co.uk isimli internet sitesi tarafından açık artırmayla satışa çıkarılıyor. Oluşturulan komisyonun fiyat biçtiği Osmanlı dönemine ait 224 parça tarihî eser arasında Sultan II. Abdülhamid'in fermanı ve dönemin hattatları tarafından yazılan el yazması eserler de var. 1667'de Derviş Ali'nin yazdığı bir şiir 6 bin Euro'dan, 1840 yılından kalma el yazması altın motifler ve hat sanatıyla süslenen Kur'ân-ı Kerim 4500 Euro'dan, 19. yüzyıla ait Osmanlı vakıflarının dokümanları da 3000 Euro karşılığında satın alınabiliyor. Eserler arasında İznik çinileri de var. Seri halinde ya da tek tek satılan çinilerin en pahalısı 8000 Euro fiyat teklifiyle açık arttırmaya sunulmuş. Tek fayans olarak da satılan İznik çinilerinin fiyatı 600 ile 3000 Euro arasında değişiyor. İngiliz "pack&send" kargo şirketi ise dünyanın neresinde olursa olsun, ödemeyi nakit, kredi kartı veya havale yoluyla yapan alıcıya tarihî

eseri teslim ediyor. Şaka gibi, değil mi! Tarih hırsızlığına mani olamadık, hiç değilse eserlerimiz üzerinden rant elde edilmesine dur diyebilsek!

ANTANDROS ANTİK KENTİ'NDE 2200 YILLIK RESMÎ GAZETE BULUNDU

Balıkesir'deki Antandros Antik Kenti'nde, Bergama Kralı tarafından gönderilmiş, üzerinde 22 satırdan oluşan kararnamenin yer aldığı 2200 yıllık yazıt bulundu. Antandros'taki kazıların iki alanda yürütüldüğünü, bunlardan birisinin yamaç ev olarak değerlendirilen Roma villası olduğunu anlatan Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi ve Kazı Heyeti Başkanı Prof. Dr. Gürcan Polat şöyle konuştu: "2001 yılından itibaren bu Roma villasını kazıyoruz. Daha önce açmış olduğumuz bir su kuyusu vardı. Bu seneki çalışmalarımızda o su kuyusunu besleyen bir kanalın üzerine ters olarak kapatılmış ve düzgün kenarı olan bir taş dikkatimizi çekti. Bir stel olabileceğini düşündük. Kaldırınca bir de baktık ki 22 satırdan oluşan bir dekret içeren bir yazıt. MÖ 2. yüzyıla ait olduğunu biliyoruz." Bu dekretin Bergama Kralı Eumenes tarafından Antandros'a gönderilen, bir komutanın onurlandırılmasına ve ona imtiyazlı davranılmasına ilişkin bir metin içerdiğini belirten Polat'tan dekretin herkesin görebileceği bir yere dikildiğini ve bugünkü Resmî Gazete ile özdeşleştirebileceğimiz bir uygulama olduğunu öğreniyoruz. Dekrette yazılanlar ilgili çalışmalar sürüyor. Bakalım 2200 yaşındaki resmî gazete bize neler söyleyecek.

7 ASIRLIK CAMİDE DEFİNE ARAMIŞLAR

Sakarya'nın Erenler ilçesi Büyükesence Mahallesi sınırları içinde bulunan, 1325 yılında Orhangazi döneminde yapılan Cumaaltı Camii definecilerin hedefi oldu. İbadete kapalı olan caminin altında define arayan kimliği belirsiz kişi veya kişiler dikkat çekmemek için caminin yanında bulunan su kuyusunu kullanmışlar; buradan camiye tünel kazarak ilerlemişler. Bir yılda 4-5 defa kazı yapıldığını belirten Büyükesence Mahalle Muhtarı İlhan Uslu durumu yetkilileri bildirdiklerini ve caminin restore edilmesi gerektiğini belirtti. Tarih bir hazine, ona şüphe yok ama bu hazine okuyarak, tefekkür ve idrak ederek ulaşılan hazinelerden, tünel kazarak ulaşılanlardan değil…

SERGİ

Görünenin Ötesinde Osman Hamdi Bey

Türkiye'de Osman Hamdi Bey tabloları üzerine konservasyon ve bilimsel araştırmalar alanında şimdiye kadar yapılmış en ayrıntılı çalışmanın süreçleri bu sergiyle sanatseverlere aktarılıyor. Sakıp Sabancı Müzesi Resim Koleksiyonu'nda yer alan, Osman Hamdi Bey'e ait altı tablonun karşılaştırmalı olarak incelendiği çalışmada sanatçının üretimi ile eserlerine dair ayrıntılar bilimsel yöntemlerle ortaya çıkarılıyor. Araştırma bulgularının eserlerle beraber sunulduğu sergi, sanatçının üretim sürecini gözler önüne sermesinin yanı sıra sanatta konservasyon çalışmalarına dair ayrıntılı bir anlatı ve gelecek projeler için de bir yol haritası niteliği taşıyor.

Yer: Sakıp Sabancı Müzesi - Sakıp Sabancı Cad. Nu: 42 Emirgan - Sarıyer - İstanbul
Tarih: 31 Aralık'a kadar.

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Bursa'nın tarihi birikimine müzelerimizde şahit olun...

Bursa Yaşam Kültürü Müzesi

Bursa Vakıf Kültürü Müzesi

Bursa Bıçak Müzesi

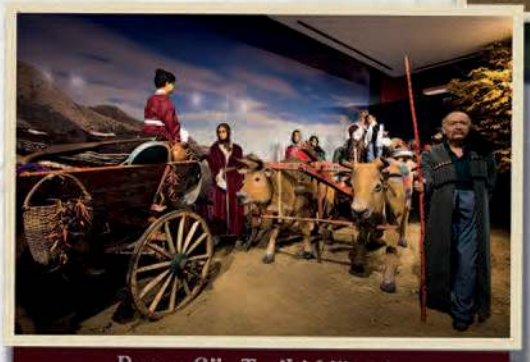

Bursa Göç Tarihi Müzesi

BURSA MÜZE

Bursa Sağlık Tarihi Müzesi

bursamuze **www.bursamuze.com**

CEMİL MERİÇ
(1916-1987)

BİLİNENE HAYRAN OLMAK VE PALİS'İN HAKİKATLARI

"Okuyucu ne zirvelerden hoşlanır, ne uçurumlardan. Her yeni başlangıçta yadırgatıcıdır" diyor Cemil Meriç *Kök* dergisinin ilk sayısında yayımlanan yazısında. Ve Palis'in hakikatlarına getiriyor lafı. Bir edebî metinde, bir tarihçede ancak alıştığımız yalanları, peşin hükümlerimizi, yani Palis'in hakikatlarını bulmak hayranlığımızı nasıl artırıyor, doğumunun 102. yılını idrak ettiğimiz bu ayda Cemil Meriç'ten dinliyoruz.

Tarih bir muziplikler kumkuması. Sevgilerimiz de kinlerimiz de çok defa bir yanlış anlamanın piçi.s Ya bilgilerimiz? Şöyle bir yoklayalım. Giyotin, kelle kesmeye mahsus bir alet remzi. Zamanı kandan çizgilerle ikiye bölen Fransız devriminin simgesi. Acaba neden bu korsskunç araca giyotin denmiş? Neden olacak, Giyoten adında bir doktorun buluşuymuş da ondan. Okumuş yazmış Fransızların yüzde doksanı size aynı cevabı vereceklerdir. Oysa Doktor Giyoten, giyotinin ne yapıcısı ne bulucusu. 89'dan önce insanlar ölüm karşısında bile eşit değilmiş. Soylular kurşuna dizilir, avamdan kişiler asılırmış. Demokrat ve yufka yürekli bir bilgin olan doktor, bu adaletsizliğe isyan etmiş, bir lâyiha sunmuş büyüklere. Ayıptır, demiş, bu ikiliğe son vermeliyiz. Ve mahkûmları en az acı çekerek öldürmek için medenî bir öldürme şekli düşünmüş. Giyotin adını taşıyacak olan ecel tırpanı Avrupa'nın bazı bölgelerinde zaten kullanılıyormuş. Biraz daha ıslah edilip devrimin emrine verilmiş. Zavallı Giyoten, kendisiyle hiçbir münasebeti olmayan o korkunç ölüm makinası sayesinde ebedîleşmiş.

Palis'in hakikatları da bir başka tuhaflık. Palis, yiğit bir kumandanmış. Pavi savaşında can vermiş. Şairin biri, unutulmasın diye bu ölümü dört mısra ile kitabeleştirmiş. Aşağı yukarı şöyle söylemiş: "M. De Palis, Pavi önünde can verdi. Ölümünden çeyrek saat önce pür hayattı, zavallı." Fransızlar, 'pür hayattı'yı yaşıyordu diye anlamışlar. Ölümünden çeyrek saat önce yaşıyordu, ne biçim söz! Sonra soylu asker unutulup gitmiş, bu çeşit yavelere Palis'in hakikatları adı verilmiş. Her asır, bu bahtsız kıtaya yeni kıtalar eklemiş: "Evlenmese hala bekâr kalacaktı (...) Konuşmadığı zaman susuyordu (...) Meteliksizlikten yoksuldu zavallı (...) Cuma değil de cumartesi ölmüş olsa bir gün daha çok yaşamış olacaktı (...) vs." Heyhay edebiyatımız Palis'in hakikatlarıyla dolu. Yalnız bizimki mi?s

Bugün, Palis'in hakikatı derken, herkesin bildiği beylik hakikatlar anlaşılıyor. Frenkçede aynı manaya gelen başka deyimler de vardır. İngilizce "true"den üretilen "truisme" gibi.

Palissad veya trüizm... Ne yazık ki Türk yazarı, okuyucuyu ürkütmemek için bu kırk kere çiğnenmiş hakikatları tekrarlamak zorundadır. Edebiyat, parçanın parçası, demiş Goethe. Yapılan veya söylenenlerden kaçta kaçı yazıya geçmiş? Yazılanlardan kaçta kaçı kalmış bugüne? Kalanların kaçta kaçını okuyabiliyoruz?

Kitaplarda kendimizi ararız. Peşin hükümlerimizi, alıştığımız yalanları, Palis hakikatlarını buldukça yazara hayranlığımız artar. Okuyucu ne zirvelerden hoşlanır, ne uçurumlardan. Her yeni başlangıçta yadırgatıcıdır. Okuyucu bulmak isteyen, anlaşılanı yani kalabalığın daha önceki duyduklarını tekrarlamak zorundadır. Sokaktaki adam düşünce dünyasındaki fetihleri de yadırgar, kelimelerdeki hercümerci de. Dildeki istikrarsızlık, yığınları edebiyattan büsbütün soğuttu. Edebiyat, seyircisi gittikçe azalan tatsız bir oyun.

Neden şuara tezkereleri bu kadar bol da nâsir tezkereleri yok? Yok, çünkü nesir edebiyat dışı sayılmış. Bugün de aynı anlayış ağır basmıyor mu? Nesir, nasıl düz yazı kelimesiyle karşılanabilir? Nutuk, konferans, edebî bir konuşma nesre girmez mi? Nesrin zıddı şiir değil, nazımdır. Nazım, belli kuralları olan bir ifade biçimi. Kaldı ki bu kurallar da geçerli olmaktan çıktı. Serbest nazım bütün kurallardan sıyrılmış bir söz dizisi değil mi? Şiirin ne nazımla ilgisi var, ne nesirle. İsmail Safa *Muhakemat-ı Edebiye* sinde bu Palis hakikatını altmış küsur yıl önce tekrarlamış. Şiirle ilgisi olmayan manzumeler, şiirle ilgisi olanlardan kat kat fazla.

HASENE

haseneorg

KUMANYA KAMPANYASI

Lebensmittel-kampagne | Food Package Campaign
La campagne de colis alimentaire | حملة المخازن

ZEKÂT & FİTRE

Zakat- und Fitra | Zakat and Fitra
Zakât al-mâl et Zakât al-fitr | الزكاة والفطرة

KURBAN KAMPANYASI

Kurban-Kampagne | Qurban Campaign
La campagne du qurbane | حملة الاضاحي

SU KUYUSU PROJESİ

Brunnenprojekt | Water Well Project
Le projet de puit d'eau | مشروع ابار المياه

YETİM PROJESİ

Waisenprojekt | Orphan Project
Le projet de parrainage d'orphelin | مشروع الايتام

ACİL YARDIMLAR

Soforthilfe | Emergency Relief
Les aides d'urgence | المعونات العاجلة

MOBİL HİZMETLER

Mobile Dienste | Mobile Services
Services mobiles | خدمات المحمول

EĞİTİM ÇALIŞMALARI

Bildungsprojekte | Educational Projects
Les projets éducatifs | مشاريع التعليم

SAĞLIK HİZMETLERİ

Gesundheitsprojekte | Health Projects
Les projets de santé | مشاريع الخدمات الصحية

HASENE International e. V.

Colonia-Allee 3 | D-51067 Köln | T +49 221 942240-400 | info@hasene.org

TÜRKİYE
Hasene Sosyal Yardımlaşma Derneği
Akşemseddin Cad. Feyzullah Efendi. Sok. No: 2 | Fatih-İstanbul
T +90 212 4388191 | info@hasene.org.tr

ALMANYA
HASENE Deutschland e. V.
Colonia-Allee 3 | D-51067 Köln
T +49 221 942240-445 | info@hasene.de

ABD
Hasene Humanitarian Aid, INC
8643 Forthamilton Parkway | Brooklyn NY 11209
T +1 917 365 5177 | abd@hasene.org

AVUSTRALYA
Hasene Australia
1575 Hume HWY | Campbellfield 3061 Melbourne
T +61 0393535292 | info@hasene.org.au

AVUSTURYA
Hasene Hilfs- und Sozialverein
Anschützgasse 8/104 | A-1150 Wien
T +43 676 9747194 | info@hasene.at

BALKANLAR
IGMG Udruženje za pomoć i socijalnu podršku - HASENE
Ul. Safvet-Bega Bašagića 38 | BİH-7100 Sarajevo
T +387 61 752179 | info@hasene.ba

BELÇİKA
Hasene Belgique
Place de la Reine 26 | B-1030 Bruxelles
T +32 225 63786 | info@hasene.be

DANİMARKA
IGMG HJÆLPE og Socialorganisation
Fabriksvej 16 A | DK-3000 Helsingør
T +45 261 11136 | info@hasene.dk

FRANSA
Aide humanitaire Hasene de France
27 Rue des Frères Amadéo | F-69200 Vénissieux
T +33 950 123123 | info@hasene.fr

HOLLANDA
Stichting IGMG Hasene Hulporganisatie NL
Bergweg 322-A | NL-3032 Rotterdam
T +31 102 433030 | info@hasene.nl

İNGİLTERE
Hasene Humanitarian Aid UK
130 Stoke Newington Road | GB-N167XA London
T +44 207 2548684 | info@hasene.uk

İSVEÇ
IGMG Sosyal Yardım Derneği | İsveç Temsilciliği
Västerby backe 9 | S-16370 Spånga / Stockholm
T +46 737 082081 | info@hasene.se

İSVİÇRE
IGMG Hilfs- und Sozialverein
Bahnstrasse 80 | CH-8105 Regensdorf
T +41 763 410101 | info@hasene.ch

İTALYA
IGMG Sosyal Yardım Derneği | İtalya Temsilciliği
Via Bruno Maderna 15 | I-20138 Milano
T +39 393 3377749 | info@hasene.it

KANADA
Hasene Humanitarian Help Canada
5280 Maingate Dr., Miss. | CDN-Ont. L4W 1G5 Canada
T+1 64 78248850 | info@hasene.ca

NORVEÇ
Hasene Norge
Tvetenveien 152 | N-0671 Oslo
T +47 984 64844 | info@hasene.no

İkbal Betül Gözlü

Kirpi Dikeninden Elektriklisine Diş Fırçasının Serüveni

Bildiğimiz tarzdaki diş fırçaları 1938'e kadar icat edilmiş değildi. Ama diş fırçasının ilk formlarını MÖ 3000'lerde görüyoruz. İlkel diş fırçaları ağaç dalları, kuş tüyü, belki inanamayacaksınız ama kirpi tüylerinden yapılmış. Mısırlılar ve Babilliler "çiğnenen sopa" adıyla ince dal parçalarının uçlarını aralamak suretiyle diş ve ağız yapısına uygun ilk fırçaları kullanmışlar. Çiğnenen aromatik ağaçların dallarından mamul bu sopalar dişetini ve dişleri ovmak suretiyle kullanılırdı. Ağız içini temizleyen bu dallar aynı zamanda ağızda bıraktığı rayiha sebebiyle revaçtaydı.

Bugünkü modern görünümüne benzer kıllara sahip diş fırçaları Çin'de 1498'de icat edilmişti. Bu kıllar ağız ve diş sağlığı açısından sorunlu ve hakikaten sertti. Çünkü başlıkları domuzların kuyruklarında bulunan kıllarla yapılıyordu. El ile kavranan kısmı ise kemik veya bambu ağacının dallarından imal ediliyordu.

Bu icat Avrupa'ya geldiğinde at kılının domuz kılına göre daha yumuşak olduğu düşünülerek domuz kılları yerine at kılları kullanılmak suretiyle insanların hizmetine sunuldu. Domuz kılları 1938'e dek kullanıldı.

Dupont de Nemours'un insanlığı naylon fırçalı diş fırçalarıyla tanıştırmasıyla işler değişti tabii. İlk naylon diş fırçası "Doctor West'in Mucize Diş Fırçası" adıyla anıldı.

II. Dünya Savaşı'nda askerlerin diş ve ağız hijyeni hususundaki hassasiyetleri Amerikalıların dikkatini çekmişti.

Bunların dışında diş fırçalarının ilk seri üretimi 1780'lerde William Addis tarafından İngiltere'de gerçekleşti. Amerika, İngiltere, Fransa ve Almanya'da seri üretimin gerçekleşmesi ise 1840'ları bulacaktı.

Gelelim elektrikli diş fırçalarına…

İlk elektrikli diş fırçaları 1939'da icat edildi. Broxodent adıyla ABD piyasasında satılmaya başlanmasıyla birlikte 1990'lara kadar neredeyse 15 milyon diş fırçası satılmıştı.

Johnson & Johnson markası 1980'lerde diş fırçasında çeşitli yeniliklere gitti. Bu diş fırçaları öncelikilere göre üç açıdan faklıydı. İlk olarak bu diş fırçalarının başlıkları açılıydı. Böylelikle arka dişlerin temizlenmesi daha da kolaylaşacaktı. Ayrıca yanında ekipmanları da mevcuttu. Baş kısmını koruyacak bir kapak, diş fırçasını banyoda

İnceltilmiş ağaç dallarından yapılmış ilk diş fırçalarına örnek (solda), misvak (üstte) ve modern, albenili diş fırçaları...

konumlandırmaya yarayacak araçlar bunlardan bazılarıydı.
Diş fırçaları geçmişten günümüze öncelikle kişisel bakım ve ardından toplumsal nezaket kurallarına riayet etmenin bir gereği olarak insanoğlu için tarihin her döneminde karşılaştığımız bir eşya oldu. İster kuş tüyünden, ister kirpi dikenlerinden veya ağaç dallarından yapılmış olsun insanların her daim yardımına koşmuştu bu minik ve rengarenk kahramanlar.

Kimyasallar yerine misvak

Günde iki kez gerçekleşen rutin buluşmalarımızı renklendiren araçlardan da bahsetmemek olmaz tabii. Diş macunu, dil macunu, ağız bakım suyu, diş ipleri gibi eşya ve karışımlar insanların ağız ve diş sağlığı hususundaki hassasiyetlerinin taçlanması anlamına geliyor. Hatta biraz daha modern zaman araçlarından bahsetmek gerekirse, günümüzde beyaz dişlere duyulan yoğun ilgi ve estetik kaygısı diş fırçası şirketlerini evde diş beyazlatma kremleri üretmeye kadar götürmüş. Örneğin yakın zaman önce üst kısmı dil fırçası, alt kısmı diş beyazlatma kremi içeren bir ürün satışa sunuldu. Bunların yanı sıra bebek diş fırçaları, çocuk diş fırçaları, yetişkin diş fırçaları, ergen diş fırçaları, oynar başlıklı diş fırçaları, elektrikli diş fırçaları derken saymakla bitiremeyeceğiz kalabalık bir liste var önümüzde. Listesi, araçları, renk ve desenleri hiç mi hiç önemli değil aslında.

İslam dinine ve Hz. Muhammed'in (sas) hayatına yapacağımız ufacık bir yolculukla bunların hiçbirine ihtiyacımız olmadan da ağız ve diş sağlığını koruyabileceğimizi rahatlıkla görebiliyoruz. Sadece misvak ve saf su kullanımı bütün bir ömür boyu dişlerimizi ve dahi diş etlerimizi korumaya yeterken, bunca kimyasalı bedenimizle buluşturmak mantığın ötesinde bir zarar kaynağı. Diş hekimlerinin diş macunlarının içindeki flor sebebiyle çocuklara zararlı olduğunu belirtmeleri bir yana, yetişkinlerin dahi kullanmamasını tavsiye ettiğini duyuyorsak eğer… Kapitalizmin kirli ellerinden kaçıp, Nebevî metodlara yönelmenin zamanı gelmiş de geçiyor mu ne?

TARİHİ YENİDEN YAZAN MADEN ALTIN

SAMET TINAS

Samet Tınas

Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Asırlar önce olduğu gibi bugün de dünyanın en değerli madenlerinden olan altın hem dünya ticaretinde, hem de iktidar alâmeti olarak oynadığı rolle tarihin akışını değiştirmeye devam ediyor.

Altın, kimya ilminde "Au" sembolü ile gösterilen yumuşak, parlak sarı renkte kimyevî bir elementtir. "Au" sembolü Latincede Aurum kelimesinden gelmektedir ki, ışıldayan, parlayan demektir. Parlak sarı rengi, asitlere karşı dayanıklılığı, tabiatta serbest halde bulunabilmesi ve kolay işlenebilmesi gibi özellikleri insanların ilkçağlardan beri ilgisini çekmiştir.

Rengi ve ihtişamıyla göz alan çok ağır bir metaldir; ayrıca kolay kolay tepkimeye girmeyen çok kararlı bir element olduğu için havadan ve sudan etkilenmez. Bu yüzden hiçbir zaman paslanmaz, kararmaz ve donuklaşmaz. Bir başka hususiyeti de saf hâldeyken çok yumuşak olmasıdır. Bu sebeple kolayca dövülerek biçimlendirilebilir. Altın bu sayede tarih boyunca en kıymetli metallerden sayılmıştır.

Tarihte bilinebilen en eski kayıtlara göre Mısır hükümdarları zamanında MÖ 3200 yıllarında, altın darphanelerde eşit boyda çubuklar halinde çekilerek para olarak kullanıldı. Peru'da MÖ 2000 yılına ait altın ziynet eşyaları kalıntılarına rastlanmış olup, Amerika kıtasındaki Aztekler ve İnkaların da altına hayran oldukları bilinir. Hatta Amerika'nın keşfi esnasında yerlilerin çok fazla altına sahip olduklarını anlayan İspanyollar inci-boncuğun değerli olduğunu zanneden yerlilere bunları vermiş, karşılığında altın almışlardı. Zeynep Dramalı'nın *Tarihi Tersten Okumak* isimli eseri bu serencamı çok güzel anlatmaktadır. Buradaki

bâkir servetin Avrupa'ya akması Sanayi İnkılâbı'nın doğurmuştur ki, tarihin seyri tamamen altın sayesinde değişmiştir. Yine kapitalizmin doğuşu, sömürgecilik faaliyetlerinin altında yatan dolaylı sebep de budur.

Dünyadaki bütün eşya gibi altın da insanın kullanışına göre şekillenir. Amerikan yerlileri yahut eski Mısır, Yunan veya Lidyalılarda gayet tabiî bir şekilde kullanılan altın, müstemlekeciler elinde bir vasıta hâlini almıştı. Keza Amerika'nın keşfinde İspanyollar altın uğruna yerli halka feci hâlde zulmetmiş, ciddi bir kıyım gerçekleştirmişlerdi. Bartoloméo de las Casas bunun birinci elden şahididir ki, kitabına *Yerlilerin Gözyaşları* demekten kendini alamamıştır.

MÖ 550 yıllarında Lidya Kralı Krezos, altını para olarak, yani sikke şeklinde bastırmış, böylece ticaret artmıştı. Şehirler zenginleşmiş ve dünya yeni bir refah dönemine girmişti.

İskit ve Sarmatların (MÖ 1000) millî kahramanları konu alan altın toka yapımında ileri oldukları da bilinir. Bir müddet sonra altın kâse ve vazo işçiliğinde en güzel örnekler verilmiştir. Bunlardan bir kısmı New York, Morgan koleksiyonunda teşhir edilmektedir.

ORTAÇAĞ'DA SADECE GÜMÜŞE BAĞIMLI KALAN AVRUPA DEVLETLERİ, 13. YÜZYILDAN İTİBAREN ALTIN SİKKE BASMAYA BAŞLADILAR. BU DÖNEMDE, TİCARETTE DAHA GÜÇLÜ VE MÜESSİR OLAN İTALYAN DEVLETLERİ BAŞI ÇEKİYORDU.

İslamiyet israfı haram kılmakla birlikte İslam sanatında haşmetin bir tezahürü olarak altın kullanılmıştır. Türkler de Müslümanlığı kabul ettikten sonra altından eşya yapımını azaltmışlar, altın eşyayı sadece süs olarak kullanmışlardır. Ortaçağ'da sadece gümüşe bağımlı kalan Avrupa devletleri, 13. yüzyıldan itibaren altın sikke basmaya başladılar. Bu dönemde, ticarette daha güçlü ve müessir olan İtalyan devletleri başı çekiyordu. Floransa'nın 1252 yılında basılmaya başlanan altın florinlerini 1284 yılından itibaren aynı ağırlık ve ayarda Venedik dükası izledi. 15. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, düka sadece Akdeniz bölgesinde değil, Avrupa'nın büyük bir bölümünde, uzun mesafeli ticaretin en yaygın olarak kullanılan ödeme vasıtası olmuştu.

Bunun üzerine İspanya'dan Macaristan'a kadar pek çok Avrupa ülkesi de kendi altın sikkeleri için florin ve dükanın standartlarını kabul ettiler. Doğu Akdeniz'de Memlûklar, 1425 yılından itibaren aynı standartlarla, eşrefî adını verdikleri bir altın sikke basmaya başladılar. Eşrefî, Osmanlıların fethine kadar Mısır'da tedavül eden en mühim altın sikke konumunda kaldı. Ayrıca dükanın çeşitli taklitleri de hem Batı Avrupa, hem de Doğu Akdeniz'de yaygın olarak tedavül ediliyordu.

Hükümdarlık alâmeti

Osmanlılar kendi adlarına ilk altın sikkeleri 1477-78'de (h. 882) İstanbul'da bastırmaya başladılar. Sultanî ya da Hasene-yi Sultaniye adı verilen bu sikkelerin ön tarafında "Sultan Mehmed bin Murad han azze nasrühü Konstantaniye duribe fi 882" (Zaferi şerefli olsun, 882 yılında Konstantaniye'de darbedilmiştir), arka tarafında ise "daribün nadri sahibü'l-izzi vennasri fi'l-berri ve'l-bahr" (altını basan, denizde ve karada Allah'ın yardımına mazhar, sabır sahibi) ifadeleri yer alıyordu. Sultan II. Bayezid (1481-1512) döneminden itibaren sultanîlerin arka tarafında "sultanü'l-berreyni ve hakanu'l-bahreyni es-sultan bin es-sultan" (iki karanın sultanı, iki denizin hakanı, sultan oğlu sultan) ifadesi de kullanılmaya başlandı. Ağırlıkları ve altın içerikleri bakımından sultanîlerin dükadan ve Akdeniz çevresindeki diğer devletlerin altın sikkelerinden bir farkı yoktu. Ancak ilk sultanîlerin altın içerikleri, dükanınkinden biraz daha yüksekti.

Amerika'yı keşfeden İspanyollar, karaya çıktıktan sonra yerlilere büyük zulümler yapmış, kullandıkları altın eşyaları ellerinden almışlardı. Kristof Kolomb'un kıtaya çıkışını tasvir eden bir resim.

ALTININ DÜNYA TİCARETİNDEKİ ROLÜ

İslam dünyası Bizans'ın aksine Avrupa'ya köle, kürk, gemi kerestesi, demir, silah karşılığında altın para ihraç ediyor; bu altınlar daha sonra Bizans'a gidiyordu. Bizans da İslam dünyası vasıtası ile aldığı ve kendi ülkesinde imâl ettiği lüks malları Batı Avrupa'ya ihraç ediyordu. Kiliselerde ibadet eşyası ve "ikona" olarak biriken altınlar "ikona kırıcılığı" politikasıyla darphaneye sevk ediliyor ve tedavüle sokularak dünya ticaretini hareketlendiriyordu (Halil Sahillioğlu, *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, "Altın", C. 2, 1998, s. 533).

Birçok sahada kullanılan altın, en çok ticaret ve süslemede tercih ediliyordu. Altından bir kâse.

Osmanlıların kendi altın sikkelerinde Venedik dükasının standartlarını kullanmaları üzerinde biraz durmak gerekir. Osmanlılar Doğu Akdeniz'in hâkimiyeti için Venediklilerle sıkı bir mücadeleye girmişlerdi. Aynı zamanda, dükanın ve düka standartlarındaki diğer altın sikkelerin Akdeniz çevresinde ve Avrupa'nın pek çok bölgesinde uzun mesafeli ticarette kullanılan temel ödeme vasıtası olduğunu görüyorlardı. Ayrıca bu piyasalarda başka standartlarda basılmış altın sikkelerin yaşama şansı olmadığını biliyorlardı. Bu sebeple de sultanînin standartları konusunda pragmatik davranmayı tercih ettiler.

Türk tarihinin en büyük imparatorluğu olan Osmanlılar altını hem ticarette, hem süslemede kullanmışlardı. Osmanlılar 600 yıllık tarihleri boyunca sikke basmaya ve istikrarlı bir para düzeni kurmaya büyük ehemmiyet verdiler. İslam geleneğinde sikke, hutbe ile birlikte hâkimiyetin en temel iki simgesinden biriydi. 16. yüzyılda yaşayan tarihçi Mustafa Âli, hutbe ve sikkeyi iki ilahî armağan olarak görüyor ve hutbenin soyutluğu ile sikkenin somutluğu arasındaki karşıtlığa dikkati çekiyordu. Âli için hutbe, hükümdarın prestijinin büyüklüğü düşüncesinin bir ifadesiydi. Buna karşılık sikke, hükümdarın gücünü açık seçik ve yazıyla anlatıyordu. Altın ve gümüş sikkeler elden ele, bölgeden bölgeye taşındıkça, hükümdarın gücünü ülkenin en uzak köşelerine ulaştırıyordu (Şevket Pamuk, "Osmanlı'nın Altın Sikkeleri", *P Dergisi*, Sayı: 20).

Nümizmat İbrahim Altun tarafından tespit edilen Osman Gazi'ye ait sikke, üzerindeki Kayı amblemi ve dört halife ismi sayesinde tarihçilerin yorum yapma sahasını genişletmiştir. Hatta Sultan II. Bayezid ile Cem Sultan karşı karşıya geldiklerinde hükümdarlıklarını ilân edip meşruiyet kazanmaya çalıştıkları bir hengâmda ikisi de kendi isimlerine sikke darp ettirmişlerdi.

Osmanlıların bir taraftan vergi toplamak, diğer taraftan askerlere, bürokratlara, tüccarlara ve diğer kesimlere ödeme yapmak için paraya ihtiyaçları vardı. Ayrıca para kullanımı, bilhassa 16. yüzyılda hem değerli madenlerin bollaşması, hem de kırla şehir arasındaki iktisadî bağlantıların güçlenmesi sebebiyle çok yaygınlaşmıştı. Böylece sadece şehirliler değil, kırlardaki nüfusun mühim bir bölümü de sikke kullanmaya başladı. Bu gelişmeler Osmanlı maliyesinin yanı sıra iktisadının da para ve malî istikrara yakından bağlı olduğunu gösteriyor. Osmanlı idarecileri de sikkelerin bolluğu ile ticaret ve ekonominin sağlığı, canlılığı arasında güçlü bir münasebet olduğunun şuurundaydı (Şevket Pamuk, agy.).

KOZA ALTIN İŞLETMELERİ'NDEN ALTIN MADENCİLİĞİ TARİHİNE IŞIK TUTACAK EŞSİZ BİR ESER...

KOZA
ALTIN İŞLETMELERİ

Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre ANADOLU'DA ALTIN MADENCİLİĞİ

İnegöl'ün Hayriye ve Maden köylerindeki madenin ortaklarından Sabri Efendi'nin elinde bulundurduğu hisseleri Şeyh Mahmut Efendi'ye dair 6 Şubat 1921tarihli Meclis-i Vükelâ zaptı

Biga Sancağı'na bağlı Serçiler Köyü'ndeki maden alanı

FETÖ soruşturmaları kapsamında mahkeme kararı ile el konularak TMSF bünyesine katılan Koza Holding, kayyum yönetiminde başarılı çalışmalara imza atmaya devam ediyor. Son olarak Koza Altın İşletmesi, sektöre Anadolu'da altın madenciliği tarihine ışık tutacak değerli ve faydalı bir eser kazandırdı.

"Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre ANADOLU'DA ALTIN MADENCİLİĞİ" başlığı taşıyan eser, Koza Altın ekibi ve Devlet Arşivleri Başkanlığının desteği ile Gazi Üniversitesi Tarih Bölümü Dr. Öğretim Üyesi Togay Seçkin BİRBUDAK tarafından titiz bir çalışma sonucu hazırlandı.
Madenciliğin beşiği olarak kabul edilen Anadolu'da XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra gerçekleştirilen altın madenciliği faaliyetlerine ışık tutma amacı taşıyan çalışma, özel ölçü boyutlarında (31cm boy,24,5 en) 326 sayfadan oluşuyor.

Kitapta Osmanlı'daki ilk maden hukukunun-oluşturulduğu 1861 yılından devletin siyasi hayatının sona erdiği 1922 yılına uzanan süreçte Osmanlı Anadolu'sunda gerçekleştirilen altın ve altın madenciliği faaliyetleri ile ilgili T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'na bağlı Osmanlı Arşivi'nde bulunan seksenin üzerinde tarihi vesika içeren eser girişi takip eden dört bölümden oluşuyor.
Birinci Bölüm; Osmanlı Devleti'nin Madencilik Mevzuatı
İkinci bölüm; Arşiv Belge Örnekleriyle Osmanlı Devleti'ndeki Altın Politikası
Üçüncü Bölüm; Osmanlı Devleti'nde Altın Arama-Tarama-Tahlil Faaliyetlerine Dair Belge Örnekleri
Dördüncü Bölümde ise; Anadolu'da Bulunan Altın Maden Ocak ve Alanlarına Dair Belge Örnekleri: Adana, Artvin, Aydın, Bitlis, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Erzincan, Kocaeli, İzmir, Manisa, Muğla, Osmaniye, Trabzon illerine ait Anadolu'da Altın Maden Ocak ve Alanlarına dair arşiv belgelerinin orijinalleri ve günümüz Türkçe'sine çevirisi yer alıyor.
Eser hem sektörün hem de altın madenciliği alanına ilgi duyanların ve araştırma yapmak isteyenler için, içerdiği bilgi ve belgelerle vazgeçilmez bir başvuru kaynağı olma niteliği taşıyor.

KÂZIM KARABEKİR PAŞA İKAZ EDİYOR

"HAKİKATLERİN ÖRTBAS EDİLMESİ TARİHİMİZE KARŞI SUÇTUR"

MUSTAFA ARMAĞAN

Cafer Tayyar Paşa'nın Kâzım Karabekir'i savunmak maksadıyla Ankara'daki İnkılâp Tarihi Enstitüsü'ne yazmak istediği ama Karabekir Paşa tarafından başına bir iş gelir diye gönderilmesi engellenen mektubunu iki ay evvel yayımlamıştık. Kâzım Karabekir Paşa'nın can dostu Cafer Tayyar Eğilmez Paşa'ya hitaben kaleme aldığı ibretlik mektubu da bu ay paylaşıyoruz.

Cumhuriyet devrinde yapılan İnkılâp Tarihleri'nin gerçeklerden koparılması girişimlerine karşı göğsünü siper ederek unutulmaz bir mücadele veren Kâzım Karabekir Paşa'nın milletvekiliyken 29 Eylül 1944 tarihini taşıyan aşağıdaki mektubu yakın tarih tartışmalarına ışık tutması bakımından fevkalâde mühimdir. Mektubun aslının kendisinde bulunduğunu söyleyen Cemal Kutay, sadece 2. sayfasının aslını neşretmiş, metnin bazı yerlerine (…) işaretini koymak suretiyle sansürleyerek yayımlayabilmiştir.

Kâzım Karabekir Paşa'nın can dostu Cafer Tayyar Eğilmez Paşa'ya hitaben kaleme alınan mektup ilk olarak Cemal Kutay tarafından önce fasiküller halinde çıkan *Türkiye Hürriyet ve İstiklâl Mücâdeleleri Tarihi*'nin Ocak 1962 tarihli nüshasında (cilt 20, sayı: 26-27, s. X-XII), bundan 6 yıl sonra ise *Tarih Sohbetleri 3* (İstanbul, Kasım-1968) adlı seri kitap yayını içinde yayımlanmıştır (s. 192-196). Kitapta neşredilen orijinal belgenin fotokopisinin altında şu cümleler kayıtlıdır: "Cafer Tayyar Paşa'nın, İnkılâp Enstitüsü'ne hitaben hazırladığı AÇIK MEKTUB'u gönderme bahsindeki sorusuna Kâzım Karabekir Paşa'nın verdiği 29 Eylül 1944 tarihli cevabın ikinci sahifesi. (Metin, kanunların yasakladığı kısımlar hariç, yazının içindedir.)"

Biz mektubun aslında olup da Cemal Kutay tarafından nokta nokta geçilerek atlanmış olan dört kelimeyi fotokopiden okuyarak tamamlamaya çalıştık. Ne var ki belgenin ilk sayfasının Osmanlıca orijinali elimizde bulunmadığı için oradaki atlamalarda nelerin mevcut bulunduğunu tespit etme imkânımız maalesef olamadı… Şimdi sizi Kâzım Karabekir Paşa'nın vefatından yaklaşık 3,5 yıl önce kaleme aldığı bu ibretlik mektupla baş başa bırakıyorum.

İstanbul-Erenköy
29.9.1944

Sayın General Cafer Tayyar Eğilmez'e

Sevgili kardeşim Tayyar,

İnkılâp hareketlerimize dair halâ yalan yanlış neşriyatın devamını görerek İnkılâp Enstitüsü'nü ikaz etmek (uyarmak) arzusuyla yazmak istediğiniz mektubun suretini okudum. Yüksek duygularınızı ve medenî bir vazifenin ifası (yerine getirilmesi) kararınızı hürmetle karşılarım. Bu hususta mütalâamı arz eyliyorum:

Mütarekenin (Mondros Mütarekesi'nin) ümidsiz ve elemli günlerinde vaziyetin vahimliğinden dolayı yılgın bir hale gelen devlet ve millet şahsiyetlerinin, mukadderata boyun eğmekten ibaret olan veya bundan daha tehlikeli bulunan teşebbüslerine karşı, Millî Mücadeleye atılarak Türk camiasının istiklâlini kurtarabileceğimiz hususundaki plânımın tatbiki için nasıl çırpındığımı ve

Erzurum, Sivas Kongreleri ve Ankara millî hükümet devirlerinde vakit vakit tehlikeli yanlışlıklara sapan arkadaşlarımızı daima nasıl millî mücadele plânına çekerek istiklâlimizi kurtardığımızı ve bu arada kıymetli şahsiyetlerimizi ve hele Mustafa Kemal Paşa'yı nasıl tuttuğumu ve koruduğumu öğrenenler, halâ İstiklâl harbimiz hakkındaki yalan yanlış neşriyatı gördükçe Türk milletinin tali(h)ine acımakta ve alınlarına birer şamar vurarak "eyvah!.." demektedirler. Hele hakikatlerin örtbas edilmesinde hükümet uzun ..... şeref ve hayatıma kadar…[1] sendelemektedirler.

Bu hakikatsevenler arasında Sen, bütün inkılâp tarihimiz içinde faal vazifeler görerek ve sonra da vesikaları okuyarak ve tetkiklerde bulunarak bütün işlerin hakikatlerini bilenlerin başında gelirsin. İstiklâl Harbinde şeref ve hayatlarını kurtardığım şahsiyetler arasında, tarihte pek az kimselere nasip olabilecek yüce mertebeye ulaştırmakta pek çok emeğim bulunan ..... haksızlıkları, tazyik ve tecavüzleri yine en beliğ bir surette sen bilirsin. Bunun için ..... ve artık hakikatlerin ortaya çıkmasını isteyen tabiatıyla en çok Sen olacaksın. Fakat çok nazik olan bu zamanda sükût etmek daha hayırlı olsa gerektir.

Eğer vaktiyle bu hususta medenî cesaret göstermemiş olsaydık, bugün sükût etmek şüphesiz bir cinayet sayılabilirdi. Fakat daha evvel Mustafa Kemal'in sağlığında (Mayıs 1933) milletin malı olan tarihî hakikatleri -şu ve bu tehdit ve tazyiklerden çekinmeyerek- ortaya atmışızdır. Hem de mahdud (sınırlı) bir sahada değil, bütün milletin, bütün cihanın huzuruna matbuatımızla (basınımızla) atılmışızdır. Yani bu vazifemiz tam ve kâmil olarak ifa olunmuştur. Sizin de pek güzel tasvir buyurduğunuz hakikatleri artık bilmeyen yoktur. Hele ilgili makamlar ve bu arada İnkılâp, evrakımı gereği gibi tetkik etmiştir.

(2) Evet!.. İnkılâp tarihimizin; âmilleri (yapıcıları) olduğumuz Meşrutiyet, Millî Hükümet ve Cumhuriyet devirlerimize ait hakikatlerin uğratıldığı tahrifler (çarpıtmalar), nihayet, tamamiyle milletimize vakfetmiş olduğumuz şahsiyetlerimize dil uzatmaya kadar varınca, bu hakikatleri şahıs, zaman ve mekân göstererek vesikalarıyla 1933'te, yani Mustafa Kemal Paşa'nın, Atatürk'ün sağlığında matbuatımız vasıtasıyla milletimizin yüksek huzuruna arzetmeye başlamıştım. Mektuplarım yarıda bıraktırılarak en mühim hakikatlerin neşrine müsaade olunmadığı ve tab' ettirdiğim (bastırdığım) İstiklâl Harbimizin Esasları başlıklı ve "Yanlış bilgi felâket kaynağıdır" vecizeli eserimin

Millî Mücadele'nin baş aktörlerinden Kâzım Karabekir, yola çıktığı silah arkadaşlarıyla ters düşmüş ve 1939'a kadar takibat altında yaşamıştı.

Cafer Tayyar Eğilmez Paşa

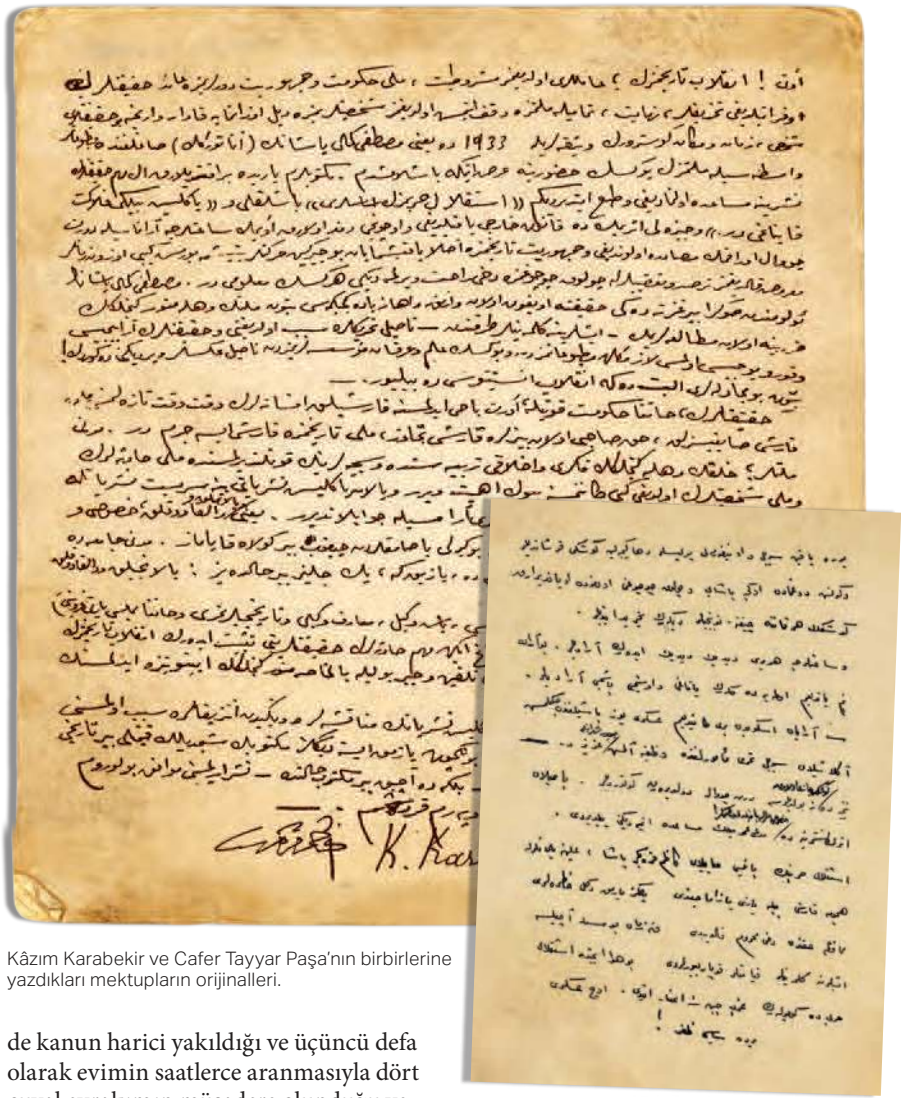

Kâzım Karabekir ve Cafer Tayyar Paşa'nın birbirlerine yazdıkları mektupların orijinalleri.

de kanun harici yakıldığı ve üçüncü defa olarak evimin saatlerce aranmasıyla dört çuval evrakımın müsadere olunduğu ve Cumhuriyet tarihimize asla yakışmayan bu çirkin hareketler yetişmiyormuş gibi uzun zamanlar maruz kaldığımız tarassud (gözetleme) ve takiplerle çoluk çocuğumuza dahi rahat verilmediği herkesin malumudur.

"Mustafa Kemal Paşa'nın ölümünden[2]" sonra bir gazetedeki[3] hakikate uygun olan ve artık daha ziyade gecikmesi bütün milletin ve hele münevver (aydın) gençliğin zararına olan mütalâalarımın (değerlendirmelerimin) -işlerine gelmeyenler tarafından- nasıl tahriklere sebep olduğunu ve hakikatlerin arayıcısı ve koruyucusu olması lâzım gelen matbuatımızdan ve yüksek ilim ve irfan müesseselerimizden nasıl akisler (tepkiler) verdiğini de gördük! Bütün bu mücadeleleri elbette ki İnkılâp Enstitüsü de biliyor…

Hakikatlerin, hatta hükümet kuvvetiyle örtbas edilmesine karşılık efsanelerin vakit vakit tazelenmesi, milletimize karşı saygısızlık, hak sahibi olan bizlere karşı tecavüz, millî tarihimize karşı ise cürümdür (suçtur). Medenî milletler, halkın ve hele gençliğin fikrî ve ahlâkî terbiyesinde ve seciyelerinin (karakterlerinin) kuvvetlendirilmesinde millî hadiselerin ve millî şahsiyetlerin olduğu gibi tanınmasına büyük ehemmiyet verir ve yalan yanlış neşriyatı yine serbest neşriyatla ve ilim müesseselerinin bir düziye hakikatleri aramasıyla cevaplandırılır. Yani, yalancılık ve dalkavukluk, hususî ve resmî darbeler altında bunaltılır. Bu suretle kimse bu kirli basamaklardan çıkıp bir külâh kapamaz. Medenî camiada hız aldığımızı iddia ederken en mühim

> "Hakikatlerin, hatta hükümet kuvvetiyle örtbas edilmesine karşılık efsanelerin vakit vakit tazelenmesi, milletimize karşı saygısızlık, hak sahibi olan bizlere karşı tecavüz, millî tarihimize karşı ise cürümdür."

olan bu noktada, ne yazık ki pek cılız bir haldeyiz: Yalancılık ve dalkavukluk bizde halâ rağbette ve revaçtadır.

Bu hususta ilgili makamları (Cumhurreisi, Başvekil, Maarif Vekili (Milli Eğitim Bakanı) ve tarihçilerimizi ve hatta Meclis Parti Grubunu her fırsatta ikaz ettim ve henüz âmilleri (yapıcıları) sağ iken mühim hadiselerin hakikatlerini tesbit ederek inkılâp tarihimizin efsane hâlinden kurtarılmasını ve bir din ve akîde gibi telkin ve cebir (zor) yoluyla bilhassa münevver (aydın) gençliğin ipnotize edilmesinin tehlikesini belirttim.

Bu nazik zamanlarda ortaya atılan yalan yanlış neşriyatın münakaşalara ve yeniden entrikalara sebep olmasını isteyenlerin pusuda beklemesi çok muhtemeldir. Bunun için yazmak istediğiniz mektubun şimdilik kıymetli bir tarihî vesika gibi muhafazasını ve münasip bir zamanda -belki de açık bir mektup hâlinde- neşredilmesini muvafık bulurum.

Bu vesile ile de hürmetle yüksek alnınızdan öperim, kardeşim.

Kâzım Karabekir

Dipnotlar

1. Bu dört kelime Kutay'ın Latinize ettiği metinde … konularak atlanmış bölüm içinde yer almaktaydı. Fotokopiden okuyarak tarafımızdan eklenmiştir. -MA.
2. Belgenin aslında geçen "Mustafa Kemal Paşa'nın ölümünden" kelimeleri bizzat Cemal Kutay tarafından metinden çıkarılmıştır. Biz kendisinin neşrettiği mektubun Osmanlıca metninin ilk sayfasının fotokopisine bakarak atlanan kelimelerin mahiyetini tespit ettik. -MA.
3. Karabekir Paşa'nın *Tan* gazetesinde 3 Nisan 1939 tarihinde çıkan sert açıklamaları gelen tepkiler üzerine ertesi gün gazete tarafından yazılan özür mahiyetindeki bir açıklamayla beraber aniden kesilmiştir. -MA.

Derin Tarih Özel Sayılarına Kütüphanenizde Yer Açın

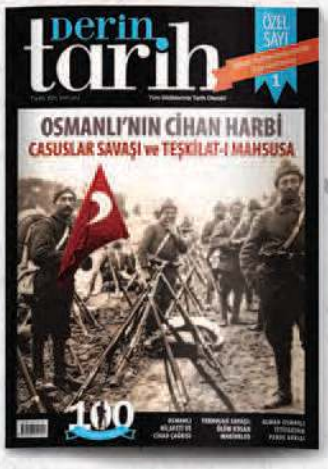

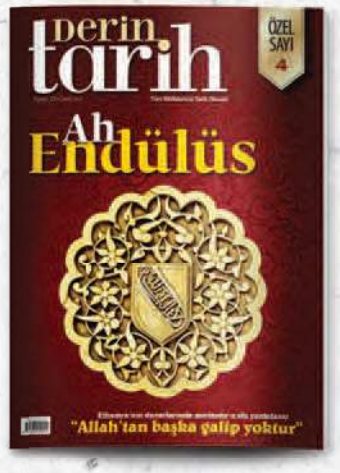

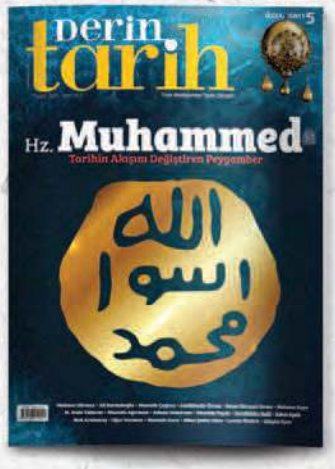

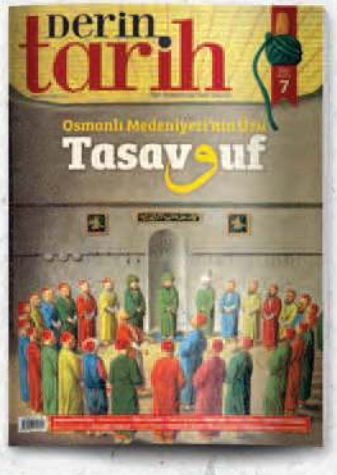

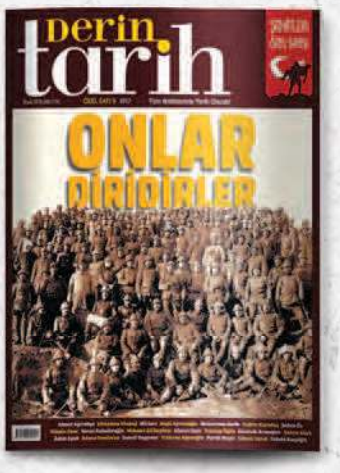

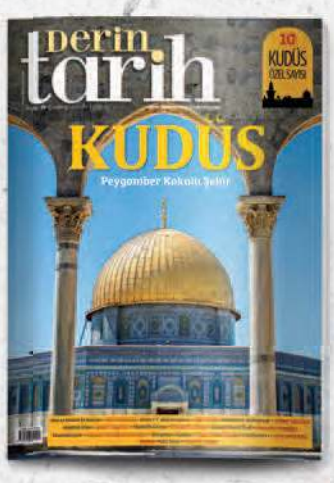

Hat Sanatı Özel Sayısı Çok Yakında...

Abonelik için
0212 467 52 52

/DerinTarih
/DerinTarih
/derintarih
/derintarih.com

albayrak Medya

Eyüp Sultan'ın 2023 Vizyonu: ESTAM

E-ŞEHİRCİLİĞİN TEMELLERİNİN İLK ADIMLARI, İSTANBUL'DA SUR DIŞINDA KURULAN İLK BELDE OLAN EYÜP SULTAN'DA ATILMIŞ VE ŞEHİRCİLİK EYÜP SULTAN'DAN CİHANA YAYILMIŞTIR. ŞEHİRCİLİK, MİMARÎ VE MEDENİYET MİRASI İLE İSLAM COĞRAFYASININ EN ÖNEMLİ ZİYARET MERKEZLERİNDEN OLAN EYÜP SULTAN HER YIL YERLİ, YABANCI MİLYONLARCA İNSANA EV SAHİPLİĞİ YAPIYOR.

Değişen hayat şartları, sanayileşme ve nüfus yoğunluğunun artışı ile gelişen ulaşım sistemleri, Eyüp Sultan'ın kimliğine ve dokusuna uygun olmayan müdahalelere sebebiyet vermiştir. Tarihî Merkez'in koruma odaklı mekânsal, sosyal, kültürel gelişimini öngören Master Planı'nın olmaması; Eyüp Sultan Camii, türbe ve yakın çevresini buluşturan meydanın kentsel tasarım sorunları; kültürel mirasın yorumlanarak bilinir kılınmasına yönelik rotalama eksikliği, algılama ve iletişim problemleri, mezarlıkların ve hazirelerin korunma ve bilinirlik eksikliği, Haliç kıyısı ile kopan tarihî doku ve mekânsal kimlik problemleri, Eyüp Sultan Tarihi Merkez Yönetimi'ni (ESTAM) zorunlu kılmıştır.

Eyüp Sultan Belediye Başkanı Remzi Aydın'ın, Eyüp Sultan'ın bir "Huzur Başkenti" yapılması vaadi ve idealinin altını dolduran, tarihî merkezle ilgili yapılmış büyük bir çalışma olan ESTAM, Eyüp Sultan'ın 2023 vizyonu projelerinin en önemlisidir.

ESTAM'la Eyüp Sultan'ın tarihî mirasını ayağa kaldırıp İstanbul'un kalbinin burada atması sağlanacak, tarihî merkez cazibe merkezine dönüştürülecek; turizm potansiyeli gelişerek ticaret artacak. Eyüp Sultan'ın ekonomisi katlanarak büyüyecek ve dünyanın en görkemli destinasyonu olacak. ESTAM bir anlamda Türkiye'ye model olacak.

Projeyle, Eyüp Sultan Tarihi Merkez içerisinde bulunan eşsiz eserlerin restorasyonundan, yolların yayalaştırılmasına, yeni otoparklardan, gezi rotalamalarına, metro ve raylı sistem hatlarına kadar çok kapsamlı bir ihya ve gelişim programını içeriyor.

Projenin bütün unsurları tamamlandığında karmaşa ve kaos son bulacak, şehrin sosyal ve kültürel gelişimi kesintisiz devam edecek.

ESTAM'ın ortak akıl, akademik araştırmalar ve sistemli araştırmalarının ardından 98 hektarlık tarihî sit alanı 7 bölgeye ayrıldı. Bu alan için 67 özel proje geliştirildi. Bu 67 özel projeye bağlı olarak da 116 alt proje uygulamaya konuldu.

Eyüp Sultan Tarihî Merkez Yönetimi Planlama Alanı, Haliç Köprüsü'nden Piyerloti'ye kadar uzanan alanı kapsıyor. Bu alan, Haliç aksıyla bütüncül değerlendirilmekte ve 7 ayrı bölgeden oluşuyor. Bu bölgeler; 1. Merkez Bölgesi, 2. İkincil Merkez Bölgesi, 3. Rekreasyon Bölgesi, 4. Amcazade Park ve Bakı Bölgesi, 5. Kültür Adası, 6. Otopark Bölgesi, 7. Mezarlık Bölgeleri.

Defin kültürünün önemli parçalarından olan ve Osmanlı döneminde bir sanat dalı haline gelen, üzerilerindeki yazılar, işaretler ve sembollerle yapıldıkları dönemin tarihine ışık tutan mezar taşlarını koruyabilmek için de proje geliştirildi.

İlçedeki yaklaşık 10 bin mezar taşına kazınan tarihi gelecek nesillere aktarabilme maksadıyla yola çıkan ESTAM Yönetimi, proje kapsamında, mezar taşlarının 3 boyutlu maketini çıkarmaya başladı. Çıkarılan dijital

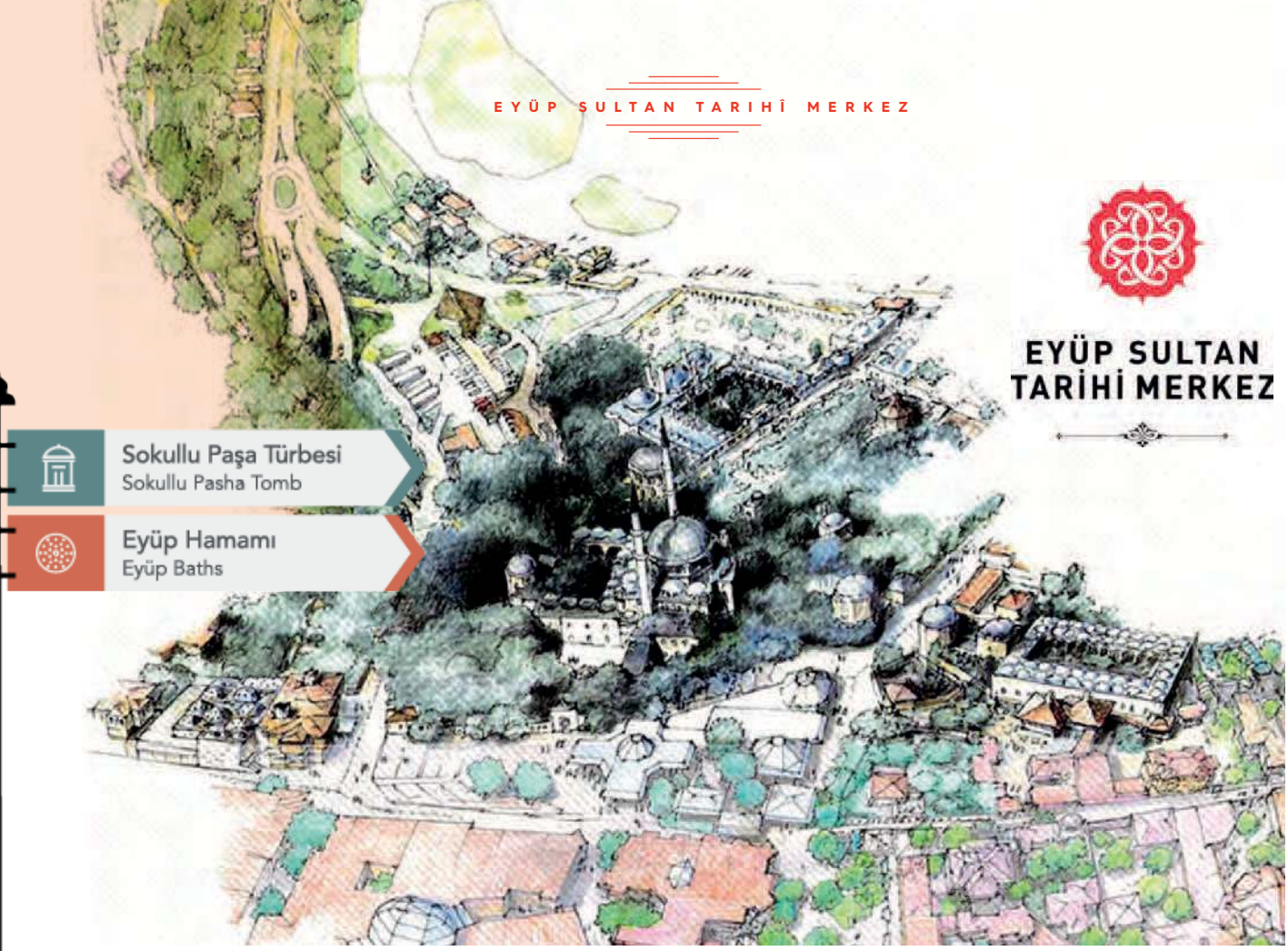

ESTAM'la Eyüp Sultan'ın tarihî mirasını ayağa kaldırıp İstanbul'un kalbinin burada atması sağlanacak, tarihî merkez cazibe merkezine dönüştürülecek; turizm potansiyeli gelişerek ticaret artacak.

arşiv sayesinde çalınması veya hasar görmesi durumunda mezar taşı birebir yeniden yapılabilecek ya da tamir edilebilecek.
Eyüp Sultan Tarihi Merkezi oluşturan yedi bölge için gezi rotalaması yapıldı. Eyüp Sultan ziyaretçi idaresinde, ziyaretçilerimizin toplanıp üç dilde (Arapça, İngilizce, Türkçe) çeviri kulaklıkları alarak keyifli bir gün geçirmesini sağlıyor.

9 Rotalı Rehberlik Hizmeti

ESTAM kapsamında kokartlı rehber eşliğinde Rehberlik Hizmeti uygulaması başladı. Eyüp Camii ve Çevresi Güzergâhı, İdris Tepesi, Piyerloti ve Eyüp Mezarlığı, Ayvansaray Kızılmescid Güzergâhı, Haliç Turu, Dinî Yapılar Turu, Hanım Eserleri Turu, Sanat Turu, Şahıs Turu, Nişanca Turu'yla 9 farklı güzergâhın yer aldığı gezi rotaları tarihçilerle birlikte hazırlandı. Bu 9 rotanın ana omurgasını oluşturan merkez ilk 3 rotayı Eyüp Camii ve Çevresi Güzergâhı, İdris Tepesi, Piyerloti, Eyüp Mezarlığı ve Ayvansaray Kızılmescid Güzergâhı kokartlı rehberler eşliğinde gezdiriliyor.
ESTAM Rehberlik/Mihmandar hizmetlerinin ardından "Alan Destek Hizmetleri"de faaliyete geçti. Eyüp Sultan Meydan, Nişanca ve Piyer Loti'de iki kişilik gruplar halinde çalışan alan destek elemanları; yönlendirme, bilgilendirme, danışma, kontrol, protokol ile alanda görev yapan zabıta, temizlik, güvenlik ve sağlık hizmetleri arasındaki koordinasyonu sağlıyor. Bu arada Tarihî Merkez içerisinde 5 adet elektrikli golf aracı da yaşlı ve engelli misafirlere hizmet veriyor.
ESTAM'ın önemli proje başlıklarından biri de hediyelik eşya tasarımları. Eyüp Sultan'dan Yadigar mağazasında Eyüp Sultan'ın ruhundan, dokusundan izler taşıyan ajandalar, kahve fincan setleri, tişörtler, magnetler, not defterleri, ipek fular ve eşarplar, bez çantalar, yastık ve kitap kılıfları, kupalar, şemsiyeler, kartpostallar, özel hediyelik eşyalar satılıyor. Eyüp Sultan'a gelen ziyaretçilerin, kaliteli, uygun fiyatlı, kullanışlı hediye edilebilir ve hatıra niteliği taşıyan ilçeye has nitelikli hediyelik eşyalar alabilmeleri için 73 ürün gamında 157 parça ürün tasarlandı.
Eyüp Sultan Camii, Zal Mahmut Paşa Camii ve Külliyesi, Sokollu Mehmet Paşa Türbesi gibi birçok tarihî mekânda yer alan geometrik desenler illüstrasyonlarla ürünlere taşındı. Eyüp Sultan Belediye Başkanı Remzi Aydın ESTAM'la ilgili, "Eyüp Sultan şimdi, sonra ve bütün zamanlarda bizim ve bütün insanlık için huzur şehri görkemli mirasımızdır. Bu görkemli mirasın ışığını yeniden yaymak için ESTAM projesini başlattık." değerlendirmesinde bulunarak çalışmaların titizlikle sürdürüldüğü projenin tamamlanmasının ardından hem esnafın sorunlarının biteceğini, hem ekonominin canlanacağını hem de vatandaşlar için keyifli bir alışveriş imkânı doğacağını belirtiyor.

İSMAİL TAŞPINAR

ORTAÇAĞ'DA "MUVAHHİD" BİR HIRİSTİYAN HAREKETİ KATHARLAR

Avrupa'da 12. yüzyılda ortaya çıkan Katharlar hareketi Katolik Kilisesi'ne meydan okudu. Mensupları ruhban sınıfın otoritesini reddediyor, Kutsal Kitabı herkesin okuyabileceğini ve her insanın Tanrı'yla doğrudan irtibat kurabileceğini savunuyorlardı. Lâkin feci sonları Papa'nın elinden oldu.

İsmail Taşpınar

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

10. yüzyılda Bulgaristan'da ortaya çıkan Bogomiller hareketinin inanç ve fikirleri bir müddet sonra Bizans'a, Dalmaçya'ya, daha sonra da İtalya üzerinden Fransa'ya ulaşır. Burada yeni bir dinî hareketin doğmasına yol açar. Midi ve Provence olarak da bilinen güney Fransa'da 12. yüzyılda ortaya çıkan bu yeni dinî hareketin mensuplarına "saflar" veya "temiz olanlar" anlamında Katharlar denilmiştir. Bu inancın mensupları ise kendilerini "İyiler", "İyi Hıristiyanlar" veya "Allah Dostları" olarak isimlendirmekteydiler.

Bir yandan Bizans kökenli Bogomilizmin, diğer yandan İtalya'da ortaya çıkan Albiler bir uzantısı olmaları nedeniyle Katharların dinî doktrinleri farklı bir mahiyet arz etmekteydi. Onlara dair eldeki bilgilerin büyük çoğunluğu düşmanları olan Katolik Kilisesi'nin kaynaklarına dayanır. Bazı araştırmacıların tespitine göre "Katharlar" kavramı 11-14. yüzyıllar arasında Katolik Kilisesi'ne muhalif bütün dinî hareketlerin ortak ismi hâline gelmiştir.

Katharlar hareketine mensup dinî oluşumların ortak bir yazılı doktrini yok. Ancak Hıristiyanlığın içinden çıkan Katharlar inanç esaslarını ve mesajlarını oluştururken Hıristiyanların kutsal kitabı Kitab-ı Mukaddes'i esas almıştır. Her ne kadar onların tesirinde kalmış olsalar da Katharlar Bogomillerin dinî hiyerarşisinden etkilenmemişlerdi. Din adamları hiyerarşisine mesafeli durdular. Katharlar, Hıristiyan bireyin kutsal kitabı okumasını ve dinî hayatını ona göre düzenlemesini teşvik etmişlerdi. Bu öğreti özellikle Katolik Kilisesi'nin halk üzerindeki otoritesini sarsıcı bir mahiyetteydi. Katharların özellikle kentli soylular arasında yayılmasının en önemli nedenlerinden biri de buydu. Böylece Hıristiyan kutsal kitabının dilini bilecek düzeyde eğitim almış olan kentli aristokrat aileler, kilisenin tekelci dinî anlayışına karşı bir tepki verme imkânını buluyorlardı. Bu durum ayrıca Katolik Kilisesi'nin her Pazar günü düzenlediği ekmek-şarap veya "evharistiya" ayinlerinde din adamlarının otoritesini halka hatırlatmasına karşı bireysel dindarlıkla verilmiş bir cevaptı. Böylece entelektüel düzeyi yüksek şehirliler Tanrı ile kendileri arasındaki her türlü (Özellikle Kilise'ye mensup din adamlarını) aracıyı ortadan kaldırmaktaydı. Kutsal kitabı okuyan kişi zaten Tanrı ile doğrudan irtibata geçme imkânı buluyordu.

Papa III. Innocent'ın (tasviri üstte) çağrısı üzerine bir araya gelen Avrupa'daki Katolik krallık ve prenslikler koalisyonu tarafından 1208-44 yılları arasında Katharların yoğun olarak yaşadıkları bölgeler işgal, mensupları imha edilmiştir.

İyilik ile kötülüğün mücadelesi

Katharlara nispet edilen inançlardan bir diğeri âlemde var olduğuna inanılan "iyilik" ile "kötülük" arasındaki mücadeledir. Aslında bu anlayışı, 12. yüzyıl dikkate alındığında Hz. İsa'nın mesajına uygun hayat yaşamayı tercih eden bütün dinî hareketlerde görmek mümkündür. Meselâ, Kluni (Cluny) ve Sistersiyen (Cistersiens) tarikatlarının dua kitaplarındaki ifadelere ya da kiliselerdeki kötülüğü temsil eden şeytan ve onunla mücadele eden aziz tasvirlerine bakıldığında bu durumun çağın dinî ruhunu yansıtan yaygın bir inanç olduğu anlaşılır.

Katharlar dünyevî hazzı ve nefsin arzularını küçümseyen ve onlardan kurtulmayı teşvik eden bir öğretiyi benimsemişlerdi. Bu yaklaşımları sebebiyle kilise belgelerinde düalist inanca sahip oldukları ileri sürülmüştür. Hâlbuki günümüzde yapılan araştırmalar, mutlak kudret sahibi bir Tanrı'nın varlığına ve geçici olarak şeytanın kaos çıkarmasına da yine Tanrı'nın müsaade etiğine inandıklarını ortaya koymuştur. Nitekim bu durum, onların İncillerde anlatılan Hz. İsa'nın öğretilerini esas alma prensibiyle de uyumluluk arz etmektedir. Zira İncillerde Hz. İsa şeytanla mücadele etse de çeşitli vesilelerle Tanrı'nın birliğine özellikle vurgu yapmaktadır.

Katharlara göre insan, bu dünyada ruhu ve maddeden meydana gelen bedeniyle birlikte "karışık" bir hâlde yaşamaktadır. İnsanın ruhu onun ilahî, yani Tanrısal yönüdür. Bedenini teşkil eden maddî yönü ile ise şeytanla irtibat hâlindedir. Asıl mesele insanın "aydınlanma vasıtasıyla" ruhunu bedeninin tutsaklığından kurtarmasıdır. İnsanın bunu gerçekleştirmesi bazen birçok kez dünyaya gelmesine neden olabilir. İnsanın kurtuluşu olan aydınlanma ise sıkı bir zühd hayatını benimsemesiyle mümkün olacaktır. Asketik düalizm olarak da adlandırılan bu yaklaşım, Katharların kendi içlerindeki ayrışmanın da temelini teşkil edecektir. Ağır zühd hayatını benimseyip aydınlananlar "iyiler" olarak adlandırılırken; aydınlanmayı ümit edip hayatlarında zühdün etkisi daha az olanlara "inananlar" denilmiştir. Bu nedenle Katharlar zühdü, halktan uzak yaşamayı, uzlet hayatını, dünya nimetlerine önem vermemeyi, özgürlüğü, inananlar arasındaki eşitliği, fakir olmayı ve fakirlere yardım etmeyi en önemli esaslar olarak kabul etmişlerdir. Katolik Kilisesi'nin zenginliğine zenginlik kattığı, din adamlarının debdebeli bir hayat içerisinde yaşadığı bir ortamda onların yaymış olduğu bu ahlakî esaslar toplum içindeki kilise karşıtı kesimler arasında onların önemli sayıda taraftarlar edinmesine yol açmıştır.

Katharların Hz. İsa'yı İncillerde literal olarak anlatıldığı şekliyle kabul etmeleri, onları kilisenin geleneksel teslis inancından uzaklaştırmıştır. Kiliseye göre Mesih, insanları aslî günahtan kurtardığı için bir kurtarıcıdır. Katharlar ise bunu kabul etmezler. Katolik Kilisesi, Mesih'in ete kemiğe bürünmüş Tanrı olduğunu (enkarnasyon) kabul eder. Oysa Katharlar Mesih'in "saf" (*kathar*) ruhaniyete sahip bir varlık olması hasebiyle günah işleyebilecek cismani bir bedene girmekten uzak olduğuna inanırlar. Bu inancın devamı mahiyetinde Mesih'in insanlığın günahına bedel olması için çarmıha gerilip acı çektiği şeklindeki geleneksel Hıristiyan doktrinini de reddederler. Mesih'in cismaniyetini reddeden bu tutum, Mesih'in fizikî bedeninin yanıltıcı bir hayal ürünü olduğunu kabul eden ve Bogomilleri de etkileyen eski Doketik doktrinin bir uzantısı olarak görülmüştür.

Katharların İncillerden hareketle kabul ettikleri en önemli uygulama veya ibadet, maddî ve manevî diye ikiye ayırdıkları vaftizdir. Onlara göre su ile yapılan maddî vaftiz tek başına yeterli değildir. Ruhun bu bedenden kurtulabilmesi için aydınlanmayı elde ettiklerine inanılan "iyiler" tarafından bir de manevî vaftizin (*consolamentum*) yapılması gerekir. Kutsal Kitaba önem vermekle birlikte İncillerin yazarının Hz. İsa olduğunu kabul etmezler. Buna mukabil İncillerde anlatılan Hz. İsa'nın tavsiyelerine, emir ve yasaklarına, hayat tarzına önem verirler. Hz. İsa ve hayatı inananlar için uyulacak

Katharlar Papalık tarafından Engizisyon mahkemelerinde yargılandılar; bazıları canlı canlı yakıldı (sağda). Sapkınların Engizisyon mahkemesinde yargılanışını tasvir eden bir çizim (solda).

yegâne örnektir. İnciller arasında en çok Yuhanna İncili ve Yuhanna'nın Vahyi olarak bilinen kitaba önem verirlerdi.

Bireysel dindarlık

Din adamlığı vazifesini yerine getiren ve vaazlarda bulunan kimselerin, Hz. İsa'nın hayatını örnek alarak yaşadıkları sade hayat, Kathar hareketinin kısa zamanda yayılmasını sağlayan önemli özelliklerden biridir. Din adamları Katolik Kilisesi'nde olduğu gibi katı bir hiyerarşiye sahip değillerdi. Dindarlığın bireysel boyutta yaşanmasına önem veriliyordu. Onlara göre kurtuluş, herkesin kendi dindarlığı ve manevî arınmasıyla gerçekleşecekti. Bu ise dünya hayatında gerçekleşmese dahi, bir sonraki hayatta veya daha sonra yaşanacak olan öteki hayatlarda tedrici olarak gerçekleşecek olan manevî kemale ermekle mümkündü. Katharların bu görüşü, bir bedenden başka bir bedene geçiş anlamındaki ruh göçüne (reenkarnasyon) inandıklarının bir delili olarak kabul edilir.

Kurtuluşun merkezini vaftiz olmanın teşkil ettiği bu inançla Katharlar, Katolik Kilisesi'nin günahların papazlara itiraf edilmesiyle affedileceği öğretisini reddetmiş oluyorlardı. Katolik Kilisesi, Katharların her ibadetinde ve öğretilerinde din adamlarının rolünü devre dışı bırakmasını kısa vadede kendisine ve otoritesine karşı yapılmış bir hakaret, uzun vadede ise kilisenin yok olmasına neden olacak bir tehdit olarak algılamıştır.

Katharlar o dönemde kilisenin katı müdahaleci hiyerarşik yapısından nefret etmiş olan Avrupa'daki elitlerin ihtiyaç hissettikleri manevî tecrübeye önem veriyordu. Şehirli Hıristiyan elitlere kilisenin velayetinden kurtulup Tanrı ile doğrudan irtibata geçme imkânı sağlayan yeni bir manevî bir yol sunuluyordu. Tanrı ile doğrudan irtibata geçmenin en kısa yolu da Tanrı'nın sözü olarak kabul edilen Kutsal Kitabı kendi yerel dillerinde okumaktı. Bu görüş -Katolik Kilisesi'nin İncilleri Latince dışında okumayı yasaklayan tutumuna karşılık- elitlerin Katharlara teveccühünü artırmıştı. Katolik Kilisesi'nde ibadetlerin özellikle kilise hiyerarşisinden bir din adamının riyaseti altında yerine getirilmesi de Katharlar tarafından şiddetle reddedilmiştir. Onlar ibadetlerini mümkün olduğu kadar birkaç kişiden oluşan gruplar halinde icra ediyorlardı. Oldukça sade olan ibadetler sırasında katı riyazeti benimseyen "iyiler" ile böyle bir hayatı tercih etmeyen "inananlar" bir araya geliyordu.

İncillerdeki Hz. İsa'nın uygulamalarından çıkarılan ibadet pratikleri, genel olarak basit birtakım zahidâne uygulamalar ve hayat disiplininden ibaretti. Sıkı zühd hayatını tercih edenlerin havari geleneğinin takipçileri olarak kabul edilmeleri, seçmiş oldukları hayat tarzının İncillere dayanmasındandır. Oysa Katolik Kilisesi kendisini havari Petrus'un 'gerçek' takipçisi ve halefi olarak kabul etmekte ve bu gelenek silsilesini bizzat ona dayandırmaktaydı. Katharlar ise gerçek seçilmişliğin İncillerde Hz. İsa'nın öğrettiği ve bizzat yaşadığı mütevazı zühd hayatını (*vita evangelica*) benimsemekle mümkün olacağını kabul ederler. Bu yönüyle onlar maddî ve zahirî silsileye değil, manevî silsileye önem veriyorlardı.

Katharlara göre, kişinin kurtuluşa ermesi için sıkı bir riyazet pratiğine dayalı zühd hayatını yaşayarak iyiler veya kâmil insanlar (*parfaits*) arasına girmesini sağlayacak manevî vaftiz sakramentine (*consolamentum*) sahip olması çok önemliydi. Bu nedenle kişi öncelikle uzun süren oruç perhizini yerine getirirdi. Aday bir daha yalan söylememeyi, yemin etmemeyi ve hiçbir canlıyı öldürmemeyi kabul ederdi. Ölümden korkmamayı kabul etmesi, onun ruhanî âleme ulaşmasını sağlıyordu. Böyle bir riyazet hayatını benimseyen kişi balık dışındaki hayvanî gıdaları yememeyi ve bekâr kalmayı da kabul ediyordu.

Doğuda Haçlı Seferleri sebebiyle ve Endülüs'te doğrudan Müslümanlarla ilişkilerin yoğunlaştığı bir dönemde ortaya çıkan Katharlar hareketinin kilise karşıtı bir doktrini benimsemesinde elbette İslamın da etkisi olmuştu. Böyle bir kanaatin oluşmasında Katharların özellikle İslam kültürünü yakından tanıma fırsatını bulan aristokrasi içerisinden taraftar bulma-

sı imkân vermiştir. İslam dünyasına dair gözlemleri olan, buna karşılık mevcut dinî otoritenin yozlaşmış vaziyetini gören, kültürel birikim ve maddi zenginliğe sahip olan bu insanlar yeni bir manevî arayışa koyuldular. Kathar hareketinin böyle bir manevî ihtiyaçtan doğduğunu söylemek mümkündür.

Papalığa meydan okudular

Katharların halk arasında rağbet görmesi ve Papalığa meydan okuması Katolik Kilisesi tarihinin en önemli iki tarikatı olan Dominikenler ve Fransiskenlerin ortaya çıkmasıyla neticelendi. Hatta Albiler karşı yürütülen Haçlı Seferleri sırasında (1216) Papalık Engizisyon müessesesini ismini kurucusu İspanyol Dominique Guzman'a nispetle alan Dominikenlere emanet etmişti. Katolik Vaiz Kardeşler (L'Ordo Praedicatorum/OP) olarak da bilinen bu tarikatı bir müddet sonra (1223) İtalyalı Assisili Fransuva (François) tarafından kurulan ve katı çileciliği öğreten Fransiskenler (Küçük Kardeşler) takip edecekti. Öyle ki, Assisili François, kendisini Mesih'in ve Yoksulların Anası'nın (Hz. Meryem'in) şövalyesi olarak tanımlıyor, dünyevî nimetlerin hepsinden vazgeçiyor ve kendini dünyanın gerçek sefilleri olan fakirler, zayıflar ve mutsuzların hizmetine adıyordu. Dilencilik yapan bu iki tarikatın kurulmasıyla debdebeli hayatı ve dünyevî zenginliğiyle kötü şöhret bulmuş olan Katolik Kilisesi'nin imajını temizlenmesi ve Hıristiyan mesajının kitlelerin kalplerine ulaştırılması hedeflendi. Vatikan'ın giriştiği bu iç reform Albiler daha sonra ise Katharlara yönelik Haçlı Seferleri ve Engizisyon mahkemeleri marifetiyle tamamlanacaktı.

Ortaçağ'da Papalık için özellikle Bizans Kilisesi olarak da bilinen Doğu Roma Ortodoks Kilisesi her türlü kötülüğün ve şerrin kaynağı kabul edilmekteydi. Bu yüzden Bizans kaynaklı olarak tanımlanan Katharlar, sadece dinî değil aynı zamanda mücadele edilmesi gereken stratejik bir düşman olarak da görülmüştür. Bunun içindir ki Katolik Kilisesi tarafından Katharların imhası amacıyla kurulan Engizisyon mahkemelerinin infaz kararlarının uygulanmasına Fransa krallığı ve prensleri tereddütsüz yardım etmiştir.

Papa III. Innocent'ın çağrısı üzerine bir araya gelen Avrupa'daki Katolik krallık ve prenslikler koalisyonu tarafından, 1208-44 yılları arasında Katharların yoğun olarak yaşadıkları bölgeler işgal edilmiş ve mensupları imha edilmiştir. Özellikle Katharların yaşadığı güney Fransa'daki Toulouse Kontluğu, Fransa kralı tarafından işgal edildi. Haçlı Seferleri esnasında, sapkın mezhep mensupları Katoliklerden ayırt edilmeksizin, şehirler ve köyler yerle bir edildi. Güney Fransa'da bulunan Midi'deki Kathar taraftarı Oksitanya senyörlerinin direnişi Fransa kralı tarafından kırıldı ve bu savaşlar Katharların son kalesi Montsegur'un düşüşüne kadar sürdü (1244).

Kathar hareketinin özellikle radikal sosyal değişimlere sebep olacak bir iddiaya sahip olmaması, onun tarih sahnesinden çekilişine dair bazı yeni açıklamaların yapılmasına da yol açmıştır. Buna göre, Katharlar kendilerinden önce var olan toplumsal yapıyı ve ilişkileri olduğu gibi kabul ederek varlığını sürdüren bir hareket olmuştur. Özellikle aile ilişkileri, toplum katmanları ve kadınların toplum içindeki konumları konusunda radikal bir değişim önermemiştir. Kimilerine göre onların ortadan kalkmasındaki -her ne kadar kilisenin engizisyon uygulamalarının etkisi olsa da- asıl etkenin Katolik Kilisesi içerisinde bir alternatif olarak zühd hayatını, maneviyatı ve fakirliği esas kabul eden tarikatların ortaya çıkmasıdır. Onların toplumdaki manevî boşluğu doldurma yönünde faaliyet göstermesi yüzünden bu hareket zamanla ortadan kalkmıştır.

Sonuç olarak 12. ve 13. yüzyıllar arasında Katolik Kilisesi'nin hem öğretileri hem de teşkilatlanmasına yönelik kritik bir tehdit olarak algılanan Katharların Avrupa'nın dinî ve siyasî tarihinin dönüşümünde önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkün. En önemlisi, Avrupa'nın Katolik Kilisesi etrafında birleşmesine yol açmasıdır. Böylece Avrupa'daki konumunu iyice güçlendiren Katolik Kilisesi kendisine rakip olacak hiçbir dinî harekete hayat hakkı tanımayacaktı. Aynı zamanda bu durum Avrupa'nın dinî kimliğinin Vatikan tarafından biçimlendirileceği anlamına da geliyordu.

Nitekim bundan sonra Katolik krallıklar ve prenslerin yardımıyla Avrupa'da dinî birliği sağlayan Papalık, Katolik olmayan Hıristiyanlara ve Müslümanlara karşı düzenlenen Haçlı Seferlerine hız vermiştir. Katolik Kilisesi'nin dünya siyasetine müdahaleleri, döneme göre farklılık arz etse de günümüze kadar devam etmiştir.

İlk Protestanlar Onlardı

Kutsal kitabı yegâne otorite kabul etmeleri, din adamların otoriterini reddetmeleri ve Hıristiyan sakrementlerinden sadece vaftizi kabul etmeleri sebebiyle Katharlar kendilerinden üç asır sonra ortaya çıkacak olan Protestanlığın öncüsü kabul edilmiştir. 13. yüzyıldan sonra Avrupa'da onlardan kimse bahsetmez. Adlarına ilk defa, Protestanlar ile Katolik Kilisesi arasındaki polemiklerde zikredilmeye başlanacaktır. Bu tartışmalar sırasında Katolik Kilisesi, Hz. İsa'nın mesajını dünyaya yayan havarilerin temsilcisi olduğunu söylemekteydi. Bu nedenle kendilerinin en doğru Hıristiyanlığı temsil ettiğini ve öğrettiğini iddia ediyorlardı. Protestanlar ise, Katolik Kilisesi'nin bu iddiasına karşı -Katharlar gibi- Katolik Kilisesi'nin dışında havari geleneğini temsil eden ve ilk Hıristiyan cemaatine dayanan bir silsileye sahip başka Hıristiyan cemaatlerin de olduğunu ileri sürdüler. İşte, Katharların yüzyıllar sonra tekrar Avrupa Hıristiyanlarının gündemine gelmesi bu süreçte gerçekleşmişti. Bu görüşün popüler hâle gelmesi ise, kendisi de bir Protestan olan Jean Crespin'in 1554'te yazdığı *Şehitler Kitabı (Livre de Martyrs)* ile birlikte olacaktır. Modern dönemde Kathar hareketi ile ilgili ilk ciddi araştırmalar da yine bir Protestan olan Charles Schmidt'in *Katharlar veya Albiler Mezhebinin Tarihi ve Doktrini (Histoire et Doctrine de la Secte des Cathares ou Albigeois)* adlı iki ciltlik eserinin yayımlanmasıyla başlamıştır (1848-49).

MUHAMMED MAHMUT BAKIR

Ömer Nasuhi Bilmen Hoca Böyle İhbar Edilmiş!

"Günahtır diye kravat takmaz. Dairede caiz değildir diye başı açık oturmaz. Kore'de ölenleri şehit addetmez. Büyük kurtarıcı Atatürk'ün resmini başı ucuna asmaz..." Diyanet İşleri eski Başkanı Ömer Nasuhi Bilmen'in İstanbul müftülüğü görevi sırasında bunun gibi sudan gerekçelerle ihbar edildiğini biliyor muydunuz? İşte rejimin ideolojik projektöründen Bilmen'in payına düşenler...

Ne efsunkâr imişsin ah ey dîdâr-ı hürriyet
Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretten...
Nâmık Kemâl

1943'te İstanbul Müftüsü olana kadar çeşitli müesseselerde görev alan ve 1960'ta Diyanet İşleri Başkanı olan Ömer Nasuhi Bilmen'in Ehl-i Sünnet itikadından ve millî geleneklerden taviz vermeyen duruşu, 20 yıla yakın bir müddet boyunca pek çok talebe yetiştirmesi ve hayatını ilim yoluna vakfetmesi hayırla yâd edilecek evsafındandır.

Cumhuriyet devri boyunca şahsiyetini benzer şekilde muhafaza edenlere karşı pek çok usulsüzlük ve takibatta bulunulmuştu.[1] Siyasî idare kendi rağmına her türlü hareket ve şahsiyetin hayat sahasını olabildiğince daraltmış, fikir hürriyeti ise bir geçmiş zaman hayâli haline gelmişti. Ömer Nasuhi Efendi de bunlardan nasibini alacaktı. Hakkında pek çok yakışıksız iddia dile getirildi. İstanbul müftüsü iken hakkında yapılan itham ve ihbarlar devrin Diyanet İşleri Başkanı Eyüp Sabri Hayırlıoğlu tarafından "münderecatı calib-i dikkat göründüğünden" İstanbul Valiliği'ne bildirildi. Peki, içeriği bu denli dikkat çekici olan bu ihbarda nelerden şikâyet ediliyordu? İşte karşı sayfada orijinal nüshasını paylaştığımız, Ömer Nasuhi Bilmen hakkındaki ihbarda yazılanlar:

30/3/1954
İstanbul Müftüsü Ömer Nasuhi Bilmen hakkında ihbardır.
1- Günahtır diye kravat takmaz ve dairede caiz değildir diye başı açık oturmaz.
2- Rejime aykırıdır ve bütün inkılapları küfür addeder.
3- Büyük kurtarıcı Atatürk'ün resmini başı ucuna asmaz ve bunu da şirk addeder.
4- Bütün işi dairede (Müslüman ilmihali) diye rejim aleyhinde kitap yazmak ve bu kitabı (İstanbul Müftüsü) diye imza etmek ve bu ismi hem menfaat temini ve hem de şöhret kazanmak hususunda istismar etmek.
5- Dairenin içinde işi, gelen müşterilere kitapları satmak ve parasını toplamak ve dolapları ve kasayı ve telefonu sırf bu hususta kullanmak.
6- Kore'de ölenleri şehit addetmez, hatta bu hususta bir gazeteye beyanda da bulunmuştur.
7- Dairenin ita amiri olduğu ve binlerce lira alınıp verildiği halde, bunu hiç kontrol etmez ve bu yüzden maaş kâtiplerinin ceplerine her ay yüzlerce lira girer.
8- Mübayaatta kâmilen kanuna, nizamnameye ve talimatnameye aykırıdır. Camiler için binlerce liralık hasır, süpürge ve ampul gibi levazım bir kâtip tarafından satın alınıp tevzi olunur. Eksiltme ilanının ne olduğunu bilmezler.
9- Müftülüklerde suiistimal olursa diğer bir müftü gönderilip sözde tahkikat yapılır ve iş ört bas edilir. Bu daire Vilayet Müftülüğü olduğundan lâyüseldir. Ve bidayet-i tesisinden (kuruluşundan) beri 30 seneyi mütecaviz teftiş görmemiştir.

İHBARI GÖSTEREN BELGELERİN ASLI

Senesi Dolmadan Emekli Edildi

1883'te Erzurum'da doğan ve amcasının himayesinde küçük yaşlarda eğitimine başlayan Ömer Nasuhi Bilmen, 15 yaşında iken İstanbul'a gelmiş, kısa sürede icazet alarak dersiâmlık seviyesine ulaşmıştır. 1943'te İstanbul Müftüsü oluşuna kadar çeşitli müesseselerde görev aldı. 1960'ta Diyanet İşleri Başkanı oldu. Fakat bir yıl dahi geçmeden yaşı sebebiyle mesuliyetini ifa etmede kifayetsiz olduğu bahane edilerek emekli edildi. Buna asıl sebep, devrin siyasîlerinin ezan başta olmak üzere bazı konularda onu kendi politikalarına alet etmek istemeleri fakat bunu başaramamalarıydı.[3]

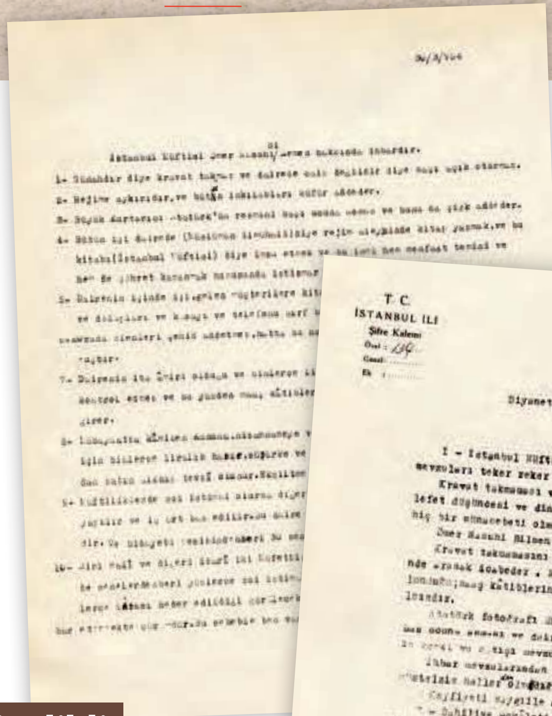

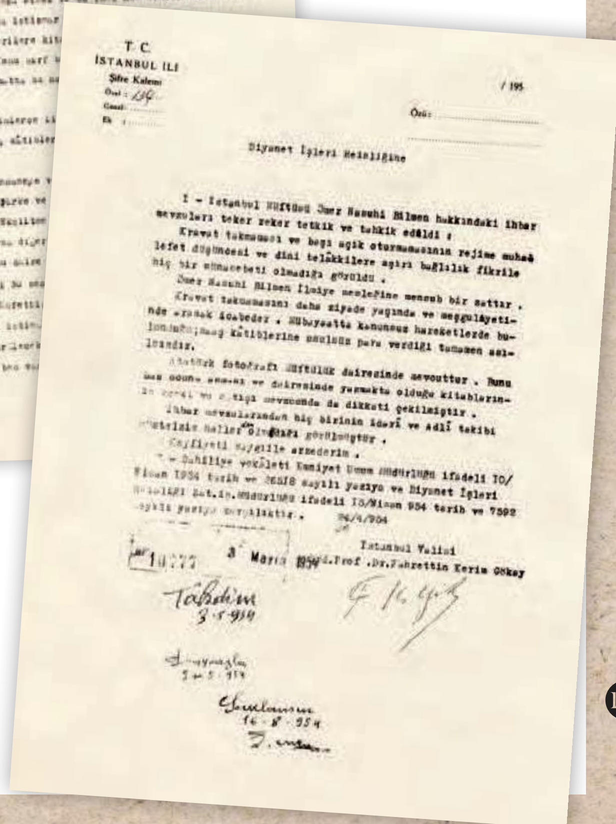

T.C.
İSTANBUL İLİ
Şifre Kalemi

/ 195

Özü:

Diyanet İşleri Reisliğine

I – İstanbul Müftüsü Ömer Nasuhi Bilmen hakkındaki ihbar mevzuları teker teker tetkik ve tahkik edildi;

Kravat takmaması ve başı açık oturmasının rejime muhalefet düşüncesi ve dini telâkkilere aşırı bağlılık fikrile hiç bir münasebeti olmadığı görüldü.

Ömer Nasuhi Bilmen İlmiye mesleğine mensub bir zattır. Kravat takmamasını daha ziyade yaşında ve meşguliyetinde aramak icabeder. Mübayaatta kanunsuz hareketlerde bulunduğu; [illegible] kâtiblerine [illegible] para verdiği tamamen asılsızdır.

Atatürk fotoğrafı müftülük dairesinde mevcuttur. [illegible] dairesinde yazmakta olduğu kitabların [illegible] mevzuunda da dikkati çekilmiştir.

İhbar mevzularından hiç birinin idarî ve adlî takibi [illegible] görülmüştür.

Keyfiyeti saygılle arzederim.

[illegible] – Dahiliye Vekâleti Emniyet Umum Müdürlüğü ifadeli 10/Nisan 1954 tarih ve [illegible] sayılı yazıya ve Diyanet İşleri [illegible] ifadeli 15/Nisan 954 tarih ve 7592 sayılı yazıya karşılıktır. 24/4/954

İstanbul Valisi
Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay

10. Biri mâlî ve diğeri idarî iki müfettiş gönderilip tahkikat yapıldığı takdirde senelerden beri yüzlerce suiistimal olduğu ve Millet'in ve Hazine'nin binlerce lirası heder edildiği görülecektir. Bir cürme muttali olunduğu vakit ihbar etmemek de cürümdür. Bu sebeple ben vazifemi yaptım.[2]

Yukarıdaki satırlardan anlaşılacağı üzere rejim mensupları hocaya, kendi mit ve kutsalı üzerinden şahsî hücum ve ithamlarda bulunuyor ve ahlakî muhakemeye girişiyor. Burada dinî ve ananevî olanın nasıl merdut, mitsel olanın ise nasıl mergub olduğu izaha ihtiyaç bırakmayacak kadar açık. Her nasılsa devrin İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay tarafından yukarıdaki ihbar tahkik edilmiş ve Ömer Nasuhi Bilmen rejimce "aklanmıştır." Bu aklanış vesikasına göre Bilmen'in kravat takmamasının ve başı açık oturmamasının rejime muhalefet ile yahut dinî telâkkilerle bir alâkası yoktur. İlmiye mesleğine mensup olması, yaşı ve meşguliyeti bu fiillerinin sebepleridir. Atatürk fotoğrafı müftülük dairesinde aynen mevcuttur. Diğer ihbar konuları ise ne idarî ne de adlî takibi gerektirecek hallerden görülmüştür.[3]

ÖMER NASUHİ BİLMEN'İN EHL-İ SÜNNET İTİKADINDAN VE MİLLÎ GELENEKLERDEN TAVİZ VERMEYEN DURUŞU, 20 YILA YAKIN BİR MÜDDET BOYUNCA PEK ÇOK TALEBE YETİŞTİRMESİ NADİDE ŞAHSİYETİNİN TEZAHÜRLERİYDİ.

Kısacası ideolojik projektör onda huzursuz edici bir şeye rastlamamıştır. Hukukun bu şekilde işleyişi/işletilmesi hususiyetle eski taraftarlarına karşı vuku bulmuş, yeni/modern olanlar ise hürriyetin esareti içerisinde yaşamaya devam etmişlerdir.

Dipnotlar

1. Bediüzzaman Said Nursi'nin *Siracu'n-Nur* ve *Hücumat-ı Sitte* isimli eserlerinin ve ayrıca *Mevlid-i Şerif* ve *54 Farzlı Büyük ve Tam Namaz Hocası* eserlerinin yasaklanması için bkz. BCA, 30-18-1-2/117-52-2; 30-18-1-2/107-82-12.
2. 15 Nisan 1954 tarihli belgenin eki.
3. 24 Nisan 1954 tarihli belge.

Ekrem Buğra Ekinci

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

Prof. Dr. Ekrem Buğra Ekinci

OSMANLILAR İSLÂM HUKUKU'NA AYKIRI BİR HUKUK TATBİK ETTİLER Mİ?

Cumhuriyetten sonra sözü dinlenen bazı müellifler, Osmanlı hukuk sistemi ile İslâmî hükümler arasında tezat bulunduğunu; fıkhın kifayetsizliği sebebiyle padişahların İslâmiyet'e muhalif hükümler koyduğunu iddia etmişlerdir. Hakikat öyle midir? Osmanlı Devleti laik miydi?

Osmanlı Devleti'nde, şer'î hukukun bilerek boşluk bıraktığı ve tanziminde maslahat çerçevesinde hükümdara hak tanıdığı yerlerde kanunnâmeler çıkarıldı. İlmiye sınıfından nişancı adlı yüksek memurun hazırladığı kanunnâmeler, şeyhülislâmın tasvibi alınmadan asla neşrolunmadı. Örfî hukuk, bazılarının zannettiği gibi şer'î hukukun kifayetsizliği sebebiyle ona alternatif olarak konulmuş değildir. Bilakis meşruluğunu, şer'î hukuktan alır.

Max Weber'in (1864-1920) "kadı adaleti" diye tanınan ve "Kadılar, sultanın isteklerine göre adalet dağıtan hâkimlerdir" şeklinde hülasa edilen tezi, İslâm hukukunu ve Osmanlı tatbikatını hiç bilmemek alâmeti olduğu halde, bilhassa cumhuriyet devri tarihçilerinin bazısını (Köprülü, Barkan, Üçok, Çağatay, İnalcık gibi isimleri) yanıltmıştır. Hâlbuki Gerber, Jennings gibi şer'iyye sicillerini iyi inceleyen şarkiyatçılar, Weber'in bu tezini sarsmıştır. Kaldı ki *Edebü'l-kadı* ve muhakeme usulüne dair kitaplar, hâkimin adalet dağıtırken riayet etmesi gereken esasları kayıt altına almıştır. Eski bilgilere kapılan müellifler, şer'î hukuktan inhirafa başlıca şu misalleri verirler:

İddia 1: İslam hukukunda toplanacak vergiler belli iken Osmanlılarda örfî vergiler adıyla bunların dışında vergi toplanmıştır.

Cevap: Şer'i hukuk öşr, cizye, harac, rikaz gibi hazine vâridâtının toplanmasını emreder; bunun dışında hükümdarın ihtiyaç duyduğu zaman halktan vergi toplamasını da men etmez. İbn Abidin diyor ki (IV/294): "Hükûmet, millete hizmet için yapacağı bütün masrafları, beytülmâlden karşılar. Beytülmâl'in gelirleri yok ise veya az olup, ihtiyacı karşılayamıyor ise, hükûmetin yapacağı hizmetlerin ve ülkeyi muhafaza, ordunun techizi, nehirlerin temizlenmesi, Müslüman esirlerin kurtarılması için fidye gibi masrafların karşılığını milletten vergi olarak istemesi câizdir. Amme menfaati için hükümdarın verdiği emirlere itaat vâcibdir."

İddia 2: Hadd suçlarında verilecek ceza belli iken, Osmanlılar bunlara başka cezalar vermiştir.

Cevap: Kanunî delil sistemine dâhil had suçlarında cezalandırma için aranan şartlar tahakkuk etmediği zaman, fiil başka bir suça dönüşür. Bunun cezasını hükümdar veya mahkeme tayin eder. Buna ta'zir denir. Mesela zinâ cezası verebilmek için, 4 âdil, hür, Müslüman, erkek şahidin fiilen "gördüm" diye şahidlik etmesi; cezanın infazında da hepsinin hazır bulunması lazımdır. Evlilik veya kölelik münasebeti gibi en ufak şüphe ile ceza düşer. O zaman fiil, hadd suçu olmaktan çıkar, başka bir suça dönüşür. Bu suça kadı veya hükümdar münasip gördüğü bir ceza verir. Buna ta'zîr denir (İbn Abidin, III/187).

Mesela: Kanuni Sultan Süleyman *Kanunnâmesi*'nde der ki: "Her kim zina eylese, evli ise recm olunamasa, on beş altın alına!"; "Eğer kovan veya koyun uğrulasa (çalsa), serika hesabına (hırsızlık nisabına) yetmese, kadı ta'zir edib ağaç (değnek) başına bir akçe alına; eğer serika (hırsızlık nisabına) yetişse elin keseler, cerime (para cezası) alınmaya!"

İddia 3: Şer'î hukukta faiz yasak olmasına rağmen Osmanlılar muayyen bir yüzdenin altında faize göz yummuşlardır.

Cevap: Osmanlılarda faiz zannedilen fazlalık, hakikatte şer'i hukukun yasakladığı riba değil, para kıtlığının yaşandığı ve karz bulunamadığı zamanlarda müracaat edilen muamele satışlarının ribhidir. Muamele satışında da mesela, 10 altın borç olarak verilir; 1 altına da kalem, defter gibi bir şey borç alana satılır; böylece iki ayrı akidden dolayı 11 altın borçlanılır. Bu fazlalığın mikdarını da para arzına göre devlet tayin eder. Osmanlı bankaları

da bu usule göre çalışırdı.

İddia 4: Şer'î hukukta arazi ile alakalı hükümler belli iken, Osmanlılarda tamamen pragmatik maksatlarla farklı bir rejim tatbik edilmiştir.

Cevap: Osmanlı dirlik sistemi, Hazret-i Peygamber'in (sas) Hayber arazisinde tatbik ettiği; Halife Ömer'in Basra arazisinde sistemleştirdiği ve Nizamülmülk'ün geliştirdiği ıkta usulüne göre cereyan eder. Buna göre fethedilen topraklar ganimet olarak dağıtılmayıp, hazinede tutulur; halka kiralanır. Kira karşılığında asker beslenir.

İddia 5: Suç işlemeden evvel bir kişiye ceza verilememesi şer'î hukukun icabı iken, Osmanlı padişahları eski Türk örfleri istikametinde kardeş katlini tatbik etmiştir.

Cevap: İleride ayaklanma ihtimaline binaen şehzâdelerin idamı, bazı ulema tarafından ehven-i şer prensibinin tatbiki olarak görülmüştür.

İddia 6: Can masuniyeti hukukun aslî prensibi iken padişahlar devlet adamları hakkında siyaseten katl cezası tatbik etmişlerdir.

Cevap: Şer'î hukuku, hükümdara muayyen suçları işleyenleri ölüm cezasıyla cezalandırmak salahiyeti tanır. Buna "ta'zir bi'l-katl" denir. İslâm amme hukukunda, kazâ (yargı) fonksiyonu hükümdarın uhdesinde olup, aynı zamanda başhâkim sayılır. Ceza vermek için hükümdarın mahkeme kararına ihtiyacı yoktur. Mahkeme kurup dava dinleyebilir; ceza verebilir.

İddia 7: Vakıf malı mülkiyet gibi dokunulmaz iken, Fatih Sultan Mehmed vakıflara devlet namına el koymuştur.

Cevap: Fatih Sultan Mehmed şahıs vakıflarını değil; amme hizmetlerine tahsis edilen ve mecazen vakıf denilen hazine arazilerinin bu statüsünü kaldırmıştır. Bunlara irsadî vakıf veya gayrı sahih vakıf denmesi de şer'an hakiki vakıf olmadıklarını gösterir. Bu da askerî ihtiyaçlar sebebiyle olmuştur. Şahsî vakıflara kimse el koymaz.

İddia 8: Menkul vakfı caiz değilken, para vakıflarına cevaz verilmiştir.

Cevap: Vakıf esas itibariyle gayrı menkullerden olur. Ancak şer'î hukuk bazı menkullerin vakfına izin vermiştir. Gayrı menkullerin mütemmim cüzleri, at, silah gibi Hadis-i Şerif ile izin verilenler ve kitap, ziynet gibi vakfı örf olan menkuller vakfedilebilir. Hanefî hukukçusu İmam Züfer para vakıflarına cevaz vermiş; para darlığı sebebiyle hâsıl olan ihtiyaçları gidermek adına Şeyhülislâm Ebussuud Efendi de bu görüşü adeta kanunlaştırmıştır.

İddia 9: Mülkiyet hakkı dokunulmaz iken, devlet adamlarının azli veya ölümünde malları devlet namına müsadere edilmiştir.

Cevap: Devlet adamlarının mallarının müsadere edilmesi diye bir kaide yoktur. Töhmet (suçlama) ile azledilen devlet adamlarının mallarının müsaderesi, "ta'zir bi'l-mal" şümulüne giren bir para cezasıdır. Ölen devlet adamları, eğer köle statüsünde ise vâris sıfatıyla mallarına hazine namına el konur; aile efradından muhtaç olanlara hazineden maaş bağlanır. Zira mal kazanmasına izin verilmiş kölenin vârisi, efendisidir.

İddia 10: Hanedan ferdleri, hür kadın varken cariyelerle evlenmiştir.

Cevap: Hür kadın varken cariye ile evlenmek şer'î hukukun tanıdığı bir ruhsattır. Üstelik efendi, kendi kölesiyle de karı-koca hayatı yaşayabilir. Bu cariyesinden

Şeyhülislam, Osmanlı teşkilât yapısında Divân-ı Hümâyun'da yer almaz, adeta bugünkü Anayasa Mahkemesi'nin vazifesini icra ederdi. Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin kabr-i şerifi.

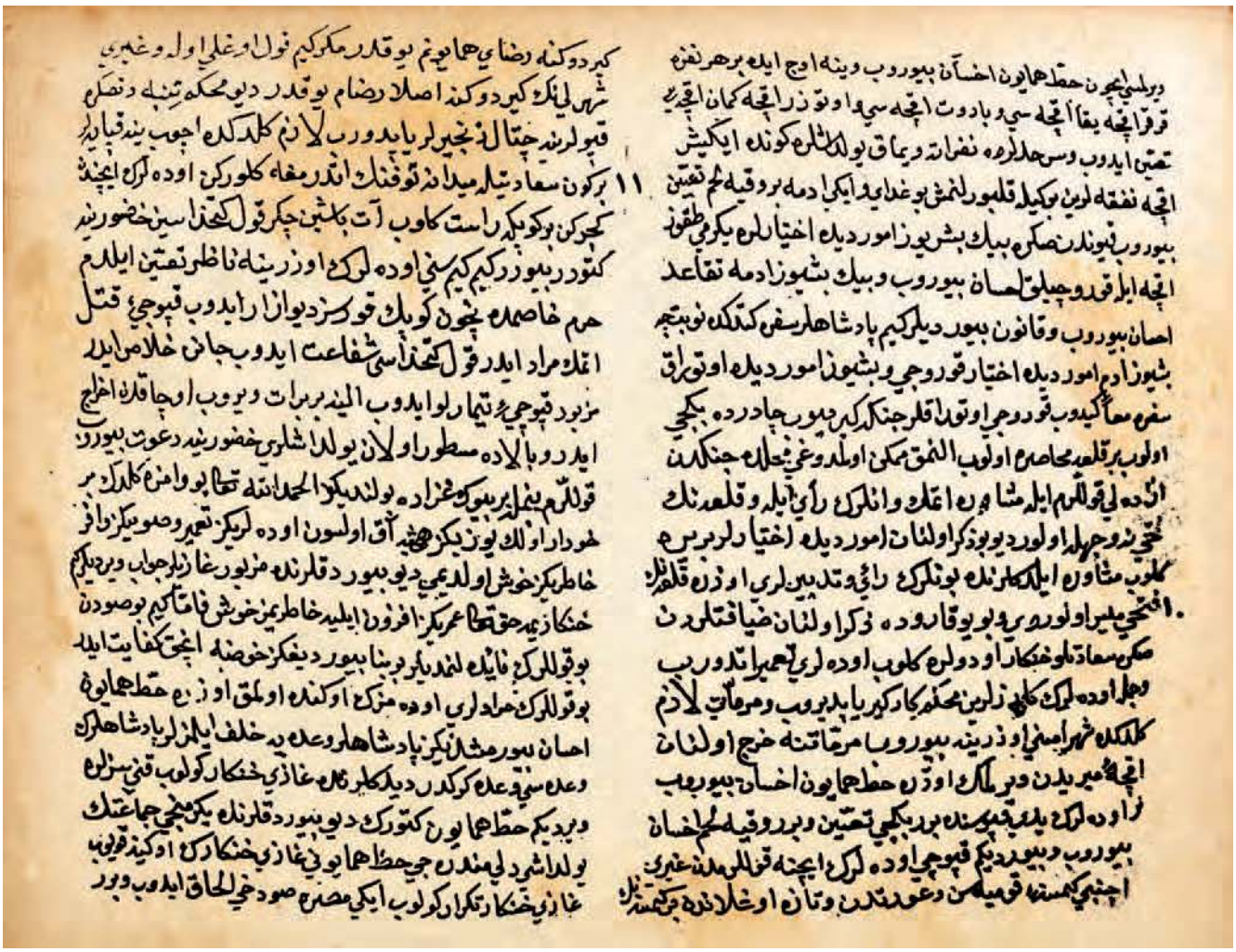

Şer'î hukuka aykırı olmamak kaydıyla çıkarılan kanunnâmelere bir misâl.

doğan çocuk hür olur.

İddia 11: Zimmîlerin çocukları devşirme usulüyle köleleştirilmiştir.

Cevap: Harblerde elde edilen ganimetin beşte biri devlete ait olup, bunlardan elverişli gençler pençik kanunu çerçevesinde devlet adamı ve kapıkulu askeri yetiştirilmek üzere ayrılır. Bunun kifayet etmediği devirlerde zimmî teb'anın çocuklarından devşirme kanununa göre aynı maksatla çocuk devşirilmiştir. Paul Wittek, bunların statüsünün İmam Şâfiî'nin 'kendileri veya ataları İslâmiyetin zuhurundan sonra semavî dine girenler, ehl-i zimmet, köle statüsünde sayılır' şeklindeki kavline istinad ettiğini söyler. Müslüman olmaları ise, "Her çocuk İslâm fıtratı üzerine doğar. Sonra bunları anne ve babaları Yahudi, Hıristiyan ve Mecûsî yapar" meâlindeki Hadîs-i Şerîf çerçevesinde cereyan eder.

> Hür kadın varken cariye ile evlenmek şer'î hukukun tanıdığı bir ruhsattır.

Netice itibariyle Hazret-i Ebû Bekr'in halifeliğinden Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar, her meselede, İslâm hukuku referansları araştırılmış ve mesele fetvâya bağlanmadıkça icraata geçilmemiştir. Tatbikattaki sapmaların, bir başka deyişle istisnaların kaideyi bozmayacağı tabiidir. Siyasî pragmatizm başka şeydir, laiklik başka şeydir. Osmanlıların hiçbir zaman böyle bir fikir ve iddiaları olmamıştır. Kanunnamelere şer'i prensiplere aykırı hususların girmesine göz yumulmuş olabilir; hatta şer'î hükümlerinin tatbikinde ihmal gösterilmiş de olabilir. Ancak İslâm inancına göre, "Ameller, imandan bir cüz değildir". Günah, insanı dinden çıkarmaz.

Yahudi asıllı Alman müsteşrik Joseph Schacht, *An Introduction to Islamic Law* adlı eserinde (s. 89-92), devletin fiilî tatbikatını şer'î hukukun hükümlerine uygun tutma gayretinin en dikkate değer ve muvaffak misalinin Osmanlı İmparatorluğu'nda ortaya konulduğunu söyler. Sultanların, şer'î hukuka bağlılıkları ile temayüz ettiklerini; imparatorluktaki hukuk nizamının çağdaş Avrupa'da hâkim olan hukuk düzeninden çok üstün olduğunu beyan eder.

Bütün bu meselelerin tafsilatı için benim *Osmanlı Hukuku* adlı kitabıma bakılabilir.

© Fotoğraf: SEDAT ÖZKÖMEÇ

Arap Dünyasına Osmanlıyı Sevdiren Hoca:
Prof. Dr. Muhammed Harb

Türkiye Cumhuriyeti "Yeni Osmanlı" Devleti idi Devrimlerle Laik-Batılı Oldu

Mısırlı Osmanlı Tarihçisi Prof. Dr. Muhammed Harb Mısır ve Arap dünyasına Osmanlıyı sevdiren gönüllülerimizden biri.

KONUŞAN: BÜŞRA ÖZTÜRK

Kitabınıza ismini veren Osmanlı aydınını tanıyalım önce. Bu kişiler hangi vasıfları taşırlardı?

Osmanlı okullarında okumuş, genel olarak bu sistem içinde okutulan kitapları tedris ve toplum içinde temayüz etmiş kişileri "Osmanlı aydını" olarak tanımlayabiliriz. Devletin güçlü olduğu dönemde Osmanlı aydınlarının kültüründe etkili kaynak İslam olmuştur. Sistem itibariyle aydınların sıfatlarını fazilet, marifet, din ve şeriatla ilgili kabiliyetlerin oluşturduğunu söyleyebilirim. Tabii bu zaman içinde değişti.

Osmanlı aydınının düşünce ve kültürünün kaynağının İslam olduğunu, bu yüzden "anayasa" kavramına yabancı olduğunu belirtiyorsunuz. Peki Tanzimat sonrası için ne söyleyebiliriz?
Aydınlar Osmanlı tarihinde ilk defa fikrî bir hedefle Sultan Abdülaziz'i tahttan indirip yerine başkasını geçirme gücüne ulaşmıştı. II. Abdülhamid'in tahta oturduğu süreçte Rus tehdidi altındayken Midhat Paşa, Robert Mantran'ın tabiriyle Avrupalıların karşısına "anayasa ilânı tuzağı" ile çıktı. Bu anayasa, kadim Osmanlı kültürünü ortadan kaldırmak ve ülkede Batı kültürünü yerleştirmek üzere 40 yıldır var olan Osmanlı aydınlarının gayretini taçlandırmak için gelmişti. Bu anayasa halka rağmen olmuştu tabii. Zaten görüş ayrılıklarının artmasıyla Sultan Abdülhamid meclisi tatile sokup anayasayı askıya alacaktı.

Hollandalı bir hukukçunun kaleme aldığı, Osmanlı Devleti'nin yönetim sistemi hakkındaki rapora yer veriyorsunuz kitapta. Bu rapor ışığında son dönem Osmanlı aydınının asli düşüncesini reddedişini nasıl açıklayabiliriz?
Pek çok sebebin yanında mesela Fransızcanın Batı ve Fransız düşüncesini aktarmadaki rol ve etkisine odaklanabiliriz. Bu etki, Osmanlı'nın yönetim kavramında bir değişikliğin ilham kaynağı olmuştur. Bilimsel olarak Fransızcadan yararlanılmıştır. Bu dil, 1827 yılı itibariyle Fransa'ya gönderilen öğrencilerin elinde bir araç haline gelmiştir. Asli düşünceyi reddedip Batı kültürünün yerleşmesi noktasında ana sebep ise Sultan Abdülmecid'in Batılılaşmaya öncülük etmesidir. Onun Batılı yönelimleri zorunlu olarak Osmanlı aydınlarının geleneksel İslamî kültürden uzaklaşmalarını, Avrupa tarzı eğitime ve Batı kültürüne yönelmelerini teşvik etmiştir.

Osmanlı Aydını ve Yönetim Sistemi

Muhammed Harb
Çev.: Dr. Mustafa Özcan
Kökler Derneği Yay., 2017
143 Sayfa, 12 TL

Son dönem aydınları Osmanlı yönetimindeki hangi meselelere eleştiri getiriyorlardı? Tavsiyeleri nelerdi?
17. yüzyılda hukukî uygulamalardaki ihmâlin sonucu olarak Osmanlı Devleti'nde çöküş başladı. Diğer deyişle İslam hukuku tatbik edilmeyince devlette bozulma baş gösterdi. Böylece idarî ve sosyal problemler, ekonomik sıkıntılar ve devletin merkezî otoritesine direnişler gözlendi. Bu sırada aydınlar bozukluğun ne olduğunu teşhis edip devleti sağlıklı kılacak bir düzeltmenin görevleri olduğunu gördüler.
Bazı tarihçiler ve edebiyatçılar 17. yüzyıldan itibaren devletteki zayıf noktalar ve Osmanlı yönetimindeki kusurlar üzerine kalem oynattılar. Hatta bazıları devlete bazı iyileştirici ıslahatın sokulmasının mümkün olduğu teklifinde bulundular. Karar vericilerin çevresinde bulunan veya

Prof. Dr. MUHAMMED HARB KİMDİR?

Aslen Medineli olup 1941 Kahire doğumludur. Aynu'ş-Şems Üni. Edb. Fak. Türkçe Bölümünden mezun oldu. Bir süre Türkçe hocalığı yaptı. Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu İbrahim Sabri Efendi vesilesiyle Osmanlı'ya ve Türklere dair ilk müspet fikirlerini edinerek genç yaşta hayat gayesini Türk-Arap kardeşliğini kuvvetlendirmek olarak belirledi. İstanbul Üni.'de "Yavuz Sultan Selim'in Suriye ve Mısır Seferleri" adlı doktorasını tamamladı. 1987'de Kahire'de Türk Dünyası ve Osmanlı Araştırmaları Merkezi'ni kurdu. Arap üniversitelerinde Osmanlı ve Türk tarihinin okutulmasına aracı oldu. Halen İstanbul Sabahattin Zaim Üni. rektör danışmanıdır.

Eserlerinden bazıları:
-*Sultan II. Abdülhamid,*
-*Tarihte ve Medeniyette Osmanlılar,*
-*Orta Asya ve Balkanlarda Müslümanlar,*
-*Osmanlı Zamanında Mısır,*
-*Çağdaş Türkiye'de İslam Fikri ve Maddecilik Fikri Arasında Mücadele,*
-*Abdürreşid İbrahim ve Mekke-i Mükerreme Seyahati.*

Arapçaya tercümeleri:
-*Bir Adam Yaratmak* (Necip Fazıl'dan),
-*Kitâb-ı Bahriye* (Piri Reis'den),
-*Mısır ve Sudan Seyahati* (Evliya Çelebi'den),
-*Hikâyeler* (Ömer Seyfettin'den).

idarî mekanizmada yönetici olan aydınlar ise mevcut yönetim sistemini bozup değiştirmek değil, iyileştirmek arzusundaydılar. Onların bu gayretleri devleti iyileştirmek, hükümetin eski otoritesini iade etmek, hükümleri uygulamak ve muteber kılmak, idarî otoritenin kötüleşmesiyle savaşmak demekti.

Osmanlı aydınının devlet yönetiminde etkin hale gelişini hangi hadiseyle başlatabiliriz?
Sultan Abdülaziz'in Mütercim Rüşdi Paşa'nın başkanlığında yeni hükümeti kurdurmasıyla başlamıştı. Daha sonra bu hükümete Osmanlı'da yönetim değişikliği konusunda önemli rol oynayan Midhat Paşa ve Hüseyin Avni Paşa da katıldı. Abdülaziz'in Harbiye Nezaretinde yaptığı değişiklik, Yeni Osmanlılar'ın etkisiyle gerçekleşti. Sonra Şehzade Murad'ı tahta çıkarttılar.

Gülhâne Hatt-ı Hümâyunu'nu "Osmanlı Devleti'nin küreselleşmesi" olarak değerlendiriyorsunuz. Ya Osmanlı aydını üzerindeki etkisi?
Evet, Gülhâne Hatt-ı Hümâyunu ve 1856'daki Islahat Fermanı Osmanlı'nın küreselleşmesiydi. Bu iki gelişmeyle Batı, Osmanlı üzerinde var gücüyle baskı uygulamış; bu da Osmanlı kültürüne zarar veren kültürel bir etki bırakmıştır. 19. yüzyılda Avrupa'nın gelişip yükselmesi karşısında Hatt-ı Hümayun'un devleti yönetmeye başlaması, Osmanlı aydınlarını Batı'dan aldıklarının dış görünüşten ibaret olduğunu anlamaya itmiştir. Böylece görüntüye değil, Osmanlı-Avrupa dengesindeki bozukluğun kaynağının ne olduğuna dair bir arayış başlar. Sultan II. Mahmud'un yeniçerilerle çatışması da bunun tezahürü.

İttihad ve Terakki ideolojisinde aydınların rolü

İhtilalci Osmanlı aydınını oluşturan ve etkileyen Batılı figürü tasvir eder misiniz?
1831'de çıkan ilk resmî gazete Takvim-i Vekayi'den 9 yıl sonra 1840'da William Churchill tarafından çıkarılan Ceride-i Havadis gazetesinin ihtilâlci Osmanlı aydınının temelini attığını düşünüyorum. Böylece gurbetteki Batı yanlılarının yayınları İstanbul'a ve Anadolu'ya açılma imkânı buldu. Yine Batı'da yaşanan aydınlanma hareketinin ziyaretçilerinin de -Şinasi bunlardandır- etkisi olduğu kanaatindeyim. Sultan Abdülaziz'in Avrupa ziyareti de bu açıdan önemli.

Osmanlı eğitim sisteminin bozulmasını Robert Kolej örneği üzerinden nasıl

değerlendirebiliriz?
Osmanlı kültürüne zarar vermiş olan Tanzimat'ın kültürel etkisi siyasî etkisi kadar önemlidir. Robert Kolej bu dönemde Osmanlı topraklarında faaliyet göstermiştir. Hedefi Osmanlı'daki diğer Amerikan okulları gibi devletin halkları arasında ırkçı düşünceyi yaymak, yabancıların veya yabancı kültürden etkilenenlerin Osmanlı Devleti'nde ekonomik ve sosyal bakımdan nüfuz sahibi olmalarını desteklemek, Batı ve ABD düşüncesine taraftar Osmanlı aydını yetiştirmekti. Nitekim bunun meyveleri İstiklal Savaşı sırasında görülmüş; bir grup gösteri düzenleyip Amerika'nın korumasını isteyen sloganlar atmıştır. Başlarındaki isim Robert Kolej mezunu Halide Edip idi.

Jön Türk ayaklanmasının faillerinin Osmanlı aydınları olduğunu vurguluyorsunuz. Peki İttihad ve Terakki ideolojisinin oluşmasında Osmanlı aydını nasıl bir rol üstlenmişti?
Bu, Mantran'ın yorumudur. Ve müverrihlerce tartışılmıştır. Bilimsel görüş, Osmanlı aydınlarının değil, İttihad ve Terakki aydınlarının rolü olduğu görüşüdür. İttihad ve Terakki ideolojisinin oluşumunda etkili isimler arasında Talat Bey, Enver ve Cemal Paşalar gibi yöneticilerin yanında sivil aydınlardan Dr. Nâzım, Dr. Bahaddin Şakir, Ziya Gökalp, Kara Kemal, Hüseyin Cahid (Yalçın), Maliyeci Cavid ve Emmanuel Karasso sayılabilir. Bu aydın grubu bazı yönelişler karşısında çelişkili denilecek derecede söz sahibiydi. İttihad ve Terakki ideolojisini oluşturmak onların vazifesiydi. Osmanlılık ve İslam Birliği Osmanlı milletinin birlik unsuruydu. İttihatçılar her iki konuda da başarılı olamadılar. Sonuçta yüzlerini Turancılığa çevirdiler.

"17. yüzyılda hukukî uygulamalardaki ihmalin sonucu olarak Osmanlı Devleti'nde çöküş başladı. Diğer deyişle, İslam hukuku tatbik edilmeyince devlette bozulma baş gösterdi."

Mustafa Kemal'in fikrî kaynaklarında İhtilalci Osmanlıların etkisinden söz edebilir miyiz?
Tek başına İhtilalci Osmanlılar etkili olmuştur diyemeyiz, ancak amillerden biri de onlardır. Osmanlı sarayı ile bağlantısından savaştığı cephelere kadar pek çok şey Mustafa Kemal'in düşüncesinde etkili olmuştur. Ancak şahsî fikirlerinin oluşmasında Tevfik Fikret, Abdullah Cevdet ve Ziya Gökalp'in etkileri açıktır. Tevfik Fikret üzerinden gidersek, "Bir şey ki, akla mantığa uyar, o dindir" der. Mustafa Kemal de "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" diyor. Bu noktada Mustafa Kemal'in Tevfik Fikret sevgisinin dışında, onun "Tarih-i Kadim"ini dünyada gerçekleştirilmesi gerekli bütün ihtilallerin ilham kaynağı olarak görmesi de Kemalizmin oluşmasında Fikret'in etkisini anlamamıza hizmet eder.

Mustafa Kemal'le birlikte devletin ideolojisi ne yönde değişti?
Gerçek şu ki, yeni Türkiye Devleti Osmanlı'nın devamıydı. Ancak Mustafa Kemal'in fikirlerini eklemesi ve laiklik başta olmak üzere Batılı değerleri getirmesiyle devlet farklılaşmıştır. Bu noktada Mustafa Kemal'in devrimlerini sayabiliriz, Tevhid-i Tedrisat'tan Şapka Kanunu'na kadar... Böylece "Yeni Osmanlı" olarak anılabilecek devlet, Laik-Batılı ideolojiye sahip bir devlet haline gelmiştir.

Son olarak kitabınızı 11. Cumhurbaşkanımız Abdullah Gül'e ithaf etmenizin özel bir sebebi var mı?
Tabii, Türkiye'deki konumumdan ötürü kendisine duyduğum özel bir sevgi var. Bana Türk vatandaşlığı şerefini/pâyesini bahşetmişti. Konuşma esnasında asıl ülkem Mısır'a sevgi ve takdirlerini izhar etmiş ve Mısır'a ziyareti sırasında ilgililerle görüşmüş; Mısır tarihinden, o zamanki durumundan ve diğer ülkeler arasındaki konumundan sitayişle bahsetmişti. Bu nedenlerden dolayı kalbimde ona beslediğim sevginin bir nişânesi olarak zat-ı âlilerine bu kitabımı takdim ettim.

Ülkesini Kurtarıp Ruhunu Sömürgeleştirenler!

Mustafa Özel

İstanbul Şehir Üniversitesi.

Çocukluktan itibaren Amerikan mektebinde Batı kültürüyle yetişip müthiş bir istihaleye uğrayan, toprağını kurtarırken ruhunu sömürgeleştiren gençlerin "modern" vehimlerini Fatma Barbarosoğlu, Fatma Aliye, Virginia Woolf, Müfide Ferit Tek ve Şeyh Hamidu Kan kılavuzluğunda okumaya ne dersiniz?

"Her beşerî varoluşun büyük bir kısmı uyanık dilin, kuru gramerin ve dörtnala nesrin anlamlı kılamayacağı bir durumda geçer." diyordu James Joyce, *Finnegan'ın Uyanışı*'nı yazdığı demlerde. Virginia Woolf ise çeyrek yüzyıl sonra günlüğüne şunları kazıyordu: "Kitaplarıma romanın yerine geçecek yeni bir isim icat etmeliyim. Yeni ama ne?" (Deborah Parsons: *Theorists of the Modernist Novel*, Routledge, 2007, s. 1.) Tevarüs ettikleri roman adlı edebî türde, onları tam tatmin etmeyen bir nitelik vardı. Yeni ve 'derin' gerçekliği, eski 'dil' ile ifade etmede zorlanıyorlardı. 'Modernist' roman bu ifade sıkıntısından doğdu. Fatma Barbarosoğlu da, son kısmına kendisini eklemek zorunda kaldığı ve henüz uygun bir ad bulamadığım *Uzak Ülke* başlıklı kurgusunda, yeni/derin bir gerçeğe ses veriyor: Osmanlı Devleti kadar muhteşem bir şahsiyet olan Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı, ilk kadın romancımız Fatma Aliye, 10 yıl ülke ülke, şehir şehir arayıp da bulamadığı, Katolik rahibesi olmuş kızı İsmet'in kaderine kendi roman kahramanlarıyla adeta istikamet vermiştir! Romancı, karanlıkta gören şamandır. Ama hayal meyal gördüklerini galiba tam seçemeden kaydediyor; kahramanları, çocuklarını etkilemeye başlayınca da şaşırıyor. Her halükârda, geçmişten geleceğe akışın acılı musikisini, tarihçi değil o seslendiriyor. Romancı, dehâsıyla olduğu kadar, ıstırabıyla

da muhteşemdir...
Geçen aydan biliyoruz: Ablaları Ayşe, tıpkı Halide Edib gibi, hocasına âşık olup evden kaçınca, Fatma Aliye diğer iki kızı Nimet ile İsmet'i Dame de Sion'a yazdırır. Nimet, rahibelerin kendisine zorla ikonları öptürmeye kalkması üzerine okulu terk eder ve Robert Kolej'e yazdırılır. İsmet ise katolik mektebini sevdiğini, ayrılmak istemediğini söyler. Bu arada, annesinin bütün romanlarını okumuş olan bir rahibeden, ruhunu yaralayan bir gerçeği öğrenir ve kardeşi Nimet'le paylaşır: "Sör Marie, annemin bütün iyi kahramanlarının sarışın ve mavi gözlü olduğunu söyledi. İyiler hiç esmer olmazmış. Esmerler iyi olmazmış. Biz esmeriz lâkin..." *Uzak Ülke*, işte bu *lâkin*'in ülkeden ülkeye, dinden dine, medeniyetten medeniyete yolculuğunun acılı öyküsüdür.
Kendisi de mavi gözlü olan yazar, neden kızlarının göz rengini hesaba katmadan roman yazmaya kalktı? Barbarosoğlu asıl bu sorunun cevabını arasaydı, Joyce'vâri bir roman okuma imkânına kavuşurduk. İrlandalı yazar hem İngiliz emperyalizmine, hem de dar İrlanda ulusçuluğuna isyan için Paris'e sürgün etmişti kendini. Joyce'un kahramanları "baba evini terk eden ve babasının Tanrısını terk eden Nathan'ın sesini" işitiyor (*Ulysses*, YKY, 2010, s. 270), "İrlanda'da Tanrı'dan bıktık artık! Gitsin bu Tanrı!" (*Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi*, İletişim, 2011, s. 39) diyorlardı.
Uzak Ülke'nin kahramanları, toprağını kurtarırken ruhunu sömürgeleştiren bir milletin trajedisini oynuyorlar. Trajedi 100 yıl sonra hâlâ devam ediyor olmalı ki, Barbarosoğlu kurgusunun finalinde kendini de olaya katarak, kapsamlı bir muhasebeye kapı açıyor. İstanbul-Berlin hattında *gerçekten* yaşananlar, bu metni kurguüstü kılıyor. Kurguüstü ve dolayısıyla gerçekaltı. Gerçeğin kurguya böylesine müdahalesi tahammül edilebilir değil. Metne onun için roman diyemiyorum. "Ona romanın yerine geçecek yeni bir isim icat etmeliyim. Yeni ama ne?" Fatma Aliye dinine bağlı bir moderndi. Döneminin Avrupalı 'modernistleri' gibi "kadının çalışarak özgürleşmesini," fakat onlardan farklı olarak da "ayağa düşmemesini, aile ve annelik bilincinden uzaklaşmamasını" istiyordu. "Bütün romanlarında birinci kahraman üzerinden inşa ettiği çalışkan, azimli, sabırlı, kendi ayakları üzerinde durabilen, en az bir yabancı dili anlayıp okuyup konuşabilecek kadar bilen, matbuat âlemini takip eden, sağduyu sahibi, temiz ahlâklı, aile büyüklerine karşı saygılı, itaatkâr, kocasını seven ancak ihaneti kabul etmeyen,

Sömürgenin birinci yolu eğitimdi. İstismar edilen ülkeler, belki memleketlerini kurtardılar ama ruhlarını kaptırmışlardı bir kere. Melania Trump Afrika turu esnasında bir okul ziyaretinde.

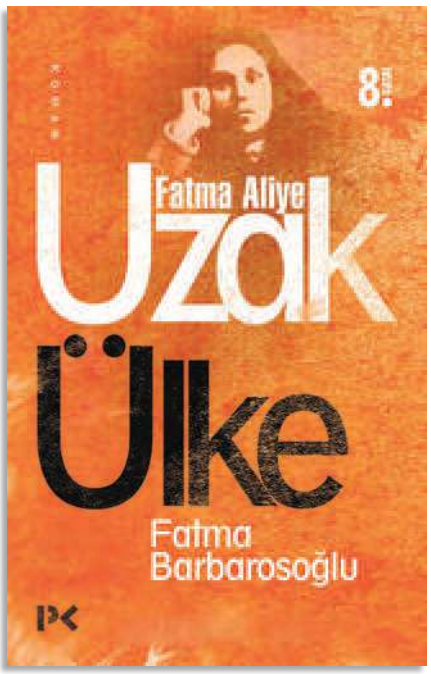

kadınlık gururunu koruyan, çocuklarını pedagojik bilgiler eşliğinde yetiştirecek kadar iyi anne." *Pervaneler* romanında kolejin jimnastik öğretmeni olan Bahire'nin ne kadar uzağındayız. Virginia Woolf'un romanlarından fırlayıp gelmişe benzeyen genç kadın, kendisini evlendirmek isteyen babasına şöyle diyordu: "Baba, bende bir kadın hali var mı? Ben ne erkeğim, ne kadınım. Biz istikbalin insanlarıyız. Biz, erkekle kadın farkını ortadan kaldıran, bir tek beşer tanıyan peygamberleriz. Erkeği mağlup ettik ve kadınlığı muzaffer, hakim mevkiine çıkardık. Benim vazifem budur." *Pervaneler*'in Bahire, Nesime ve Leman'ı gibi savrulan *kurgusal* kahramanlarına karşılık, *Uzak Ülke*'nin savrulan *gerçek* kahramanları vardı: Ahmet Cevdet Paşa'nın torunu İsmet ile Namık Kemal'in torunu Selma. İsmet'i tanıyoruz artık. Selma'nın babası Ali Ekrem İstanbul'un Avrupalılar tarafından işgalinin ıstırabını yaşarken, ülkesinin yıkıntıları altında Kolej'i bitiren Selma Ekrem, içten içe bir Amerikan ateşiyle tutuşuyordu. "Kolej'de okuduğu her ders, onu ilmek ilmek Amerika'ya bağlamıştı. İşgal İstanbulunda yaşarken, Kolej onu ârâfa taşıyan tek yerdi." Mezuniyetten sonra avare bir genç kıza dönüşen Selma için Amerika'ya gitmek, tek tutku haline geldi. "Buraya ait değildi. Oraya aitti. Buradayken hep orada olmuştu." Acılı babasını dinlerken bile buraya ait olmadığını düşünmekte olan Selma Ekrem, "kendisini Amerika'ya götürecek gemiye binerken, ruhunun çoktan orada olduğunu biliyordu. Ruhunun yanına bedenini götürecekti bu gemi. Sadece bedenini." Hürriyete kaçıyordu Selma Ekrem, "şapkasını özgürce giyebileceği" bir yere!..

Paris'te anlam arayışı

Nesime, Leman ve Selma Ekrem Amerika'ya kaçarken, Bahire'nin hayali, Amerikan hayatının Türkiye'de yaşanabilmesiydi. Bu savrulan Türklere karşılık, *Mahrem Macera*'nın Senegal'den Fransa'ya savrulmuş Samba Diallo'su ise Paris'te kendi ülkesinin şehirlerini arıyordu: "Bu şehrin sokakları insanın içinde buruk bir boşluk duygusu yaratıyor. Ne olduğu bilinmeyen büyük bir eksiklik varmış gibi." Yeni tanıştığı 'Fransız' siyahî Marc, siyahların sık sık onun gibi konuştuklarını söylüyordu. "Böyle bir duyguya kapılmanız Paris'e gelmek için terkettiğiniz şeyleri burada da bulmayı ümit etmenizden ileri geliyor." Onaylıyordu Samba. Paris hayatı, karşısına devasa bir anlam sorunu çıkarmıştı: "Buradaki hayatım ülkemdekinden daha az anlamlı. Sanki artık hiçbir şey hissetmiyorum. Üzüldüğüm şey, ülkemden ayrılışımdan çok, çocukluğumdan kopuşum. … Diallobe ülkesinde insan ölüme daha yakın. Burada ise ölüm bana yabancı bir ülkeymiş gibi geliyor."

Nesime, Leman ve Selma *hayatı* doyasıya yaşayamamaktan şikâyetçiyken, kolejli hafız Samba ölümü yaşayamadığından şikâyetçiydi. Hayatı anlamını yitirmiş, genç adam evsiz kalmıştı. "Eskiden dünya gözüme babamın eviymiş gibi görünüyordu. Dünya sessiz ve anlamsız değildi. Capcanlıydı. Şimdi buradaysa dünya ıpıssız. Patlamış bir tamtam, eskimiş bir çalgı gibiyim. Odun gibi duyarsız olduğumu seziyorum." Odun gibi duyarsız! Bir an Dostoyevski'yi okur gibi oluyoruz. *Cinler* romanında, ülkesinin tıpkı Nesime, Leman ve Selma gibi kaçış psikolojisini yenemeyen halksız aydınlarına, "halk deyince aklınıza yalnızca Fransız halkı geliyor" diyordu; "hem de onların sadece Paris'te yaşayanları! Halkıyla bağlarını koparan insan, yurduna inancını yitirir, ya dinsiz olur ya da duygusuz bir odun!"

Başka bir siyah, Pierre-Louis, Samba'yı gerçekçi olmaya çağırıyor. "Batı size aldırmıyor, sizi tanımıyor. Onun gözünde lüzumsuzsunuz. Oysa siz onsuz edemiyorsunuz. O zaman yüz bulamayan âşık kompleksine kapılıyor, durumunuzun sağlam olmadığını hissediyorsunuz." Samba, arada kaldığının farkındadır oysa. Firarî Türkler gibi bilinçsiz kaçak değildir. Çizgileri belli bir Batı karşısında, kendi anlam yumağını oluşturmuş bir Diallobe ülkesinin uzağına düştüğünü, ama onu özlemekten de vazgeçemediğini hissetmektedir. "İkisi birdenim şimdi. İki kişiliğe birden sahip olmanın yıkımını taşıyan garip bir yaratık." Samba, aslında Doğu ile Batı arasında "doğuştan gelen bir fark" da görmüyor. Şayet Batılı doğuştan güçlüyse, Batılı olmayana susmak düşerdi. "Batı, sınırlarını aşıp koloniler

İstanbul'daki St. Michel Fransız Lisesi (en üstte) ve Afrika'da beyaz adamın silahına oklarıyla direnen Afrikalıları temsil eden bir çizim.

Osmanlı'nın ilk kız lisesi olan Notre Dame de Sion Fransız Lisesi'nin kız öğrencileri.

kuruyorsa, bu durumun eşyanın tabiatından doğduğunu ve kaçınılmaz olduğunu kabul etmek gerekirdi. Benim şu anda burada olmamı kendisine borçlu olduğum Yüce Kraliçe, ona Allahaısmarladık demeye gittiğim gün bana şöyle dedi: 'Git ülkelerine, haklı olmadan insan nasıl yenebilir, onu öğren!' Batı ile aramızdaki farkın doğuştan olabileceğini düşünmüyorum. Batı, gerçeği örterek palazlanmış; mesele bu. Onların üzerimizdeki başarıları da arızî bir durum." Türkçesi: Bu da gelir, bu da geçer, ağlama!...

İki büyük sığınak: Allah ve aile

Fatma Aliye, Samba'nın olgun ikizi gibidir, kederli bir abla: "Kurulmakta olan yeni dünyada kendisine yer olmadığını, çağdaşlarının aksine çabuk idrak etmişti. (Cumhuriyet Türkiye'sinde) iki tip insan çıkmıştı ortaya. Ya geçmişi imha ederek yenilere yarananlar, ya da yenilerin her yaptığını kötüleyerek düne demir atanlar. Fatma Aliye ne dünde kalanlara katıldı, ne bugünü dünü öldürerek ihya edenlere. İkisinin de birbirinden farkı yoktu." Ne yarıncı, ne de düncü olabilen, bugüncü de olamıyor ve içine kapanıyordu. Kızının derdiyle dertlenmese, "Gül Yetiştiren Kadın" romanını Özdenören'den önce yazabilirdi. Roman değil de, biyografik-öykü.

Samba'nın Doğu-Batı muhasebesi, ablasınınkinden daha az derin değil. "Sizin kuşak niçin bir karara varamadı peki?" sorusuna cevabı, Fatma Aliye'yi de aşıp, Rene Guenon'a ulaşmaktadır: "Çünkü bunu kabullenir, buna rıza gösterirsek eşya üzerinde üstünlük kurmamız asla mümkün olmaz." Paris'te inanç bunalımı yaşadığı bir dönemde bile, kolejli hafız "dünyaya hakim" Batılıların "eşyaya köle" olduklarının bilincindedir. Doğuluları köleleştirmeye çalışmaları, sanki kendi köleliklerini dengeleme arayışıdır. "Bizi eşyadan ayıran farklılığı Batı'ya gösteremezsek, eşyadan daha üstün olamamış ve onun üzerindeki egemenliğimizi tümden yitirmiş oluruz. Başarısızlığımız ise bu dünyanın en son insanının sonu olur." Peki, Doğulular (Asya ve Afrikalılar) eşyaya egemen olma irâdesini gösterebilecek güç ve kabiliyette midir bugün? Ne gezer! "Biz artık yaşamıyoruz. İçimiz bomboş, hayatımız bizi yiyip bitiriyor. Atalarımız daha hayat doluydu. Onları hiçbir şey kendilerinden ayıramazdı. İnandıkları bir Allah vardı. Yegâne varlıkları olan aileleri vardı. Bizse umutsuzluk içinde, azar azar yitiriyoruz tüm bunları." Eşyaya hakim olmanın iki anahtarına işaret ediyor Samba: Allah ve aile. *Pervaneler*'de, yabancı kolej eğitiminin öncelikle yok etmeye çalıştığı da bu iki büyük sığınak değil miydi? "Mektebi bitirecekmiş, şehadetname alacakmış. Meselenin esası eğlence!.. Bu Amerikan mektebine girenler artık aileleri, muhitleri ve memleketleri için yabancı oluyorlar. Leman da böyle olacak. … O mektebe gidenlerin hepsi ahlakına ve mektepte geçirdiği müddete göre bir istihaleye uğruyor. Fakat çocukluktan itibaren orada büyüyenler, herhalde Türklükten sıyrılıyorlar ve Amerikan hayranı oluyorlar. Bu muhakkak."

Barbarosoğlu, Fatma Aliye'nin 1920'lerdeki serüvenini 2000'lerin Türkiye'sine kadar uzatma ihtiyacı hissediyor. Çünkü "Türklük'ten (Müslümanlıktan) sıyrılma" olgusu, Türklüğünü sahiplenmenin siyasallaşmasıyla yeni kin ve rekabet boyutları kazanıyor. Kızışan piyasanın psikolojisini ve ekonomi politiğini 2019'da tartışmaya devam edeceğiz. Yeni yılda, belki anlatımıza yeni bir ad da buluruz, kim bilir!

Hepimiz Âsım'ız

Mustafa Armağan
Tarihçi - Yazar

Çanakkale'deki destanî direniş Âkif'in dünyasında bir gelecek vizyonu mahiyetini kazanmış, ona eğitimin vazgeçilmezliğini hatırlatmış ve Çanakkale'de "Âsım'ın Nesli"ni bu defa "Eğitimin Çanakkale'si"ni kazanmak uğruna seferber ederek onları yeni ve sivil bir hedefe yönlendirmiştir.

Âkif'in şiirlerini topladığı *Safahat*'ın bir roman gibi okunabilen ve bu milletin yaşama arzusunun ne denli ağır şartlar altında yoluna devam ettiğini, ne tür karanlıklar ve ümitsizlikler içerisinden filizlendiğini gösteren 6. Kitabı *Âsım*, aynı zamanda şairin idealindeki neslin de tomurcuklanış hikâyesini anlatır. Mehmed Âkif'in gözünde "Âsım'ın Nesli", yanardağların lavları altından kalkmasını bilmiş, dahası istikbalin kendisine selam duracağı altın nesildir. Çanakkale'de, Âkif'in "Âsım'ın Nesli" adını verdiği gencecik vatan evlatlarının kanlarıyla yazdıkları muhteşem destanı, Gelibolu'dan binlerce kilometre uzakta ama adeta şehitlerin ruhlarıyla birer birer görüşerek tabii mürekkeple ve ama gözyaşlarıyla da ak kâğıdın damarlarına enfes bir sülüs kitabe gibi kazımış bulunuyor Millî Şairimiz.

Çağları altüst eden ve bitkisel hayata girmişçesine donup kalmış, 'dalgın' ve bezgin bir millete yeniden yaşama aşkı ve ümidi aşılayan Çanakkale'deki destanî direniş pek çok yönden ve seviyeden işlenmiştir ama hiç beklenmedik bir ilhamla Âkif'in dünyasında bir gelecek vizyonu mahiyetini kazanacak, ona eğitimin vazgeçilmezliğini hatırlatacak ve Allah'ın benzersiz bir nasîbesi olarak Çanakkale Muharebelerinde

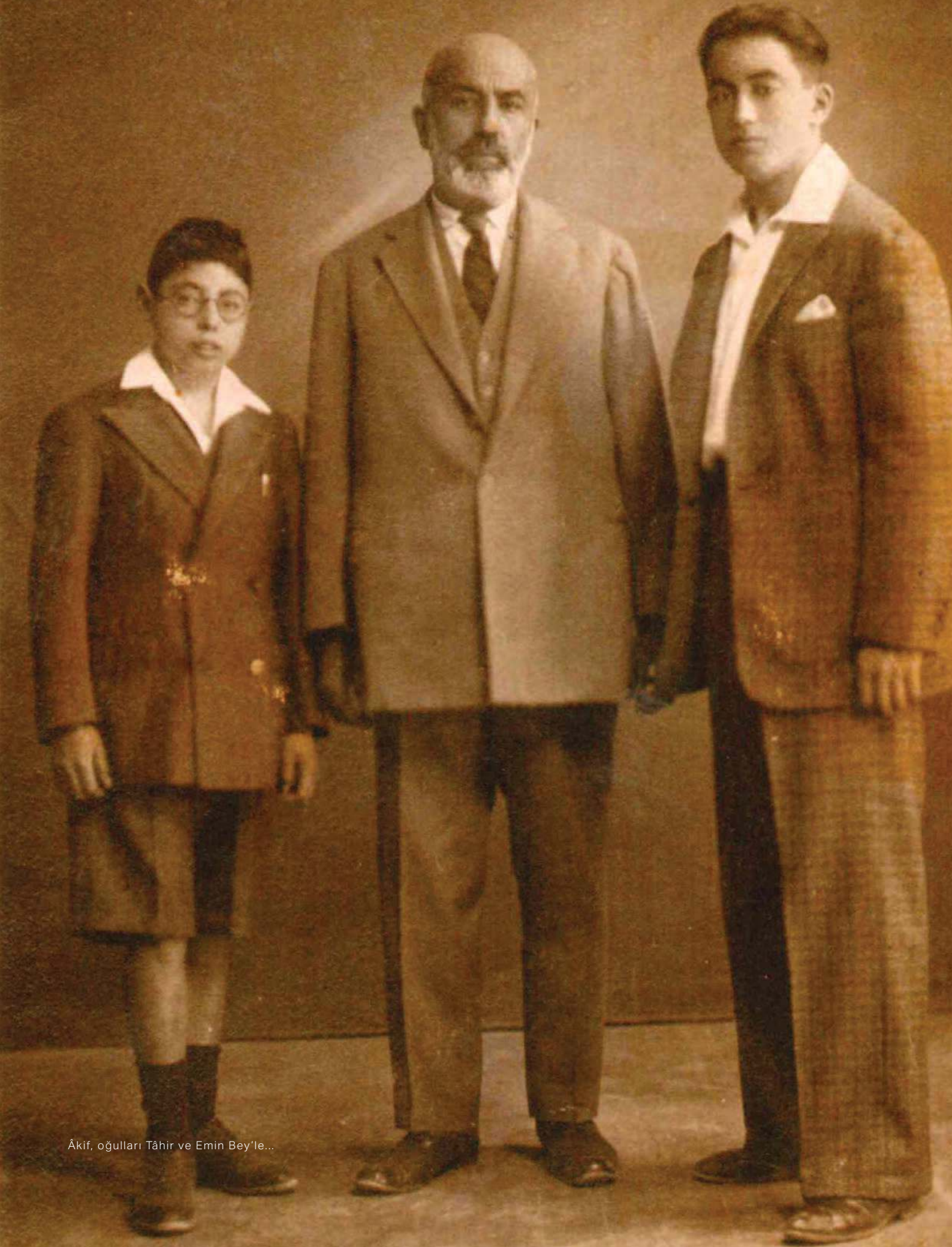

Âkif, oğulları Tâhir ve Emin Bey'le...

Âsım'ın çağrısı
Çanakkale'de karavana sırası bekleyen Âsım'ın silah arkadaşları.

olmazları olduran "Âsım'ın Nesli"ni bu defa "Eğitimin Çanakkale'si"ni kazanmak uğruna seferber edecek, bu defa onları yeni ve sivil bir hedefe yönlendirecektir.
Bir başka deyişle Âkif, diğerlerinden farklı olarak Çanakkale destanından bir eğitim seferberliğine çıkma fikrini fikir örsünde dövecek, ülkenin geleceğinin kendisine ve aslî değerlerine inanan, imanlı ve ahlaklı, çalışkan ama aynı zamanda kafasını arada 'kanal' yaparak modern bilgiyi Garp'tan bu topraklara getirmeye amade bir eğitim ordusunun elinde şekilleneceği inancıyla Anadolu'nun ve İslam âleminin evlatlarına eserinde itinayla yoğurduğu mesajını emanet edecektir.
Gerçi *Âsım*'ın piyasaya sunulduğu 1924 Temmuz'u bu derin çağrının duyulması pek de uygun bir zaman değildir ama Âkif ülkesinde basılan son eserini -belki bilmezsiniz, *Safahat*'ın son kitabını maalesef Mısır'da bastırmak zorunda kalmıştır- daha doğrusu feryadını bin parçaya bölmüş ve toprağa itinayla gömer gibi eserinin soluk sayfaları arasına gözyaşları arasında emanet etmiştir. Ümidi şudur ki birileri zamanı gelince bu mesajı bulup okuyacak ve feryadına, daha doğrusu davetine iştirak edecektir. Lakin Âsım'ın Nesli için hakikaten ümitsiz olunacak bir zamanda basılmıştır eser. Sessizlikle karşılanması bu yüzdendir. Ancak devirler değişecek, gün gelip devran dönecek ve nihayet feryadını duyacak gürbüz bir nesil yetişecek, işte onlar Âkif'e ve idealine sahip çıkacak ve Âsım'laşabilmek için seferber olacaklardır.
Aslında geçmişi değil, geleceği anlatır Âkif; Beşir Ayvazoğlu'nun dikkat çektiği gibi, ideal neslin temsilcisi olarak gördüğü Âsım'ı anahtar gibi kullanarak bir "gelecek projesi" çizer. Daha doğrusu alternatif bir "kurtuluş reçetesi."

ASLINDA GEÇMİŞİ DEĞİL GELECEĞİ ANLATIR ÂKİF; BEŞİR AYVAZOĞLU'NUN DİKKAT ÇEKTİĞİ GİBİ, İDEAL NESLİN TEMSİLCİSİ OLARAK GÖRDÜĞÜ ÂSIM'I ANAHTAR GİBİ KULLANARAK BİR "GELECEK PROJESİ" ÇİZER.

İyi ama biz daha önce kurtulmamış mıydık? İstiklâl Savaşı'nda Yunanları İzmir'den denize dökmemiş, yurdu düşmandan tamamen temizlememiş miydik? Bu neyin kurtuluşudur? Yoksa Çanakkale'de süper güçleri imanımızla durdurarak işgali önlemek yeterli olmamış mıydı?
İşte Mehmed Âkif bütün bunların bir son değil, bir başlangıç olduğunu anlatmak için yazmıştı *Âsım*'ı. Barut ve kan kokusunun yerini kitap kokusu, şehit ve gazilerin yerini çantası elinde, bilgi pınarından kana kana içmeye hazırlanan yeni bir nesil almalıydı: Onun nazarında "Âsım'ın Nesli" buydu.

Geleceğe fırlatılan altın ok

Âsım romanı diyaloglardan oluşur. Mehmed Âkif ve kendisine "Hocazâdem" diyen, babası İpekli Tahir Efendi'nin talebesi Köse İmam karşılıklı olarak konuşurlar. Esere bir yerden sonra ama arka planda dahil olan iki görünmez kahraman daha vardır: Âkif'in oğlu Emin ve Köse İmam'ın oğlu Âsım… Lakin gerçek bir kişilik olan Köse İmam

bekâr ölmüştür ve evladı yoktur. Onu çok seven Âkif, Köse İmam'a Âsım gibi gelecek nesillerin numune-i imtisali olacağını düşündüğü bir erkek evlad hediye ederek muhabbetini ebedîleştirir. Dolayısıyla *Âsım*'daki dört karakterden sadece Âsım kurgusaldır. Âkif de Köse İmam da Emin de gerçek kişilerdir. Hemen hepsi Âsım'ın (ve neslinin) eserde daha bir yücelmesi ve geleceğe altın bir ok gibi fırlatılması için oradadırlar. Tevfik Fikret'in sonunda Amerika'da Papaz olup geri gelmeyen Haluk'una nispet edercesine Âkif, ideali olan Âsım'ının üzerine titrer, onun ideal bir genç olarak yetişebilmesi için Çanakkale'yi öncesiyle ve sonrasıyla bir tablo gibi karşımıza koyar.

Bu tablonun odak noktasında Âsım vardır elbette ama Âsım'ın ilhamını da var eden ışık Çanakkale cephesinden gelmektedir. İşte o ışıktır ki şaire "Çanakkale Şehitlerine" diye bildiğimiz ölümsüz eserini ilham etmiştir.

Tamamen reelden kopuk, ideal bir nesil olduğu söylenebilir mi Âsım'ın neslinin? Unutmayalım ki idealin hakikatten kopuk yaşayamayacağı bir dünya varsa o da Âkif'in dünyasıdır ve bu dünyada ideal nesil uzaklarda, ütopik bir serap halinde belirmez. Herkesin gözü önünde şekillenen, oluşan, devşirilen ve taş gibi somut hakikatlerin bağrından dirilişe yönelen bir nesildir o. Olmakta olandır; olması muhtemel bile değil, imanın bir gereği olarak olması zorunlu olandır. Fransız Şair Celan'ın deyişiyle ifade edersek, ümitsizlik tufanının içinden sağılan "siyah süt"tür o. Muştulanan sadağıdır umutların.

Bu bakımdan *Âsım* kitabı, Âkif'in âleminde benzersiz bir konuma sahiptir. Destanî gibi görünse de *Safahat*'ın dramatik anlatımlı bölümlerinden biridir ve kendi içinde bir fikrî roman kurgusuna sahiptir. "Çanakkale Şehitlerine" adıyla bildiğimiz ünlü 'şiir' ise bu romanın şahikasını temsil ederse de eser orada bitmez; Âsım'ın neslinin geleceğe bakan macerası, asıl bu 'şiir'den itibaren başlayacaktır.

"Garbın yalınız ilmine dönsün yüzünüz"

Ne var ki Çanakkale'den dönen Âsım değişmiş, tuhaflaşmıştır. Haksızlıklara, dinî lakaydiye, ahlaksızlıklara tahammül edemez olmuştur. Vapurda Ramazan günü sigara içen birilerini gördü mü pataklamaya kalkıyor, yollarda sarkıntılık eden sarhoşlara bir güzel dayak çekiyor, sık sık olay çıkarıyordur. Haksızlıklar karşısında bilenmiş, hassasiyet noktaları artmıştır. Ancak bu böyle olmayacaktır. "Bak Âsım", der Âkif, "Bu iş böyle dövmekle sövmekle olmaz. Döverek bir yere varılmaz. Hem biter mi dövmekle? Gel böyle yapmayalım. Cehaleti eğitimle temizleyelim. Ülkemizin geri kalmışlığını bir an önce gidermek için çalışalım." Kendi eğitim sistemimizin kökü sağlam olsa da bugün yola devam edemez haldedir. Modern hayatın dinamosu olan bilimler ise bize yüzyıllardır uzak kalmıştır. Öyleyse yapılması gereken iş, ihtiyacımız olan bilim (fen) kaynağının ülkemize akmasını teminden ibarettir. Bunu başarmak için de arada 'kanal' olacak bir nesil lazımdır. Hem bu bilgi pınarlarını kendileri kana kana içecek, hem de ülkeye getirecek erler lazımdır. İşte Âsım'ın üstleneceği yeni rol, Berlin'e tahsile giderek oradaki 'nâfi suları', faydalı bilgileri bu sulara fena halde susamış ve pınarları kurumuş olan memleketimize getirmesi ve kaynaklarımızı yeniden kaynatmasıdır.

Kısacası, eğitimin Çanakkale'sidir başarılması gereken şey:

Hadi tahsili ikmale tez elden, hadi sen
Çünkü milletlerin ikbali için evladım
Marifet, bir de fazilet… İki kudret lazım

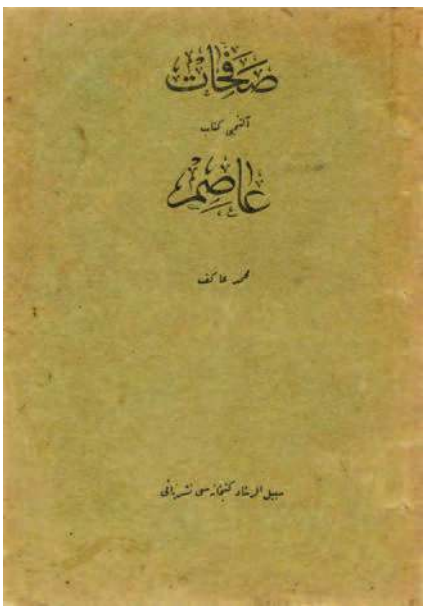

Safahat'ın 6. Kitabı *Âsım*'ın 1924'te yapılan ilk baskısının kapağı.

Marifet, ilkin ahaliye saadet verecek
Bütün esbabı taşır, sonra fazilet gelecek…

Şark bilgiden de uzaktır, erdemden de. Ancak bizim bütün bu ümitsizlik kaynayan ortamda sağlam bir kulpumuz, bir tutamağımız vardır. Nedir bu tutamak? Âkif de onu söylemek için sabırsızlanmakta değil midir zaten:

… Bu millette fazilet en uzun,
En derin köklere yaslanmada, hem sonra onun,
Bir mübarek suyu var, hiç kurumaz: Din-i mübîn.
Hadisat eylemesin oğlum seni asla bedbîn.
İki üç balta ayıramaz bizi mazimizden
Ağacın kökleri madem ki derindir cidden,
Dalı kopmuş ne olur? Gövdesi gitmiş ne zarar?

Kök sağlam da, beslenecek su nerede? Onun da çaresi bulunur nasıl olsa. Ama biraz uzaktadır.

Nerededir peki?

Garb'da.

Ama hangi Garb'da?

Âkif "levsiyât" Garbı'nı değil, fennin, bilim ve teknolojinin Garbı'nı hedef olarak gösterir Âsım'a.

Tembihleri unutulacak gibi değildir:

Garbın yalınız ilmine dönsün yüzünüz.
O çocuklarla beraber gece gündüz didinin.
Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin.
Fen diyarından sızan namütenahi pınarı
Hem için, hem getirin yurda o nâfi suları.
Aynı menbaları ihya için artık burada
Kafanız işlesin oğlum, kanal olsun arada.

Nihayet son öğüt, keskin bir çığlık gibi kopar şairin derin hançeresinden:

Bir gün evvel gidiniz, bir saat önce dönünüz.

Velhasıl, bu memleketin bir dakika bile fevt (kayıp) etmeye zamanı kalmamıştır. Eğitim seferberliği bir ana evvel başlatılmalıdır. Çanakkale'de olmazları oldurmuş olan Âsım, bu yeni Çanakkale savaşını kazanmak için Berlin'e gitmek üzere uğurlanır ve "Âsım" bölümü bu sahneyle kapanır.

Yeni Çanakkale destanlarını yazacak gönüllüleri beklemektedir "Millî Şair". Umutla ve sabırla...

Bir gün hep beraber "Hepimiz Âsım'ız" diyebildiğimizde, ancak o zaman Âkif'in sözünü ettiği "oyun"un hakiki boyutlarını görebileceğimize inanıyorum. O büyük günün gelmesi en samimi niyazımızdır Rabbimizden.

5 SORU 5 CEVAP'TA ABDÜLHAMİD, İTİKAT, İTTİHATÇILIK, TARTIŞMALI ŞİİRLER VE IRK...

ÖTEKİ ÂKİF

Âkif, Sultan Abdülhamid'e düşman mıydı? İttihatçılarla nasıl bir ilişkisi vardı? Cemaleddin Afganî ve M. Abduh'tan nasıl etkilenmişti? Tartışmalı şiirleri var mıydı? Irk kavramı onun için ne ifade ediyordu? 5 soruda Âkif'in gizli dünyası...

D. Mehmet Doğan
Araştırmacı Yazar

Bu sene Mehmed Âkif'in doğumunun 145. yılı, vefat edeli 82 yıl oldu…

Mehmed Âkif, 20. yüzyılımızda şiirleri ve fikirleriyle zihin dünyamızın şekillenmesinde önemli yere sahip. Mücadelesi ve hayatıyla örnek bir karakter olarak temayüz eden bu büyük şahsiyetin 21. yüzyılımızda da tesirleri devam ediyor. Tarihimizde hiçbir edebiyatçı zihnimizin dokularına bu kadar nüfuz etmiş değildir denilse hata edilmiş olmaz. Bir taraftan İstiklâl Marşı, diğer yandan Çanakkale şehitlerine şiiri ve nihayet "Zulmü alkışlayamam" manzumesi bu tesiri yaygınlaştırıyor ve süreklileştiriyor. Âsım karakteri ile ortaya koyduğu gençlik modeli, maarifimizin bir türlü kendini bulamadığı dikkate alınırsa, gençlere örneklik açısından önemini koruyor.

Mehmed Âkif yakın tarihimizin üç dönemini yaşadı. Osmanlı Devleti'nin ilk meşrutiyete geçişi, ardından gelen "istibdad" dönemi onun bütün çocukluk ve gençlik yıllarını kapsar. 2. Meşrutiyet ilân edildiğinde 35 yaşındadır ve ilk gençlik yıllarından beri şiirle uğraşmakla, zaman zaman bazı dergilerde şiirleri yayınlanmakla beraber edebiyat âlemince bilinen bir isim değildir.

1- Abdülhamid'e muhalif miydi?

Sultan Abdülhamid devrinde açılan Baytar Mektebi'nde okuyan Âkif, bu dönemde baytarlık ve Ziraat Nezareti'nde yöneticilik yapmıştır. Onun büyük şiir kudretinin tezahür edememesinin sebepleri arasında dönemin şartları da dikkate alınmalıdır. Basın hayatının teknik olarak geliştiği bu dönemde Avrupa ülkelerinde Osmanlı Devleti'ne düşmanlığın yaygınlaştığı görülür. Bu her ne kadar Abdülhamid düşmanlığı olarak tezahür etse de esas olarak Osmanlı Devleti'ne karşı hasmane bir düşmanlıktır. Türkiye'nin okumuş kesimi bu düşmanlığı, bilhassa yurtdışında bulunanlar, arka planını araştırmadan benimsemiş ve içeride de güçlü bir Abdülhamid aleyhtarlığı oluşmuştur. Bu aleyhtarlığı yönetimin zaafları da beslemiştir. Uzun süren saltanatı, bütün gücü elinde toplamasının da tesiriyle Sultan Abdülhamid'le ilgili olumsuz kanaatleri zaman içinde yaygınlaştırmıştır.

Mehmed Âkif'in bir şair ve fikir adamı olarak ortaya çıkması için 2. Meşrutiyet'in ilânını beklemek gerekmiştir. Meşrutiyetin ilânından bir ay sonra *Sırat-ı Müstakim* mecmuası yayınlanmaya başlanır ve ilk sayısından itibaren Mehmed Âkif yeni tarz şiirleriyle bu dergide görünür. Bu dergide yayınlanan şiirlerinin önemli bir kısmının önceki yıllarda yazıldığı anlaşılmaktadır. Mehmed Âkif, bir hazırlık döneminden sonra yeni tarz şiirlerini gün yüzüne çıkarma fırsatını 2. Meşrutiyet'ten sonra bulur. İlk *Safahat*'ı teşkil eden bu şiirler onun hem şiir gücünü, hem de düşünce yönünü ortaya koyar.

Bu şiirler arasında hayatının yarıdan fazlasını yaşadığı dönemle ilgili olanlar da vardır. Bir kısmı dönemin hayatıyla

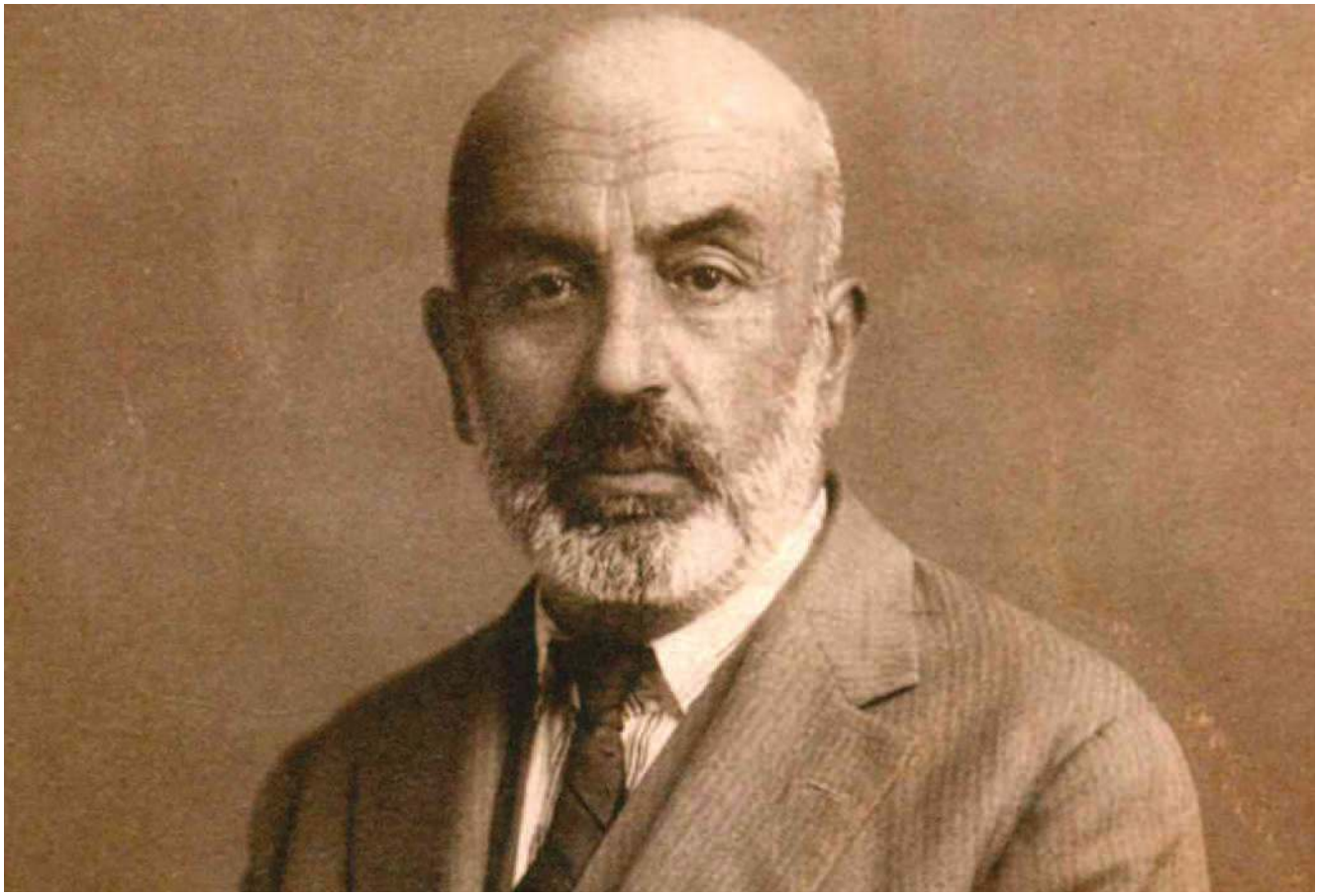

Müşterek hafızamızda Âkif imzası
Âkif için zihin haritamıza en fazla tesir eden şair desek abartmış olmayız. Hilvan yılları (Mısır).

ilgili Hasta, Küfe, Hasır, Meyhane, Seyfi Baba… gibi manzumeler olup, bunlar siyasî bir muhteva taşımaz. *İstibdad* ve *Hürriyet* gibi şiirler ise doğrudan siyasî muhtevalı şiirlerdir.
İstibdad şiiri,
Yıkıldın, gittin amma ey mülevves istibdad / Bıraktın milletin kalbinde çıkmaz bir mülevves yad mısralarıyla başlar. Şiirde otuz milyon ahalinin üç şakînin mahkûmu olduğu ifade edildikten sonra, bunların bir mevhum gölgeyi semalardan da yüksek tuttukları belirtilir. Şiirin devamında "istibdad" dönemiyle ilgili olaylar, Abdülhamid'e de atıflar ihtiva edecek şekilde anlatılmakta ve artık hürriyet devrine geçildiği belirtilmektedir. Şiirin ikinci bölümü, meşrutiyetin bir gün öncesini tasvir eder. Bu bölümde kocası sürüklenerek götürülen bir kadının serzenişleri, ilenmeleri dile getirilir. Bu arada bir Abdülhamid dönemi paşası tasvir edilir. Paşa'nın kimliği şöyle ifade edilir:
"Bilir misin onu! Şevketmeâb Efendimiz'in/Birinci bendesidir..."
"Sürün!" demiş, ona Şevketli'nin irâdesi var. Kadının buna cevabı şöyledir: Sürüm sürüm sürünün tez zamanda alçaklar!
Kadının ilenci ve bu hadise karşısındaki olumsuz görüşleri dile getirilir ve Meşrutiyeti haber veren toplar zikredilerek şiir tamamlanır. Bir sonraki şiir *Hürriyet* "-iki gün sonra-" ibaresiyle sunulur. Bu şiirde Meşrutiyet'in ilânının sevinci yansıtılmaktadır.

2- İttihatçı mıydı?

1. kitapta yer alan *Köse İmam* şiiri de istibdat ve Abdülhamid aleyhtarı ifadeler ihtiva eden bir şiirdir. Köse İmam, daha sonra *Âsım* kitabında Âkif'in babasının talebesi olarak tanıtılacak bir hocadır.
İlmi az, görgüsü çok, fıtratı yüksek bir imam / Tanırım ben, ki hayatında tanıtmıştı babam. / "Kim bilir; şimdi ne âlemde benim şanlı Kösem; / Görmedim üç senedir, bâri gidip bir görsem…
Bu başlangıçtan sonra şair, bir aile faciası tasvir eder. Kocası tarafından dövülen bir kadının Köse İmam'a şikâyeti ve onun kocasını huzuruna getirtmesi anlatıldıktan sonra karısını darbeden kocanın
İki alsam ne çıkar sâye-i hürriyyette? / Boşamışsam canım ister boşarım elbette.
cevabı Âkif'in Meşrutiyetin ilânından sonra erken dönemde dikkat çekici bir eleştirisi olarak görülmelidir. Bu arada Köse İmam'ın yakınması da dikkatten kaçırılmamalıdır:
Kimse söyletmiyor artık bizi, bak sen derde; / "Mürteci!" damgası var şimdi bütün ellerde / Bir fenâlık görerek, yapma, desen alnına ta, / İniyor hatt-ı celîsiyle Hamîdî tuğra! / İşte gördün ya, herif "sâye-i hürriyyette" / Diyerek, başlamak üzreydi hemen tehdîde! / Eskiden vardı ya meydanda gezen ipsizler: / Hani bir "sâye-i şâhâne" çekip her şeyi yer! / Onların birçoğu ahrâr-ı izâm oldu bugün;

Son halife Abdülmecid Efendi'nin, Sultan Abdülhamid Han'ın hal'ini tasvir eden tablosu. Soldan sağa: Bahriye Feriki Arif Hikmet Paşa, Selanik Mebusu Emanuel Karasu, Draç Mebusu Esad Toptanî, Âyandan Ermeni Aram Efendi ve Miralay Galip (Pasiner) Bey.

/ Mürteci', nah kafa, bizler... Kerem et; hâli düşün! / Bu cehâlet yürümez; asra bakın: Asr-ı ulûm! / Başlasın terbiyeniz, âilelerden oğlum. / Sâde hürriyyeti ilân ile bir şey çıkmaz; / Fikr-i hürriyyeti hazm ettiriniz halka biraz.

Bu mısralar, Mehmed Âkif'in Meşrutiyet'in ilanından sonra ortaya çıkan yönetimi ve havayı olumsuz şekilde yansıttığını açıkça göstermektedir. Buradan itibaren Mehmed Âkif'in Abdülhamid ve istibdat dönemi eleştirisini bir yana bırakıp İttihatçıların dönemini eleştirmeye başladığını söyleyebiliriz.

Son yıllarda Âkif'in Sultan Abdülhamid'le ilgili olumsuz beyanları öne çıkarılarak yapılan gerçeklik kaygısından yoksun tenkitler şairin eserlerinin bütünü dikkate alınırsa, apaçık haksızlıktır. Abdülhamid'in son büyük Osmanlı padişahı olduğunda şüphe yok. Fakat döneminde Abdülhamid imajının bugünkü gibi olmadığı bilinen bir şeydir. Devrinde haklı veya haksız güçlü bir Abdülhamid aleyhtarlığı vardır ve neredeyse bütün okuryazarlar bu aleyhtarlık rüzgârına kapılmıştır.

Abdülhamid'in döneminin şartlarının sevkiyle bir baskı yönetimi kurduğu, güçlü bir hafiye teşkilatına vücut verdiği malûmdur. Bu yönetim tarzının birçok kişinin haksız muamelelere maruz kalmasına yol açtığı da bilinmez değildir. Âkif bunları anlattığı *İstibdat* şiirinde o dönemin idaresi ile ilgili ağır ifadeler kullanıyor. Şiirin 1908 Meşrutiyeti'nin havası için yazıldığı biliniyor. Mehmed Âkif'in Meşrutiyet sonrası iyimserliğinin çok çabuk silindiği 1. *Safahat*'ın sonraki sayfalarında *Köse İmam* şiirinde görülüyor. Eskiden "saye-i şahanede" (padişahın sayesinde) çekip işlenen kötülükler, şimdi "saye-i hürriyette"ye dönüşmüştür.

Bu sırada İslâmiyet'in ilk döneminde Müslümanlıktan uzaklaşıp câhiliye devrine geri dönme anlamıyla kullanılan "irtica" kelimesi İttihatçılar tarafından, Abdülhamid dönemine dönüş olarak kullanılmıştır. "Mürteci" ise, bu dönüşü isteyendir.

Âkif'in kısa süren İttihatçılığı yakın arkadaşı Fatin Hoca'nın delaletiyledir. Orada bile *"ben ancak Cemiyet'in emri bilmarufuna uyarım"* diyerek yemin metninin değiştirilmesini sağlamıştır. İttihatçıların uygulamalarını gördükten sonra, bir daha dönüp o tarafa asla bakmamıştır. Hatta Talat Bey Dâhiliye Nazırı iken bir adamını göndererek *"yazılarında o kadar ileri gitmemesi ricasını"* bildirir. Mehmed Âkif'in cevabı şu olmuştur: *"Nazırına söyle, kendilerini düzeltsinler! Bu gidiş devam ettiği müddetçe bizi susturamazlar. Gidin nazırınıza söyleyin ben bu fasulye aşını yemeye razı olduktan sonra kimseden korkmam..."*

İttihat Terakki Cemiyeti'ne kendi şartları ile giren ve fakat partisine asla girmeyen Âkif'in İttihatçılarla arasının çok erken bir dönemde açılmaya başladığı görülebiliyor. 1912'de yayınlanan *Süleymaniye Kürsüsünde* şiirinde Abdürreşid İbrahim'in ağzından "Hürriyetin ilânı"nı şöyle sarakaya alıyor:

Bir de İstanbul'a geldim ki: Bütün çarşı, Pazar / Na'radan çalkanıyor! Öyle ya… Hürriyet var! / Galeyan geldi mi, mantık savuşurmuş… Doğru; / Vardı aklından o gün her kimi gördümse zoru.

…

Ne devâirde hükûmet ne ahâlîde bir iş! / Ne sanâyi ne maarif, ne alış var, ne veriş. / Çamlıbel sanki şehir: Zabıta yok, râbıta yok; / Aksa kan sel gibi, bir dindirecek vâsıta yok. / "Zevk-i hürriyeti onlar daha

çok anlamalı" / Diye mekteplilerin mektebi tekmil kapalı!

3- Afganî ve Abduh'tan etkilenmiş miydi?

Şairin Abdülhamid konusunu ele aldığı diğer şiir Âsım'ın Oflu Mandal Hoca ile ilgili bölümdür. Oflu Hoca'nın zamanında Abdülhamid'i ikaz için cuma namazında Yıldız Camii'ne gittiği anlatılır. Abdülhamid kafes arkasında (hünkâr mahfeli) gizlenmektedir, o namaz kılacak diye altmış bin kişi namazsız kalmıştır! Burada Oflu Hoca ağzından çok abartılı tasvirler yapılmaktadır. Cuma selâmlığı Abdülhamid'e mahsus bir şey değildir, bunun için altmış bin askerin görevlendirilmesi de düşünülemez.

Şiirin devamında Meşrutiyet sonrasında geçmişe (yani Abdülhamid dönemine) uzun boylu sövüldüğünden söz edildiği de dikkatten kaçırılmamalıdır:

Âh efendim, o herif yok mu, kızıl kâfirdi; / Çünkü bir şey tanımaz, her ne desen münkirdi.

Âsım'ın *"Zulmü alkışlayamam, zâlimi asla sevemem"* diye başlayan ve *"İrticaın şu sizin lehçede mânası bu mu"* mısraı ile biten meşhur bölümü, yine İttihatçıların siyasetine *"gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem"* diyen şairin çok şiddetli bir eleştirisi mahiyetindedir.

Ağlasın milletin evlâdı da bangır bangır, / Durma hürriyeti aldık diye, sen türkü çağır! / Zulmü alkışlayamam, zâlimi aslâ sevemem; / Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem… / Biri ecdâdıma saldırdı mı, hattâ boğarım…

Âsım'ın bu bölümünün çok açık ve net bir İttihatçılık eleştirisi olduğunu göz önünde bulundurmadan onunla ilgili bir hüküm vermek asla doğru olmaz. Âkif'in *Âsım* kitabında şiirin yazıldığı zamanla Abdülhamid dönemini kıyaslayan bölümlerde Abdülhamid dönemini övdüğü de dikkatten kaçırılmamalıdır. Yine şiirin son bölümünde Âsım'ın güç kullanarak düzen sağlama yönündeki çabalarına karşı çıkılırken İttihatçıların Bâbıâli baskını de eleştirilmektedir:

İnkılâb istiyorum ben de, fakat, Abdu gibi… / Yoksa, ellerde kör âlet efeler tertîbi, / Bâbıâlîleri basmak, adam asmakla değil. / Çek bu işten bütün ihvânını, kendin de çekil.

Âkif'in Osmanlı ve İslâm dünyasının içinde bulunduğu şartlar dolayısıyla akılcı ve pozitif ilimlere yakın durduğu bilinmektedir. Babası Nakşî tarikatına mensup olan, evinde tarikat adabının geçerli olduğu bilinen Âkif'in dönemin belli başlı tasavvuf büyükleriyle de iyi ilişkileri vardır. Buna karşılık kendisi tasavvufî yaklaşımlardan uzak durmuş, İslâm dünyasının tevekkülü yanlış anladığı, çalışmadan, emek sarf etmeden bir yere varılamayacağı onun şiirlerinde sürekli dile getirilmiştir. Âkif'in fikirleri üzerinde Cemaleddin Afganî ve Muhammed Abduh tesiri bu muhteva üzerinden büyütülmektedir.

Mehmed Âkif'in bu iki isimle şahsî bir tanışıklığı yoktur. Ancak onların eserlerini, yaptıklarını önemsemektedir. Mehmed Âkif bu isimleri önemsemekle beraber, şüphesiz onlardan farklı fikirlere sahip bir şahsiyettir.

Sultan Abdülhamid, Cemaleddin Afganî'yi İstanbul'a davet etmiş ve onu uzun süre yanında bulundurmuştur. Bunun için Londra Sefiri Rüstem Paşa'yı görevlendirmiş; Afganî mâzeret beyan edince ısrar edilmiş. Nihayet kabul etmiş, İstanbul'da iyi karşılanmış. Abdülhamid Afganî'ye Teşvikiye'de bir ev, araba, at tahsis etmiş ve yüksek bir maaş bağlamış. Abdülhamid'in Afganî'ye ilgisi saraydan bir kızla evlendirme teşebbüsüne kadar varmış, fakat kabul görmemiştir! Sultan Abdülhamid'in onu kendi siyasetine uygun şeyler yapmaya yönlendirdiği bilinmektedir. Afganî bu çerçevede İttihad-ı İslâm ve Şiî-Sünnî yakınlaşması konusunda bir rapor hazırlamış, ilgililere mektuplar yazmış. Hindistan ve Afganistan'a yönelik bu faaliyetler İngilizleri rahatsız etmiş. Sultan'a yapılan baskılar ve başka bazı faaliyetleri Afganî'nin göz hapsine alınmasına yol açmış, Osmanlı ülkesinden ayrılmasına da izin verilmemiştir.

Sultan Abdülhamid'in İngiliz taktiklerinden uzak tutmak için İstanbul'a getirttiği ve burada iltifatlarla göz hapsinde tuttuğu reformist Cemaleddin Afganî.

İttihat Terakki Cemiyeti'ne kendi şartları ile giren ve fakat partisine asla girmeyen Akif'in İttihatçılarla arasının çok erken bir dönemde açılmaya başladığı görülebiliyor.

Sultan Abdülhamid Afganî ile iş birliğini sonraki yıllarda sürdürememiş olsa da hayatının sonuna kadar onu korumuş, takdir etmiş ve kendisini "ictihad sahibi büyük âlim" olarak değerlendirmiştir. (Bkz. Hayreddin Karaman'ın *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*'ndeki ilgili maddesi). Afganî Abdülhamid döneminde 1897'de İstanbul'da vefat etmiş ve Maçka'da Şeyhler Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Bütün bunlara bakarak, Afganî'nin Âkif'den çok Abdülhamid'e yakın durduğunu söylemek yanlış olmaz.

4- Tartışmaya yol açan şiirleri ya da mısraları var mı?

Mehmed Âkif, kader meselesi ve insan iradesi konusunu bazı şiirlerinde gerçek bir tefekkür gücü ile ve İslâm düşünce birikimi çerçevesinde ele almıştır. En erken örnek 1. *Safahat*'ta yer alan *Tevhid yahud feryad* şiiridir. (*Fatih Camii* ve *Hasta*'dan sonra 3. şiir).

Bir sahne demek âleme pek doğrudur elbet; / Ancak görülen vak'aların hepsi hakîkat. / Hem öyle vakâyi' ki temâşâsı hazindir, / Âheng-i tarab-sâzı bütün âh ü enindir!

Âlem bir oyun sahnesidir, fakat görülenler oyun değil, gerçektir. Bunlar öyle olaylardır ki, seyredilmesi üzüntü vericidir. Âlemin neş'e vermesi gereken âhengi bütünüyle âh ve inlemedir…

Bu sahnede zâlimlere ilahî kahır o kadar alan açmıştır ki, vicdan ümitsizlikle mutlak âdil yok diyecek hâle gelir.
Zâlimlere kahrın o kadar verdi ki meydan: / "Yok âdil-i mutlak" diyecek ye's ile vicdan!
Âkif, yine de inanmayanlara göre inananların talihli olduğunu söyler.
İmandır o cevher ki İlâhî ne büyüktür... / İmansız olan paslı yürek sînede yüktür! / *Mü'min -ki bilir gördüğü yekrûze cihânın / Fevkında ne âlemleri var subh-i bekânın;*
İnanan kişi bu bir günlük, yani geçici cihanın üstünde ebedî sabahın kendine has halleri olduğunu bilir.
Ferdâdaki ezvâkı o ettikçe te'emmül, / Eyler bugün âlâma nasıl olsa tahammül... / Bir mülhidi lâkin kim eder tesliye, heyhât? / Sığmaz bunun âfâkına ferdâ-yı mükâfât!
O yarının zevklerini düşündükçe bugünün elemlerine katlanır. Mülhidinse teselli olacağı bir şey yoktur. Çünkü onun ufuklarına yarının mükâfatı sığmaz. Şair bu yüzden Allah'ın mülhidlere daha çok merhamet etmesini ister.
Mü'minlere imdâda yetiş merhametinle, / Mülhidlere lâkin daha çok merhamet eyle:
Esasen inanmış kalb de, mülhid (sapkın) de ilahî varlığa aittir; ilhadla tevhidin kaynağı ayrı değildir. Bu durumda insanlar arasındaki farklılığın sebebi ne olabilir? Ey Rabbim, bu sırlar gün olur açılır mı? Yoksa sonsuz karanlık olarak kalır mı? Her zerrede ululuğunun uyumu duyulurken, her ezgide binlerce dil konuşurken görünüşteki sırlar nasıl karanlıkta kalır?
Mülhid de senin, kalb-i muvahhid de senindir; / İlhâd ile tevhîd nedir? Menşei hep bir. / Öyleyse nedendir bu tefâvüt ara yerde? / Esbâb-ı tehâlüf nedir efkâr-ı beşerde? / Yâ Rab, bu serâir gün olur da açılır mı? / Bir leyl-i müebbed olarak yoksa kalır mı? / Her zerrede âheng-i celâlin duyulurken, / Her nağmede binlerce lisan nâtık olurken, / Cilvendeki esrâr nasıl kalmada muzlim? / Ey nûr-i ulûhiyyetinin zılli avâlim!
Âkif, bütün gördüklerinin bir kudretin gücüyle olduğunu söyledikten sonra cebrilik görüşünü benimsemediğini ama benimsese de bu durumda suçlu sayılamayacağını belirtir.
Bir fâilin icbârı bütün gördüğüm âsâr! / Cebrî değilim... Olsam İlâhî ne suçum var?
Cebrî, cebriye görüşünü benimseyen, cüz'î iradeyi kabul etmeyen, insanın hareketlerinin kendi elinde olmadığına inanan, kaderci, fatalist bir anlama tarzıdır. Zıddı muteziledir, bu da kaderi inkâra varır. Mehmed Âkif'in itikadda maturidilik mezhebini benimsediğini, zaman zaman Eş'ariliğe yakın durduğunu söyleyebiliriz. Bütün bunlar bilinmeden, Mehmed Âkif'i "Yârab bu uğursuz gecenin yok mu sabahı" mısraı ile başlayan şiirinden dolayı, bilhassa da "Ağzım kurusun, yok musun ey adl-i ilahi" mısraından ötürü ölçüsüz şekilde eleştirmek insafla bağdaşmaz. Mehmed Âkif, İslâm âleminin 20. yüzyılda maruz kaldığı felaketler ve yıkımları gördükçe, çaresizlik hissi ile isyan ifade eden mısralar yazmıştır. Bu şahsî arzu ve emelleri öne sürerek varılan bir nokta değildir. Bu gidişle İslâm ayaklar altında sürünecek, Kur'an'ın parlak yüzü sönecekse, yerin altından putlar fışkıracak, Harameyn haç ormanına dönecektir… İmanı, ilmi ve ameliyle tam bir Müslüman olan Âkif bu güvenle, sitemkâr bir tarzda mabuduna yönelerek tazarruda bulunmaktadır.
Bu şiir, Osmanlı ordusu için büyük bir bozgunla sonuçlanan Balkan Savaşı'ndan sonra yazılmıştır. Balkan savaşı bilhassa Rumeli Müslümanları için büyük bir felaket olmuştur. Önemli bir nüfus katliama maruz kalmış, bir kısmı tehcir edilmiş, yüzbinler İstanbul'un kapısına dayanmıştır. Açlıktan, hastalıktan ciddi zayiat verilmiştir. İstanbul'a ulaşanların bir kısmı cami ve medrese avlularında hayatlarını idameye çalışmışlardır. Müslümanların maruz kaldığı bu felaketlerden ötürü yüksek duyarlık sahibi bir şair olan Âkif'in nasıl altüst olduğunu tahmin edebiliriz. İşte Hakkın Sesleri kitabında yer alan şiirlerde bu hava bütün açıklığı ile hissedilir.
Yâ Rab, bu uğursuz gecenin yok mu sabâhı? / Mahşerde mi bîçârelerin , yoksa felâhı! / Nûr istiyoruz. . . . Sen bize yangın veriyorsun! / "Yandık!" diyoruz. . . . Boğmaya kan gönderiyorsun!
Bu mısralarda ifade edilen yakınmalar, serzenişler Âkif'in dinî hissiyatının ve heyecanının samimiyetine yorulmalıdır. Eş'arîlik insanın fiillerinin gerçekleşmesinde kadere, ilahî takdire büyük bir ağırlık tanır. Kaderin oluşumunda insanın kesbinin, yani kendi kazandıklarının, fiillerinin rolünü de kabul eder. Bu yaklaşımı yarı-cebrilik olarak görebiliriz ki İslâm dünyasında tarihen yaygın bir anlama, yorumlama biçimidir. Mehmed Âkif'in sözü edilen şiirleri bu duyarlılık bağlamında değerlendirilebilir. Âkif serzenişlerini, yakınmalarını "ağzım kurusun" ifadesiyle zaten teslimiyete dönüştürmektedir.
Elbette bütün olup bitenler ilahî takdirin eseridir, yine de insanın varolma çabası, gayreti, iradesi göz ardı edilmemelidir. Uğursuz gecelerin sabahını bekleyen Akif'in şiiri, İlahî iradeyle kulun fiillerinin buluştuğu bir hissiyatın dışa vurumudur. Nureddin Topçu'nun tabiriyle Allah'ın insanda isyanıdır. Burada emaneti üstlenen insanın kendi varoluşunu gerçekleştirme uğrunda İlahî takdirle bütünleşme arzu ve gayretini sezmek mümkündür. Âkif her ne kadar tasavvuf dairesi içinde değilse de bu şiirde tasavvuf erbabından ancak cezbe halinde sadır olan sözlere benzer tarzda

> ÂKİF'İN KISA SÜREN İTTİHATÇILIĞI YAKIN ARKADAŞI FATİN HOCA'NIN DELALETİYLEDİR. ORADA BİLE "BEN ANCAK CEMİYET'İN EMRİ BİLMARUFUNA UYARIM" DİYEREK YEMİN METNİNİN DEĞİŞTİRİLMESİNİ SAĞLAMIŞTIR.

Safahat'ın 1. Kitabının ikinci baskısının kapağı.

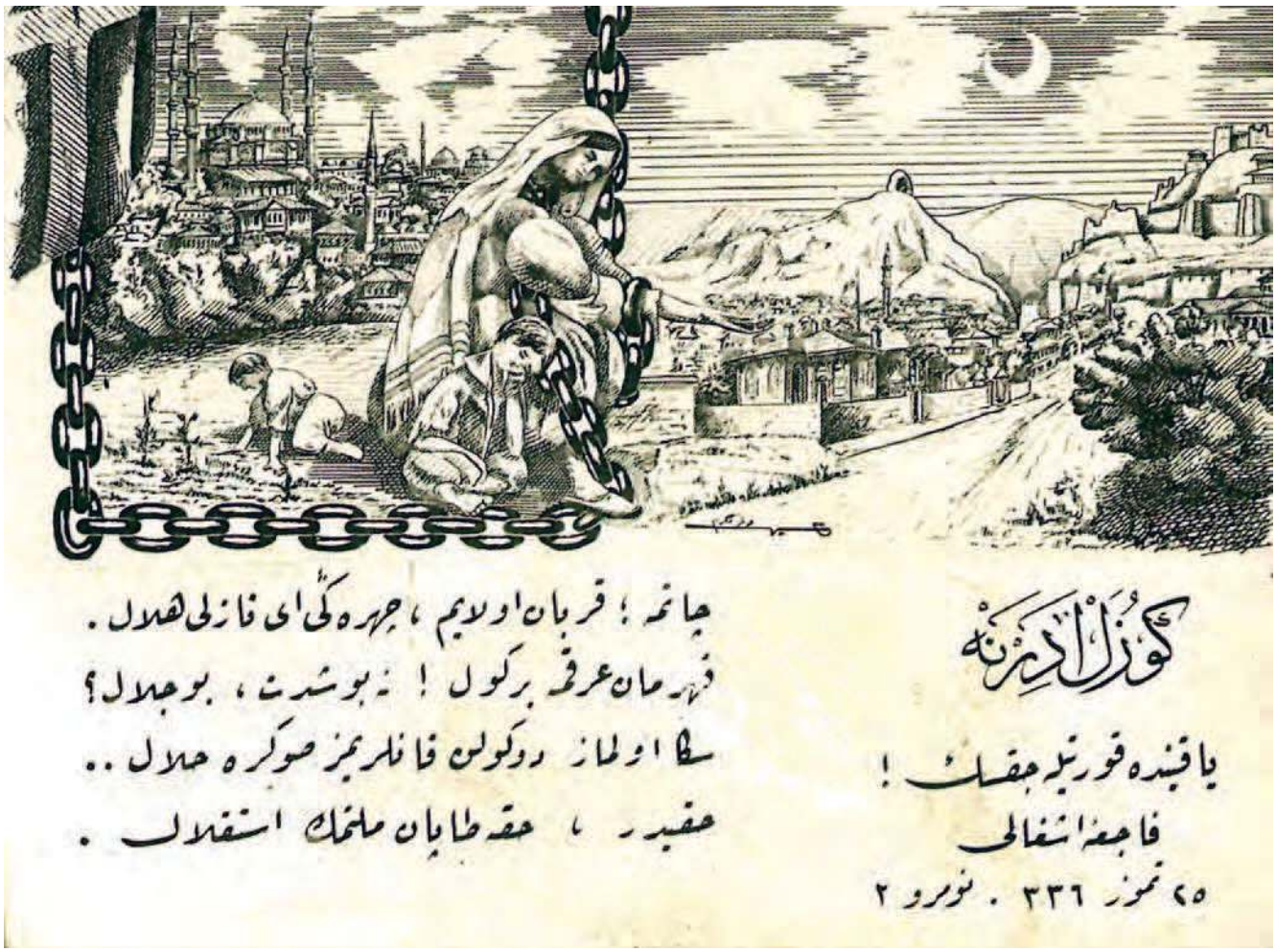

"Güzel Edirne" başlıklı bir kartpostala basılmış İstiklâl Marşı'nın ikinci kıtasında "Kahraman Irkıma Bir Gül!" ifadesi dikkat çekiyor.

konuşmaktadır.

5- Irk kavramı onun için ne ifade ediyordu?

İstiklâl Marşımızda iki defa geçen "ırk" kelimesi, zaman zaman tartışma konusu olur. Günümüzde ırk, kavim, millet kavramları farklı çağrışımlar uyandırır. Bu kelimelerin son yüzyılda yüklendiği anlamlar üzerinden yapılan bu tartışmaların sağlıklı sonuçlar vermesi beklenemez.

Öncelikle ırk kelimesinin kök dil Arapçada "damar" anlamına geldiğini hatırlamamız gerekiyor. *Ahterî* lügatinde "ağaç ve ot köklerine dahi ırk derler" deniliyor. Modern Arapçada "ırk" kelimesinin bugün bizim kullandığımız mânada kullanılmadığını da belirtelim. Onlar "neseb, ensab, sülale" gibi kelimeler kullanmayı tercih ediyorlar. Irkçılığın karşılığı da "unsuriyet"tir.

19. yüzyılın sonu ile 20.yüzyılın başındaki sözlüklere bakarsak, bugünkü kullanıldığı anlamın dışındaki mânaları dikkat çekicidir. Redhouse'un *Müntehabat-ı Lügat-i Osmaniye*'sinde "damar, kan damarı, reg ve kök, asıl, bünyad" açıklamasını görürüz. *Lehçe-i Osmani*'deki açıklama, "Damar, reg, kan damarı, kök saçakları, taraka. Asıl, soy, meşreb" şeklindedir. Kamus-ı Türkî'de de benzer bir açıklama buluruz: "müfreze, kısım, bölük, şube, kabile şubesi".

Mehmed Âkif'in İstiklâl Marşı'ndan önceki şiirlerinde olduğu gibi sonra yazdığı veya yayınladığı şiirlerde de bu kelime kullanılmıştır. "Müslümanlık nerde bizden geçmiş insanlık bile" şiirinde "ırk"ın damar, soy anlamında kullanıldığını görüyoruz. Müslümanlık kavramı üzerinden konuşulduğu ve "ecdat" kelimesi kullanıldığı dikkate alınırsa, kelimeye etnik bir anlam yüklenemez.

Müslümanlık nerde, bizden geçmiş insanlık bile... / Âlem aldatmaksa maksat, aldanan yok, nâfile! / Kaç hakikî Müslüman gördümse: Hep makberdedir; / Müslümanlık, bilmem amma, galiba göklerdedir! / İstemem dursun o pâyansız mefâhir bir yana... / Gösterin ecdâda az çok benzeyen bir kan bana! / İsterim sizlerde görmek ırkınızdan yâdigâr!

1915'te yazılan *Berlin Hatıraları* şiirinde yine aynı bağlamda bir anlamlandırma görülmektedir:

Değil mi bir anasın sen? Değil mi Almansın? / O halde fikr ile vicdânına sâhib insansın. / O halde "Asyalıdır, ırkı başkadır..." diyerek, / Benât-ı cinsin olan ümmehâtı incitecek / Yabancı tavrı yakışmaz senin fazîletine...

Âkif, *Safahat*'ın altıncı kitabı *Âsım*'da da ırk kelimesini kullanır. 1915-16'ların köylerini anlatırken kullanılan ırk kelimesi Türk adı ile birleşecek şekilde kullanılmıştır. Yalnız, burada "Türk"

Beyazıt Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Mehmed Âkif'in naaşı talebelerinin elleri üstünde Edirnekapı Mezarlığı'na götürülürken (27 Aralık 1936).

kelimesinin o dönemde aynı zamanda "köylü" anlamıyla da kullanıldığını hatırdan çıkarmamalıyız.

Sıtmadan boynu bükülmüş de o dimdik Türk'ün, / Düşünüp durmada öksüz gibi küskün küskün. / Gövde teşrihlere dönmüş, o bacaklar değnek; / Daha yaş yirmi iken eller, ayaklar titrek. / Öyle seksenlik adamlar aramak pek yanlış; / Kırk onun ömrüne son merhale olmuş kalmış. / Değişik sanki o arslan gibi ırkın torunu! / Bense İslâm'ın o gürbüz, o civan unsurunu, / Kocamaz, derdim, asırlarca sorulsaydı eğer, / Ne çabuk elden, ayaktan düşecekmiş o meğer!..

Safahat'ın 1933'te Mısır'da yayınlanan yedinci kitabı *Gölgeler*'de yer alan *Hâlâ mı boğuşmak* şiiri sonundaki tarihe bakılırsa, İstiklâl Marşı'ndan önce yazılmıştır.

Bambaşka iken her birinin ırkı, lisânı, / Ahlâkı, telâkkîleri, iklîmi, cihânı, / Yekpâre kesilmiş tutulan gâye için de, / Vahdetten eser yok bir avuç halkın içinde! / Post üstüne hem kavgaların hepsi nihâyet; / Hâlâ mı boğuşmak? Bu ne gaflet, ne rezâlet!

ÂKİF, 20. YÜZYILIMIZDA ŞİİRLERİ VE FİKİRLERİYLE ZİHİN DÜNYAMIZIN ŞEKİLLENMESİNDE ÖNEMLİ YERE SAHİP. MÜCADELESİ VE HAYATIYLA ÖRNEK BİR KARAKTER OLARAK TEMAYÜZ EDEN BU BÜYÜK ŞAHSİYETİN 21. YÜZYILIMIZDA DA TESİRLERİ DEVAM EDİYOR.

Âkif'in bu şiirlerinde ırk kelimesinin soy anlamı ile birlikte asıl, topluluk, bölük, kısım, şube, meşreb anlamlarını çağrıştıracak şekilde kullanıldığını söyleyebiliriz. *Berlin Hatıraları*'nda "Asyalıdır, ırkı başkadır" ibaresine dikkat edilmelidir. Almanların ırk kavramına önem verdikleri bilinir ve daha sonra siyasete dönüşecek üstün ırk görüşleri hatırlanırsa, Alman anneye izafe edilen "Asyalıdır, ırkı başkadır" sözünün bir ırkı değil, birçok ırkı ihtiva eden bütün Asyalıları kapsar şekilde kullanıldığı görülecektir. Mehmed Âkif'in İstiklâl Marşı'nı çok hassas bir dönemde ve özel şartlarda yazdığını hatırlamamız gerekiyor. Ankara'da teşkil edilen Türkiye Büyük Millet Meclisi, tarihimizde azınlık unsurların (gayri Müslimlerin) temsil edilmediği bir Meclis'tir. Müslüman meb'usların/vekillerin ırkları, etnik farklılıkları bu Meclis'te hiçbir şekilde mesele teşkil etmemiştir. Meclis'te çok sayıda Balkanlardan gelen ve ırk olarak Türk olan veya olmayan vekillerle, Kafkaslardan gelen vekiller bir aradadır. Ayrıca Anadolu'nun muhtelif vilayetlerini temsil eden Türk ve Kürt meb'uslar da Meclis'te önemli bir yekûn tutmaktadır.

İstiklâl Marşı'nın ikinci kıt'asını hatırlayalım:

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl! / Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?

Burada geçen "kahraman ırk" ile son

kıt'ada geçen "ırkıma yok izmihlâl" ibareleri üzerinde düşünmemiz gerekiyor:
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl: / Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet; / Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!
İstiklâl Marşı'nın Meclis müzakerelerinde ve oylanmasında bu mısralar farklı ırklara mensup vekillerde herhangi bir rahatsızlığa yol açmamıştır. Etnik farklılıklara rağmen İstiklâl Marşı oylamasında oy birliğine yakın bir çoğunluk sağlanmıştır. Hatta sadece bu değil, Akif'inki ile birlikte 7 şiirin oylanması söz konusu olabilecekken, Türkiye'nin doğusundan batısından kuzeyinden güneyinden meb'usların önergeleri ile sadece Mehmed Âkif'in şiirinin oylanması kararlaştırılmıştır. Hiç şüphe yok ki, sadece Âkif'in şiirinin oylanmasını teklif edenler arasında ırk olarak Türk olmayanlar da vardı ve küçümsenmeyecek nispette idi.
Bu durumda şiirde geçen "ırk" kelimesinin soyu aşan bir topluluk anlamı ile kavrandığını veya Müslüman olan bütün ırkları kapsayacak bir şekilde kullanıldığının düşünüldüğünü söyleyebiliriz. Mehmed Âkif'in hiçbir zaman ırkı, hatta kavmi öne sürmeyen büyük bir bütünlük için yazdığı düşünülürse, metnin dışındaki bu unsurun da şiirin anlaşılmasında rolü anlaşılabilir.
Mehmed Âkif'in İstikal Marşı'ndan 11 yıl sonra, 1932'de kaleme aldığı "Nevruz'a" başlıklı kıt'ada ırk kelimenin kullanılış şekli dikkat çekicidir.
İhtiyar amcanı dinler misin, oğlum, Nevruz? / Ne büyük söyle, ne çok söyle; yiğit işde gerek.
Lâfı bol, karnı geniş soyları taklîd etme; / Sözü sağlam, özü sağlam adam ol, ırkına çek.
Eğer dikkat edilirse, "soy" tarifinde yer alan hiçbir kelime maddî bir kavrama tekabül etmemektedir. "Lâfı bol, karnı geniş", "sözü sağlam, özü sağlam." Bu ibarelerin tümünün ahlâk kavramı kapsamı içinde ele alınması mümkündür. Nevruz'a tavsiye edilen, ahlâklı bir genç olmasıdır. Bu ahlâkı temsil eden bir soy anlayışının bugün bilinen ırk kavramı ile bir benzerliği olmadığı açıktır. Burada ırkın son mısrada gencin atalar, cedler olduğunu çıkarabiliriz. Fakat yine etnik bir ima söz konusu değildir.
Burada hemen hatıra gelecek mesele, daha önce Âkif'in "ben ki Arnavudum"-demesidir.
Şunu benden duyunuz, ben ki evet, Arnavudum…
Bu mısralar, *Hakkın Sesleri* kitabındaki Balkan harbi felaketinin acıları içinde yazılan "Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk" şeklinde başlıklandırılan şiirde yer almaktadır. Bu şiir baştan sona ırkı, kavmi öne sürmenin fenalığını anlatır. Şair babasının o zaman Arnavutluk sınırları içinde sayılan, şimdi ise Kosova sınırları içinde kalan yurduna atıfla başlar.

Mehmed Âkif'in Edirnekapı Mezarlığı'ndaki kabrinin bugünkü görünüşü.

Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk, / Bak nasıl doğranıyor? Kalk, baba, kabrinden kalk! / Arnavutluk yanıyor… Hem bu sefer pek müthiş!
Şiirin devamında Balkanların nasıl bir felakete maruz bırakıldığı anlatılmaktadır. Kıyımlar, kırımlar, katliamlar bir tarafta öte yanda ise muhtariyet veya bağımsızlık uğruna düşmanla iş birliği yapan kaltabanlardan söz edilmektedir. Bunlar Arnavutları felakete sürükleyen Başkımcılardır. Şair "ben ki Arnavudum" derken Arnavutlara ibret dersi vermek istemektedir. Şiirin devamında, kavmini ileri sürmenin küfür olduğu, Arabın Türke, Lazın Çerkeze veya Kürde üstünlüğünün olmadığı ifade edilmektedir. Böyle giderse ne Araplık ne de Türklük kalacaktır. Şair sonunda şöyle haykırır:
Görmüyor gittiği yanlış yolu, zannım, çoğunuz… / Size rehberlik eden haydudu artık kovunuz!
Şunu benden duyunuz, ben ki evet, Arnavudum… / Başka bir şey diyemem… İşte perîşan yurdum!..
Burada ne söylenmek istendiği yeterince açıktır; babam Arnavut, fakat bu kavmiyet davasından hayır gelmez. Kavminizi öne sürmeyi bir yana bırakın enerjinizi o büyük birliğin teşkiline veya devamına sarf edin denilmektedir. Âkif'in öncelikle Osmanlı Devleti'nin birliğinin, bütünlüğünün devamını esas aldığı anlaşılabilir. Daha ötesi, ancak o zaman tek hükümran Müslüman devlet olan Osmanlı Devleti'nin ayakta kalması ve güçlü olması ile mümkündür.
Şöyle düşünülebilir:
Osmanlı Devleti, 20. yüzyılda kendi dönüşümünü sağlayabilse idi, Balkanlar ve Arap bölgelerinde muhtemelen yine bazı müstakil veya özerk devletler olacaktı. Fakat merkezî devlet ister Osmanlı Devleti olsun isterse Türkiye Cumhuriyeti dünya siyasetinde daha güçlü bir konumda bulunacaktı ve bu bütün dünya Müslümanlarının hayrına olacaktı.
Burada Âkif'in anne tarafından ötürü Türklüğünü öne sürmemesi de düşündürücüdür. Şairin olumsuz üzerinden konuşması böyle bir açıklamayı gereksiz kılmaktadır. Bir diğer nokta da Türklerin asırlar boyunca kavimlerini öne sürmeden İslâm dünyasının öncülüğünü yapması olmalıdır.

© Fotoğraf: SEDAT ÖZKÖMEÇ

Mehmed Âkif'in Torunu
Selma Ersoy Argon ile Konuştuk

"Dedemin Başı Yalnızca Secdede Eğilmişti"

Mehmed Âkif Ersoy'u Millî Şairimiz olmanın ötesinde aile hayatı, eğilip bükülmez şahsiyeti, kederi ve coşkusu, hakikat tutkusu, bilim aşkı, baba ve dede oluşu gibi pek çok hususiyetiyle torunu Selma Ersoy Argon Hanımefendi'den dinliyoruz.

Konuşan: Samet Tınas-Özlem Kocukeli Özbay

Yıllardır dedenizi anlatmak için Türkiye'yi karış karış geziyorsunuz. Dedeniz Mehmed Âkif için siz, yani ailesi ne ifade ediyordu?
Dedem için aile çok önemliymiş. Evde yaşadığı dönemlerde, hanımı, yani anneannem astım hastası olduğu için yemeğe kucağında indirirmiş. Biliyorsunuz o zamanlar astımın tedavisi yok, tuttu mu tutuyor. Yine Mısır'da kaldığı dönemlerde anneannem rahatsızlandığı zaman "büyük bir keyifle bulaşıkları yıkıyorum, yemek yapıyorum, annen bu ara biraz düzeldi" diye anneme yazdığı mektupları var. Yani mutlu olduğu zamanlarda çayını kendi demleyen, anneanneme gözü gibi bakan bir insan.
Sadece kendi aile ve çocuklarına değil, başkalarının çocuklarına da çok şefkatli davranırdı. Hatta Halkalı Ziraat Mektebi'nde okurken Hasan Tahsin'le sözleşiyorlar; diyorlar ki birimizden birimiz ölürsek diğerimiz onun çocuklarına sahip çıksın. Hasan Tahsin Efendi vefat ettiği zaman üç çocuğu yetim kalıyor, o çocukları evine alıyor dedem. Cevdet'i Halkalı Ziraat'e yerleştirmiş ama o kısa bir müddet sonra vefat etmiş; iki kızı, dayılarım ve annemlerle beraber büyüyorlar. Ve ben onlardan hep Süheyla Teyzem, Behiye Teyzem diye bahsederim, onların hakiki teyzelerim olmadığını lise çağlarımda öğrendim. Annemlerden birkaç yaş büyüklerdi, annemler de abla derlerdi. Ve Süheyla Teyzem benim nikâh şahidimdi, eşi de Hayrettin Karan'dı. İlk üniversite bitiren kızlardan biriydi. Onların çocukları, ablamın arkadaşları; torunları da benim arkadaşlarımdı.
Yani bakın, gençlikte verilen bir söz, nesiller süren dostluklara vesile oluyor. Mithat Cemal Kuntay bir hafta gittim, evde beş çocuk vardı, kıyamet. İkinci hafta gittiğimdeyse sekiz çocukluk bir kıyamet vardı diye anlatırdı. Bunlar kim diye sorduğundaysa evlatlarım dermiş, bakın çocuklar demiyor, evlatlarım diyor. İşte o zaman Mehmet Âkif'in hayatında söz verip tutmanın ne demek olduğunu öğrendim demişti.
Böyle faziletli bir insan olabileceğini ilk gençliğimde kabullenemiyordum, mutlaka bir kara yönü çıkacak bir yerden diye düşünüyordum; ama 36 senelik dostluğumuzda onun kara yönünü, maskeli yüzünü hiç görmedim, onun yüzüne baktığımda güneşe bakmış gibi aydınlanırdım derdi. Yani aile algısı çok kuvvetli bir insandı dedem. Mektuplarında bile başka insanların çocuklarının hatırını sorar, onlarla beraber üzülürdü.

Anneniz Suat Hanımefendi nasıl bahsederdi babasından? Ya da şöyle soralım: Annenizin dilinden nasıl bir Mehmet Âkif ulaştı size?
O nasıl çocuklarını çok sevdiyse, çocukları da onu çok sevmişler. Evde biz çocukları büyüklerin yanına pek sokmazlardı. Ama duyardım, annemle dayım bir araya geldiklerinde hep eskiyi yâd ederlerdi, eskiyi çok özlerlerdi. Annemin ağzından sürekli "babacığımı çok özledim, anneciğimi çok özledim" cümlelerini duyardım. Dayım geldiği zaman annem eski mektupları çıkarır, birlikte okurlardı. O mektuplar yayımlandı sonradan; insanlar Mehmet Âkif'in baba yanını, dede yanını görmüş oldu. Çünkü dedemin hep millî şairliği, Millî Mücadele'de nasıl bulunduğu, İslam mütefekkirliği, hocalığı, vaizliği bilinirdi ama çok kuvvetli baba ve dede yanı bilinmezdi.

Peki dedenizi okuyup tanıdıkça "bu bende de var" dediğiniz özellikler var mı?
Elbette var. En başta okuma alışkanlığı. Evimizde kocaman bir kütüphanemiz vardı ve sahaflara giderdik düzenli olarak. Bir de sözünde durmak. Yapamayacağı şeyin sözünü vermeme. Yürüyüş, spor, müzik, yazma, şiir okuma merakı ama en önemlisi dürüstlük ve samimiyet. İnancında samimi, davasında samimi... Ne bir mevki için, ne para için, ne de birisine yaranmak için asla inancından vazgeçmemiştir dedem.

Kütüphanesinden herhangi bir eser kaldı mı size?
Dedemin çeviri yayınları da var, biliyorsunuz; *Sırat-ı Müstakim*'de çıkmış. Fransızcadan, Farsçadan, Arapçadan... Dünya çapındaki yazarlardan da tercümeler yapmış. Bize bıraktığı tek kitabı *Safahat*'tır. Hayatının safhalarını bırakmıştır bize. 63 senede yaşadığı hayat, bir dürüstlükler silsilesidir. Hiç kimseye boyun eğmeden, onurunu asla kaybetmeden yaşamıştır.
Hiç kimseden korkusu yok, Allah'tan başka. "O rükû olmasa dünyada eğilmez başlar" diyor ya, hakikaten öyle. Başı sadece secdede eğilmiş. Ne parasız kaldığında, ne eleştirilere maruz kaldığında, ne arkasında hafiyeler dolaştığında boyun eğmiştir. Allah'a güveniyor bir tek. Ve herkese de bunu tavsiye ediyor. Elbette Allah'a dayanacaksın, O'nun verdiği her nimeti, her fazileti kullanacaksın ama bir de çalışacaksın. Sadece Allah'a dayanmakla, her şeyi O'ndan beklemekle olmaz ilerlemek diyor. Bilgisiz hocalara, hurafelere şiddetle karşı çıkar. İlerlememizin ancak bilimle ve fenle olacağını bize her satırında anlatır.

Âkif'in çocukluğuyla ilgili ailede bilinen bir şeyler var mı?
Çocukluğu 14 yaşına kadar mutlu mesut geçmiş sayılır. Fatih'te doğmuştur fakat nüfusu babasının görev icabı gittiği Çanakkale Bayramiç'tedir. Bayramiç'te bir Mehmet Âkif evi vardır. Evin yakınında bir Taş Köprü var, o zamanlar oradan su akarmış, orada yüzdüğü söylenir dedemin. Daha o zamandan yüzmeye meraklıymış. Ve oradaki camide babası vaaz verirken, nüfusunu da orada çıkartmış. Oranın helvasını çok severmiş. Bu helva bizim bildiğimiz helvalardan ama çok güzel, ağızda dağılıyor. Bayramiç'te

SELMA ERSOY ARGON KİMDİR?

1 Ekim 1944'te doğdu. Erenköy Kız Lisesi'nden mezun oldu. Mehmet Âkif Ersoy'un kızı Suat Hanım'ın kızıdır. Dedesini her platformda anlatmayı kendine vazife edindi. Şu ana kadar Türkiye'nin dört bir yanında dedesi Âkif'in çileli hayatını anlattığı 300'ü aşkın konferans verdi. Fatih Bayhan'ın kendisi ve rahmetli ablası Ferda Argon ile yaptığı röportajlardan oluşan *Dedem Mehmet Âkif* (Timaş) adlı kitapta dedesiyle ilgili hatıralarını ayrıntılı olarak anlattı.

güzel günler geçirmiş. Babası kız kardeşiyle dedemi camiye götürürmüş, şiirinde de var. Camide yaramazlık yapacaksanız gelmeyin, oturun dermiş. O ibadete dalınca bırakırmış onları, "Ne âşıkâne koşardım hasırlar üstünde" diye geçer şiirinde. 14 yaşında babayı kaybedince çocuk olmaktan birden çıkıyor. "Baba evin direğidir, ben ne öğrendimse babamdan öğrendim, benim hem babam, hem öğretmenimdi" diyecek kadar çok seviyor babasını.
Tabii evin bütün yükü o yaştaki bir çocuğun omuzlarına kalıyor. Mülkiye'ye yazılıyor, sonra gitmekten vazgeçip Halkalı Ziraat'a gidiyor ki oradan mezun olanlara hemen iş imkânı sağlanıyor. 2 sene yatılı olmak üzere 4 yıl okuyup birincilikle bitiriyor okulu ve 175 kuruş maaşla hemen iş buluyor. Halkalı Ziraat'e de yürüyerek gider gelirmiş. Belki cebinde parası var ama kimsesiz, tenha yollarda yürüyerek düşünmeyi seviyor. İçine kapanık, insanlardan uzak bir yapıya sahip, kendi kendine kalmak isteyen bir adam. Ders verdiği dönemlerde de birkaç gün gelirmiş eve, orada kalırmış. Bulabildiği herkese de ders vermeye çalışırmış çünkü evin geçim yükü sırtında. Birdenbire hayata atılmak zorunda kalıyor ama hiç şikâyet etmiyor.

İttihatçı mıydı?

Etkilendiği yerli ve yabancı yazarlar kimlerdi?
Fransızlar ve Araplardan çok etkilenmiş. Farsça birçok kitap okumuş. Fransızcayı kendi kendine öğrenmiş, keza Türkçenin bütün lehçelerini konuşurmuş, Arapçası bir Arap'tan daha kuvvetliymiş. Okuldaki bir hocasının çok gayreti var onun üzerinde. Diyor ki: "sen galiba bir Muallim Naci olmak istiyorsun ama bizim zaten bir Muallim Nacimiz var, sen kendini başka yönlerde geliştir." Dedeme Kur'ân mealini vermelerinin sebebi de Arapçayı bir Arap'tan daha iyi bilmesi ve yorum katmadan çevirecek tek kişi olması.

Fransızcası da çok iyi, değil mi?
Evet, bu konuda bir hatırayı nakledeyim. Mithat Cemal Kuntay dedemle tanıştığında 18 yaşındaymış; yazdığı şiirleri dedeme okurmuş, şiirlerinde geçen Fransızca kelimeleri söylermiş falan ama dedem hiçbir şey demezmiş. Mithat Cemal de anlamadı herhalde zavallı diye düşünürmüş. Ama sonraki dönemlerde Fransızca kitabı alıp lügate bakmadan şakır şakır çevirdiğini görünce çok utandım diye bahsederdi.

Fuat Şemsi Bey'in Âkif için "Aruzla mektup yazıyor sanki" dediği rivayet olunur.
Aruzun Mimar Sinan'ıdır derler onun için. Süleyman Nazif'in Kur'ân mealinin bir kısmını okuduğu zaman, "Allah sadece Âkif kuluna bunu bahşetmiş, ancak o yapabilirdi" dediği söylenir. Hakikaten bazı insanlara Allah tarafından bir yetenek veriliyor.

Pek bilinmeyen yönleri var. Yüzme ve güreş tutkusu, ney üflemesi...
Dedem arkadaşlarıyla kayıkla açılırmış, sonra arkadaşları bir bakarmış ki dedem suda. Boğazı yüzerek geçtiğini söylerdi annem. Çok temiz bir insanmış sonra. Hem madden, hem manen. Babasından geçmiş o da, Temiz Tahir Efendi derlermiş. Bu temizlik dedeme babasından, bize de dedemden genetik olarak geçmiş. Dedemin kıyafetleri belki yeni değilmiş ama her daim temizmiş. Çatalca'da yağlı güreş yaparmış, annesine uzun zaman söylememiş, sonradan öğrenmiş annesi. Güreş hocasına okuma-yazma öğretmiş, karşılığında hoca da ona güreş öğretmiş. Keza Neyzen Tevfik'le de dostluğu var. Neyzen bambaşka bir yolda dehâdır. Müthiş bir özveriyle severler birbirlerini. Neyzen Tevfik dedemi Mısır'da ziyaret edenlerden biri. O dedeme ney üflemeyi, dedem de ona Farsçayı öğretmiş. Bambaşka yollarda bambaşka insanlar fakat hoşgörü onları birleştirmiş. Dedem bazen Neyzen'e küsermiş sözünü tutmadı diye, Neyzen dedemin dizinin dibine oturur ney üflermiş, dedem de ağlarmış, sonra barışırlarmış.

Halkın dilinden anlıyordu. Millî Mücadele'de bunun nasıl bir faydasını gördü sizce?
Halkalı Ziraat'te Doru isminde bir at varmış, ehlileştirip onunla dolaşırmış. Biliyorsunuz 21 seneyi aşkın ziraat müfettişliği ve baytarlığı var, veteriner hekimdir. Anadolu'yu karış karış dolaşıp insanları dinlemesinin karşılığını da Millî Mücadele'de almıştır. Çünkü insanları dinlemesini çok iyi bilen, onların zaaflarını, zayıf ve kuvvetli taraflarını, ihtiyaçlarını öğrenmiş ve Millî Mücadele'de onlarla konuşup mücadelenin ne olduğunu anlatmış ve etkilenen insanlar koşa koşa askere yazılmaya gitmişler.

İttihatçılığına dair ne söylemek istersiniz?
Hikâyesi şöyle: O zamanki bütün komutanlar, Atatürk dahil İttihatçı'dır. Kût'ul-Amâre'deki komutanlar, İstanbul'daki yazar-çizerler, aklınıza kim gelirse... Dedemi de bir arkadaşı vasıtasıyla davet ederler. Fakat bir yeminleri varmış ki kayıtsız şartsız onların her dediğine itiraz etmeden itaat edilecek. Dedem diyor ki ben böyle bir yemin edemem ancak milletin yararına bana bir vazife verirseniz yaparım. Ve onun için yemini bir şekilde değiştirdikleri söylenir. Sonrasında 3 ay gibi bir sürede yanlış yolda olduklarını anlar ve ayağını keser oradan. İttihat ve Terakki çöken Osmanlı'yı nasıl kurtarırız, nasıl ayakta tutarız diye kurulmuştur fakat sonra aralarında anlaşmazlık çıktığı için hepsi ayrı yollara girmişlerdir. Dedem de bunu fark ettiği için artık oradan ayağını keser. İleride onların çok hışmına uğramışlar. *Sırat-ı Müstakim* kapanır bir ara, sonra *Sebilürreşad* olarak çıkmaya başlar. Dedemi çok iyi tanıdıkları için şöyle de bir hikâye var. Başlarında Kara Kemâl diye biri var İttihat ve Terakkî'nin. Dedemin bir tanıdığı 31 Mart Vakası'nda tutuklanır, dedem de adamın masum olduğunu bildiği için Kara Kemâl'e gider, Kara Kemâl de adamı bıraktırır. Çünkü araya dedem girmiştir. Sonra yine bir gün Kara Kemâl'e derler ki "Bir şer cemiyeti kuruluyor, içinde Mehmet Âkif de var." Kara Kemâl'in verdiği cevap şudur: "İçinde Mehmet Âkif varsa o bir şer cemiyeti değildir."

Peki ya Teşkilat-ı Mahsusa?
Evet, onun üyesidir ve her yere onun görevlisi olarak gitmiştir. Berlin'e, Necid çöllerine... Anadolu'da Burdur milletvekili seçildikten sonra her gittiği yerde vazifesi vardır. Konya'da ayaklanma vardır, oraya gönderilir; silah bulmaya, at bulmaya, insanları ikna etmeye gitmiştir. 63 yıllık ömre inanılmaz güzel şeyler sığdırmıştır. Bir taraftan şiirlerini yazar, bir taraftan *Sebilürreşad*'in başyazarıdır, bir taraftan vaazlar verir, bir taraftan cephe cephe gezerek askerlere moral verir, Berlin'e gider, Necid çöllerine gider; evde çok az zaman geçirmiştir. Vatanı için ailesi daima arkada kalmıştır. Çocukları anne-annem büyütmüş. O zamanki kadınlar da kahraman. Dedemin "Ne yazdımsa gördüm de yazdım" dediği işte budur.

Yerinde duramayan şair

Yani hep birebir gördüklerini mi anlattı? Mesela Çanakkale'de?
Çoğu birebirdir. Mesela Berlin seyahati oradaki Hintli Müslümanlara vaaz vermek için gerçekleşmiştir. Almanlar bir heyet çağırıp diyorlar ki burada gelip vaaz versinler de Hintli Müslümanlare ne tarafta olduklarını anlatsınlar. Dedem de orada vaazlar verip onlara yanlış tarafta olduklarını, kandırıldıklarını çok güzel bir dille anlatıyor. Bu vaazlar orada Almanlar tarafından plaklara alınıyor. Ben bunu Cemal Kutay'ın Kuşçubaşı Eşref'in hatıralarından derlediği *Necid Çöllerinde Mehmet Âkif*'inden okudum. Üç sene evvel de Almanya'ya gittiğimde Köln Başkonsolosluğuna bir dilekçe verdim, eğer hakikaten böyle bir şey varsa lütfen bana iletin diye. Henüz bir haber çıkmadı, bulamadık dediler, ben de dedim ki lütfen vazgeçmeyin. Almanlar arşive meraklıdır, bir yerde vardır bu kayıtlar. Ama Rusların işgali sırasında Rusya'ya da gitmiş olabilir tabii. Ama ben ümidimi kaybetmedim. Ye'se kapılmamak, ümidi kaybetmemek de bize genetik olarak geçmiş.
Dedemi biliyorsunuz, bir çileli ömür boyunca asla ye'se kapılmamıştır. Almanya'da olsun, çöllerde olsun, İstanbul'da olsun... Almanya'da vaazlardan arta kalan zamanlarında laboratuvarları dolaşıyor. Atomu keşfettiklerini anlatır *Safahat*'ta. Neler yapılabileceğini ve biz niçin çalışmıyoruz diye sorgular. *Safahat* zaten satır satır yaşanmışlıktır. Yaşananları yazar ve neler yapılması gerektiğini bize anlatır. Müslümanların neden bir arada olması gerektiğini anlatır. Bir ömür İslam birliği için çalışmıştır.

Ailesine hasret yaşamış demek...
Biz babamın gidişlerine çok alışkındık derdi annem. Bizi öperdi, koklardı, bağrına basardı ve giderdi... Yolculukları çok zorlu şartlar altında geçermiş; aç, susuz, uykusuz kalırlarmış. Necid çöllerine giderken yaklaşık dört buçuk aylık yorucu bir yolculuk geçirirler. Bir gün rehberler sevinçle bağırıyorlar su bulduk, su bulduk diye. Çölde de Allah tarafından kuşlar varmış, suyu yukarıdan keşfedip dalıp suyun yerini bulurlarmış. Rehberler orayı kazıp su çıkarıyorlar. Dedem diyor ki aman birdenbire içmeyin. Çünkü biliyor, doktor; vücut günlerce susuz kalıp bir anda içtiğinde müthiş hastalanır. Kim dinler tabii, herkes içmiş, perişan olmuş.
Kuşçubaşı Eşref'in bir yaveri var yanında, Zenci Musa diye. İki metre boyunda çok ahlâklı bir adam; onunla güreş tutuyormuş gücünü kuvvetini kaybetmemek için. Zenci Musa'yı çok sevmiş; çok edepli bir adammış. Hatta ona bir beyti satırı var: *"Eşref Bey'in emir eri Zenci Musa, omuzundan arşa yükseldi Nebi İsa."* O Zenci Musa sonrasında İstanbul'a geliyor, İngilizlere karşı kullanıyorlar hamal olarak, tek bir kuruş para almak istemiyor. Özbekler Tekkesi'nde Şeyh Ata'yla birlikte kabri var. Allah rahmet etsin.

Yeri gelmişken soralım. Özbekler Tekkesi'nde Âkif'in Trabzon milletvekili Ali Şükrü Bey'le buluştuğu söylenir.
Özbekler Tekkesi Millî Mücadele'de en büyük vazifelerden birini yapıyor. Dedem, Ali Şükrü Bey'le birlikte Anadolu'ya oradan geçiyor. Şeyh Ata'ya diyor ki: "Sen ne kutlu bir insansın, ileride çok güzel anılacaksın, sana gıpta ediyorum." Çünkü orada öyle bir teşkilat kurmuş ki İngilizler ve İtalyanlar bastığı zaman buraya önceden haber veriliyor, onlar da geldiklerinde sadece ibadet eden insanları buluyorlar. Silah kaçırıyorlar, Millî Mücadele'ye katılmaya giden insanları kaçırıyorlar, dedem de oradan kaçıyor zaten. Berlin'den beri aklı fikri Çanakkale'de. Eşref Bey'e soruyor sürekli, Çanakkale ne oldu diyor, kötü bir haber de duymak istemiyor asla. O küçük istasyondan bir dayımın doğduğu haberi, bir de "Çanakkale geçilmedi" haberini alıyor. Haberi alınca dedem bir an donup kalıyor. Biz daha sevinçli bir tepki bekliyorduk ama yakından baktığımızda gözlerinden ince ince süzülen yaşlar gördük ve boynuma sarılıp çocuk gibi ağlamaya başladı diyor Kuşçubaşı Eşref. Dedem sabaha kadar şükür namazı kılmış o gün. Kuşçubaşı Eşref, dedemin secdeye kapanıp şöyle dua ettiğini naklediyor: "Allah'ım Çanakkale'nin destanını yazmadan emanetini alma, bana bir müddet daha izin ver."

Çanakkale destanı o secdeye kapandığı odada doğuyor yani.
Allah dedemin gönül gözlerini açtı ve dedem bize canlı bir tablo gibi Çanakkale'yi çizdi. "Bir hilâl uğruna Ya Rab ne güneşler batıyor" Bunu okurken benim tüylerim ürperir. Bir daha kimse bu kuvvette yazamaz. Destan bittiğinde demiş ki artık ölebilirim Eşref.

Sevinçle dönüyorlar İstanbul'a. Aile o dönemde Beylerbeyi'ne taşınmış.

Bu dönemde Mustafa Kemal'den teklif geliyor, değil mi?
O dönemde *Sebilürreşad* çıkıyor ama sansürlü çıkıyor, yazılarından dolayı arkalarında polisler dolaşıyor, İngilizler dolaşıyor, mimleniyorlar. Ne yapabiliriz diye bir arayış içerisindeler. O arayış esnasında bir gece Beylerbeyi'nde kapı çalınır. Sivil ama asker olduğu duruşundan belli olan bir genç adam üstadı görmeye geldim, ona bir mektup getirdim Ankara'dan, der. Bu arşivlerde çıktı biliyorsunuz, bizzat Atatürk tarafından bir irşad heyeti kurulmuş halkı aydınlatmak için, o heyette Mehmet Âkif gibi, Fatin Hoca gibi isimler var.
Sebilürreşad'ı okuduğu için Millî Mücadele hakkında ne düşündüğünü, nasıl bir insan olduğunu, onun asıl çağırılması gereken insan olduğunu biliyor Mustafa Kemal. O gün haberi alır almaz en büyük teyzemin eşi Ömer Rıza Doğrul enişteme ve Eşref Edib'e haber verir. Der ki Eşref Edib'e: "Derginin her şeyini toplar arkamdan gelirsin ve gereken kişilere de söyle, sakın ha Millî Mücadele hakkında kötü bir şey yazmasınlar." Kâh yürüyerek, kâh dekoville, kâh Kuşçubaşı Eşref'in atlarıyla 24 Nisan'a (1920) kadar zorlu bir yolculuk yapmışlar.
(Ömer Rıza Doğrul, dedemin en büyük damadı. Kendisi bura doğumludur ama Mısır kökenlidir. Mısır'da tanışmışlar. Sonradan Cemile teyzemi görüp talip olmuş. O da çok sevdiği için vermiş kızını.)

Ve Taceddin Dergâhı'na düşüyor yolu, değil mi?
Yakın dostu Ali Şükrü Bey ile Özbekler Tekkesi'nde buluşup Anadolu'ya geçmişler. Ankara'da yemek yemek için bir yer ararlarken Taceddin Dergâhı'nın hocası karşılamaya gelmiş. Evinde misafir etmek istediğini söylemiş. Bir müddet sonra dedem huzursuz olmuş çünkü evin insanlarını rahatsız ettiği hissine kapılmış. Bana bir yer ayırsanız da sizi rahatsız etmesem demiş. Hoca da, Taceddin Dergâhı'nın yanında bir müştemilat var, temizlesem orada kalır mısınız, diye sormuş. Tabii ki diyor dedem ve orada kalmaya başlıyor. Burdur milletvekili seçildikten sonra da dedemin ofisi gibi oluyor burası. Artık gelen kimselerden de orada kalanlar oluyor. Dedem görevli olarak gidip geliyor Anadolu'ya. Yangın söndürmeye, isyan bastırmaya, silah bulmaya oradan gidilip geliniyor. Balıkesir'de başladığı vaazlar ve sonrasında Çankırı, Konya, Kastamonu vaazları en önemlilerinden... Kastamonu'ya gelirken Ankara'da vaaz verir. Diyor ki: "İlk defa bir Cuma'yı burada sizlerle birlikte kılacağım. Çünkü İstanbul'da başka bayraklar var. Onların altında Cuma namazı kılmak bize de Halife'ye de haramdır."
"Bu işgale karşı çıkan Mustafa Kemal'in arkasında toplanın, bu bizim en büyük vazifemizdir" diyor, işgale karşı çıkıp Millî Mücadele'ye destek veriyor. Kastamonu vaazı en büyük vaazlarındandır. Çoğaltılıp bütün askere dağıtılmış, moral yüksek diye. Ankara'da olduğu dönemde Mustafa Kemal, Eşref Edip ile beraber dedemi de çağırıyor ve diyor ki: "*Sebilürreşad*'da ve verdiğiniz vaazlarda Sevr Antlaşması'nın boğazımıza dayanmış bir bıçak olduğunu sizden daha çok milletimize anlatan çıkmadı. Size bizzat teşekkür ederim." Birinci Meclis'te ki hakikaten gazi meclis, öyle insanlar var ki sadece ve sadece vatan için oradalar. Dedem de Mustafa Kemal'in isteği üzerine iki yerden milletvekili, Biga ve Burdur. İkisinden de seçiliyor ama Burdur'u tercih etmiş. Ama çoğunlukla vazifeli olduğu için dışarıdadır, Millet Meclisi'nde fazla konuşması yoktur. Millî Mücadele'de çok büyük faydası olmuştur. Kendisi inandığı için onu dinleyen insanlar da ona inanmıştır.

Bazı muhalif görüşler var. Mehmet Âkif, Mustafa Kemal hakkında olumsuz bir şey dememiştir ama *Safahat*'da Sultan Abdülhamid aleyhinde çok şeyler söylemiştir.
Gençlere çok söylerim, yaşadığınız dönemi değil, araştırdığınız kişinin dönemini düşünün. Neden yazmış? Abdülhamid'le bir karşılaşması yoktur. Ama Abdülhamid yazarlar, çizerler ve İttihatçılar tarafından istibdat dönemi diye anılır. Ve dedeme de o yakıştırmaları yapmalarının sebebi karşı gelmesidir; birçok şiirinde vardır. Ama dedemin üslubunu kullanarak, sanki o yazmış gibi ağır kelimelerle şiirler var ki dedemin üslubu değil o! Ama bir şiirinde der ki, "o semer değil devletmiş...", o devlet dediği Abdülhamid'dir. Yani orada der ki meğerse biz hata etmişiz. Bir sürü insanlar sonradan fark ederler zaten, dönerler, özür dilerler, hata etmişiz derler. Dedem istibdada karşıdır.
Abdülhamid içeride çöküşten kurtarmak için ittihat istemektedir, dışarıdaki başka milletlere karşı da Osmanlı'yı kurtarmak için başka türlü davranır. Yani içeride başka, dışarıda başka, iki türlü müthiş bir politika yürütmüştür. 33 sene idare ettiğine göre muvaffak da olmuştur. Fakat içeride Jurnalcilik vardır, hakkında konuşulanları bilmek istemiştir. Jurnalciler her şeyi takip ederler. Siz bir şey söylersiniz, onu başka türlü Yıldız'a bildirir. İnsanlar tutuklanır, başına bir sürü şeyler gelir. Tabii bu hürriyet seven insanların zoruna gitmektedir. Mehmet Âkif "doğduğumdan beri aşığım istiklâle" diyen bir insan. Ona karşı gelmemiş olması düşünülemez zaten.

Cumhuriyet kurulduktan sonra bazı yayınlar kapatıldı. Harf İnkılabı yapıldı. Bu baskılara karşı kendini zulüm altında hissedenler oldu. Mehmet Âkif bir şeyler söyledi mi buna dair?
Sebilürreşad da kapatıldı. İstiklâl Mahkemeleri'nde Eşref Edip gibi adım adım beraber dolaşıp dedemin vaazlarının bize ulaşmasını sağlayan kişi iki defa idamla yargılandı. Ancak *Sebilürreşad*'ı çıkarmamaya söz verirseniz sizi bırakırız dediler. Tabii çok karışık bir dönem. Ali Şükrü Bey'inki çok aşırı bir muhalefet. Dedem ona demiş ki (mektuplardan anlaşılıyor) bu kadar ağır ve aşırı muhalefet etme! Başına bir iş gelecek! Dedem ileriyi gören bir insandı. Nitekim Topal Osman'a da bu kadar güvenme dediği söylenir. Çok güveniyor, çünkü Trabzonludur, bir yerde hemşehrisidir. Topal Osman tarafından şehit edildiği haberi gelince yaşadıklarını annem şöyle anlatıyor: "Babam o kadar çok ağladı ki! Bir hafta boyunca bu kadar ağladığını görmedim." Beraber Anadolu'ya geçtiği, çok da sevdiği bir insan.
Kuşçubaşı Eşref de müthiş bir kahramandır. İkisinin idealleriymiş, savaş bitecek, bir araya gelip Kuşçubaşı'nın Söke tarafındaki çiftliğine oturacaklar. Kuşçubaşı kendi işini yapacak, dedemiz de kafasında kurduğu şeyleri yapacak. Çanakkale'yi destan yapacak, *Âsım*'ı genişletecek, bir sürü eserler hazırlayıp o da sessiz sedasız kendi işini yapacak. Ama nasip olmamış.

Kur'an meali yazma teklifi bu dönemde mi geliyor?
İlk mecliste olanların hiçbiri ikinci mecliste yoktur. Dedem zaten "siyasetten Allah'a sığınırım" diyen bir insan. Siyaset arzusu yok. İstanbul'a geliyor. Geç başvuruldu diye üç dönem milletvekilliği, ziraat müfettişliği, baytarlığı, profesörlüğü, hocalığı, bir kuruş parası yoktur, bağlanmaz. Bir silahı ve madalyasıyla İstanbul'a gelmiş. Bakmak zorunda olduğu bir eşi ve iki oğlu var, kızlar evlenmiş. Ömer Rıza ile evli bir teyzem, ortanca teyzem bir işadamıyla evli, benim babam da veteriner hekim. Onlar da Şark'ta dolaşıyorlar. Ama iki küçük çocuk var ve onlar da yetişmek zorunda. Ve astım rahatsızlığı olan bir eşi var. Ne yapacak, para kazanmak zorunda.

İstanbul'a geldiğinde peşinde hafiyeler dolaşıyor. Bunun farkında. Hem ailesinin, hem dostlarının, hem kendisinin ve millet meclisinde olan bir sürü insanın peşinde hafiyeler dolaşıyor. Dedem Mısır'a çok gidermiş, kışın orada dersler verir, yazın gelirmiş. Diyorlar ki, sen de artık git! Yoksa başına bir iş gelecek! Dedem, ben vatan haini gibi muamele görmeye tahammül edemem diyor ve dönmemek üzere gidiyor. Gitmeye mecbur edildi diye düşünüyorum ben. Çünkü ileriyi gören birisidir. İnsanlar kendisinin adını kullanıp reformlara karşı bir ayaklanma yaparlar ve yaptığı bütün iyi işler bir hamlede silinir diye kırgın bir şekilde gider. Hastalığının bir sebebi de budur. 11 sene memleketinden ayrılık...
Tuhaftır, giderken demişler ki Kur'an tercümesi yap. Önce kabul etmez, "bu bir küfürdür, böyle bir vebal altına giremem." Ama yorum katmadan yapabilecek tek kişidir ve ancak bir özet-meal olmasını kabul eder. Diyanet ile bir anlaşma yapılır, tefsirini de Elmalılı Hamdi Yazır yapacak. Mısır'daki 11 senenin 7 senesini buna ayırmıştır. Eşref Edip 1932'de gidiyor ve okuyor. Diyor ki, o kadar itina göstermiş ki, bir âyet nerede başlıyor, ikinci âyet nerede bitiyor farkına varmazsınız. Ama İstanbul'da namaz, Kur'an, ezanlar Türkçe okunmaya başlıyor. Dedem diyor ki benim mealimle yapılır. Allah'ın huzuruna nasıl çıkarım? O korkudan vermiyor.

İslamî camia Cemaleddin Efgani ve Abduh hususunda hassas, bunlar reformist. Mehmet Âkif niçin *Safahat*'ta bunları methetmiş diye sorulur.
Onun zamanının insanları onlar. Onların yazdıklarından çevirileri de var dedemi ama etkilerinde kaldığı söylenemez. Dedem şahsına münhasır bir insan. *Safahat*'ta yazdıklarında kimsenin etkisinde kalmış değildir. Ama bu kimselerle yazışmaları vardır, çevirilerini yapmıştır. Bir dönemin yabancılarını da okuyup çevirisini yapmıştır. Bir insanın çevirisini yaptığı, kitaplarını okuduğu insanların illa tesirinde kalması gerekmez ki. Biliyorsunuz, *Sebilürreşad* da *Sırat-ı Müstakim* de bütün İslam âlemine dağıtılmış mecmualardır. Hatta Rusya'ya kadar gitmiş. Rusya'da da hürriyet aşılayan yazılarından dolayı bir müddet yasaklanmış *Sebilürreşad*.

Bosna ile ilgili bir misal var. Orada *Sebilürreşad* tercüme edilip dağıtılıyor. İkinci örnek de Rusya diyorsunuz. Peki, başka bir yer daha var mıydı?

Millî Mücadele esnasında bize Pakistan'dan Hindistan'dan da çok yardım gelmiş. 1908'de *Sırat-ı M*üstakim 70 bin basmış. Her yere gönderilmiş.

Hilmi Ziya Ülken, Âkif için "Müslüman bir sosyalist idi" diyor.
Dedemin bazı sözlerinde öyle hisler bulabilirsiniz. Bilime ve fenne, yani müspet bilimlere inancı olan bir insan. Yaşadığı dönem de alâkasız bir dönem diyebilirsiniz, değil mi? İleri derece din bilgisi vardır ve müspet bilimlere de aynı zamanda inanmıştır. Pastör'e hayrandır mesela. Hayvanların asla okunmuş suyla iyileşmeyeceğini, ilaçla iyileşeceğini anlatır.
Hasan Basri Çantay'ın *Âkifname*'sini, Eşref Edip'in ve Mithat Cemal Kuntay'ın hatıralarını gençlere tavsiye ediyorum. Ama bir de diyorum ki onun hakkında menfi düşüncede olanların da yazılarını okuyun, karşılaştırma imkânınız olsun. O zaman hakiki Mehmet Âkif meydana çıkar diyorum.
Dedem çok yönlü bir insan. Herkes kendi düşüncesine göre sahip çıkmaya çalışıyor. Kimi dinî, kimi millî, kimi düşünce açısından sahip çıkıyor; bir sürü Âkif figürü oluşuyor. Fakat tek bir Âkif var; inanmış, dosdoğru yolda yürüyen Âkif...

Arkadaşlarımız Samet Tınas ve Özlem Kocukeli Özbay röportajdan sonra Selma Ersoy Argon Hanımefendi ile.

Mealin yakılması konusunda ne düşünüyorsunuz?
Ekmeleddin Bey, babası İhsan Efendi vefat ettiğinde 17 yaşlarında zaten, bunun mânâsını anlayacak bir yaş değil ama vasiyeti yerine getirmiş. Dedem İstanbul'a dönerken kale gibi bir yere teslim ettim dediği Yozgat'taki İhsan Efendi'dir, çok sevdiği dostu... İhsan Efendi kıyamıyor, o kadar değerli, güzel olmuş ki satır satır kopyasını çıkarmış. Hastalanıp vefat edeceğini anladığında oğlunu çağırıyor, o nüshaların ikisini de al çekmeceden ve yak, diyor. Sonra beş arkadaş İsmail Hakkı Şengüler'in evinin balkonunda bakır bir leğenin içinde her bir parçasını yakıyorlar. Hatta birbirlerini kontrol ediyorlar. Ama tabii bir dolu rivayet var; acaba aslı yakıldı da kopya çekilip nüsha çıkarıldı mı diye. Bazıları istiyor ki meydana çıksın, müthiş bir şey çünkü. Ama endişesi olduğu için de tek taraflı vazgeçiyor, aldığı bin lirayı da iade ediyor.

Galiba bir kısmı elimizde?
Recep Şentürk Mehmet Âkif'in *Kur'ân Meali* diye çıkardı onu. Diyanet'in arşivinde kalmış bazı parçalar olabilir. Meale ilk başladığı zaman gönderiyormuş Diyanet'e, anlaşması var çünkü. Eğer iyi olmuşsa geri gönderin de beyaza çekeyim diye.

Eklemek istediğiniz bir husus var mı?
Mehmet Âkif öyle bir insandır ki senenin her günü anlatılması lazım. Kastamonu, Çankırı, Konya, Balıkesir vaazlarını okuyun, bugün yazılmış gibidir sanki. O yüzden sözlerini, nakaratlarını çocuklara ders olarak okutmak gerekir. *Safahat* okullarda bir ders kitabı olmalıdır.

Çok teşekkür ederiz Selma Hanım.
Rica ederim, ben teşekkür ederim.

Prof. Dr. Aykut Kazancıgil

Mısır'da Âşinâ Bir Çehre

Öncü bilim adamımız Tevfik Remzi Kazancıgil'in, Mehmed Âkif'i Mısır'da ziyareti esnasında yaşadıklarını oğlundan dinliyoruz.

1936 yılı Ocak ayında Mısır'da Kahire'de yapılan Uluslararası Cerrahî Kongresi'ne iştirak edenler, sol baştan: Anadolu Ajansı Muhabiri Abdülillah Bey, Ord. Prof. Dr. Tevfik Remzi Kazancıgil, Ord. Prof. Dr. Kazım İsmail Gürkan, Ünlü Cerrah Eski İstanbul Şehremini Opr. Dr. Emin Bey, Doktor Ömer Vasfi Aybar, Mısır'da yaşayan bir Türk Doktor Kemâl Bey. Burada kongrede tebliğ olan ve İstanbul'dan oraya giden Kazancıgil, Gürkan ve Aybar'dır.

Bu fotoğraf Menahause Oteli'nde kongre şerefine verilen baloda çekilmiştir. O dönemde Mısır'da otellerde bulunan fotoğrafçılar gelen yabancıların grup halinde fotoğraflarını çekerler ve herkese birer tane verirlerdi. Aslında istenilen bir nezaket fotoğrafı değil, gelen gidenin kim olduğunu İngilizler namına tespit için yapılan bir işlemdi.

Mehmed Âkif'in Mısır'da Tevfik Remzi Bey'e *Safahat*'ın 7. cildini hediye etmesinin hikâyesi şöyledir:

Mısır'da 1936 senesi Ocak ayında toplanan Uluslararası Cerrahî Kongresi'ne üç Türk hekimi iştirak eder. Bunlar evvela kongreye müracaat ederler, kongre heyeti tebliğleri kabul eder ve resmî delege sıfatıyla Mısır'a giderler. Üç gün süren kongrenin sonunda Tevfik Remzi Bey, Sefir'e Mehmed Âkif'in nerede olduğunu sorar. Sefir: "Evet, kendileri buradadır ama bize pek uğramaz" der. Ancak "kendisini görmek istiyorsanız onunla yakın temsı olan ve burada yaşayan İhsan Hoca'yı bulun, o size teması sağlar" diye ilave eder.

İhsan Hoca'yı kolaylıkla Sultan Mahmud Medresesi'nde bulurlar. Sarığı, cübbesi, resmî kıyafetiyle İhsan Hoca kendilerini karşılar. Mükemmel bir Türkçeyle ne istediklerini sorar. Söyleyince de ben gidip kendisiyle bir görüşeyim, sonra size ne zaman kabul eder haber veririm, der. Doktorlar İhsan Hoca'nın Yozgatlı bir Türk olduğunu ve aşağı yukarı Âkif'le aynı zamanda Kahire'ye geldiğini öğrenirler. Tevfik Remzi Bey ne olur ne olmaz diye bir mektup yazar ve orada amcası Ahmet Şükrü Bey'in de askerî veteriner olduğunu ve kendisini tanıdığını anlatır, kendisiyle görüşmek isteklerini söyler. İhsan Hoca mektubu götürdükten sonra ertesi akşam, Âkif'in kendilerini beklediğini haber verir. Son derece nazik bir insan olan İhsan Hoca'yla uzun uzun konuşurlar ve ertesi sabah buluşmak üzere ayrılırlar.

Ben yıllar sonra 1980'lerde Ankara'da bir toplantıda Ekmeleddin İhsanoğlu isminden bahsedildiğini duydum. Mısır'da doğup büyümüş olması, Arapça bilgisi ve Türk olmasıyla ilgi çeken Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun İhsan Hoca'nın oğlu olduğunu o zaman öğrendim. Nitekim Ekmeleddin Bey, *Yozgatlı İhsan Efendi* başlığıyla babasının etraflı biyografisini son günlerde yayımlamıştır.

Sabahleyin Âkif'in Hilvan'daki evine

Tevfik Remzi Kazancıgil

giderler. Kendilerini çok iyi neşeli bir hava içinde karşılayan şairle İstanbul'dan, havadan sudan konuşurlar. Neşeli ve keyifli bir konuşmadır. Ara yerde hafif bir rüzgâr olduğundan Âkif pencereyi açalım, çok sıcak der ve beraberce pencerenin önüne doğru giderler.

Âkif'i muayene

Gün ışığında karşıdan bakınca Âkif'in elindeki ve yüzündeki sarılık ve yorgunluk dikkat çekicidir. Bunun üzerine Tevfik Remzi "Üstad sizi bir muayene edelim" teklifinde bulunur. Âkif: "Siz kadın doğumcu ve cerrahsınız, ne anlarsınız" deyip onlara takılır, gülüşürler ama yine de kabul eder ve muayene olur. Tevfik Remzi derhal karaciğerin garip vaziyetini, karnın şişmesini tespit ederek hastalığın ciddi olduğunu anlar. Muhtemeldir ki Âkif, onu muayene edenlerin yüz hatlarından ve tavırlarından işin ciddi olduğunu anlamıştır ancak ne bir sual sorar ne bir şey söyler. Doktorlar "İstirahat

edin efendim" diye tavsiyede bulurlar, açıklama yapmazlar. Ayrılmadan önce Âkif, (yanda) kapak fotoğrafı verilen meşhur *Safahat*'ın son nüshasından birini Tevfik Remzi Bey'e imzalayarak verir.

Tevfik Remzi Bey İstanbul'a gelir gelmez durumu açıklamak için Âkif'le eski dostluğu bilinen meşhur bir hukukçu, noter ve dahi edebiyatçı Mithat Cemal Kuntay'ı bulur ve vaziyeti anlatır. Mithat Cemal hakikaten sarsılır, Mehmed Âkif hakkında yazdığı mühim kitabın sonunda o da bu olayı anlatır; onu ne yapar eder derhâl İstanbul'a getirtiriz der. O esnada hızla gerekli mektuplaşmalar gerçekleştirilir ve Âkif'in Türkiye'ye dönmesi kararı verilir. Âkif'in gelmesi için Atatürk'ten resmen müsaade alındı mı bilmiyoruz. Ancak muhakkak olan Türkiye'ye, hoş geldiğini ifade ettiği ve kendisine sağlık temennilerinde bulunduğudur. Burada resmini takdim ettiğim kitap yıllardır babamın kütüphanesinde belirli bir yerde durmaktaydı. Fakat çeşitli kişilere basılması için teklif edilmesine rağmen kimse kabul etmemiştir. Aradan yıllar geçti, bir tesadüfle Ali Haydar Haksal dostumla karşılaştım ve nasip böyleymiş, onun sahibi olduğu *Yedi İklim* dergisinin 201. sayısı Aralık 2006'da imzalı kitap ve onunla ilgili bilgiler yayımlandı. Aşağıda Haksal'ın dergide bu kitap için yazdığı bir bölümü takdim ediyorum:

Mehmed Âkif'in Tevfik Remzi Kazancıgil'e hediye ettiği *Safahat*'ın 7. Kitabı *Gölgeler*'in resmi. Bu kitap Mısır'da Matba-yı Şebâp'ta 1933 yılında yayımlanmıştır. Kitabın kapağını Âkif şöyle imzalamıştır: "Meşâhir-i etibbâmızdan Tevfik Remzi Beyefendi'ye hâtıra-yı hürmetimdir. Kânun-ı sâni 1936 Mehmet Âkif."

"Sözünü ettiğimiz bize ait sürprize gelince, bunun da uzun bir hikâyesi vardır. Prof. Dr. Aykut Kazancıgil 1992 yılındaki tanışmamızda, uzun bir sohbetten sonra, kendine özgü heyecanı ile "Sana bir gün bir sürprizim olacak." demişti. Ben de ne olacağını merak etmiş ama soramamıştım. Zamanla da unutmuştum. Aradan birkaç yıl geçmiş, bir seçim gezisi sırasında iken telefonla beni aramış, doğrudan: "Sana bir sürprizim olacak demiştim ya! Kütüphanemi paketledim, hazırladım. Bir kamyon getir, sen de başında gel, onları al!" demişti. Seçim gezimi yarıda bırakmış, kamyoneti alarak oraya koşmuştum. Doğrusu o günkü heyecanım görülmeye değerdi. Asıl heyecan kolileri açıp onları tasnif ederken kitapların arasından çıkan sürprizleri görmemle başlamıştı. Âkif'in, Aykut Bey'in babası Doktor Remzi Tevfik Bey'e imzaladığı *Gölgeler* kitabıydı heyecanımı arttıran. Meğer asıl sürpriz kitabın sonunda saklıymış.

Son sayfasında "Kitapta yer almayan bazı parçalar" dörtlükler halinde, siyah mürekkepli bir dolmakalemle yazılmıştı. Heyecanla Orhan Okay Hoca'yı aramıştım. Şiirleri çözüp okuduktan sonra, bunların "Safahat'ta Yer Almayan Şiirler" bölümünde yer aldığını ancak bu şiirlerde hem teknik hem de dize farklılıkları olduğunu tespit ettik. Elimizde Mehmed Âkif'in üçü tam, biri yarım dört adet dörtlüğü bulunmaktadır. Ayrıca Âkif'in iki dörtlüğünü daha önce, *Yedi İklim* dergisinin Haziran 1995 tarihli sayısında, "Kitapla Dergâh Arasında" başlıklı İzmirli sahaf merhum Mehmed Esmer ile ilgili yazımızda yayımlamıştık. Mehmed Esmer, Âkif'in hiçbir yerde bulunmayan iki dörtlüğünü Ali Günvar ile ikimize ezbere okumuş, biz de bunları not almış ve yayımlamıştık. Derginin sayfaları arasında kaldığı için bu dörtlükler unutulmaya terk olunmuş gibi görünüyor. Bu yazımızda, bu iki dörtlüğe yeniden yer vereceğiz. Ancak asıl sürprizimiz kendi el yazısıyla Mısır baskılı *Gölgeler* kitabının son sayfasına yazdığı dörtlükleridir. Bunlardan ikisi *Safahat*'ın "Safahat Dışında Yer Almış Şiirler" bölümünde bulunmaktadır. Âkif'in kendi el yazısıyla olan bu şiirlerle *Safahat*'takiler arasında çeşitli farklılıklar vardır. Böylece şahsıma emanet edilmiş olan bu kıymetli hatırayı, mecmuamızın okucularına takdim etmiş oluyoruz."

Mehmed Âkif Bey'i Mısır'da ziyarete giden heyet.

Fatih Bayhan

Yazar
Yayıncı

İLK LATİN HARFLİ BASKIDAN BUGÜNE *SAFAHAT*'IN 74 YILLIK YAYIM SÜRECİ

Bir şiir kitabı olmanın ötesinde millete mukaddes bir çağrı; Türk milletinin kurtuluş destanının manzum eseri hüviyetindeki *Safahat*'ın Mısır'da yapılan ve Türkiye'ye sokulmayan ilk Osmanlıca baskılarının ardından 1944'teki Latin harfli ilk baskısından bugüne, memnuniyet verici gelişmeler yanında engeller, hukuksuzluklar ve tahrifler de ihtiva eden yayın serüveni... Geçtiğimiz aylarda, Âkif'in ilk baskısını yaptığı eseri esas alarak ailesinin tetkiki ve önsözüyle *Safahat*'ı yeniden yayına hazırlayan Fatih Bayhan yazdı.

Mehmet Âkif Ersoy'un 1911-33 yılları arasında yayımladığı yedi kitabının 1944 yılında tek bir kitap halinde, Latin harfleriyle basılması suretiyle oluşan *Safahat*, yazıldığı dönemin sosyal sorunlarını, tarihî ve dinî meselelerini ele alan manzum eserlerden ibarettir. İlk kitabın yayımlandığı 1911'den sonra diğer kitaplar "ikinci kitap", "üçüncü kitap" diye adlandırılmıştır. *Safahat* adı altında bir araya gelen diğer kitaplar sırasıyla şunlardır: *Safahat* (1911), *Süleymaniye Kürsüsünde* (1912), *Hakkın Sesleri* (1913), *Fatih Kürsüsünde* (1914), *Hatıralar* (1917), *Asım* (1924), *Gölgeler* (1933).

Safahat, birinci kitap, "Evlâdım Mehmed Ali'ye yâdigâr-ı vedâdımdır" ithafıyla başlar (Hicaz Valilerinden Müşir Ratip Paşa'nın oğlu Mehmed Ali, Mehmet Âkif'in talebesi ve evine kadar giderek özel ders verdiği, ilme meraklı, içinde bulunduğu maddî varlığa rağmen o varlığın verdiği adapsızlığa meyletmeyen, çalışkanlığına ve hafızasına hayran olduğu bir öğrencisidir ve çok genç yaşta vefat etmiştir). Âkif'in ilk şiir kitabı olarak 1911'de yayınlandı. "Safahat" diye anılan başlıksız bir giriş şiiri "Oku" kelimesi ile başlar. Buradaki şiirlerde siyasal olaylar, mistik duygular ve dünyevi görevler konu edilir. Manzum hikâye özellikleri taşıyan 44 şiir, 3084 mısra ihtiva eder. 1911, 1918, 1928 olmak üzere üç baskı yapmıştır. İkinci kitap *Süleymaniye Kürsüsünde* "Kardeşim Fatin Hoca'ya" ithafıyla yayınlanır. Âkif'in sohbetinden haz aldığı, uzun saatler hiç ayrılmadan sohbet ettiği astronomi profesörü Fatin

Mehmet Âkif Ersoy'un Mısır'daki günlerinden... Bir bank üzerinde ufka dalmış, Âsım'ın neslini mi düşünüyor dersiniz?

Gökmen, Fatih Kürsüsünde adlı şiirinde işlemeye çalıştığı görüşlerinin de ilham kaynağıdır. Âkif'in ona yakın olmak için evini taşıdığı ailesi tarafından nakledilir. Gökmen aynı zamanda İstanbul Kandilli rasathanesinin kurucusudur. Ayrı bir kitap olarak 1912'de yayımlanmış olan *Süleymâniye Kürsüsünde* 1002 mısralık tek bir şiirden oluşur. Âkif'in dostu Abdürreşid İbrahim'in ağzından yazılmıştır. Süleymaniye Camii'ne giden iki kişinin söyleşileri ile başlar, kürsüde Seyyah Abdürreşid İbrahim'in konuşturulduğu uzun bir bölümle devam eder. Tek bir şiir olup 1002 mısradan müteşekkildir: 1912, 1914, 1918, 1928'de olmak üzere dört baskı yapmıştır.

Üçüncü kitap *Hakkın Sesleri* 10 manzumeden oluşur. Dinsizliğe, ırkçılığa, umutsuzluğa eleştiri getirmenin yanında umuda, coşkuya ve heyecana vurgu yapmaktadır. Bu kitap 10 şiir, 482 mısradır: 1913, 1918, 1928'de olmak üzere üç baskı yapmıştır.

Dördüncü kitap *Fatih Kürsüsünde*, "Hamâsî şâirimiz Mithat Cemâl'e" ithaf edilmiştir. Bu şiirin ilk bölümünü Âkif, devamını ise Mithat Cemal Bey kaleme almıştır. Şiirde söz konusu edilen iki arkadaş kendileridir. Mithat Cemal, Âkif'in bu şiiri beraber kaleme alacaklarını söylediğinde ne kadar heyecanlandığını hatıratında anlatır. Fatih Camii'ne giden iki kişinin söyleşileri ile başlar, vaizin uzun konuşması ile devam eder. Tembellik, irtica ve Batı taklitçiliği eleştirilir. 1692 mısra olup 1914 (iki baskı), 1918 ve 1924 yıllarında olmak üzere dört baskı yapmıştır.

Beşinci kitap *Hatıralar* "Hânedân-ı Hilâfetin erkân-ı muazzamasından Ömer Faruk Efendi Hazretlerine takdime-i tazimimdir" ithafıyla başlar. Son Halife Abdülmecid Efendi'nin oğlu Ömer Faruk Efendi bir Osmanlı şehzadesi olup Âkif'in saltanat ailesi içinde ithafta bulunduğu tek şahsiyettir. Balkan ve 1. Dünya Savaşlarının acılı anıları ile Âkif'in savaş sırasında yaptığı seyahatlerdeki gözlemlerini, izlenimlerini ve şahit olduğu elim manzara karşısında Allah'a yakarışını içerir. 10 şiir, 1314 mısradır: 1917, 1918, 1928 yıllarında olmak üzere üç baskı yapmıştır.

Altıncı kitap Âsım "Kardeşim Fuad Şemsi'ye" ifadesiyle Fuad Şemsi İnan'a (1886-1974) ithaf edilmiştir. Karşılıklı konuşma şeklinde yazılmış, 2292 mısralık tek bir manzum hikâye içerir. Âkif "Çanakkale Şehitleri" şiirine bu şiirinin içinde yer vermiştir. Hocazade ile Köse İmam arasındaki konuşmalar şeklinde tasarlanan eser eğitim-öğretim, ırkçılık, savaş vurgunculuğu, Batıcılık gibi konulardan bahseder. 2292 mısradır: 1924, 1928

1912'DE YAYIMLANMIŞ OLAN SÜLEYMÂNİYE KÜRSÜSÜ'NDE 1002 MISRALIK TEK BİR ŞİİRDEN OLUŞUR. ÂKİF'İN DOSTU ABDÜRREŞİD İBRAHİM'İN AĞZINDAN YAZILMIŞTIR.

olmak üzere iki baskı yapmıştır.

Yedinci kitap *Gölgeler* "Şarkın tek dâhi-i san'atı Şerif Muhittin Beyefendi'ye hâtıra-i tazim" ifadesiyle başlar. Şerif Muhittin Targan (1842-1967) değerli bir udîdir. Âkif, onun fazilet ve irfanına, aynı zamanda musikîsine meftun olmuştur. Eser Âkif'in İstiklal Savaşı ve Mısır yıllarında (1918-33) yazdığı 41 şiiri içerir. Her şiir yazıldıkları dönemin izlerini taşır. Üç tanesi ayet yorumu şeklindedir. 1374 mısradır: 1933'te bir baskı yapmıştır.

Safahat'ı oluşturan yedi kitaptan altısının Âkif'in değer verdiği kişilere ithaf edildiğini görüyoruz. Bunun dışında 23 ayrı şiirinde, doğrudan bazı kişilere yapılmış ithaflar da mevcuttur. Ayrıca şiir başlığı olarak ithafları vardır. 28 şiirinin başlığını ithaf olarak kullanmıştır; bu yolla o şahısla veya şahıslarla ilgili bazı değerli hususları dile getirir.

Yedi kitabın birleştirilmesiyle oluşan *Safahat*, bir şiir kitabı olmanın ötesinde muhteşem bir tarih hazinesidir.

Ve Latin harfli baskılar...

Âkif'in vefatından kısa süre önce *Safahat*'ın Latin harfleriyle basılmasını arzu ettiğini, ancak baskısını görmeden vefat ettiğini biliyoruz. Bu arzusunu, damadı Ömer Rıza Doğrul'un yerine getirmiş ve 1944 yılının ilk aylarında basılmıştır. Daha önce Osmanlıca olarak basılan *Safahat*'ın neden Latin harflerine geçtiğimiz 1928'den sonra yenilenmediği hususu Âkif'in Mısır'da bulunması ile izah edilse de, o yıllarda *Safahat*'ın Mısır'da yapılan baskılarının dahi ülkeye sokulmadığını belirtmeliyiz.

27 Aralık 1936'da *Gölgeler*'in Latin harfleriyle basılması için çalıştığını, gerekli tetkiklerini yaptığını ve yeni düzletmelerde bulunduğunu Ömer Rıza Bey'in 1944 yılındaki baskıya yazdığı önsözden anlıyoruz. Daha önce basılmış olan *Safahat*'ın sık sık arandığını, sahaflarda çok yüksek ücretlerden satışa sunulduğunu ifade eden Ömer Rıza Bey, "Merhumu sevenler *Safahat*'ın yeniden basılmasını temin için beni teşvik ediyorlardı. Bu samimi arzuyu gerçekleştirecek imkânları bulmak benim belli başlı emelimdi..." diyor.

Âkif'in "Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir..." diye şiirine nakşettiği hazin satırlara rağmen o yıllarda *Safahat*'a ilgi inanılmaz ölçüde yükselir. Öyle ki kitap birkaç ayda tükenir ve 1944 Ağustos'unda 2. baskı yapılır. O baskıda Ömer Rıza Bey, "*Safahat* beş altı aylık bir müddet içinde tükenmeğe yüz tutmuş olduğu için ikinci defa basılmasına ihtiyaç hissolunmuştur. Bu ihtiyacı tatmin için *Safahat*, Türk harfleriyle ikinci defa basılıyor ve merhumu sevenlerin huzuruna çıkıyor" diye sevincini kayda almıştır.

Üçüncü baskı ise ilk iki baskıdan farklıdır. Âkif'in şahsiyeti hakkında yakın dostu Mithat Cemal tarafından bir yazı kaleme alınmış, *Sırat-ı Müstakim*'de birlikte yola çıktığı Tahir-ül Mevlevi birinci *Safahat*'ın şerh ve izahını yapmıştır. Böylece daha üçüncü baskıda dipnot, kelime, ithaf, lügat (sözlük) ilaveleriyle metnin dibaceleri güçlü hale getirilmiştir. Ömer Rıza Bey bu katkıları 3. baskının önsözünde belirtmiş, "Bu basımın önceki basımlardan daha mükemmel olması için ciddiyetle çalışılmıştır" notunu düşmüştür.

1952'de Ömer Rıza Bey'in vefatıyla *Safahat* için yeni bir sürecin başladığını görüyoruz. Âkif'in kızı Feride Hanım, babasının muhterem talebesi Mahir İz Beyefendi'ye *Safahat*'ın basımıyla ilgili bir ricada bulunur. Bunun üzerine Mahir İz Bey vefat edeceği 1974 yılına kadar yakın talebesi Mehmet Ertuğrul Düzdağ Bey'i *Safahat*'la ilgili çalıştırmıştır. Ancak bu çalışmanın bir basım yapabilme imkanı yoktur, zira o yıllarda telif sözleşme süresi olarak öngörülen 50 yıl esas alınarak basım, yayım ve dağıtım hakları İnkılap Yayınevi'ne verilmiştir. Bu nedenle Düzdağ Beyefendi'nin ilk *Safahat* çalışması, eserin 50. yılının sona erdiği 1986 yılına rastlar.

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı ve Mehmet Âkif Araştırmaları Merkezi Müdürü Ertuğrul Düzdağ önsözde bu ilk *Safahat* çalışmasının Ömer Rıza Doğrul'un hazırladığı *Safahat*'tan farkını şöyle ifade eder: "Çalışmamızda, kitapların şairimizin hayatında ve onun tashihinden geçerek yapılmış olan son baskıları esas alınmış, şiirlerin daha önceki neşirleri -dergideki ilk yayından itibaren- bu son şekille karşılaştırılarak aradaki farklar tesbit edilmiştir (…) Mehmet Âkif'in lisan, edebiyat ve fikir bakımlarından geçirdiği değişiklik ve gösterdiği tekamülün eserlerindeki aksi olan bu tashihlerin şimdiye kadar tam olarak tesbit olunmamış bulunması Mehmet Âkif hakkında yapılan çalışmaların eksik kalmasına sebep oluyordu." Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca halk baskısı yapılarak neşredilen eserin sonraki yıllarda yeni baskıları yapılmıştır.

Telif süresi 50 yıldan 70 yıla çıkmasına rağmen İnkılap Yayınları dışında *Safahat* baskısı yapan yayıncılar nedense 2006 yılına kadar Mehmet Âkif Ersoy'un ailesiyle görüşme gereği duymamışlardır. Son olarak Âkif'in ilk baskısını yaptığı eser esas alınarak; ailesinin tetkiki ve önsözüyle hazırlanan *Safahat* geçtiğimiz Mayıs ayında raflardaki yerini aldı. Bu baskı, 70 yıllık eser sahibi telif hakkı süresi dolmasına; ailesinin kanuni bir hak ve hukuki şartı bulunmamasına rağmen, maddî ve manevî hakkının bir ahlakî mesuliyet gereği korunarak imza edildiği ilk eserdir. Dil, dipnot, izah ve sadeleştirmelerle değeri korunurken; Âkif'in sevgili kızı Suad hanımın kızı Selma Ersoy Argon hanımefendinin talebi ve önce Ömer Rıza Bey tarafından küçük bir ilave ile başlayan, 1987'den sonra da Âkif'in orijinal metne koymayı uygun bulmadığı şiirlerin, hatta "Ben onu milletime hediye ettiğim için *Safahat*'ıma koymadım" dediği İstiklal Marşı'nın dahi eklenerek orijinal metnin tahrif edilmesine karşı ailenin arzusu üzerine basılmış olması ayrı bir önemi haizdir.

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Şehir Tiyatroları 1914

ARALIK'TA **2'Sİ YENİ 29 OYUN**

Millî Tarihimiz Bağcılar'daki Müzelerde Yaşatılıyor

Bağcılar Belediyesi'nin yaptığı Çanakkale Zaferi Müzesi ve Tâceddin Dergâhı Müzesi, millî tarihimizi bugüne taşıyarak geçmişle gelecek arasında kuvvetli bir bağ kurulmasını sağlıyor. Bağcılar'da bulunan iki önemli eser, toplumun her kesiminden ve her yaş grubundan büyük ilgi görüyor. Bu yılın 11 ayında Çanakkale Zafer Müzesi'ni 45 bin 500 kişi, Tâceddin Dergâhı Müzesi'ni ise 26 bin 200 kişi ziyaret etti. İki müzede de ziyaretlerin en yoğun olduğu ay ise İstiklâl Marşı'nın kabul edildiği ve Çanakkale Zaferi'nin yaşandığı Mart ayı oldu.

Bağcılar Belediye'sinin ilçeye kazandırdığı Çanakkale Zaferi Müzesi ve Tâceddin Dergâhı Müzesi, millî tarihimizin günümüze taşınması anlamında çok önemli bir yere sahip. 2014'te açılan Çanakkale Zafer Müzesi, bir milletin bütün dünyaya karşı onurunu, şerefini, namusunu ve bağımsızlığını kanının son damlasına kadar nasıl koruduğunu gösteren emsalsiz bir şahlanış destanını en iyi şekilde yansıtıyor.

15 Temmuz Mahallesi'nde bulunan Şehitler Parkı ve Çanakkale Zaferi Müzesi binasında orijinal Çanakkale savaş materyalleri, 11 adet realistik silikon heykel, Nusret Mayın Gemisi iç bölüm uygulaması, Gelibolu topoğrafyası, dokunmatik Çanakkale Şehitleri ekranı gibi uygulamaları bulunuyor. Top mermileri, Çanakkale Aynalı Çarşı dekorasyonu ile siper alanları da ilgi görüyor. Müze, Pazar günleri hariç haftanın altı günü açık.

Diğeri ise Kâzım Karabekir Mahallesi'nde 2012 yılında hizmete sunulan Tâceddin Dergâhı Müzesi. Bu eser, milletimizin düşmana karşı yekvücut halinde yaptığı istiklâl mücadelesine şiirsel ifadeyle ruh veren İstiklâl Marşı'nın yazarı Mehmet Âkif Ersoy'u en iyi şekilde tanıtıyor. Mehmet Âkif ile ilgili olarak Mısır ve Arnavutluk gibi ülkelerden getirilen özel eşyaların da sergilendiği müze,

Türkiye'nin en zengin Mehmet Âkif Ersoy Müzesi olma özelliğini taşıyor.
Âkif'in milletvekili olduğu dönem meclisteki albümü ve beratın da yer aldığı müzedeki en ilginç eserlerden birisi de Âkif'in vefatından sonra öğrencilerin kendi yazdıkları makalelerden oluşan 10 sayfalık kitapçık. Müzede, ayrıca Âkif'in ailesine gönderdiği el yazması mektupları ve şiirleri, yakın arkadaşlarıyla çektirdiği fotoğrafları da yer alıyor.
Müzeler yaz kış hem ilçe sakinlerinden hem de ilçe dışındakilerden yoğun ilgi görüyor. 2018'in Kasım ayına kadar Çanakkale Zaferi Müzesi'ni 45 bin 500 kişi, Tâceddin Dergâhı Müzesi'ni ise 26 bin 200 kişi ziyaret etti. 7'den 70'e her yaş grubundan ve toplumun her kesiminden vatandaşın ziyaret ettiği müzenin müdavimlerinin başında öğrenciler geliyor.

Öğrenciler buralarda hem vakitlerini değerlendiriyor hem de tarih ödevlerini yapıyorlar. Ayrıca Çanakkale'ye gidemeyen vatandaşlar burayı gezerek aynı manevî havayı hissediyor. Âkif dostları da İstiklâl şairini daha iyi anlamak ve yakından tanımak için Tâceddin Dergâhı Müzesi'ni gezerek bilgi alıyor.
Her iki müze de en çok Mart ayında ziyaret ediliyor. 18 Mart Çanakkale Zaferi sebebiyle Çanakkale Zaferi Müzesi, 12 Mart tarihinde İstiklâl Marşı'nın kabulü nedeniyle de Tâceddin Dergâhı Müzesi vatandaşların akınına uğruyor. Mart ayından sonra ikinci sırada ise Mehmet Âkif Ersoy'un vefat ettiği Aralık ayı geliyor. Hem zamanda yolculuk yapan hem de tarihe şahitlik eden ziyaretçiler, karşılaştıkları manzara karşısında duygusal anlar yaşıyor.
Bağcılar'ın iki gözü olan müzelere ilgiden memnun olduğunu dile getiren Bağcılar Belediye Başkanı Lokman Çağırıcı, "Eserlerimizin ikisi de birbirinden değerli. Tarihimizi unutmamak ve yaşatmak amacıyla açtığımız müzelerin boş kalmadığını görmek bizi sevindiriyor. Özellikle çocuklarımızın buraları gezip, geçmişlerini öğrenmeleri çok önemli. Geçmişini bilen bir toplum, geleceğe daha sağlam adımlarla yürüyecektir. Bütün vatandaşlarımızı bu güzellikleri görmeye davet ediyorum." dedi.

KUDÜS'ÜN KALBİNE YOLCULUK

Beyzanur Armağan

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencisi.

Kudüs; sevgi ve nefretin, hırs ve arzunun, dürüstlük ve yalancılığın, direniş ve teslimiyetin iki bin yıldır karşı karşıya geldiği mübarek belde. Akıl ve kalpleri sarsan muazzam bir serüvenin başlangıç noktasına varmak isteyenleri kucaklamaya daima hazır, bekliyor. Biz de nübüvvetin kokusunu üzerinde taşıyan bu toprakların davetine icabet ediyoruz.

Kudüs'ün bir yerleşim birimi olarak ismi ilk olarak MÖ 1400'lerdeki Mısır metinlerinde bir Kenan site devleti olarak zikredilmiştir. Bu kutsal kentin Batı dillerindeki adı da Jerusalem, İbranice 'barış şehri' anlamındaki Yeruşalim'den gelir. Müslümanlar da şehre çeşitli isimler vermiş olup bunların başında "bereket, mübarek olmak" anlamına gelen "el-Kuds" zikredilmelidir. Hz. İbrahim'den itibaren pek çok peygamberin yaşadığı bir bölgede bulunması, Hz. Süleyman'ın inşa ettiği Beytülmakdis'i barındırması, İsrailoğullarının ve peygamberlerinin mücadelelerine ev sahipliği yapması açısından semavî dinler geleneğinde hayatî bir yere sahip olmuş, tarih boyunca nice imparatorlukların ve hükümdarların hayalini kurduğu bir diyar olmuştur.

Mevcut surların bir saldırı karşısında şehri koruyamayacağını fark eden Kanuni Sultan Süleyman 1542 yılında Moriya tepesi üzerine 4200 metre uzunluğunda aşılması güç surları yaptırmıştır. Surların halen açık yedi kapısı bulunmaktadır: El-Halil (Yafa), Cedid, Amud (Şam), Sahira, Megaribe, Esbat ve Davud kapıları. Belki de dünyanın en küçük alanda en çok etnik çeşitliliğe ve kutsal mekâna sahip alanıdır Eski Kudüs; Müslüman, Ermeni, Hıristiyan ve Yahudi mahalleleri yan yana sıralanıyor. Müslümanlar için Miracın ev sahibi Mescid-i Aksa, Yahudilerin Süleyman Mabedi'nin batı duvarının kalıntısı olduğuna inandıkları Ağlama Duvarı, Hıristiyanların ise Hz. İsa'nın son yürüyüşünü takliden hac ibadetlerini eda ettikleri Via Dolorosa, Türkçesiyle Çile Yolu ve bu yolun son durağı, Hz. İsa'nın mezarına ev sahipliği yaptığına inandıkları Kıyamet Kilisesi...

Biz de Süleyman Surlarının üzerine inşa edilen El-Halil Kapısından başlayıp Esbat Kapısına kadar devam eden güzergâhı kullanarak Eski Kudüs'ü yukarıdan seyretme fırsatını yakaladık.

Şam Kapısı'nın önünde durup biraz soluklandıktan sonra yolculuğumuza başladık. Adeta uygulamalı dinler tarihi dersi görüyor gibiydik. Kapıdan içeri girip Mescid-i Aksa'ya doğru adımlarımızı atarken öyle duygular hissettik ki sanki herkes bir yerlere yetişmeye çalışıyor, birtakım görev ve sorumlulukları üstlenmiş, olgun, tüm insanlığı temsilen burada dolaşıyordu. Pazarda geleneksel kıyafetiyle yere oturmuş,

Yahudilerin Süleyman Mabedi'nin kalıntısı olduğuna inandıkları Ağlama Duvarı, Müslümanların nazarında Peygamber Efendimizin(sas) Miraç hadisesi öncesi bineğini bağladığı Burak duvarıdır. Bugün İsrail yetkilileri Mescid-i Aksa'nın altında ve çevresinde kazı çalışmalarıyla kendi tapınaklarını inşa etmenin zeminini oluşturuyorlar. Soldaki tünel Mescid-i Aksa'nın Megaribe kapısına açılmış olup hemen her gün yapılan Yahudi baskınları için bir geçit vazifesi görmektedir.

Mescid-i Aksa, Kıyamet Kilisesi, Via Dolorosa, Ömer Mescidi, Burak Duvarı... Osmanlısız geçen son asrında barışa hasret bırakılan Kudüs'ü kadim tarihini hatırda tutarak adımlamaya hazır mısınız?

bahçesinden topladığı sebzeleri satan 70 yaşlarındaki Filistinli teyze, arkasından Tevrat okuyarak geçen şapkalı Yahudi ve sonra yanımızdan devasa bir haç yüklenmiş, gözyaşları içerisinde Kıyamet Kilisesi'ne doğru ilerleyen Hıristiyan grup… Her birinin beklentisi ve emeli ayrı, birbirlerini umursamadan devam ediyorlar hayatlarına.
Velhasıl sıra dışılığın normalliğe büründüğü yer Kudüs. Tahammülün hayat tarzı olduğu yer…

Abdülhamid dokunuşu

O buruk, epeyce hüzne bürünmüş Ezan-ı Muhammedi'yi takip ederek vardık Harem-i Şerif'e. Müslümanların ilk kıblesi, yeryüzünde Mescid-i Haram'dan sonra inşa edilen ikinci mescid burası. Mabedin Mekke'ye uzaklığından dolayı aldığı Arapça "uzak mescid" anlamına gelen Mescid-i Aksa Hadis-i Şeriflerde defalarca zikredilen, ibadet ve ziyaret maksadıyla gidilmesi gereken üç mescidden biri. Hz. Ömer (ra) 638 yılında şehri teslim almaya geldiğinde mescid alanını terk edilmiş ve çöp dağları içinde görünce "Peygamberin mesrâsına yakışmaz" diyerek temizlenmesi talimatını vermiş (mesrâ, 'isrâ' mucizesinin gerçekleştiği yerdir). Kendisi de elbisesinin eteklerini dürüp elleriyle toplamış orada bulduğu çöpleri.
İmarına ilk olarak Hz. Ömer'in Kıble Mescidi'ni inşa ettirerek başladığı Mescid-i Aksa, günümüzdeki haline ulaşana dek nice değişiklik geçirmiş. Haçlılar Kudüs'ü ele geçirdiklerinde Kıble Mescidi'ni kiliseye çevirmiş, İslamî simgeleri Hıristiyanlığınkilerle değiştirmişler. Hatta mescidin giriş kapısının üzerinde yer alan altı adet nişi göstererek bunların Haçlılar döneminde heykel konulan yerler olduğunu söylemişti Kudüslü bir teyze. Ve Kubbetü's-Sahra ki altın sarısı rengi bir mıknatıs gibi uzaklardan çekiyor insanı… Emevi Halifesi Abdülmelik tarafından yaptırılan devasa kubbe, Hz. Peygamber'in (sas) oradan Mirac'a yükseldiğine inanılan kayayı gözlerden sakınırcasına bir örtü gibi kaplıyor. Kudüslülerin söylediğine göre Hâkka suresinde geçen "O gün Rabbinin Arşını bunların da üstünde sekiz melek yüklenir" ayetine imtisalen bina sekizgen şeklinde inşa edilmiş. Emeviler döneminde inşa edilen; Abbasiler, Fâtimîler ve Osmanlılar döneminde defalarca restorasyon geçiren Kubbetü's-Sahra Osmanlı devrinde en güzel tezyinî çinilerle bezenmiş, dış duvarlarına fırdolayı Sultan II. Abdülhamid tarafından Hattat Mehmed Şefik Bey'e sülüs hatla Yâsin Suresi yazdırılmış. Mescidin içine girdiğimizde kayanın etrafının ahşaptan yapılmış bir duvarla çevrelendiğini gördük. Kutsal kayadan parça koparmaya çalışmasınlar diye Eyyûbiler döneminde bu önlemin alındığını öğreniyoruz. Sadece Efendimizin göğe yükselirken kaya üzerinde kalan mübarek ayak izi ziyaretçiler için açıkta bırakılmış. Kayanın bu kısmı görevliler tarafından gül suyu ile temizleniyor her gün.
Mescid-i Aksa'ya doyum olmuyor ancak Kudüs'te ziyaret edilecek o kadar çok şey var ki! Neyse ki sur içinde her yer birbi-

rine çok yakında, bir eserden diğerine çabucak geçebiliyorsunuz.
Bir sonraki namaz vaktine kadar Mescid-i Aksa'dan ayrılıp Kıyamet Kilisesi'ne varıyoruz. Burası Hıristiyanların Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğine, can verdiğine ve göğe yükseldiğine inandıkları; Via Dolorosa'da ziyaret ettikleri 14 durağın ardından hac ibadetlerini hitama erdirmek için geldikleri son durak. Mezhepler arasında bölüşülen bu kilisenin içine girince sistemi anlamak zaman alıyor. Adeta farklı mezhepler değil de farklı dinlerin bölümleriymişcesine taksim edilmiş ayin yerleri. Her birinden farklı bir melodi yükseliyor, farklı kıyafetler, farklı uygulamalar… Herkes birbirine karşı buz kesilmiş, hiçbir bağlantısı olsun istemiyor gibi.

"Türkler gibisi yok"

Ayinlerden birini izlemek üzere Ortodokslara tahsis edilen kısma geldiğimizde fes giymiş, ellerinde tokmak olan iki görevli ile karşılaştık. Neden fes taktıklarını sorduğumuzda aldığımız cevap şaşırtıcıydı: "Burayı eskiden Türkler koruyordu, biz de o geleneği yaşatmak adına buradayız. Rahiplerin giriş çıkışları esnasında onları biz muhafaza ediyoruz. **Türkler gibisi yok, Türkler gibisi yok...**"
Nihayet Ortodoks ayini sona erdi, tanıştığımız iki muhafız kilisenin çıkışına kadar rahiplere yol boyu eşlik ettiler. Bizlerse bu küçük oyunun seyircileriydik, gerçeğe dönmesini özlemle bekleyen... Osmanlı'ya Kudüslü Müslümanların ne kadar hasret kaldığını biliyorduk; hem kendileri bunu çokça dile getiriyor, hem de gözleri zaten konuşuyordu. Ama bu gerçeği Hıristiyanlardan yakinen işittiğimizde Osmanlı'nın bu topraklara adaleti, barışı ve huzuru getirdiğini bir kez daha idrak ettik. Osmanlı'nın gitmesiyle bu toprakların neler kaybettiğini de…
Kıyamet Kilisesi'nden çıkarak hemen bitişiğinde bulunan Ömer Mescidi'ne uzandık. Rivayete göre Hz. Ömer Kudüs'ü fethe geldiğinde namaz vakti çıkmak üzeredir. Papazın ısrarlarına rağmen kilisede namaz kılmayı, benden sonra Müslümanlar burayı camiye çevirirler, diye reddeder; eline aldığı bir taşı fırlatarak namazı taşın düştüğü yerde kılar. İşte Hz. Ömer'in Kudüs'te ilk namazını eda ettiği yere inşa edilen bu camiye onun adı verilmiş.
Son olarak Burak Duvarı'nı ziyaret ediyoruz. Efendimizin Mescid-i Aksa'da bütün peygamberlere imamlık yapmadan önce biniti Burak'ın yularını bağladığı söylenen duvar burası. Batı Duvarı, Ha-Kotel yahut Ağlama Duvarı olarak da isimlendiriliyor ve Mescid-i Aksa'nın batı tarafında yer alıyor. Yıkılan Süleyman Mabedi'nin bir kalıntısı olduğuna inandıkları bu duvarda ağlayan Yahudi fanatiklerin en büyük emeli, Kubbetü's-Sahra'nın bulunduğu mekâna yeniden kendi tapınaklarını inşa etmek. 7. yüzyıla kadar Kudüs'e girmeleri bile yasaklanan, hatta Avrupa ülkelerinden kovulan Yahudileri Osmanlı Devleti himayesi altına almış ve ibadet ettikleri bu duvarı tamir etmiş. Şu an ise ne garip tir ki Filistinlilerin duvara girişi yasak. Müslüman turistlere de ancak prosedür gereği sorgudan geçirdikten sonra bir sakınca görmezlerse izin veriliyor.
Tevekkülü, şükrü ve en çok da sabrı öğreten, barış için yaratılan ama Osmanlısız geçen son asrında barışa hasret bırakılan bu şehre veda ederek değil, "Görüşmek üzere." diyerek noktaladık gezimizi. Zira biz dönüyorduk belki ama hafızamıza, gönlümüze, ruhumuza işlediğimiz her bir hatıra bizimle beraber yaşayacak. Şimdi sen Ey Darüsselam, esir olduğun kadar da hürsün iman dolu arzınla, maneviyat kokan o hoş sabânla… Sadece çelikten prangalarla sıkılmış bileklerin belli ki. Gün gelecek o prangalar eskiyecek, paslanacak ama sen dipdiri kalacaksın ayakta. Ve bir gün yeni Selahaddinler unutulmuş tebessümleriyle kapında belirecek.

Kıyamet Kilisesi'nin Ortodokslara ayrılmış kısmında elinde tokmak, başında fesiyle bekleyen görevli. Bu âdet bir zamanlar buranın muhafızı olan Türklerin hatırasını yaşatmak için devam ettirilmektedir.

MİRASIMIZ
KUDÜS VE CİVARINDAKİ OSMANLI MİRASINI KORUMA VE YAŞATMA DERNEĞİ
KIŞ GELDİ KUDÜS'Ü UNUTMA!
İYİLİK ISITIR HEPİMİZİ
Katkı Bedeli
100₺
MONT
BOT
ELEKTRİKLİ SOBA
BATTANİYE
0212 524 01 01
5₺
KUDÜS YAZ 5772 'YE SMS GÖNDER
www.mirasimiz.org.tr

SADIK ALBAYRAK'A SAYGI GECESİ'NDEYDİK

Türkiye'nin zorlu günlerinde inandığı değerleri yaşama savaşı veren ve kültürel mirasımızı ortaya çıkarmak için sayısız çalışmaya imza atan gazeteci-yazar ve fikir adamı Sadık Albayrak için ESKADER'in düzenlediği saygı gecesine Genel Yayın Yönetmenimiz Mustafa Armağan ve *Derin Tarih* ekibi de katıldı.

© Fotoğraf: SEDAT ÖZKÖMEÇ

ESKADER (Edebiyat, Sanat ve Kültür Araştırmaları Derneği) tarafından 13 Kasım'da Ali Emiri Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilen Sadık Albayrak'a Saygı Gecesi'nde kültür dünyasının önemli isimleri bir araya geldi.
Sadık Albayrak yaptığı konuşmada İstanbul Müftülüğü'ne bağlı arşivde Bab-ı Meşihat ve Şer'iyye Sicilleri'nin içler acısı halini görünce hem bu arşivi kurtarmak, hem de kayda almak için yazmaya başladığını anlattı. "Ezanı Türkçe okumayan müezzinleri askerler tevkif edip götürüyorlardı. Ve o askerler de bu vatanın evladıydı" sözleriyle mazinin karanlık mirasından dem vururken, muhafazakâr kesimin maruz kaldığı baskıları hatırlattı. "İmam Hatiplerde bile zındık hocalar vardı" diyen Albayrak, 1950'lerde açılan İmam Hatip mekteplerinde derse giren bazı hocaların dindarları ve dini aşağıladıklarına dikkat çekti. Buralardan mezun olunca İstanbul ve Konya'dan başka gidecek fakülte de bulunmadığını, çok sınırlı imkânlar dâhilinde mücadele verdiklerini anlattı.
Eski devlet bakanlarından, duayen siyasetçi Hasan Aksay, araştırmacı-yazar Hüseyin Yorulmaz ve gazeteci-yazar Ekrem Kızıltaş, Albayrak'ın hayat mücadelesinden ve eserlerinden bahsettiler. Prof. Yorulmaz, Albayrak'ın inandığı davaya ömür boyu hizmet ettiğini vurgularken, Kızıltaş, 'sadık abi'nin sadece yazıp çizmekle kalmayıp bunları yaşayan bir insan olduğunu belirtti.
Genel Yayın Yönetmenimiz Mustafa Armağan da bu anlamlı gecede yanında olduğu ağabeyi Sadık Albayrak'a *Ayasofya Entrikaları* adlı kitabını takdim etti.
Biz de Sadık Bey'e sıhhatli ve bereketli bir ömür diliyoruz.

Sadık Albayrak kimdir?
1942'de Trabzon'un Of ilçesine bağlı Yenice köyünde dünyaya geldi. Babasının desteği ve teşvikiyle dinî bilimler tedrisatına başladı. İstanbul'a geldikten sonra Osmanlı arşiv kaynakları üzerine çalışmalar yaptı. Osmanlı dönemindeki mahkeme kayıtlarının tutulduğu Şer'iyye Sicilleri defterlerini inceledi; *Sebil, Milli Gazete, Yeni Devir* ve *Yeni Şafak*'ta yazdı. Bir dönem muhafazakâr gençliğin kitaplarını merakla okuduğu Albayrak bazı yayınları sebebiyle 9 ay hapis yattı. İki oğlundan büyüğü Serhat Albayrak Turkuvaz Medya Yönetim Kurulu Başkan Vekili; küçük oğlu Berat Albayrak Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan'ın damadı ve Hazine ve Maliye Bakanı'dır.

Bazı kitapları: *Türkiye'de Din Kavgası* (1973), *Şeriattan Laikliğe* (1977), *Devrimin Çakıl Taşları* (1978), *31 Mart Gerici Bir Hareket mi?* (1987), *Meşrutiyet İslâmcılığı ve Siyonizm* (1989), *Cumhuriyete Doğru-Hilafetin Sonu* (1989), *Türkiye'de İslâmcılığın Doğuşu* (1989), *MSP Davası ve 12 Eylül* (1990), *Çağdaş Devrim Yobazları* (1990), *İslâm Dünyası Nereye Gidiyor?* (1991)…

ZEYTİNBURNU
KÜLTÜR SANAT

ARALIK 2018

TİYATRO

TRUVA
Tuluat Oyuncuları
01 Aralık CUMARTESİ Saat: 19.00
BİLETLİ 10+

SON ÇIKIŞ
Tiyatro Külliyen
02 Aralık PAZAR Saat: 19.00
BİLETLİ 10+

YALNIZIZ
Oyuncu Tayfası
08 Aralık CUMARTESİ Saat: 19.00
BİLETLİ 10+

LAFINI UNUTMA
Bu Tiyatro
09 Aralık PAZAR Saat: 19.00
BİLETLİ 10+

MARKO PAŞA MÜZİKALİ
Süheyl & Behzat Uygur Tiyatrosu
15 Aralık CUMARTESİ Saat: 20.00
BİLETLİ 10+

HASTALIK HASTASI
Tiyatro Minerva
16 Aralık PAZAR Saat: 19.00
BİLETLİ 10+

BEN VECİHİ HÜRKUŞ
Tekâmül Tiyatrosu
22 Aralık CUMARTESİ Saat: 19.00
BİLETLİ 10+

TAHİR İLE ZÜHRE
GSA Tiyatro Topluluğu
23 Aralık PAZAR Saat: 19.00
BİLETLİ 10+ 6+

İSTASYON
Sanat 3
29 Aralık CUMARTESİ Saat: 19.00
BİLETLİ 10+

SCAPİN'İN DOLAPLARI
GSA Tiyatro Topluluğu
30 Aralık PAZAR Saat: 19.00
BİLETLİ 10+ 6+

ÇOCUK TİYATROSU

IHLAMUR TEYZE MİKROPLARA KARŞI Tiyatro Roza
01 Aralık CUMARTESİ Saat: 12.00 - 14.00
BİLETLİ

KALP SAĞLIĞI ÇOCUKLUKTAN BAŞLAR Çocuk Kalp Vakfı Tiyatrosu
02 Aralık PAZAR Saat: 12.00 - 14.00
BİLETLİ

BİR AKVARYUM MASALI
Çizgi Kukla Tiyatrosu
08 Aralık CUMARTESİ Saat: 12.00 - 14.00
BİLETLİ

ORMANIN KAYBOLAN ŞARKISI Tiyatro Sonreplik
09 Aralık PAZAR Saat: 12.00 - 14.00
BİLETLİ

ÇOCUK ÜLKESİ
Uygur Çocuk Tiyatrosu
15 Aralık CUMARTESİ Saat: 12.00 - 14.00
BİLETLİ

KUŞLAR SINIFI MÜZİKALİ
Neno Tiyatro
16 Aralık PAZAR Saat: 12.00 - 14.00
BİLETLİ

BU OYUNUN KUYRUĞU VAR
Bihter Sanat
22 Aralık CUMARTESİ Saat: 12.00 - 14.00
BİLETLİ

MİS ÇOCUK
21 Gram Tiyatro
23 Aralık PAZAR Saat: 12.00 - 14.00
BİLETLİ

KARAGÖZ İSTANBUL GEZGİNİ
Hayali Cemal Fatih Polat
29 Aralık CUMARTESİ Saat: 12.00 - 14.00
BİLETLİ

TABU VE YASAK MEYVE
Karanfil Tiyatro
30 Aralık PAZAR Saat: 12.00 - 14.00
BİLETLİ

SEMİNER

HASBİHÂL
Mehmet Şevket EYGİ
06 Aralık PERŞEMBE Saat: 19.30

KÖKÜ MÂZİDE OLAN ÂTİ
Selahaddin E. ÇAKIRGİL
07 Aralık CUMA Saat: 19.30

ZEYTİNBURNU'NUN EBEDÎ SAKİNLERİ
Dursun GÜRLEK
10 Aralık PAZARTESİ Saat: 19.30

MANTIKU'T TAYR OKUMALARI
Prof. Dr. Ekrem DEMİRLİ
19 Aralık ÇARŞAMBA Saat: 19.30

MODERN TOPLUM VE ÜTOPYALAR
Prof. Dr. İsmail COŞKUN
24 Aralık PAZARTESİ Saat: 19.30

TÜRK DÜŞÜNCE HAYATINDAN PORTRELER
Prof. Dr. Kurtuluş KAYALI
25 Aralık SALI Saat: 19.30

AFET AFFETMEZ
Prof. Dr. Mikdat KADIOĞLU
26 Aralık ÇARŞAMBA Saat: 19.30

ALTAYLAR'DAN TUNA'YA: TÜRK'ÜN İZİNDE
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL
27 Aralık PERŞEMBE Saat: 19.30

SERGİ

"Kâbe Düşleri"
Erol KILIÇ
Resim Sergisi
11 Aralık SALI - 14 Ocak PAZARTESİ
AÇILIŞ Saat: 19.00

SÖYLEŞİ

TASAVVUF SOHBETLERİ
Ömer Tuğrul İNANÇER
03 Aralık PAZARTESİ Saat: 19.30

İSLÂM SANATI VE ESTETİĞİ
Sunan Ayşe TAŞKENT
Konuk Mahmud Erol KILIÇ
05 Aralık ÇARŞAMBA Saat: 19.30

GÖLGEDEKİ ROMANLAR
"Sultan Hamid Düşerken"
Selim İleri ve Handan İnciden Diyalojik Okuma
12 Aralık ÇARŞAMBA Saat: 19.30

100 YÜZE İMZA VE SÖYLEŞİ
"Düşerken"
Sunan Aykut ERTUĞRUL
Konuk Tarık TUFAN
13 Aralık PERŞEMBE Saat: 19.30

SANATIN USTALARI KONUŞUYOR
Sunan Bedir ACAR
Konuk Can ULKAY
14 Aralık CUMA Saat: 19.30

ŞİİR MECLİSİ
Sunan Mustafa AKAR
Konuk Ahmet MURAT
17 Aralık PAZARTESİ Saat: 19.30

BİR HAYAT BİR HİKÂYE
Sunan Cemal ŞAKAR
Konuk Bahtiyar ARSLAN
28 Aralık CUMA Saat: 19.30

SEMPOZYUM

Sahn-ı Semân'dan Dârülfünûn'a Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası
20 Aralık PERŞEMBE - 21 Aralık CUMA
AÇILIŞ Saat: 09.30

NAĞMEDÂR ETKİNLİKLERİ

HZ. MEVLÂNA İLAHİLERİ
Hâfız Ramazan SÖYLER
Ud Ersin ERSAVAŞ
Ney Sinan SÖYLER
01 Aralık CUMARTESİ Saat: 14.30

ÇALGILAR VE YORUMLAR
Bağlama Mustafa İPEKÇİOĞLU
Ney Ali TÜFEKÇİ
Cîtar Serhan YASDIMAN
Bas Cîtar Hakan YELBİZ
08 Aralık CUMARTESİ Saat: 14.30

BOZKIRDAN TÜRKÜLER
Solist Erkut ÖZKAN
Kabak Kemane Merih KAYA
Rîtim Murat KOCA
15 Aralık CUMARTESİ Saat: 14.30

ÖMÜRLÜK ŞARKILAR
Ud Hüseyin BİTMEZ
Kanun Talha KÖKSAL
Bağlama/Meyan Mithat ARISOY
22 Aralık CUMARTESİ Saat: 14.30

BİR DEM İLAHİ
Hâfızende Bülent NURCAN
Kanun Fatih ERDAŞ
Ney Mesut EKİCİ
29 Aralık CUMARTESİ Saat: 14.30

SÖYLEŞİ
MÜSİKİ DURAĞI
Sunan Yalçın ÇETİNKAYA
Konuk Uğur IŞIK
08 Aralık CUMARTESİ Saat: 13.30

KONSER

TURAN ŞAHİN
05 Aralık ÇARŞAMBA Saat: 20.00
ÜCRETSİZ

AYKUT KUŞKAYA
11 Aralık SALI Saat: 20.00
ÜCRETSİZ

İSTANBUL DEVLET MODERN FOLK MÜZİĞİ TOPLULUĞU
18 Aralık SALI Saat: 20.00
ÜCRETSİZ

İRFAN GÜRDAL
25 Aralık SALI Saat: 20.00
ÜCRETSİZ

SİNEMA

DUMBO
30 CUMA
01 CMRTS
02 PAZAR
03 PZRTS
04 SALI
05 ÇRŞMB
06 PRŞMB
BİLETLİ SAAT: 13.30 - 16.00 - 19.00

DERİNLERE YOLCULUK
07 CUMA
08 CMRTS
09 PAZAR
10 PZRTS
11 SALI
12 ÇRŞMB
13 PRŞMB
BİLETLİ SAAT: 13.30 - 16.00 - 19.00

KEDİLER ŞEHRİ 2
14 CUMA
15 CMRTS
16 PAZAR
17 PZRTS
18 SALI
19 ÇRŞMB
20 PRŞMB
BİLETLİ SAAT: 13.30 - 16.00 - 19.00

FIRILDAK KEDİ FİNDUVS
21 CUMA
22 CMRTS
23 PAZAR
24 PZRTS
25 SALI
26 ÇRŞMB
27 PRŞMB
BİLETLİ SAAT: 13.30 - 16.00 - 19.00

EVLİYA ÇELEBİ VE ÖLÜMSÜZLÜK SUYU
28 CUMA
29 CMRTS
30 PAZAR
31 PZRTS
02 ÇRŞMB
03 PRŞMB
BİLETLİ SAAT: 13.30 - 16.00 - 19.00

NAĞMEDÂR PROGRAMLARI HARİÇ BÜTÜN ETKİNLİKLER
ZEYTİNBURNU KÜLTÜR VE SANAT MERKEZİNDE YAPILACAKTIR
zeytinburnukultursanat.com

ZEYTİNBURNU BELEDİYESİ
zeytinburnu.istanbul | 444 1984

Hocaların Hocası: Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç

Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Müthiş hafızası, ilim aşkı, tadına doyulmaz sohbeti ve sahasına vukufiyeti ile gerçek bir Ortaçağ uzmanı olan büyük bir hocanın nefes kesen hayatı...

Tarih ve Mülkiye okumuş olan Mükrimin Halil Hoca tarihçi olmayı tercih etmiş ve meslek hayatına daha üniversitede öğrenci iken, mezunu olduğu Gelenbevî Sultanîsi'nin orta kısmında Tarih hocalığı ile başlamış, Fakülte'yi bitirdikten sonra ise sırasıyla Davutpaşa ve Nişantaşı Orta Mektebi'nde ve Kabataş Lisesi'nde Tarih Muallimi olmuştur. 1923'te daha sonra Türk Tarih Encümeni adını alacak olan Tarih-i Osmanî Encümeni'ne hafız-ı kütüb, yani kütüphane memuru olarak tayin edilmiş, bu görevini 1933 senesi Eylül'üne kadar sürdürmüştür.

1925'te, İstanbul kütüphanelerinde bulunmayan nadir eserleri kopya etmek üzere Encümen tarafından

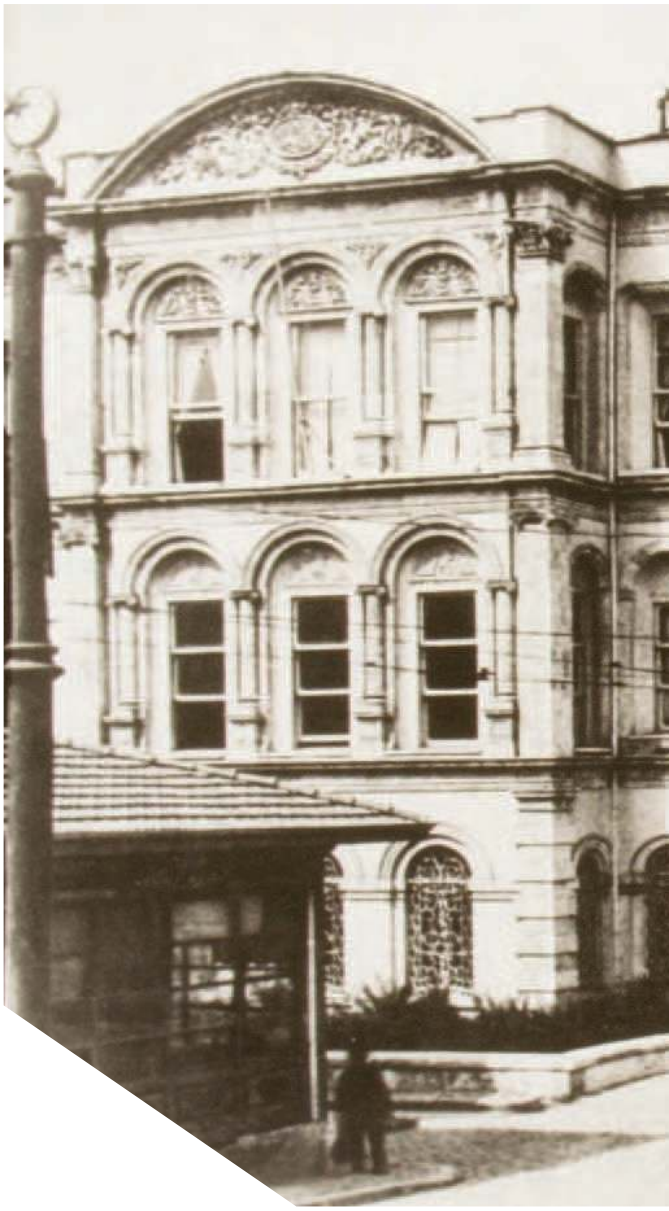

Fransa'ya gönderilmiş ve orada bulunduğu iki yıl boyunca Millî Kütüphane'de (Bibliothèque Nationale) çalışmış, yurda döndükten sonra Kabataş Lisesi'ndeki Tarih öğretmenliği ile Türk Tarih Encümeni'ndeki görevine devam etmiş, bu arada Galatasaray Lisesi'nde dersler vermiştir. 1933 yılında yapılan reformla İstanbul Dârülfünunu Üniversite'ye dönüştürülünce, Edebiyat Fakültesi'ne tarih doçenti olarak tayin edilmiş, 1941 yılında profesörlüğe yükseltilmiş, 1957'de ise ordinaryüs profesörlük pâyesini almıştı.

Mükrimin Halil Yinanç, 1 Aralık 1961 Cuma sabahı Fakülte'de Ortaçağ Tarihi tezli öğrencilerine Anadolu Selçukluları Tarihi dersini anlatırken fenalaşmış ve tedavi için kaldırıldığı Haseki Hastanesi'nde 22 Aralık 1961 Cuma sabahı vefat etmişti. Cenazesi 23 Aralık 1961 Cumartesi günü Süleymaniye Camii'nden kaldırılarak askerî merasimle İstanbul Üniversitesi merkez binasına getirildi ve burada yapılan törenden sonra Merkez Efendi Kabristanı'na defnedildi.
Mükrimin Halil Yinanç sadece bir üniversite hocası değil, aynı zamanda halkın arasına da girerek onlara tarihi anlatan ve sevdiren bir sohbet adamı idi. Eskiden hafta içinde akşam saatlerinde Bayezid'deki Küllük Kahvesi'nde, orası yıkıldıktan sonra da Lâleli'de bulunan kahve ile Bayezid Camii yanındaki Çınaraltı'nda çeşitli ilim sahalarını temsil eden münevver insanlar bir araya gelerek sohbet ederlerdi. Bu sohbetlere Âsâf Hâlet Çelebi, Ali Nihad Tarlan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal Beyatlı, Abdülbâki Gölpınarlı, İbnülemin Mahmud Kemal gibi dönemin ilim adamları, şairleri, yazarları ve edebiyatçıları katılır; etrafına toplanan dinleyicilere tarihten, edebiyattan, şiirden, kültür ve sanattan bahsederlerdi. Şüphesiz bu ilmî toplantıların en çok aranılan isimlerinden birisi de Mükrimin Hoca idi. Sohbetlerinde bulunanlar, güzel Türkçesi ve tarihî olayları yaşıyormuş gibi anlatmasından dolayı onu saatlerce dinler, vaktin nasıl geçtiğini anlamazlardı. Zira o, Ortaçağ tarihini, bilhassa İslam ve Selçuklu tarihini adım adım, gün gün bilen bir bilim adamı idi.

Mükrimin Halil Hocanın tarih tahsil ettiği Darülfünun Edebiyat Fakültesi (şimdiki Edebiyat Fakültesi'nin yerinde 1941'de yanmış olan Zeynep Hanım Konağı).

Hocanın şahsiyeti ve tarihçiliği, vefatından sonra Sabri Esat Siyavuşgil, Ahmet Kabaklı, Sadi Irmak, Kâzım İsmail Gürkan, Süheyl Ünver, Bedii N. Şehsuvaroğlu, Haldun Taner, Ali Nihad Tarlan, Osman Turan ve Faruk Sümer gibi dost ve meslektaşları ile öğrencilerinin yazmış olduğu makalelerde anlatılmıştı. Mesela Ahmet Kabaklı'nın yazısında "…Tanıdığım en üstün sohbet adamlarından biri idi. Batı ve Doğu'yu geniş hafızasında eritmiş bulunan kültürü ile muhteşem konuşurdu…." sözleriyle tanıtılmaktadır. Yine başka bir yazıda "O, asır asır, sene sene, hatta gün be gün tarihi yaşayan adamdı. Her günü mazi idi. Hiçbir hadise olmazdı ki, hafızasının derinliklerine daldırdığı dikkatle, altı yüz yıl öncesine ait benzerlerini bulup çıkarmasın..." şeklinde tavsif edilerek hafıza gücü ve derin tarih bilgisi vurgulanmıştı.
Bütün bu üstün vasıflara sahip olmasına rağmen kendi dönemindeki ilim adamlarıyla karşılaştırılınca az eser vermiş ve bu sebeple bazı eleştirilere de maruz kalmıştı. Aslında yazdığı makaleler, ansiklopedi maddeleri ve kitaplar incelendiğinde her yazısının, her monografisinin çok metotlu ve geniş kapsamlı olduğu görülür.

ONCA SAYFA HAFIZASINA EMANET!

Merhum Paris'te 2,5 yıl kadar kaldı; zaman zaman ödenek dahi ayrılamamasına rağmen çalışmalarını hiç aksatmadan sürdürdü. Paris'te bulunduğu yıllarda, sabah saat 6.00'da kalkar, önce bir dershaneye gidip Fransızca dersi alır. Saat 7.00'da doğruca Fransız Millî Kütüphanesi Bibliothèque Nationale'in kapısına gelip kütüphanenin açılmasını bekler. Kapı açıldığında içeri girer ve saat 17.00'da kapanırken çıkar. Bibliothèque Nationale'in çalışanları onun kim olduğunu merak ederler. Türk büyükelçiliğine sorduklarında "Çalışkan bir asistandır" cevabı verilir. Ondan sonra kendisine karışan olmaz.

Paris'te geçirdiği yıllar boyunca, şehri adamakıllı bir kez olsun görmemiş, sabahın erken saatinden geceye kadar Bibliothèque Nationale'dan çıkmamış, kendine verilen kopya ödevini arı gibi yerine getirdikten sonra, Selçuklu tarihi üzerine materyaller toplamıştır. Ord. Prof. Kâzım İsmail Gürkan'ın deyimiyle, kitap kurdu Mükrimin Paris'e bir daha götürülüp şehrin ortasında bırakılsa idi yolu bulamaz kaybolurdu. Çünkü onun, Millî Kütüphane dışında, Paris ile hiçbir alışverişi olmamıştı.

Efsane haline gelmiş olan hafızası işte burada devreye girmişti. Kâğıt kalemi unuttuğu bir gün, zaman kaybetmemek için, okuduğu eski bir metnin beş sayfasını ezberlemiş, akşam da evde kâğıda dökmüştü. Ertesi gün karşılaştırdığında hatalı ya da eksik tek bir kelime dahi çıkmamıştı. Paris kütüphanelerinde bulunan yazma kitapları birer birer elden geçirdi. Kendi araştırma sahası olan Anadolu, Selçuklu ve beylikler dönemine ait bahisleri içeren bütün eserleri birer birer okudu ve aynen not etti. Okuyup notlandırdığı yazma ve nadir eserlerin sayısı 300'ü aşkındır. Bunun 150'si Arapça, 100'ü Farsça, 50 kadarı da Türkçedir. Bunun dışında, araştırma alanını ilgilendiren Süryani, Ermeni, Bizans, Latin ve Gürcü tarihçilerinin Fransızcaya çevrilmiş, bulunması imkânsız vekayinamelerini de birer birer incelemişti.

Çünkü o, küçük yaştan itibaren çok iyi bir eğitim almış, daha üniversiteye başlamadan önce Ortaçağ çalışmaları için gerekli olan Arapça ve Farsçayı öğrenmişti. Bunun yanında çok iyi Fransızca bilir, İngilizce ve Almanca'yı da anlardı. Böylece Selçuk ve İslam Ortaçağı'nı yalnız Türkiye'de değil, dünyada en iyi bilen bir bilim adamı olarak ortaya çıkmış, araştırmalarında bütün kaynaklardan yararlanmış ve çok kıymetli makaleler, monografiler ortaya koymuştu.

Yinanç'ın ilk neşriyâtı, liselerde tarih öğretmenliği yaptığı dönemde, 1924'te başlamış olup Türkiye tarihi hakkındaki bu yazıları *Anadolu Mecmuası*'nda yayımlanmıştır. Bu mecmuada yer alan "Millî Tarihimizin Adı", "Milli Tarihimizin Mevzuu" ve "Anadolu'nun Fethi" başlıklı makaleleri daha ziyade fikrî sahada olup Anadolu'nun Türkleşmesini ve yeni bir vatan oluşunu tarihin ışığı altında incelemiştir. Bu üç makale daha sonra *Millî Tarihimizin Adı* başlığı ile küçük bir kitap olarak da neşredilmiştir (İstanbul, 1969).

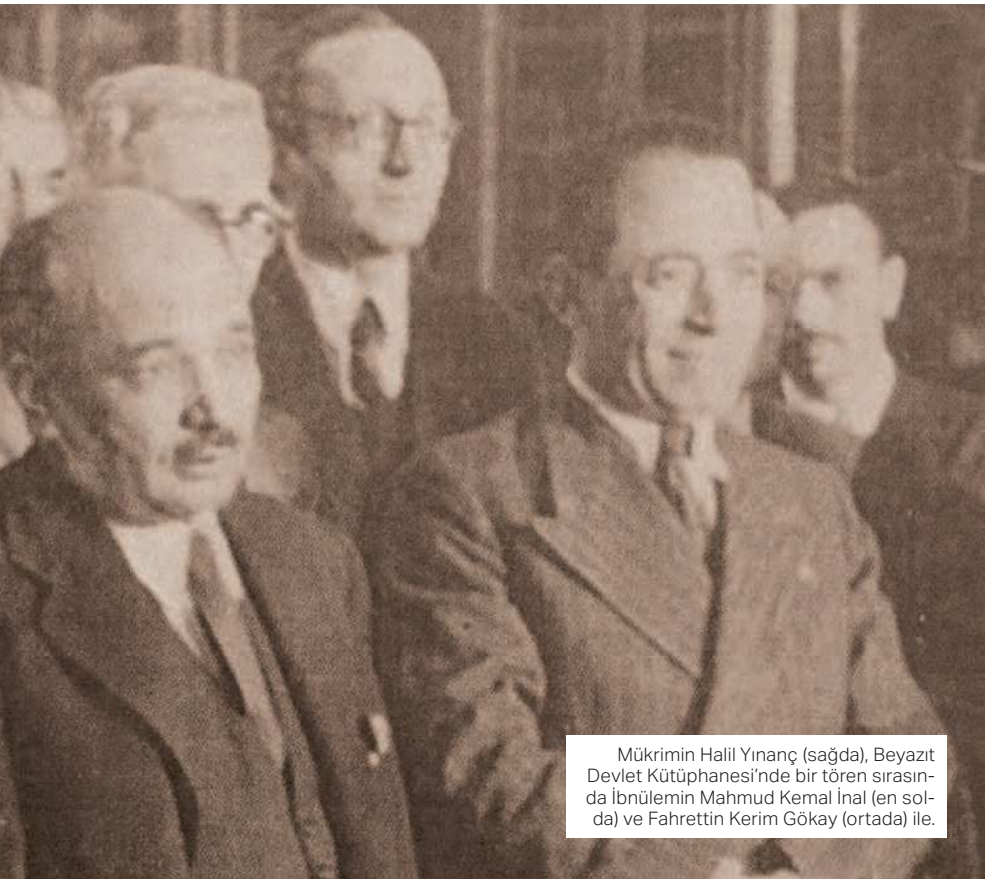

Mükrimin Halil Yınanç (sağda), Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde bir tören sırasında İbnülemin Mahmud Kemal İnal (en solda) ve Fahrettin Kerim Gökay (ortada) ile.

Avrupalı şarkiyatçılar da tanıyordu

Prof. Yinanç'ın ilk ilmî araştırmaları ise kendisinin de kütüphane memuru olarak görev yaptığı Türk Tarih Encümeni'nin yayın organı olan *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*'nda neşredildi. Bu mecmuadaki "Feridun Bey Münşeatı" başlıklı bir dizi (numara 77, 78, 79, 81, İstanbul 1339-1340/1923-1924) makalesinde, 16. yüzyılda Feridun Ahmed Bey'in *Münşeâtü's-Selâtîn* adlı eserinde yer alan Osmanlılar'ın ilk devirlerine ait vesikaların bir kısmının başka bir devlete ait olduğunu ilk defa olarak ispat etti. Bu çalışmasıyla kaynak tenkidi yaparak tarih tenkitçiliğindeki başarısını da ortaya koydu.

Yine bu sırada aynı mecmuada yayımladığı (Numara 79, 89, İstanbul 1340) bir diğer makale ise "Millî Tarihimize Dair Eski Bir Vesika" başlığını taşır. Bu tercüme çalışması ile Fatih devri vezirlerinden Tarihçi Karamanî Mehmed Paşa'nın Arapça kaleme aldığı *Tevârihü's-Selâtini'l-Osmaniyye* adlı eserini ilim âlemine tanıttı. Yinanç daha sonra, Paris'teki çalışmaları sırasında bulduğu, yine Fatih devri tarihçilerinden Enverî'nin *Düstürnâme* adlı kroniğini *Düstürnâme-i Enverî* adıyla neşretmiş (İstanbul 1928), iki yıl sonra ise bu eserin mükemmel bir ilmî tahlilini yaparak *Düstürnâme-i Enverî: Medhal* adıyla müstakil bir kitap olarak yayımlamıştı. Yinanç'ın bu çalışması ile tarih metinlerinin neşri başlamış ve böylece o, Türkiye'de olduğu kadar Avrupa üniversitelerinde çalışan şarkiyatçılar tarafından tanınmıştı.

Yinanç'ın telif mahiyetindeki en önemli çalışması ise Anadolu'nun fethi hakkında kaleme aldığı kitabıdır. İlk defa 1934 yılında Akşam Matbaası'nda yayımlanan, 10 yıl sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını olarak yeniden neşredilen bu kitap, o zamana kadar sahasında yazılmış olan tek eserdir. Ancak Hoca, *Türkiye Tarihi: Selçuklu Devri I Anadolu'nun Fethi* adını verdiği ve 1015 yılından 1085'e kadar Anadolu'nun Türkleşme tarihinin anlatıldığı bu eserin devamını, belki de çok titiz olduğu ve kütüphanelerde bulunan daha pek çok yazma nüshayı görmesi gerektiğini düşünerek yayımlayamamış ya da ömrü vefa etmemişti.

İstanbul Üniversitesi eski rektörlerinden Ord. Prof. Kâzım İsmail Gürkan'ın belirttiği gibi "klasik, büyük ve kendi ifadesiyle 23 cilt üzerine tertiplediği eserinin devamını daha birçok vesika ve yazma gördükten sonraya bırakmış, acele etmemiştir." Bununla birlikte eserinin devamı mahiyetindeki notları, yeğeni Refet Yinanç tarafından yayına hazırlanarak *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri* adıyla iki cilt olarak yayımlanmıştır (Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2013-2014).

Bu eserlerinden başka çeşitli mecmua ve dergilerde yayımlanan makaleleri ile *İslâm Ansiklopedisi*'ne yazdığı maddeler de, metotlu ve çok zengin kaynak bilgisinin kullanılmış olduğu, bu konularda araştırma yapan herkesin daima müracaat etmesi gereken orijinal çalışmalardır. Bunlar arasında özellikle "Akkoyunlular", "Bayezid I (Yıldırım)", "Cihanşah", "Danişmendliler", "Dulkadiroğulları" ve "Ertuğrul Gazi" maddeleri onun tarih ilminde çok derin bir bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Ord. Prof. M. Halil Yinanç'ın hayatı, şahsiyeti ve tarihçiliği Ömer Hakan Özalp tarafından *Tarihe Adanmış Bir Ömür Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç* adıyla neşredilmiş (Elbistan Mükrimin Halil Yinanç Aile Vakfı Yayınları, İstanbul 2012), aynı yazar *Dostlarının ve Sevenlerinin Kaleminden Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç* adıyla bir eser daha yayımlamıştır (Kültür AŞ Yay., İstanbul 2012). Ayrıca ansiklopedi maddeleri ile çeşitli dergi ve mecmualarda yayımlanmış makale, risale ve monografileri Fahameddin Başar, İlyas Gökhan ve Ömer Hakan Özalp tarafından yayına hazırlanarak *Mükrimin Halil Yinanç, Makaleler* adıyla Türk Tarih Kurumu tarafından neşredilmiştir (Ankara 2017).

Mükrimin Halil Hoca İstanbul'da öğretmenlik yaptığı gençlik yıllarında (1921-1933).

İster inan, ister inanma

CHURCHILL ÇANAKKALE TOKADINDAN ÖNCE KADINLARDAN KIRBAÇ YEMİŞ!

20 Kasım 1909 günü bir süfrajet, yani kadın hakları savunucusu Theresa Garnett köpek kırbacıyla Churchill'e saldırdı. Bristol Temple Mead İstasyonu'nda trenden henüz inmiş bulunan olan Churchill'e kırbacını savururken kalayı basıyordu: "Aşağılanan kadınlar adına, al sana!"

Şapkası Churchill'in başını korumuştu da yara almadan kurtulmuştu bu öfkeli kadın hakları savunucusunun elinden. Korumalar kendisini uzaklaştırırken Miss Garnett, "Seni zalim, niçin kadınlara hak ettikleri gibi davranmıyorsun?" diye feryat ediyordu.

Neyse ki Churchill mahkemede görünmek istemediğinden kadına dava açmadı ve Miss Garnett kamu huzurunu bozmaktan Horfield Hapishanesi'nde bir aylık hapis cezasıyla paçayı kurtarabildi.

Bu hadiseden kısa süre sonra Churchill bir süfrajet heyetini kabul etmiş, kendilerine "İdealinizin geriye doğru gitmekte olduğunu söylemek zorundayım" şeklinde bir açıklama yapmıştı. Buna cevaben süfrajetlerin önde gelenlerinden Christabel Pankhurst, Garnett'in tam bir şövalye ruhuyla hareket ederek Churchill'in içinde bulunduğu hükümetin kadınları küçük düşürücü tutumlarının hesabını sormak için en uygun yöntemi uyguladığını yazmıştı.

Lakin Churchill süfrajetlerden yakasını kolay kurtaramayacaktı. Ertesi yıl bu defa "Patates Hadisesi" gazete sayfalarını şenlendirecekti. Katherine Willoughby Marshall, Churchill'in penceresinden içeri patates fırlatmak suçundan 1910 Aralık'ında 2 hafta hapis cezası aldı. Niçin patatesi seçtiğini şöyle açıkladı: "Patates kadınların adalet isteğine dair birtakım mesajlarla sarmalanmıştı. Kocam herhangi birine zarar verebileceği ihtimaline karşı taş atmama razı değildi, bu yüzden patatesi tercih ettim!"

Churchill'in Ticaret Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı yıllarına tekabül eden bu hadiseler 1911'de Deniz Kuvvetleri Komutanı olmasından kısa süre önce gerçekleşmişti. 1915'te İngiliz donanmasının Çanakkale'de tarihinin en büyük hezimetlerinden birini almasıyla yediği tokat, kadınlardan yediği kırbaç ve patatesin acısını unutturmuştur kesin!

Y A Z I K A L I R

Mustafa Armağan, Türk aydınının yüz elli yıldır peşinde koştuğu 'Avrupa mucizesi' yalanını, farklı ve şaşırtıcı yönleriyle birer birer deşifre ediyor.

Dünyaca ünlü tarihçi John Lukacs, sıradışı üslubuyla Yirminci yüzyılın ardından ortaya çıkan dinamikleri ve yeni yüzyıla etkilerini ortaya koyuyor.

ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

RÛHÎ AYANGİL

AŞK VE SEMÂ'YLA ŞEB-İ 'ARÛS

Rûhî Ayangil
Prof. Dr.
Müzik
Tarihçisi

Hz. Mevlânâ'nın "Şeb-i 'Arûs" coşkusu ile ezelî ve ebedî sevgilisine kavuşmasının 745. sene-i devriyesinde şiirlerle aşk ve semâın esrarı.

Bir zikir olarak semâın Hz. Mevlânâ'nın hayatında olsun, Mevlevî tarîkatı geleneğinde olsun yüksek bir yeri, derin bir anlamı vardır. Ahmet Eflâkî'nin bildirdiğine nazaran semâ, "ilâhî aşk"a delâlet eder. Hazret-i Pîr hayatta iken bir bölük insanın: "Eskiden beri ölenlerin cenâzesi önünde okuyucular ve müezzinler bulunur. Sizin zamanınızda bu şarkı söyleyip def çalanların bulunmalarında ne mânâ vardır? Ümmetin bilginleri ve şeriat fakîhleri bunu kötülüyor ve buna bid'at diyorlar" sözleri üzerine gönüller sultanının:
"Cenâzenin önünde bulunan müezzinler, okuyucular ve hâfızlar bu ölünün mü'min olduğuna ve İslâm şeriatinde öldüğüne; bizim şarkıcılarımız ise bu ölünün hem mü'min, hem Müslüman ve hem de âşık olduğuna şehâdet ediyorlar. Ayrıca dünyâ zindanında ve tabiatın kuyusunda hapis kalıp beden sandığının esiri olan insan rûhu birdenbire Tanrı'nın fazîleti ile kurtulup kendi aslına ulaşıyor. Bunun için şenlik, semâ ve şükürler etmek icâb etmez mi?" diye karşılık verdiğini, yine Eflâkî bildirir.
Hz. Mevlânâ'dan sonra da âlemlerin Rabb'i yüce Yaradan'ı aşk ile şenlik ve şâdîlikler ederek semâ içre zikretmek, Sultan Veled'den başlayarak, Mevlevî tarîkatının başlıca usûlü olmuştu. Tasavvuf ve mûsikî tarihimiz bakımından her birinin birer ilim-irfan yuvası, birer yüksek sanat akademisi olduğu söylenegelen Mevlevîhâneler bünyesinde yetişmiş âlimler, şâirler, hattatlar, bestekârlar, neyzenler, kudümzenler,

naathanlar, okuyucular ve semâzenler Hz. Mevlânâ'nın semâ zikrini, Mevlevî mukabele-yi şerifini yoluyla yüzyıllar öncesinden günümüze aşkla taşımışlardır.

Mevlevî Tekke Mûsikîsi dağarının en görkemli eserlerini oluşturan Mevlevî âyinlerinin tarih bakımından en eskileri, bestekârları meçhûl Pençgâh, Dügâh ve Hüseynî makamlarındaki "âyîn-i kadîm"lerdir. Bestekârı bilinen en eski Mevlevî Âyîni ise Köçek Derviş Mustafa Dede'ye ait Beyâtî makamındaki âyîn-i şerifdir ki 17. yüzyıla tarihlenir. Köçek Mustafa Dede'den sonra 17. yüzyıldan başlayarak Buhûrîzâde Mustafa Itrî Çelebi, Kutb-i nâyî Osman Dede Efendi, 19. yüzyılda Ali Nutkî Dede, Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi, Sultan III. Selim Han, Musâhib Seyyid Ahmed Ağa, Abdülbâkî Nâsır Dede, Hüseyin Receb Hüsnî Dede, Abdürrahîm Künhî Dede, Mehmed Celâleddin Dede, Hüseyin Fahreddin Dede, Zekâî Dede Efendi, 20. yüzyılda da Rauf Yektâ Bey, Kemâl Batanay, Sâdettin Heper gibi birçok bestekârlar eliyle bestelenmiş, notaları neşrolunmuş ve "meydan görmek" sûretiyle mukabele edilmiş yüzün üzerinde âyîn-i şerîf, mûsikî kütüphânemizdeki yerlerini almıştır.

Tasavvuf neşesi iktizâsından olarak Mevlevîlikte de âyinlerin rüknü olan ney, kudüm, nefes, külâh, aşk, semâ gibi remizler, kavramlar önemli bir yer tutar. Dâhî bestekârımız Hammâmîzâde İsmâil Dede için kaleme aldığı "İsmâil Dede'nin Kâinâtı" başlıklı şiirinde büyük şâirimiz Yahyâ Kemâl Beyatlı, anılan remizlerden bazılarına müracaatla bu ilâhî aşk âlemini şöylece resmeder: *"Mesnevî şevkini eflâke çıkarmış nâyız / Haşredek hem nefes-i Mevlânâ'yız; Sîne sürâh-be-sürâh kanar vecdinden / Teşne-i zevk-i ezel leb-be-leb sahbâyız; Şeb-i lâhûtda manzûme-i ecrâm gibi / Lâfz-ı bişnevle doğan debdebe-i mânâyız; Meyi peymâne-be-peymâne döken sâkîden / Yine peymâne diler neşve-i ser tâ pâyız; Şems-i Tebrîz hevâsiyle semâ üzre Kemâl / Dâhil-i dâire-î bâl ü per-î Monlâ'yız."*

Galata Mevlevihanesi'nde bir sema töreni (yanda). "Yâ Hazret-i Mevlânâ" yazılı bir sikke çalışması (üstte).

Sema yolunun yolcuları

Diğer taraftan Mevleviyye yolunun kutlu yolcusu büyük şâirimiz Şeyh Gâlib de bu remizlere müracaatla şiirini şöylece tezyîn eyler: *"Sanadır ilticâsı Gâlib'in yâ Hazret-i Munlâ / Başımda bir külâh-ı iftihârım varsa sendendir."* Bir diğeri: *"Bî pâ vü ser uyduk reviş-i Mürşîd-i Rûm'a / Döndükçe bu gerdûn ile Galib, döneriz biz."*

Pîr-i Sânî Dîvâne Mehmet Çelebi (ks) de *"Başda külâh şûlesidir dûd-i âhımın / Mevlâyîdir ki dergeh-i Hünkâr'dan gelir."* dizeleriyle bu semâî aşk vâdîsindeki

Destarlı Mevlevî şeyh ve dervişleri. Konya, Hz. Mevlâna türbesi önünde 1911.

ANADOLU ÂRİFİ'NİN VUSLATI

Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ks)'nin Hakk'ın vuslatına eriştiği gün ve gecesi "Şeb-i 'Arûs" olarak anılır. 'Arûs kelimesi "yeni gelin" mânâsınadır ve aslı, "güzel ve lâtif şey"den kinâye olmak üzere Arapçadır; oradan Farsçaya geçmiştir. Böylece "Şeb-i 'Arûs" "Gelin Gecesi" anlamını taşır. Hakk'a vuslatını, sevgili ile kavuşma olarak vasfeden Hz. Mevlânâ da her yıl Aralık ayının 17'sinde, "Şeb-i 'Arûs" kavramı çerçevesinde, semâ mukabeleleri ile anılır olmuştur.

Belh'de doğup Konya'ya göçen Hz. Mevlânâ Celâleddin'i, fütüvvet geleneğinin dalga dalga yayıldığı 13. yüzyıl Anadolu'sunda, çağdaşı Yunus Emre: *"Mevlânâ meclisinde sâz ile işret oldı / Ârif ma'nîye daldı çün bile ferişte"* ve *"Mevlânâ Hüdâvendigâr bize nazar kılalı / Anun görklü nazarı gönlümüz aynasıdur"* dizeleriyle anar. Hz. Mevlânâ'nın ve müridlerinin her vesîle ile ifâ ettikleri "semâ zikri"ni de koca Yunus şu dizelerle yüceltir: *"Bu semâa girmeyen sonuna pişmân olur / Erişür bizüm ile ser be ser düşmân olur."*

yerini alır.

Mevlevî âyinlerinden sonra sıklıkla icrâ edilen "Niyâz İlâhîsi"nde yer alan şu *"Semâ safâ, câna şifâ, ruha gıdâdır"* sözleri ile tasvir edilen semâın özünde ne olduğunu da Bahâriye Mevlevîhânesi Şeyhi, Acemaşîran Mevlevî Âyîn-i Şerîfi'nin bestekârı, neyzen, şâir Hüseyin Fahreddin Dede Efendi, yine Hazret-i Mevlânâ'nın beyitlerinden tercüme ile bizlere şöylece aktarıyor:

"Hüdâvendigârımız (Mevlânâ) buyurmuştur: Semâ nedir bilir misin? Birinin sesini işitmek, ona ulaşmakla kendinden geçmektir; Semâ nedir bilir misin? Dostun hâllerini görmek, Hakk'ın lâhut perdelerinin arkasındaki sırlarını işitmektir; Semâ nedir bilir misin? Varlığı bırakıp kendinden geçmek, mutlak fenâ içerisinde beka zevki tatmaktır; Semâ nedir bilir misin? Başı aşk vuruşları önünde top gibi yapmak, başsız ve ayaksız koşmaktır; Semâ nedir bilir misin? Nefis ile savaşmak, kurbanlık hayvan gibi toprak ve kan içerisinde çırpınmaktır; Semâ nedir bilir misin?

Yakûb'un derdinin devâsı olan Yusuf'un visâl kokusunu gömlekten almaktır; Semâ nedir bilir misin? Mûsâ'nın âsâsı gibi, Firavun'un o sihirlerini sürekli nefes ile çekmektir; Semâ' nedir bilir misin? Lî ma'allah sırrı ile, meleklerin bile bulunmadığı yerlere vasıtasız ulaşmaktır; Semâ' nedir bilir misin? Şems-i Tebrîzî gibi, gönül gözlerini açmak ve kudsî nûrları görmektir."

İlm'el yakîn, ayn'el yakîn, Hakk'al yakîn ve ilâhî vuslatı temsil eden dört selâmlı Mevlevî âyinlerinde semâzenler, her "çark ediş"lerinde "Allah" İsm-i Celâl'ini zikrederek, işte bu mânâ üzere semâ ederler.

Dünyaca meşhur mu'cîz beyân te'lîfi "Mesnevî"sine "Bişnôv! (Dinle!)" hitâbı ile başlayan Hz. Mevlânâ: "Mesnevî'de Hakk sözünden, Kur'an'dan, Muhammed sünnetinden gayrı söz ve fiil arayanlar boş yere uğraşırlar. Ben o uğraşlardan da uğraşanlardan da yılmışım" dedikten sonra: "Ben Muhammed'in yürüdüğü yolun toprağının tozunun zerresiyim" sözleriyle Muhammedî yüksek ahlâkın, İslâmî zarâfetin, âşıkâne hikmetli kelâmın, mahviyyetle yücelmenin, hiçlikle ebedîleşmenin, aşkla zikretmenin en veciz nümûnesini, hayâtı, eserleri ve vuslatı ile bütün insanlığa ibretnümâ bir mîras olarak bırakmış, "Şeb-i 'Arûs" coşkusu ile ezelî ve ebedî sevgilisine kavuşmuştur. O gönüller sultanının neliği, niceliği, hâli için sözü Şeyh Galib'e bırakalım:

"Ey kâşif-i esrâr-ı Hudâ, Mevlânâ / Sultân-ı fenâ, şâh-ı bakaa Mevlânâ / Aşk etmededir hazretine böyle hitâb / Mevlâ-yı gürûh-ı evliyâ, Mevlânâ…" Hû.

TARİHE VEFA

KONYA, TARİHİ BİRİKİMİYLE GELECEĞE HAZIRLANIYOR

Binlerce yıldır medeniyetlere ev sahipliği yapan, kurucu iradenin temel taşlarını içinde barındıran Konya, köklü geçmişinden aldığı ilhamla yeni yüzyıllara kendini hazırlıyor.

Konya Büyükşehir Belediyesi olarak hayata geçirdiğimiz Osmanlı Buğday Pazarı ve Tarım Müzesi, İrfan Medeniyeti Araştırma ve Kültür Merkezi Konyanüma, Tarihi Bedesten; ayrıca yapımı devam eden Payitaht Müzesi ve geleceğe köprü olarak gördüğümüz Konya Bilim Merkezi projelerimizle

Konya'yı geleceğe hazırlıyoruz.

Uğur İbrahim Altay
Konya Büyükşehir Belediye Başkanı

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Taha Kılınç

"Vazifemiz,Ortadoğu'da Osmanlı'yı Büyük Yapan Değerleri Yeniden Üretmek"

Asırlardır dünyanın en önemli coğrafyası olan, bundan sonra da öyle olacağına şüphe bulunmayan Ortadoğu'nun sakinleri olarak bu toprakları gerçekçi, makul ve derinlikli bir bakışla kavramamıza yardım eden *Ortadoğu'ya Dair Yirmi Tez* (Ketebe Yay.) adlı önemli kitabı üzerine Araştırmacı - Yazar Taha Kılınç'la konuştuk.

© Fotoğraf: SEDAT ÖZKÖMEÇ

KONUŞAN: HAVVA AKDAĞ

Türkiye'nin Ortadoğu ile bugünkü irtibatını Yavuz Sultan Selim döneminde yaşananlara kadar götürüyorsunuz kitabınızda. Bu bağlantıyı açabilir misiniz?

Yavuz Sultan Selim döneminde coğrafyanın "Osmanlı sınırları"na dahil edilmesinin, Araplarla aramızda "yöneten ve yönetilen" ayrışması doğurduğunu gözlemliyorum. Ortadoğu coğrafyasını 400 yıl yönetmiş bir ecdadın torunları olarak bizler bu mirasın gölgesinden çıkamıyoruz, Araplar da aynı şekilde vaktiyle bizim onları yönettiğimiz olgusunu şuuraltlarından uzaklaştıramıyorlar.
Günümüzde Arap dünyasıyla münasebet kurarken tarihe sürekli atıf yapmak bu nedenle oldukça riskli bir iştir. "Seni vaktiyle yönetmiştim, yine ben geldim." üslubu ters tepecektir. "Kardeş olalım ve eşit işbirliğine başlayalım." derseniz, iyi niyetli kesimi kazanmanız mümkün olacaktır. Bu çok ince nokta, maalesef hem siyasette, hem de halkın bölgeye yönelik söylemlerinde ihmâl edilmekte.

Türkiye Ortadoğu'da bugünü planlarken Osmanlı geçmişini nasıl kullanabilir?

Arkamızda utanacağımız ve mahcup olacağımız bir mazi bırakmamış olmak, bizim için hamd vesilesi ve şanstır. Buna fazlaca güvenip Arap dünyasıyla ve Ortadoğu'nun diğer halklarıyla irtibat içine girerken "üsttenci" bir üslup tutturmak son derece yanlıştır. Eğer "Bölgenin ağabeyiyiz, peşimize düşün." derseniz, Osmanlı mirasının bize kazandırabileceği kredi ve hüsn-i kabul de yok olacaktır.
Osmanlı mirasının bugünün planlanmasında kullanılmasının en makul ve pratik yolu, Osmanlı'yı büyük ve önemli yapan değerleri yeniden üretmekten geçiyor. Sahaya göndereceğimiz yetişmiş elemanlarımız var mı? Diplomatlarımızdan ve hariciye mensuplarımızdan kaçı Ortadoğu dillerine hâkim? İstihbaratımızda, bölgenin kılcal damarlarına sızabilecek yetenekte kaç "yerli" yetenek mevcut? Akademimiz, bölgenin ayrışma ve birleşme noktalarına dair kaç eser üretiyor? Cevaplarımız müsbete döndükçe Osmanlı geçmişimiz de bizi güçlendirecektir. Öbür türlü, sloganlara ve hamasete sıkışıp kalacağız.

Ortadoğu'daki Sünnî-Şiî kavgasından çıkar sağlayan bölge ülkeleri de var mı?

"Ortadoğu'daki Sünnî-Şiî kavgası" derken bunu dışarıdan empoze edilen, bölgenin iradesine rağmen var olan, Müslümanlar aslında kardeş kardeş yaşarken dışarıdan birilerinin onlara dayattığı bir durum olarak algılamamak gerekir. 1979'dan itibaren İran, mezhepçi ajandaya sahip bir ulus devlettir. Nijerya'dan Doğu Türkistan'a kadar İslam dünyasının dört bir yanında Şiîliğin yayılması, İran dış politikasının temelini oluşturur. İran günümüzde Beyrut, Şam, Bağdat ve Sanaa gibi dört kadim Sünnî başkentinde kontrolü elinde tutmaktadır. Meseleye bu açıdan bakmazsak, hakikati ıskalamış oluruz.
İran eliyle Şiîlik bölgede böylesine reaksiyoner bir pozisyon alınca karşısına savunmacı bir Sünnîliğin çıkması da kaçınılmazdır. Ortadoğu ve İslam dünyasında şu anda şahit olduğumuz kaos, etki-tepki denkleminden ibarettir ve kavganın ana sebebi, İslam dünyası içindeki üstünlük ve hâkimiyet çabasıdır. ABD, Rusya, İngiltere, Fransa vs. bu kavgaya kenarından-köşesinden dahil olmaya çalışan ikincil aktörlerdir sadece.

Ortadoğu'daki Selefî akımlar içinden çıkan örgütlerin İslam dünyasına yansımasına geçmişten bugüne bakacak olursak ne söylersiniz?

1979'da Afganistan, Sovyetler Birliği tarafından işgal edildiğinde, ABD'nin yönlendirmesiyle Suudî Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri, kendi içlerindeki "radikal" damarı "Afgan Cihadı"na yönlendirdiler. Hedef, onların orada yok olup gitmesi, böylece "radikal"lerden de kurtulmaktı. ABD açısından, bir taşla birkaç kuşun vurulduğu bir denklemdi bu. Ancak netice, pek istendiği gibi olmadı. Afganistan'dan Sovyetler'i çıkaran "mücahitler", ülkelerine "kahraman savaşçılar" olarak döndüler. El Kaide ve Usame bin Ladin'in doğuşu da bu şekilde gerçekleşti. Hikâyenin gerisi malum.
Kitapta müstakil bir bölüm halinde de ifade ettiğim gibi, Selefî akımların iki büyük handikapı vardır:
1. Savaşı hayatın ana ekseni olarak görduklerinden dolayı, dış yönlendirmeye ve yabancı istihbarat örgütlerinin spekülasyonlarına açık bulunmaları.
2. Savaş dönemleri sona erdiğinde, barış ve birlikte yaşama konusunda hiçbir projeksiyonlarının olmaması. Bu iki problem, Selefî akımların dünyanın çeşitli ülkelerinde kaos ve karmaşaya dolaylı yoldan hizmet etmesine yol açmaktadır.

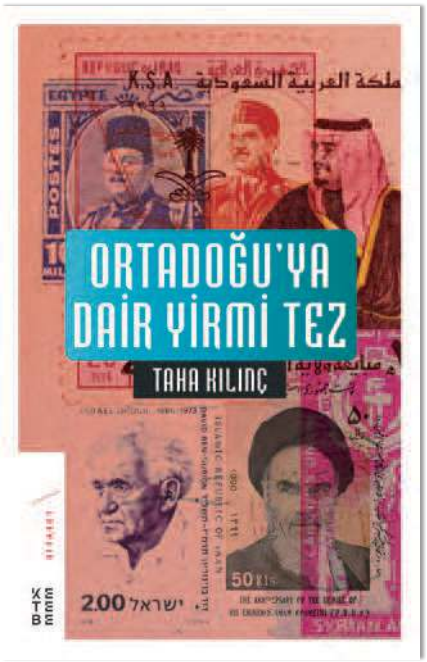

Ortadoğu'ya Dair Yirmi Tez
Taha Kılınç
Ketebe Yayınları, 2018, 216 Sayfa, 26 TL

TAHA KILINÇ KİMDİR?

1980'de Mersin'in Anamur ilçesinde dünyaya geldi. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdikten sonra okuma ve yazmaya tutkusu nedeniyle basın-yayın sektöründe çalışmaya başladı. 2001'den itibaren İslâm ülkelerine yaptığı seyahatleri ve edindiği izlenimleri *Şam Kitabı* (2005), *Söylemesem Olmazdı* (2010), *Ortadoğu'dan Notlar* (2011), *SeyrüSefer* (2017), *Kudüs Yazıları* (2017) isimli kitaplarında okurlara aktardı. Çocuklar için hazırladığı *Çocuk Ansiklopedisi* (2006), *Eski İstanbul Fotoğrafları* (2006) ve *Peygamberimizin Arkadaşları* (2009) adlı kitapların yanı sıra, Millet Kütüphanesi emekli müdürü merhum Mehmet Serhan Tayşi'nin hatıralarını *Ali Emîrî'nin İzinde* (2009) başlığıyla, sosyal medya güncelerini de *Kırmadan İncitmeden* (2017) adıyla yayımladı.
2011 yılından bu yana profesyonel gazetecilik hayatının içinde bulunan Kılınç, 2011-2016 arasında *Sabah* gazetesinde çalıştı, dış haberler müdürlüğü yaptı. 2016'dan bu yana *Yeni Şafak* gazetesinde haftanın iki günü Ortadoğu ve İslâm dünyası merkezli makaleler yazıyor.
"Mecra" adlı İslâm dünyasını merkeze alan bir internet sitesinin yöneticiliğini yapmaktadır.

Osmanlı'da Düğünlerde Silah Atanlar Pranga Cezasına Çarptırılırdı

Osmanlı'nın kutlama amaçlı silah atımını yasakladığını, bu yasağa uymayıp birilerinin ölümüne sebep olanların katil muamelesi görerek buna göre ceza aldıklarını, bazılarının da prangaya vurulduğunu biliyor muydunuz?

Nermin Taylan
Tarihçi - Yazar

Bütün tedbir ve yasaklamalara rağmen düğünlerde, maç kutlamalarında, asker uğurlamalarında ateşli silahların kullanılması ve havaya ateş açılmasının önüne geçilebilmiş değil maalesef. Şuursuzca havaya sıkılan kurşunlar geri dönüşü olmayan ve bedeli hayatla ödenen hatalara sebebiyet veriyor. Arşiv vesikalarını incelediğimizde nereden, niçin, hangi gerekçe ile gelmiş olduğunu bilemediğimiz bu kutlama şeklinin pek de yeni olmadığını görüyoruz. Mesela Osmanlı arşivlerindeki pek çok vesikadan, amacından sapan bu kutlama usulünden insanları korumak için eğlence yerlerinde, törenlerde, düğünlerde, kutlamalarda, Hıristiyanların bayramı Paskalya günlerinde silah atılmasının yasaklandığını, buna uymayanlara "katil" muamelesi yapıldığını, hatta bazılarına prangaya vurulmaya varacak derecede ağır cezalar uygulandığını anlıyoruz.

Ateşli silahların ülkeye girişi kolaylaşıp bunlarla işlenen suçlar artınca ilk silah yasağı, 1800'lü yılların başlarında Sultan II. Mahmud zamanında getirildi. Bu yasaktan sonra insanlar kurusıkı atışlar yapmaya başladılar. Yönetim de konuya köklü bir çözüm bulmak amacıyla dönemin resmî

gazetesi *Takvim-i Vekayi*'de yayımlanan bir kanunla, her türlü silah atışının kesin olarak yasakladığını bildirdi. Bu emir Bağdat'tan Belgrad'a, Girit'ten Üsküp'e, Tunus'tan Kırım'a, imparatorluğun dört bir tarafına gönderilerek, mahallî idarecilerin gerekli tedbirleri almaları istenmişti. Bağdat Valisi Abdülkerim Paşa, İstanbul'dan gelen emir üzerine en sert tedbiri alan vali olmuştu. Düğünlerde gelişigüzel silah atılmasıyla ölümler devam edince, Sadrazam Âli Paşa 1856'da yayımladığı bir emirle, eğlencelerde silah atarken birinin ölümüne sebep olanlara "katil" muamelesi yapılıp buna göre ceza verilmesini istemişti.

Bu yasağı takiben 1902 senesinde gayrımüslimlere Paskalya, Yortu ve diğer dinî bayram günlerinde şehirlerde ve köylerde silah atmak yasağı (BOA. DH.MKT.2649/86) getiriliyor, 1914'e gelindiğinde ise halka zarar veren ve rahatsız eden havai fişek, maytap gibi oyuncakların ülkeye girişi ve kullanılması Meclis-i Vükela (Bakanlar Kurulu) kararıyla yasaklanıyordu (BOA. MV.163/54).

18. yüzyılın son yıllarında yasaklanmaya başlayan, dem be dem devam eden ve çeşitli cezalarla engellenmeye çalışılan "düğün ve türlü eğlencelerde ateşli silah kullanma yasağı" cezalara, uyarılara ve ikna çabalarına rağmen devam etmiş ve günümüzde de kamuoyunu oldukça meşgul etmiştir.

Belge 1

Belge 2

"Katil Muamelesi Yapın"

1850 tarihli bir emirname ile törenlerde, düğünlerde ve çeşitli eğlence yerlerinde ateşli silah kullanılmasının yasaklanması neticesinde yasağa uymayanların altı ay kadar bir süre zarfında pranga cezasına çarptırılacağına dair ilgili yerlere bilgi verildiğine ve bu hususta itina gösterileceğine dair Sivas Meclisi'nin Mazbatası (belge 1, BOA. A.MKT. UM.. 9/74).

Zaptiye nezaret-i aliyesine taşralarca düğünlerde cari olan silah atmak adetinin kaza vuku'una sebebiyet vermesinden dolayı men'i lüzumunu mütezammın tevarid eden 19 Teşrinisani Sene 1308 tarihli tezkire-i aliyeleri mütala'a güzâr-ı acizi oldu bu bâbda evvelce de nezaret-i aliyyelerinden vuku' bulan iş'arat üzerine bu misillü düğünlerde sılah atmak adet-i muzırrasının ref'i zımnında müttahaz olan memnu'iyyet-i kadime hükmünü te'yiden geçende suret-i müessirede tebligat-ı umumiye ifa ve savb-ı alîlerine de malumat ita olduğu tedkikat-ı kuyudiyeden anlaşılmış olmağla ol-bâbda (belge 2, BOA. DH.MKT.2029-67).

Bu emirle birlikte taşrada yapılan düğünlerde kazaya sebebiyet verdiğinden silah atma adetinin yasaklanmasının ardından 1900'lü yılların başında şehir içerisinde rastgele silah atmak dahi yasaklanmış, yasağa uymayanların ellerinden bir daha verilmeksizin silahlarının alınması ve şiddetli bir şekilde cezalandırılması için de çeşitli kanunlar çıkartılmıştı.

URFA, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ İLE TARİHİNE KAVUŞTU

Dünya tarihini kıskandıracak dokusu ve 12 bin yıllık geçmişiyle nice medeniyete ve kültüre ev sahipliği yapan Şanlıurfa, son 4 yılda Büyükşehir Belediyesinin çalışmaları ile hak ettiği değeri buldu. Büyükşehir Belediyesi projeleri, restorasyonları ve düzenlemeleri ile Türkiye'de örnek gösterilen belediye olurken dünyanın en büyük nekropol alanının yer aldığı, Göbeklitepe, Harran, Tarihi Urfa Kalesi ve mozaikleri gibi nice değerleri ile tarihe ışık tutan Şanlıurfa, Büyükşehir Belediyesi'nin çalışmaları ile uluslararası platformlarda isminden en çok bahsedilen şehir oldu.

2018 yılı için turist sayısı 1,5 milyonu geçen Şanlıurfa, 2019 yılı için bu hedefini 2 milyona çıkardı. Büyükşehir Belediye Başkanı Nihat Çiftçi'nin mimarı olduğu "Yerelden Kalkınma Modeli"nde turizme yine büyük pay ayrıldı.

İşte Büyükşehir Belediyesi'nin tarih ve turizm alanlarındaki son 4 yıllık çalışmaları:

Kale eteği projesi: Urfa Kale Eteği Kaya Mezarları Restorasyon ve Çevre Düzenlemesi Projesi kapsamında 38 bin metrekarelik alanda 276 ev kamulaştırıldı. 71 kaya mezarı, 5 sarnıç, 1 kral mezarı ile çok sayıda mozaik gün yüzüne çıkarıldı.

Kızılkoyun projesi: 2. ve 3. derece sit bölgesini kapsayan 40 bin metrekarelik alanda gün yüzüne çıkarılan mağaraların turizme kazandırılması için 389 ev ve yapı kamulaştırıldı. Roma dönemine ait 61 kaya mezarının bulunduğu alan, binlerce yıl önceki yaşantıları ziyaretçilere sundu.

Tarihî Urfa sokakları hayat buldu: UNESCO Dünya Kültür Miras Geçici Listesi'ndeki bölgede yer alan düzenlemeler kapsamında Balıklıgöl'e yakın bölgelerde bulunan evlerin dış cephesi aslına uygun onarılırken mimarî taş yapıya, cumbalara ve kemerli geçitlere özen gösterildi.

Barutçu Han ilk günkü ihtişamına kavuştu: Tarihî Çarşılar Bölgesinde yer alan ve geçmişi 16. yüzyıla dayanan, Türkiye'de sadece 3 örneği bulunan Barutçu Han tarihî dokusuna yeniden hayat verilerek Şanlıurfa Turizm Yönetim Merkezine dönüştürüldü.

Çarmelik Kervansarayı'nda restorasyon: Çarmelik Kervansarayı'nda Türkiye'nin en büyük tarım müzesi ile Tarımsal Eğitim Araştırma Merkezinin kurulması için çalışmalara başlandı.

Tarihî evler restore edildi: Eyyübiye ilçesi sınırları içerisinde yer alan Rahibeler Evi, Çetingil ve Erişmiş Evi ile Siverek Kültür Evi'nin yanı sıra birçok yapıdaki uygulamalar tamamlandı.

Balıklıgöl yeniden düzenlendi: Şanlıurfa'nın kalbi Balıklıgöl'de yaşanan su baskınlarının önüne geçmek amacıyla alt yapı drenaj ve su tahliye kanallarını yenileyen, alanda peyzaj çalışmaları düzenleyen Büyükşehir Belediyesi, Dergâh Camii ve Rızvaniye Camii'ndeki zemin güçlendirmeleri ile amfi alanı ve Balıklıgöl platosundaki yollarda taş döşeme çalışmaları gerçekleştirdi.

Harran'daki çalışma Türkiye'ye örnek oldu: ŞUSKİ Genel Müdürlüğü Harran'da sur içindeki alt yapı çalışmalarını arkeologlar nezaretinde tamamladı.

Cephe düzenlemeleri tüm ilçelere yayıldı: Kent merkezindeki Tekel Caddesi, Kalkan Caddesi ve Divanyolu Caddelerinin yanı sıra Siverek, Birecik ve Viranşehir'deki ana caddelerde cephe

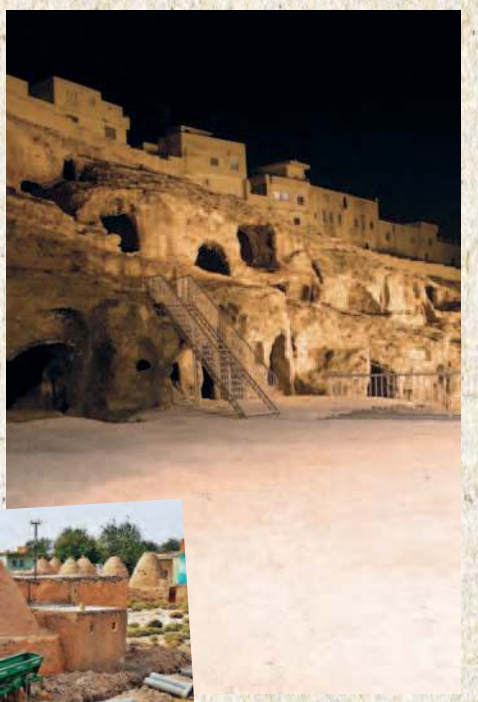

Büyükşehir Belediyesi'nin tarihî mekânları ihya eden proje çalışmalarından bazı görüntüler. Büyük resim: Barutçu Han. Belediye Başkanı'nın bulunduğu: Balıklıgöl. Üstteki mekân: Kızılkoyun. Soldaki iş sahası: Harran'daki proje çalışması.

düzenleme çalışmaları gerçekleştirildi.

Tarihî çarşılar üst örtü ile kaplandı: Tarihî çarşıların kimliğine özgün üst örtü çalışması yapıldı; Şanlıurfa kent merkezinin yanı sıra aynı uygulama Siverek'te de tamamladı.

Şanlıurfa tarih ve kültürü yeni nesle aktarıldı: Büyükşehir Belediyesi Urfa mimarisine uygun olarak yeniden hayat verdiği Sanat Sokağı'nda genç nesillere unutulmaya yüz tutmuş meslekleri ve sanatları öğretmeye başladı.

Tarihî geziler: Şanlıurfa'yı Tanıyalım Projesi kapsamında sayısız tarih turu düzenlendi. Şanlıurfa müzeleri, Balıklıgöl, Urfa Kalesi, Harran tarihi bölgeleri ve Göbeklitepe yoğunluklu gezilere katılım gösteren vatandaşlara tarihçiler tarafından bilgiler verildi.

Sempozyum ve çalıştaylar: Uluslararası Osmanlı Sancağından Cumhuriyet Kentine Urfa Tarihi Sempozyumu, Uluslararası Mozaik Çalıştayı ve Uluslararası Geçmişten Günümüze Urfa'da Müzik Sempozyumu gibi pek çok program düzenlendi.

Tarihî ve kültürel yayınlar: Millî Mücadele Albümü, Tandırlıktan Gelen Lezzet, Urfa Mimarisinde Kabaltılar, Göbeklitepe, Müzeler Şehri Şanlıurfa, Şanlıurfa Gezi Rehberi, Şanlıurfa Çarşıları-Hanları ve El Sanatları, Şanlıurfa Camileri, Şanlıurfa ve Müzeleri, Urfa Edessa Mozaikleri ve Ebru Urfa gibi pek çok yayım yapıldı.

AYIN KİTABI

MEDENİYETİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

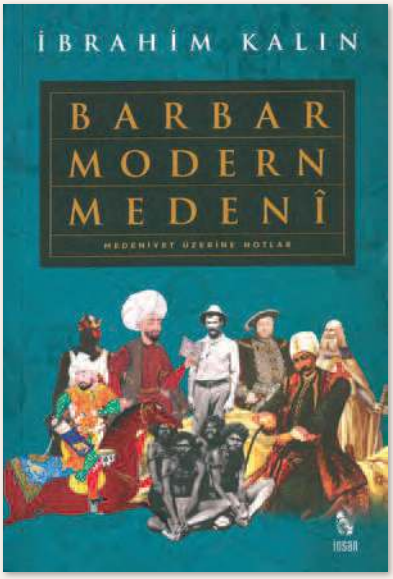

Barbar Modern Medenî

İbrahim Kalın
İnsan Yay., 2018, 299 Sayfa, 30 TL

Âdâb-ı muaşeretten şehir hayatına, mimarîden hukuka, davranış biçimlerinden müziğe, sanat ve zanaatten mutfak kültürüne kadar her alana temas eden bir kavram olarak medeniyet son iki asırdır gündemden düşmediği gibi kaidesi örselenip tüketiliyor. Savaş çıkartmak isteyenler de barış yapmak isteyenler de aynı kelime üzerinden teoriler, stratejiler, söylemler, politikalar üretebiliyor. Medeniyet gibi çok katmanlı ve merkezî bir kavramın siyasî polemiklere konu olması garip karşılanmamalı. Onun hakkında konuşurken belli bir zihnî berraklığa ihtiyacımız var. Eserin gayesi bu yönde bir adım atmak... Modernitenin dünya tarihini adeta bir bıçak gibi ikiye ayırdığı zaman dilimini ve Batı merkezci tarih anlayışını Prof. Dr. İbrahim Kalın'ın ufuk açıcı kaleminden okumalısınız. Barbar ve medenînin belirlenişini, medeniyet ve kültür kavramlarının nasıl karşı karşıya getirildiğini, teknik ve medeniyet ile nasıl bir sömürge düzeni tesis edildiğini hayretle izleyeceksiniz.

Eserde medeniyet düşüncesinin iki temel jeo-politik yaklaşıma meydan okuyuşu da tasvir ediliyor. Askerî gücü esas alan ve ulus-devlet modeline dayanan realist ekol ile seküler-liberal değerlerin evrensel olduğunu savunan liberal ekole karşı tarih, kimlik, gelenek, hafıza ve aidiyet gibi unsurların şahıs ve toplumların tercihlerinde belirleyici bir rol oynadığı inkâr edilemez.

İbrahim Kalın'ın usta kaleminden ulus-devletçi modelin jeo-kültürel rolü ve ittifaklarla küresel eğilimlerin şekillenmesindeki rolü ile seküler-liberal modelin "Tarihin sonu" tezini tenkitli surette tetkik etme imkânınız olacak. Ona göre Soğuk Savaş sonrasında Samuel Huntington tarafından öne sürülen "Medeniyetler Çatışması" tezi yeni düzen arayışına verilmiş Batılı bir cevaptır. Keza iki kutuplu dünyanın çökmesiyle ortaya çıkan güç boşluğu, hegemonik olmak isteyen güçler tarafından kavramsal ve siyasî çerçevede doldurulmaya çalışılmıştır.

Medeniyetler İttifakı Girişimi, medeniyet kavramının yeniden sahiplenilmesi yönünde bir rol oynasa da kültürel sınırların aşıldığı, kimliklerin aşındığı ve "her şeyin buhar olup uçtuğu" bir devirde medeniyet açıklayıcı bir çerçeve sunma imkânını hızla kaybetmektedir.

Zygmunt Bauman'ın "akışkan modernite" kavramını post-modern toplumlara uyarlayan Umberto Eco "büyük anlatıların" reddedilmesiyle atbaşı giden nihilist eğilimlere dikkat çeker. Her şeyin anlamını kaybettiği bir dünyada tüketim iştahı ve hazzı, insanların hayatına yön verecek tek şey haline gelmektedir. Prof. Kalın'ın iddiasına göre tarih, toplum, medeniyet, gelenek ve hafıza gibi kavramlar giderek mânâsının kaybederken yeni mânâlar da kazanmaktadır.

Kitapta sanal gerçekliğin varlık tasavvurumuzu tamamen kuşatması en büyük tehlike olarak görülüyor. İmajların, temsillerin, suretlerin, hazların ve pazarlanabilir duyguların hakikatin yerine ikame edilmesi, yıkıcı bir ontolojik fakirleşmeye götürür nihayetinde. Hakikatin aslî gerçekliği, onun arızî sıfatlarına indirgenmekte, bu asgarî varlık hali "bir şekilde var olmak için" kâfi görülmektedir.

Osmanlı aydınlarının medeniyet ve terakki düşüncelerine de geniş yer ayrılmış. Muallim Nâci ve Şemseddin Sami'nin lugatlarında kavramları nasıl tanımladıklarından Ahmed Rıza, Mehmet Âkif Ersoy ve Namık Kemal gibi isimlerin meseleyi ele alış üslupları kendi eserleri üzerinden açıklanmış. Sömürge aracı olarak medeniyetin kullanılışını ise yazar, Edward Said'in *Oryantalizm*'de tercih ettiği Napolyon'un Mısır Seferi ile başlatıyor. Bunu emperyalizm için bir vasıta olarak kullanan Batı'nın Romalıların Romalı olmayanlara "barbar" demeleri gibi, modern Batı'nın maddî medeniyetine adapte olamayanları "gelişmekte olan ülkeler" olarak ötekileştirdiğini belirtiyor. Eser iki medeniyet mütefekkiri Farabî ve İbn-i Haldun ile son buluyor. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın'ı bunca işin arasında zevk ve iştiyakla okunacak bu eseri bizlere lutfettiği için tebrik ediyoruz.

Müverrih Léon Cahun ve Muallim Barthold'a Göre Cengiz Han

Yusuf Akçura
Haz.: Dr. Mehmet Kaan Çalen
Ötüken Neşriyat, 2018
128 Sayfa, 12 TL

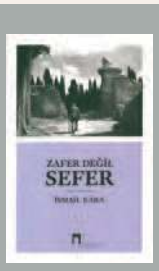

Zafer Değil Sefer

İsmail Kara
Dergâh Yay., 2018
416 Sayfa, 34 TL

Arif Cemil - Teşkilat-ı Mahsusa - Kafkasya ve Balkanlar'da Operasyonlar

Haz.: Erhan Çifci
Kronik Kitap, 2018
416 Sayfa, 30 TL

ANADOLU TÜRK BEYLİKLERİ TARİHİ İÇİN YENİ BİR DERS KİTABI...

Anadolu Türk Beylikleri

Muharrem Kesik
Bilge Kültür-Sanat, 2018, 446 Sayfa, 45 TL

Ortaçağ tarihi uzmanı ve *Derin Tarih* yazarı Prof. Dr. Muharrem Kesik'in kitabı, üniversitelerdeki Anadolu Türk Beylikleri Tarihi derslerinde kaynak ihtiyacını karşılayabilecek bir muhtevada. Anadolu'daki Türk beyliklerinin tarihini araştırırken karşılaşılan en büyük sıkıntılardan birinin muasır kaynak eksikliği olması ve beyliklerin her birini etraflıca ele alıp bir kitapta toplamanın zorluğu göz önüne alındığında kitabın değeri ortaya çıkıyor.
Kesik, Orta Çağ müelliflerinin eserlerini, Türkçe ve Arapça kaynakları, Ermeni ve Süryani dilinde yazılmış eserleri ve Osmanlı döneminde tarihin o devresine ışık tutan bilgiler içeren vekayinameleri bir araya toplayarak Anadolu Türk Beylikleri tarihi için bir bibliyografya oluşturmuş.
Anadolu'daki 30 Türk beyliğinin siyasî varlığı, mücadeleleri, kültürel ve içtimaî tarihleri, iktisadî ve askerî teşkilatlanma şekilleri ve münasebetleri hakkında önceki çalışmalarda takdim edilen bilgiler derli toplu biçimde bir araya getirilmiş. Böylece 1071 Malazgirt zaferini takiben Anadolu'ya göç edip bu coğrafyanın peyderpey Türkleşmesini başlatan Türk toplulukların bu coğrafyada tesis ettikleri siyasî varlık ve geride bıraktıkları imar eserleriyle Selçuklu tarihi ve Osmanlı tarihi arasındaki dönemde yaşadıkları gözler önüne seriliyor.
Beylikler döneminden kalan mimarî eserlerin fotoğrafları okuyucunun döneme dair tahayyül ve idrak gücünü besliyor.
Anadolu Beyliklerinin siyasî, kültürel ve teşkilat tarihi için yararlanılabilecek kitabeler, sikkeler, vakfiyeler, vekâyinâmeler, seyahatnâmeler, coğrafi eserler, menâkıbnâmeler ve münşeâtlar gibi geniş çaplı bir kaynakça ya da sahip olan kitabın entelektüel açıdan okuyucuyu doyurduğunu söyleyebiliriz.
Batı'dan Haçlılar Anadolu'ya yönelirken Bizans'ın çöküşe geçmesi, Doğu'dan Moğolların gelişi esnasında Anadolu Türklerinin aralarındaki mücadeleleri kısmen bırakıp birlik olmaları bu büyük dış tehditler karşısında çok şey ifade ediyordu. Çoğu zaman birbirine rakip olan Anadolu beylikleri, ticaret hayatında Ahilik gibi teşkilatlar üzerinden kendi içlerinde birlik ve cemiyet olmaya muvaffak olmuşlardı.
Prof. Dr. Muharrem Kesik'in kitabı, öncelikle Malazgirt zaferi sonrasında başlayıp Anadolu Selçuklularının çöküşüne kadarki zaman zarfını ihtiva eden birinci dönemi okuyucuya sunuyor. Sonra kitabın esas kısmı olan ikinci devri, yani aralarında Osmanoğullarının da bulunduğu Selçuklular sonrasında ortaya çıkan beylikler dönemini ele alıyor.
Sahanın üstadlarından ve eserlerinden de istifade edilerek hazırlanan kitap bu yönüyle ciddi bir bibliyografik kaynak hükmünde. Tarih bölümü öğrencilerinin veyahut bu bölümün hayalini kuranların şimdiden kütüphanelerine katmaları gereken bir başvuru kaynağı...

ESİR TABUR DOKTORUNDAN KÛT'ÜL-AMÂRE'Yİ OKUMAK

Esir Bir İngiliz Doktorun Kû'tül-Amâre Anıları
William Collis Spackman
İş Bankası Yay., 2018, 272 Sayfa, 24 TL

İki yıl önce 100. yılı münasebetiyle gündemimize gelen Kûtül-Amâre zaferi hakkında gün geçmiyor ki yeni bir eser yayımlanmasın. Son olarak 48. Savaş İstihkâm taburu doktoru Spackman'ın hatıraları okurla buluştu. İçinde yer aldığı Mezopotamya Harekâtı'nı, İngiliz ordusunun Kûtül-Amâre'de Halil Paşa tarafından kuşatıldığı ve teslim alındığı tarihe kadar gün gün kaydetmiş doktor. Bu tarihten sonra ise Osmanlı ordusuna esir düşen hasta ve yaralılara bakmakla görevli olan Spackman, Bağdat ve Mısır'a geçip dolaşım serbestliği sayesinde bölgedeki halkı ve hayatı gözlemleme şansına sahip olmuş. Böylelikle hem cephe gerisinden, hem de farklı coğrafyalardan bilgi vererek harbin az bilinen yönlerine ışık tutmuş.

ANADOLU'NUN DA MUMYALARI VAR

Anadolu Türk Kültüründe Mumyalama
Zehra Gençel Efe
Çizgi Kitabevi, 2018, 176 Sayfa, 22 TL

Ölü insan bedenini mumyalamaya niçin ihtiyaç duyulmuştu? Eski medeniyetlerde hangi kavimler mumyalama yapıyordu? Mumya denince akla Mısır gelse de pek çok coğrafyada görülür mumyalama. Alana dair bazı araştırmaları inceleyen yazar, Mısır'dan başka Orta Asya'da da görülen bu uygulamanın Anadolu'ya gelen Türkler arasında nasıl hayata geçirildiğini, Kanuni dönemi ve öncesinde cesetleri bir yerden başka yere nakledenken Osmanlıların mumyalama uygulamasını nasıl kullandıklarını ve sonrasında neden terk ettiklerini ele alıyor.
Mısır'da binlerce sene bozulmadan saklanabilen insan bedenleri, Orta Asya'da Türklerin kullandığı mumyalama teknikleri ve ilaçlar, dinde mumyalamanın yeri, Selçuklu ve Osmanlı'daki tezahürü, bu uygulamalardan ne kadar uzaklaşıldığı gibi başlıklar ve aklınıza gelmeyecek daha pek çok ürpertici ayrıntı Anadolu kültüründeki mumyalama geleneğini A'dan Z'ye titizlikle inceliyor.

18. Yüzyıl Osmanlı'da Savaş Esirleri
Fatma Sel Turhan
Vadi Yay., 2018
324 Sayfa, 34 TL

Ali Efendi - 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde Yıldız'ın Hataları
Hazırlayan: Oktay Bozan
Çizgi Kitabevi, 2018
112 Sayfa, 13 TL

Selçukluların Haçlılarla İmtihanı
Muharrem Kesik
Timaş Yay., 2018
480 Sayfa, 39.50 TL

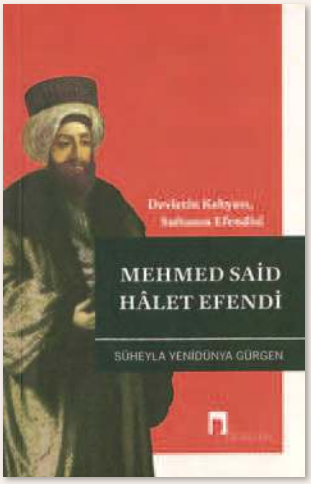

KÂHYALIKTAN EFENDİLİĞE...

19. yüzyılın "derin devleti" Hâlet Efendi, tenkide ve ithama en çok maruz kalan tarihî şahsiyetlerimizden. Bürokraside merkez ve taşra kadrolarını belirlediği, idarî nüfuzu sayesinde büyük bir servet edindiği, Yeniçeri Ocağı'na dayanarak Sultan II. Mahmud'u nüfuzu altına aldığı, feneriotlarla yakın ilişki kurduğu, Tepedelenli Ali Paşa ve Rum isyanlarının müsebbibi olarak "Hain Hâlet" diye yaftalanması gibi mühim iddialar, hayatı hakkında akademik bir çalışmayı zorunlu kılıyordu. İddiaların dayanak noktasını Şânizâde, Esad Efendi ve Ahmed Cevdet Paşa'nın eserleri oluşturuyor; ancak bu ithamlar arşiv belgeleri ve Avrupalı müelliflerin eserleriyle mukayese edildiğinde epey farklı sonuçlar çıkıyor ortaya. Yahyâ Kemâl'in de dediği gibi, onu Osmanlı Devleti'nde iktidar mevkiini ele geçiren kişiler arasında benzersiz kılan şahsî gücü değil, sistemi kullanma becerisiydi. Hâsılı Hâlet Efendi'nin hayatını kronikler ve karşılaştırmalar eşliğinde anlatan kitap alternatif okumalara açık olanlara tavsiyemizdir!

Devletin Kâhyası, Sultanın Efendisi: Mehmed Said Hâlet Efendi

Süheyla Yenidünya Gürgen
Dergâh Yay., 2018
408 Sayfa, 39 TL

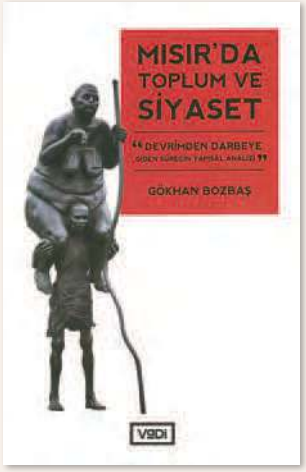

DARBE-DEVRİM-SİYASET ÜÇGENİNDE MISIR'A ANALİTİK BAKIŞ

Mısır kadim tarihine aşina olduğumuz, ancak yakın tarihinin yabancısı olduğumuz bir ülke. Mısır'daki siyasî, iktisadî ve sosyolojik gelişmeler, dönüşümler ve problemlerin ülkemizde akademik seviyede, hele saha çalışmalarıyla ele alınıp yayınlanması alışıldık bir durum değil. Böyle bir ortamda hem Mısır'ın akademik ortamlarında bulunup hem de Batı'daki sömürgeci ülkelerin literatürünü kullanarak bu ülkeyi anlamak, az yayın yapılmış bir sahaya literatür kazandırmak anlamına geliyor.
Mısır'da Toplum ve Siyaset, yazarının TÜBİTAK'tan da destek alarak, bir süre bu ülkede bulunmak suretiyle ortaya çıkmış bir çalışma. Aslında bir doktora tezinin genişletilmiş hali.
Mısır'ın Batı'dan gelen modernleşme akımıyla muhatap olmasından başlayarak siyasî müesseseleri ve "Arap Baharı" döneminde yaşadıklarını ele alıyor. Mısır'da son birkaç sene içinde darbeler neticesinde zuhur eden dramatik değişimleri ve siyaseti perde arkasından yönlendiren saikleri merak edenler, doğru adrestesiniz!

Mısır'da Toplum ve Siyaset - Devrimden Darbeye Giden Sürecin Yapısal Analizi

Gökhan Bozbaş
Vadi Yay., 2018, 428 Sayfa, 36 TL

EN MEŞHUR MEVLİD ŞERHİ

Gülzâr-ı Aşk

Hüseyin Vassâf
Haz.: Mustafa Tatcı - Musa Yıldız - Kaplan Üstüner, 2018, 882 Sayfa, 90 TL

Türk-İslam kültürüne büyük hizmetleri geçen Hüseyin Vassâf Bey daha çok *Sefine-i Evliyâ* isimli sufî tezkiresiyle tanınır. Oysa Süleyman Çelebi'nin 600 yıldan beri okunagelen *Vesîletü'n-Necat* adlı meşhur Mevlîd-i Şerif'ine yazdığı şerh bir o kadar kıymetlidir. Şerh edilen eserin müellif hattı olan Süleymaniye Kütüphanesi'nden hareketle hazırlanan eser Mevlid hakkında yazılmış bilinen en geniş şerh! Eserde Vassâf, Süleyman Çelebi'nin her beytini -bazı istisnalar dışında- tek tek açıklamaktadır. Beyitlerde geçen dinî ve tasavvufî terminolojiyi ana kaynaklardan faydalanarak açmış, bu arada söz konusu kaynaklarla ilgili kültürel birikimini en ince ayrıntısına kadar göstermiştir.
Bir başucu kitabı olan eser, aynı zamanda kavram ve mecazları ana kaynaklarından iktibaslarla yorumlayan ansiklopedik bir hazine diyebiliriz. Ancak tek nüsha olması ve müellifin derkenar notlarının bazılarının okunamaz oluşu birtakım zorlukları da beraberinde getirmiş. Dolayısıyla mümkün mertebe doğru okunmaya çalışılsa da derkenarlardaki kelimelerde okuma hataları olabilir. Bunun mütehassıs kişilerce kontrol edilip tenkit edilmesi gerekir ki Önsöz'de de bu hassasiyet belirtilmiş, bu kapı açık bırakılmış.
Eserin gayesi şerhi ortaya koymak olduğundan Süleyman Çelebi'nin hayatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiş. Kültür tarihimiz açısından fevkalâde ehemmiyetli olan eserin yayımlanmasında emeği geçenlere teşekkürü borç biliriz.
Her tarihseverin kütüphanesinde bulunmalı diyoruz!

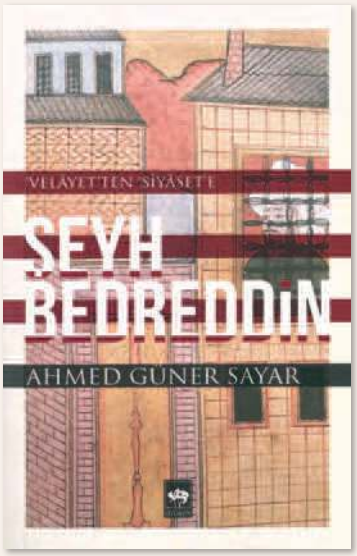

"BEN DE HÂLİMCE BEDREDDİNEM"

'Velâyet'ten 'Siyâset'e Şeyh Bedreddin

Ahmet Güner Sayar
Ötüken Neşriyat, 2018, 496 Sayfa, 36 TL

Osmanlı mutasavvıfı, filozofu ve kadıaskeri Şeyh Bedreddin'e atfedilen "Yârin yanağından gayrı her şey ortaktır" düsturundan hareketle kendisine yaftalanan panteizmi ve eserlerinden habersiz tenkitçileri tarafından üzerine yapıştırılan "din karşıtı" ve "asi" etiketlerini, hakikati yansıtmayan tesbitleri, kendi eserlerine tevcihle cevaplıyor yazar. Mutasavvıflığı ile fakihliğine temel olan İslamiyet'e tavizsiz bağlılığı, Kur'an hafızlığı ve müfessirliği, keramet sahibi bir veli oluşu, mürşidi Seyyid Hüseyin Ahlâtî'nin ona akıbetinin ne olacağını çok önceden tebliğ etmesi, kadıaskerliği, İznik'te göz hapsinde geçen sıkıntılı günlerin muhasebesi, İznik'ten Kastamonu'ya kaçışı gibi düğüm üzerine düğümlerin atıldığı ayrıntıları bir bir ele alan Sayar, herkesin bir Şeyh Bedreddin'i olduğunun altını çiziyor. Yazara göre bunun halk ruhiyatında karşılığı, "Ben de hâlimce Bedreddinem"dir. Bunun hülasası şudur ki insanların hallerindeki farklılıklar, azalıp çoğalan, değişen şeyler kişiye zenginlik kazandırıp farklı Bedreddinlerin ortaya çıkmasına neden olur. Misal olarak, Melâmi Piri Seyyid Muhammed Nûrü'l Arabî'nin nezdinde Şeyh Bedreddin 'Sultanü'l Muhakkikîn'ken; karşı cenahtan baktığımızda Şeyh Bedreddin, Nazım Hikmet'in gözünde 'Millî Gurur'dur.
Sayar, bugüne kadar ideolojik ve anakronik bakış açılarının kurbanı olarak gerçek tarihin dışında bırakılan Şeyh Bedreddin portresini, temel kaynaklar ve kendi eserlerinin süzgecinden geçirerek bütün berraklığıyla ortaya koymuş. Bu sayede iştirâk-i emvâl (mal ortaklığı) anlayışının erken temsilcilerinden ve ilkel bir komünizmi va'zettiği söylenen Bedreddin, "İslâm hukûkunun ferdiyetçi mülkiyet ve miras nizâmının kodifikatörü" ve "Osmanlı Hukûkî Muhiti"nin toprakta özel mülkiyeti devre dışı bırakan hesap ve arazi defterlerinden, dolayısıyla toprak rejiminin tiran üreten râiyet statüsünün sebep olduğu sıkıntılardan mustarip Hanefî bir fakih-mutasavvıf olarak karşımıza çıkıyor.
Şeyh Bedreddin'in hakikatine yaklaştıran bu kitabı okurken, eseri *Vâridât*'tan alıntıladığımız aşağıdaki satırların da kılavuzluk edeceği kanaatindeyiz:
"İnsanın bedeni ruhtur, Hak'tır; suretlerin birikmesiyle yoğunlaşmıştır. Suretler ortadan kalksa da ortağı olmayan, bir olan Allah kalır. Hak, etki yönünden Allah'tır. Etkilenme yönünden ise kul ve mahlûktur; mahkûm ve yeniktir. Bundan dolayı bütün işler Allah'a aittir; suretler ise araçlarıdır. Kulun suretinde, görünümünde Hak'tan gayrı bir şey yoktur. Fakat kul yanılgıya düşüp kendisinde Hak'tan başka özgün bir varlığın işi ve seçimi bulunduğunu sanmıştır. Bu yanılgı, onun gafletinden ileri gelmektedir. Tıpkı iş yapan sanatkârın, iş yaparken kendisinin ve âletinin ayrı birer varlık olduğunu sandığı yanılgısı gibi. O âletin esas işi yaptığını sanırsa bu düşüncesi beğenilmez çünkü gafletinden gerçekleşmektedir. Gerçeği bilip işi ve seçimi kendisine bağlayıp ve bunların Allah'tan geldiğini anlarsa, bunda yerilecek bir husus yoktur. Zira mahsûs iş mahsûs suretten çıkmıştır ve böylece o fiilin faili odur. Bu aşamadaki iş, görünüşte insanın fakat gerçekte Allah'ındır."

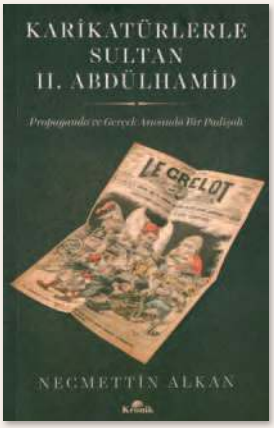

Karikatürlerle Sultan II. Abdülhamid

Necmettin Alkan
Kronik Yay., 2018, 300 Sayfa
28 TL

Tahta geçişinden itibaren reformlarıyla, had safhaya ulaşan siyasî krizler, stratejik oyunlar ve iç gerilimlerle sadece iç muhaliflerinin değil, dünya çapındaki karikatüristlerin de hem ilgisine mazhar olmuş, hem de hışmına uğramıştı Hünkâr. Kimi propaganda maksadıyla, kimi tahayyüllerindeki gerçekleri anlatmak gayesiyle çizgileriyle darağacına çıkardı Sultanı. Kâh kan dökücü bir despot, kâh soykırımcı bir faşist portresi yaratıldı kuyumcu titizliğiyle.
Önsöz'de yazar "samanlığa bir iğne atmak için değil, Abdülhamid araştırmalarına bir katkı sağlamak için" yazdığını belirtiyor. Böylelikle *Avrupa Karikatürlerinde II. Abdülhamid ve Osmanlı İmajı* ile *Karikatürlerle Oryantalizm* eserlerine yeni bir halka daha ekliyor. Kitapta bu iki çalışmada kullanılan tasvirlerden başka ilk defa gün yüzüne çıkan Türk, Alman, İngiliz, Fransız, Rus, Yunan, İtalyan ve Amerikan çizerlerin karikatürlerini bulacaksınız.
Bunca aleyhte tasvire ve çabaya rağmen güneşi balçıkla sıvamak ne mümkün!

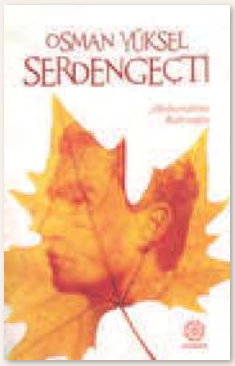

Osman Yüksel Serdengeçti

Abdurrahim Balcıoğlu
Mihrabad Yay., 2016
320 Sayfa, 22 TL

Unutulmaz dava adamı Osman Yüksel Serdengeçti ile tanışıklığı yıllar öncesine dayanan Abdurrahim Balcıoğlu; cezaevinde birlikte paylaştıkları koğuş dostluğunu, uzun ve çileli yılları, her yılı bir ömre bedel olan davalarını olduğu gibi, duru bir dille anlatmış. Serdengeçti'nin beşerî yönünden çok ruh ve iman yapısını, fikir ve düşüncelerini ele alan yazar, *Bir Nesli Nasıl Mahvettiler*, diye uğrunda fırtınalar koparıp tabutluklarda yattığı gençliği ve yeni nesli Serdengeçti'yle tanıştırmak niyetinde. Serdengeçti, bazı gerçekleri farklı bir mercek altında inceleyerek nev'i şahsına mahsus ince bir mizahla taçlandırdığı için kitapta hiciv hikâyeleriyle de karşılaşıyoruz. Kitabın ifadesiyle "Mahpusluktan mebusluğa" giden yolda dünyanın ve insanın her türlü haline şahitlik etmiş "yürekli millî kahraman" pervasız ve hırçın mizacıyla sayfaları tutuşturuyor, okuru da o ruhun içine çekiyor adeta.

ÇİZGİSEL TARİH

editor@derintarih.com

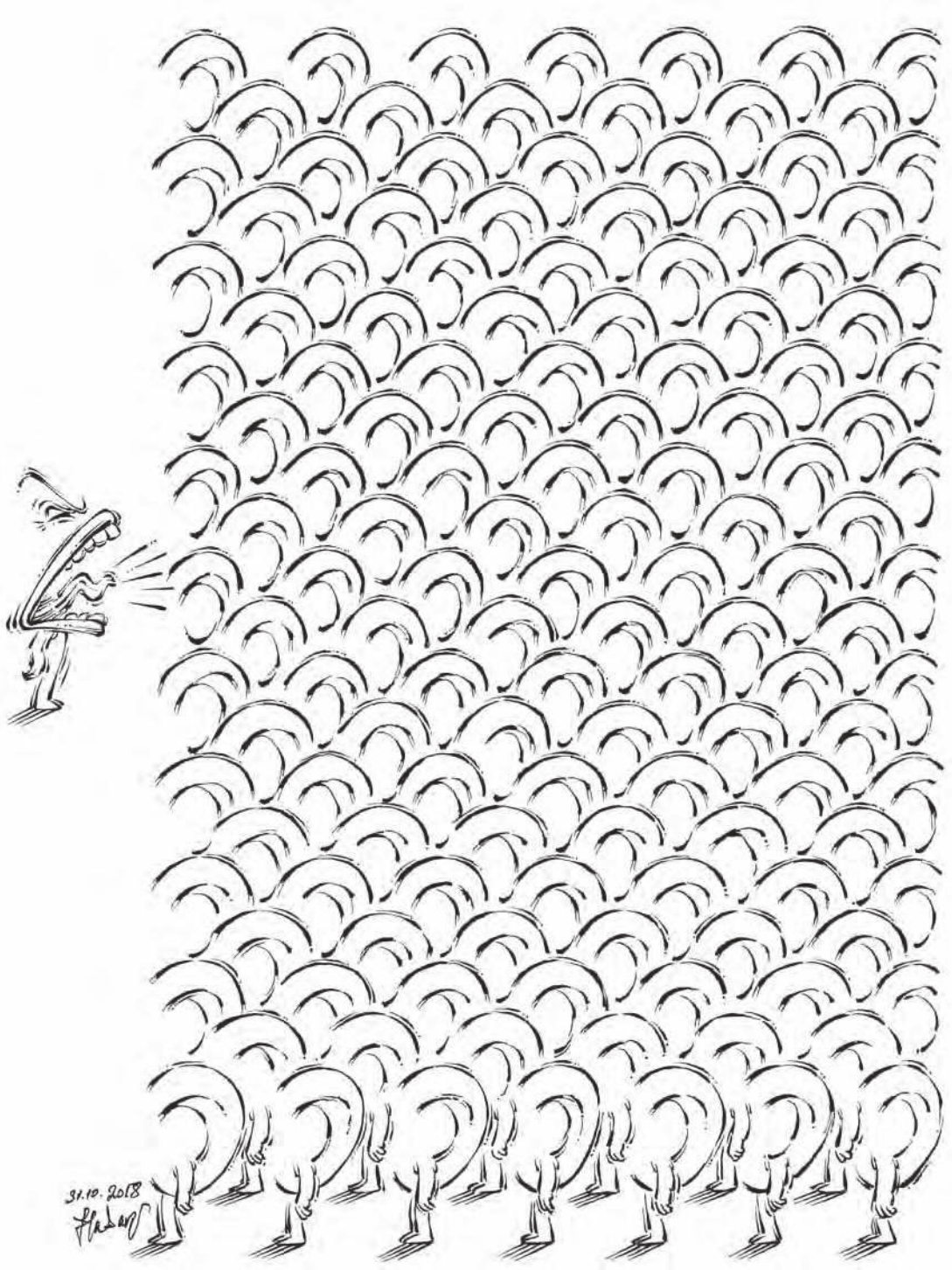

TURKISH AIRLINES
DÜNYANIN YENİ HAVACILIK MERKEZİNE YOLCULUK
DÜNYANIN EN FAZLA ÜLKESİNE UÇAN HAVAYOLU,
DÜNYANIN YENİ HAVACILIK MERKEZİNDE SİZİ BEKLİYOR.
IGA
TURKISHAIRLINES.COM
A STAR ALLIANCE MEMBER

Kablo TÜRKSAT

- Seç İzle
- Kişisel İçerik Paylaşımı
- Durdur İzle
- TV Kontrol (Listelenen TV'ler)
- Sesle Yazdır
- Sesle Kanal Değiştir
- Çocuk Kumandası Kolay Kumanda (İsteğe Bağlı)

i-KUTU İnteraktif Kutu

Kablo TV / Kablo WebTV

Durdur izle, geri al izle, sesle kanal değiştirme ve daha fazlası i-Kutu'da.

ayda 9 TL'den başlayan fiyatlarla

0850 804 4444 turksatkablo.com.tr /turksatkablo